

ეკატერინე ნინუა

**ამხანაგობა
ვალდებულებით-
სამართლებრივ
ურთიერთობებში**

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი - 2012

ნაშრომი ეთმობა ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების გამოკვლევას კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში, კერძოდ, ნაშრომში გაანალიზებულია ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების თავისებურებები, მისი სამართლებრივი მონესრიგების პრობლემატიკა, როგორც საქართველოს, ისე საზღვარგარეთის ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობის მიხედვით.

ნაშრომი გათვალისწინებულია იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის, პრაქტიკოსი იურისტებისა და სახელშეკრულებო სამართლით დაინტერესებულ სხვა პირთათვის.

რედაქტორი

სამართლის დოქტორი, პროფესორი თამარ ჩიტოშვილი

რეცენზენტები:

სამართლის დოქტორი, პროფესორი ლალი ლაზარაშვილი

სამართლის დოქტორი, პროფესორი გია ლილუაშვილი

© ეკატერინე ნინუა

© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2012

წინათქმა

ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება წარმოადგენს სახელშეკრულებო ურთიერთობების ერთ-ერთ უძველეს სახეს. იგი ჯერ კიდევ რომის სამართლიდან იდგამს ფესვებს. სწორედ აღნიშნული ხელშეკრულების გამოკვლევას ეთმობა წინამდებარე ნაშრომი. მასში განხილულია ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების ყველა ძირითადი ასპექტი, გაანალიზებულია ამ ხელშეკრულების სამართლებრივი მდგომარეობა, როგორც საქართველოს, ისე საზღვარგარეთის ქვეყნების (რუსეთის, გერმანიის, საფრანგეთის) მიხედვით, მოცემულია ის მსგავსებები და განსხვავებები, რაც ახასიათებს აღნიშნული ქვეყნების კანონმდებლობებს ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების მიზნიდან გამომდინარე.

ნაშრომში მოკლედ წარმოჩენილია ამხანაგობის როლიც სანივთო-სამართლებრივ ურთიერთობებში (ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობა), თუმცა ნაშრომის მიზანი არ არის ამ საკითხის ძირეული კვლევა. ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა იმ უფლება-მოვალეობების გამო, რაც, ერთი მხრივ, ერთიანი მიზნის მიღწევას უკავშირდება და, მეორე მხრივ, მიღწეული შედეგების მიმართ წარმოშობილი უფლებების სამართლებრივ რეგულირებას, ამხანაგობის ხელშეკრულება წარმოდგენილია შერეული ხასიათის ხელშეკრულებად.

პრაქტიკაში ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების მონაწილეებს შორის შეიძლება ხშირად წამოიჭრას დავა საერთო საქმეში შესატანის განსაზღვრასთან, საერთო ქონებიდან წილის განკარგვასთან, საერთო საქმეების მართვასთან და სხვა საკითხებთან დაკავშირებით. ნაშრომში საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ზოგიერთი მუხლის კომენტარების საფუძველზე შემოთავაზებულია ახალი წინადადებები, რომელიც ხელს შეუწყობს როგორც საკანონმდებლო ისე პრაქტიკული ხარვეზების აღმოფხვრას, რაც თან ახლავს ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი დავების განხილვას. შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული ნაშრომი იმ პრობლემების პირველი კომპლექსური კვლევაა, რაც გამომდინარეობს ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან.

ნ ი ნ ა თ ქ მ ა.....	3
შინაარსი.....	4
შ ე ს ა ვ ა ლ ი.....	6

თავი I. ამხანაგობა. ზოგადი დებულებები

§1. ამხანაგობა სამართლის სისტემაში

1.1. ამხანაგობა სახელშეკრულებო სამართლის სისტემაში	
1.2. ამხანაგობა სანიმუშო სამართალში.....	14
§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების წარმოშობა და განვითარება.....	18
2.1. ამხანაგობის ისტორიული ასპექტები რომის სამართლის მიხედვით.....	18
2.2. საქართველოში სავაჭრო და სამეურნეო ამხანაგობების არსებობის შესახებ	23
2.3. ამხანაგობის განვითარების მოკლე ისტორიული მიმოხილვა რუსეთში.....	30

თავი II. ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება.....

§1. ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება და კლასიფიკაცია.....	34
1.1. ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება	34
1.2. ამხანაგობის ხელშეკრულების კლასიფიკაცია	40
§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტები და ობიექტები.....	49
1.1. ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტები.....	49
1.2. ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტების უფლებები და მოვალეობები	54
2.3. ამხანაგობის ხელშეკრულების ობიექტი.....	63
§3. ამხანაგობის ხელშეკრულების სახეები.....	71
§4. ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმა.....	76

თავი III. ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) მონაწილეთა	
შენატანები და მართვის წესი	84
§1. შენატანები და წილები.....	84
§2. ერთობლივი საქმიანობის მართვის წესი და სახეები.....	107
 თავი IV. პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში.....	121
§1. ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის	
წესი და საფუძვლები	121
§2. ამხანაგობის პასუხისმგებლობა შესამე პირების წინაშე.....	132
 თავი V. ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) შეწყვეტა,	
მისი წესი და შედეგები	141
§ 1. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის	
ზოგადი საფუძვლები.....	141
1.1. ვადის გასვლა.....	141
1.2. მხარეთა შეთანხმება.....	150
1.3. ამხანაგობის შეწყვეტა ხელშეკრულების შესრულებით.....	152
§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის საპეციალური	
საფუძვლები.....	157
2.1. ამხანაგობის შეწყვეტა ფიზიკური პირის	
გარდაცვალებითა და იურიდიული პირის ლიკვიდაციით.....	157
2.2. ამხანაგობის შეწყვეტა გაკოტრებით	164
2.3. ხელშეკრულების მოშლა და ხელშეკრულებიდან გასვლა,	
როგორც ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძველი.....	170
§3. ამხანაგობის შეწყვეტის ფორმა	181
§4. ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგები	184
4.1. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგების	
განაწილება მიღწეული მიზნის შედეგად	188
4.2. ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგად დარჩენილი	
ქონების განაწილება.....	190
გამოყენებული საკანონმდებლო აქტები	193
გამოყენებული ლიტერატურა	194

შესავალი

სამოქალაქო სამართლის სისტემაში, კერძოდ, ვალდებულებით სამართალში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებას, როგორც სახელშეკრულებო ურთიერთობის ერთ-ერთ სახეს. აღნიშნული ხელშეკრულებიდან წარმოშობილმა სამოქალაქო-სამართლებრივმა ურთიერთობამ სამართლებრივი განვითარების გარკვეული ეტაპები გაიარა და მოქმედ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში (მიღებულია 1997 წლის 26 ივნისს, ძალაში შევიდა 25 ნოემბერსს) მნიშვნელოვანი ცვლილებებით შევიდა. თუმცა, ყოველთვის უცვლელი იყო ის ძირითადი თავისებურებები (ამხანაგობის მიზანი, მონაწილე სუბიექტები, ამხანაგობის საქმიანობის შედეგები, ამხანაგობა როგორც სამართლის სუბიექტი და ა.შ.), რითაც ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება მკვეთრად ემიჯნება სხვა სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებს.

საკვლევი თემის აქტუალურობა განაპირობა ქვეყანაში მომხდარმა სოციალურმა, ეკონომიკურმა, კულტურულმა და პოლიტიკურმა გარდაქმნებმა, რამაც შესაბამის სფეროებში თავისთავად გამოიწვია მოქმედი საკანონმდებლო ბაზის მნიშვნელოვანი შეცვლის აუცილებლობა. წარმოიშვა და აუცილებელი გახდა იმ ურთიერთობების მოწესრიგება, რომლებიც არ არსებობდა წარსულში. ახალი სახე მიიღო ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილმა ურთიერთობებმა. ასევე, შეიცვალა საქართველოს 1964 წლის სამოქალაქო სამართლის კოდექსის ნორმებით გათვალისწინებული ამხანაგობის ხელშეკრულების საკანონმდებლო განმარტება.

ამჟამად, ერთობლივი საქმიანობა ფართოდ გამოიყენება სხვადასხვა სამეურნეო, სოციალურ-კულტურული და სხვა საქმიანობის განხორციელებისას როგორც ფიზიკურ პირთა, ისე იურიდიული პირების მონაწილეობით. პრაქტიკაში გვხვდება ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებები სხვადასხვა სახელწოდებით, რომლებიც არეგულირებენ ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილ ურთიერთობებს, კერძოდ: ამხანაგობის ხელშეკრულება სამეცნიერო-ტექნიკურ თანამეგობრობაზე, ხელშეკრულება წილობრივ მონაწილეობაზე, ერთობლივ დაფინანსებაზე, კულტურული, სოციალური თუ პროფესიული საქმიანობისათვის, რაც ამტკიცებს მისი გამოყენების ფართო შესაძლებლობებს.

ამხანაგობის ხელშეკრულების ასეთი ფართო გამოყენება თანამედროვე სამოქალაქო ბრუნვაში წარმოშობს როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული ხასიათის უამრავ პრობლემას. მაგალითად, დღემდე ბოლომდე ნათელი არ არის ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნება, რაც არაერთხელ ყოფილა მისი ბოროტად გამოყენების მიზეზი. ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმაში ხშირად ცდილობენ იმ ურთიერთობების მოქცევას, რომლებიც თავისი იურიდიული ბუნებით არ განეკუთვნება ერთობლივ საქმიანობას.

ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე, მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის მონაწილეთა შორის ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირება როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით, მეტად აქტუალურია და სერიოზულ შესწავლასა და გაანალიზებას საჭიროებს.

კვლევის მიზანია ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ინსტიტუტის გამოკვლევა კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში. დიდი ყურადღება დაეთმობა აღნიშნული ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ურთიერთობების კვლევას შედარებითი სამართლებრივი მეთოდოლოგიით, როგორც საქართველოს, ისე რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის სამოქალაქო კანონმდებლობების მიხედვით. აგრეთვე, კვლევის მიზანია, გამოავლინოს ის სიახლეები და პრობლემები, რაც არ ახასიათებდა საბჭოთა პერიოდის ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებას (ნორმატიული, თეორიული, პრაქტიკული მასალის საფუძველზე). ყოველივე ამან განაპირობა შემდეგი ამოცანების შესრულების აუცილებლობა:

- განისაზღვროს ამხანაგობის ხელშეკრულების ადგილი სამართლის სისტემაში;
- მიეცეს ამხანაგობის ხელშეკრულების არსებით პირობებს შესაბამისი დახასიათება;
- დადგინდეს ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა წრე;
- გაიშალოს ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი უფლება-მოვალეობები;
- დაკონკრეტდეს ამხანაგობის ხელშეკრულების შესრულების პროცესში მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები როგორც მონაწილეთა შორის, ისე მესამე პირების წინაშე;
- გაიშალოს მონაწილეთა ვალდებულებების შინაარსი ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) განხორციელების პროცესში წარ-

მოშობილ პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით. აგრეთვე, განისაზღვროს როგორც მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის, ასევე მესამე პირთა წინაშე (გარეშე პირთა) მონაწილეთა პასუხისმგებლობის წესი;

- სათანადო ანალიზი მიეცეს ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლებს;

- გაიშალოს მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები ამხანაგობის მონაწილეთა ცვლასა და ხელშეკრულების შეწყვეტასთან დაკავშირებით. აგრეთვე, მათ საფუძველზე წარმოშობილი ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირება, ანუ შეწყვეტის შედეგებთან დაკავშირებული ისეთი საკითხების გადანყვეტა, როგორებიცაა შედეგების განაწილება ხელშეკრულების მონაწილეთა შორის დასახული მიზნის მიღწევით ან მისი მიუღწევლობით.

საკვლევ თემაში შესწავლილი და განზოგადოებულია როგორც საქართველოს, ისე საზღვარგარეთის ქვეყნების ლიტერატურა და ნორმატიული მასალა, ასევე სასამართლო პრაქტიკა, რომელთა საფუძველზეც გამოტანილია შესაბამისი დასკვნები.

თავი I. ამხანაგობა. ზოგადი დებულებები

§1. ამხანაგობა სამართლის სისტემაში

1.1. ამხანაგობა სახელმწიფოებრივი სამართლის სისტემაში

სისტემა ბერძნული სიტყვაა. იგი ნიშნავს მთელს, რომელიც ნაწილებისაგან შედგება¹. გამომდინარე იქედან, რომ ყოველ სახელმწიფოში სამართლის მიერ რეგულირებული საზოგადოებრივი ურთიერთობანი მეტად მრავალფეროვანი და ერთმანეთისაგან განსხვავებულია, სამართლის ნორმებიც, მიუხედავად მათი შინაგანი ერთიანობისა და საერთო პრინციპებზე დაყრდნობისა, მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან ერთიმეორისაგან და სამართლის საერთო სისტემაში სხვადასხვა ადგილი უკავიათ. სწორედ ამიტომ, ყოველი სახელმწიფოს სამართლის სისტემა გულისხმობს, თავისი სოციალური ბუნებით და სახელმძღვანელო პრინციპების თვალსაზრისით, ერთიანი სამართლის დაყოფას ცალკეულ შემადგენელ ნაწილებად – სამართლის დარგებად და იურიდიულ ინსტიტუტებად.² აქ მნიშვნელოვანია, რომ სამართლის ცალკეულ დარგში შემავალი ნორმებით რეგულირებული საზოგადოებრივი ურთიერთობები შეეხებოდეს საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთ რომელიმე კონკრეტულ სფეროს, რომელიც თავისი შინაარსით განსხვავდება საზოგადოებრივი ურთიერთობების სხვა კომპლექსებისაგან, სხვა სფეროებისაგან. საერთო გვაროვნული ნიშნების გარდა, საზოგადოებრივი ურთიერთობებისათვის, რომლებიც სამოქალაქო სამართლის რეგულირების საგანია, დამახასიათებელია სპეციფიკური თავისებურებები, რაც განსაზღვრავს სამოქალაქო სამართლის შინაგან სტრუქტურულ დიფერენციაციას.

სამოქალაქო სამართალი, რომელიც წარმოადგენს კერძო სამართლის ბირთვს, განსაზღვრავს ისეთ ფუძემდებლურ დებულებებს, რომლებიც სხვა კერძოსამართლებრივ დარგში გამოიყენება. მათ რიგს განეკუთვნება პირები, გარიგებები, ხელშეკრულების თავისუფ-

¹ ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტომი 9, მთავარი რედაქტორი ირ. აბაშიძე, თბ., 1985 წ. გვ. 390.

² გ. ინჯირელი, სახელმწიფოს და სამართლის ზოგადი თეორია, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2003 წ., გვ. 223-224.

ფლება, საკუთრების უფლება, საკუთრების შეძენა და ა.შ.³ ნაშრომის კვლევის მიზნიდან გამომდინარე ყურადღებას შევაჩერებ მხოლოდ სამოქალაქო სამართლის ისეთ ქვედარგზე, როგორიცაა ვალდებულებითი სამართალი, ვინაიდან საკვლევი საკითხი – ამხანაგობა სამართლის სისტემაში, ამ დარგის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია.

ვიდრე გადავიდოდე ამხანაგობის ხელშეკრულების ადგილის კვლევაზე სამართლის სისტემაში, მიზანშეწონილად მიმაჩნია განვიხილო ზოგიერთი ავტორის პოზიცია ხელშეკრულების კლასიფიკაციის პრობლემასთან დაკავშირებით. აღნიშნული საკითხის დეტალური განხილვა არაა ნაშრომის მიზანი, თუმცა, აუცილებლად მიმაჩნია რამდენიმე მთავარი მომენტის აღნიშვნა.

იურიდიულ ლიტერატურაში ხელშეკრულებებისათვის დამახასიათებელი ნიშნების მიხედვით შეიძლება მათი კლასიფიკაცია სხვადასხვა სახეობად.

იმის მიხედვით, თუ როგორაა მხარეთა შორის განაწილებული უფლებები და ვალდებულებები, ხელშეკრულებები იყოფა ცალმხრივად და ორმხრივად (მრავალმხრივი).

იმის მიხედვით, თუ რომელი მომენტიდან ჩაითვლება ხელშეკრულება დადებულად, ისინი იყოფა კონსესუალურ და რეალურ ხელშეკრულებებად.

ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ შესრულებული მოქმედებისათვის სამაგიერო დაკმაყოფილების მიღების თვალსაზრისით, განასხვავებენ სასყიდლიან და უსასყიდლო ხელშეკრულებებს, აგრეთვე, ფიდუციურ ხელშეკრულებას და ა.შ. ნაშრომის მიზანია, სწორედ, ამ თვალსაზრისით გამოვიკვლიო ამხანაგობის ხელშეკრულების ადგილი სახელშეკრულებო სამართლის სისტემაში.

გამოჩენილი რუსი მეცნიერი მ.ვ.გორდონი თავის დროზე გვთავაზობდა ყველა ცნობილი ხელშეკრულების დალაგებას ერთ ჯგუფში ერთიანი კრიტერიუმის გამოყენებით – „შედეგი“, მაგრამ ამისათვის საჭირო გახდა სხვადასხვა ხელშეკრულების ერთ სახეობაში გაერთიანება, მაგალითად, ნასყიდობის და ჩუქების, ქირავნობის და ქონების უსასყიდლოდ სარგებლობის (თხოვება) და სხვ.⁴

³ ლ. ჭანტურია, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, გამომც., „სამართალი“, თბ., 2011 წ., გვ. 17.

⁴ Гордон М.В, Система договоров в советском гражданском праве, Ученые записи Харьковского юридического института, Вып. 5. 1954 г., С.85.

გასაკვირი არ არის, რომ ხელშეკრულებების კლასიფიკაციის ერთგვაროვანი დაყოფის მცდელობები ნარუმატებლად მთავრდებოდა. ეს გაითვალისწინა ო.ა.კრასავჩიკოვმა. მის მიერ შემოთავაზებულ კლასიფიკაციაში ასეთი საფუძველი უნდა ყოფილიყო: „შედეგების მიმართულება.“ აღნიშნული თავისებურებების გათვალისწინებით, მან გამოყო ვალდებულების ოთხი ჯგუფი: ქონების გადაცემაზე მიმართული (1), სამუშაოს შესრულებაზე ორიენტირებული (2), მომსახურების განევაზე ორიენტირებული (3) და თანხის გადაცემაზე მიმართული (4).⁵ აღნიშნული კლასიფიკაციის მთავარი ნაკლი მდგომარეობს იმაში, რომ რიგითობის მიხედვით, ვალდებულებების მეოთხე ჯგუფი სხვა ჯგუფებისაგან განსხვავდება არა შედეგების დადგომის რაიმე განსაკუთრებული მოქმედების შესრულებით, არამედ ხელშეკრულების საგნით (თანხით).

ბევრი თანამედროვე ავტორი მიიჩნევს, რომ კლასიფიკაციის ამოცანების გადასაწყვეტად ერთადერთი სწორი გამოსავალია ხელშეკრულებების მრავალსაფეხურიანი კლასიფიკაციის გამოყენება. ამასთან, მხედველობაშია მისაღები ის ხელშეკრულებები, რომლებიც გაერთიანებულია გარკვეულ ჯგუფში და ყოველ მომდევნო საფეხურზე გამოხატავენ წინა ხელშეკრულების თავისებურებებს.⁶ ამრიგად, სამოქალაქო კოდექსში მოცემული ხელშეკრულებები შეიძლება დაიყოს ოთხ ძირითად ჯგუფად: I. საკუთრების შეძენაზე, II. სამუშაოს შესრულებაზე, III. მომსახურების განევაზე, IV. სხვადასხვა გაერთიანების დაარსებაზე. პირველ ჯგუფში შედის ნასყიდობა, გაცვლა, ქირავნობა, ჩუქება, და ა.შ. მეორე ჯგუფში – ნარდობის, გადაზიდვის და სხვა ხელშეკრულება, მესამეში – მიზარების ხელშეკრულება, სასაქონლო სანყობში მიზარების ხელშეკრულება, დაბოლოს, მეოთხე ჯგუფთან მიმართებით, საუბარია სხვადასხვა სახის სახელშეკრულებო გაერთიანებებზე, რომელსაც მიეკუთვნება ამხანაგობის ხელშეკრულება. საგულისხმოა, რომ ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების საკმაოდ სრულყოფილი დახა-

⁵ Красавчиков О.А. Вопросы системы Особенной части ГК РСФСР, Свердловск, 1957 г., С. 127.

⁶ ასეთი მრავალსაფეხურიანი კლასიფიკაცია, ამასთან, ყოველ საფეხურზე საკუთარი ერთიანი კრიტერიუმის შენარჩუნებით გათვალისწინებულია მაგალითად, Е.А.Суханов (Гражданское право. Т.II. М., БЕК, 1993г., С. 46); იხ. М.И.Брагинский. В.В.Витрянский, Договорное Право, Общие положения, изд., „СТАТУТ“, М., 2001 г., С.399.

სიათება როგორც საქართველოში, ისე გერმანიასა და საფრანგეთში მოცემულია სხვადასხვა ნორმატიულ აქტებში, ხოლო რუსეთში კლასიფიკაცია, უმეტესწილად, გათვალისწინებულია სამოქალაქო კოდექსში.

მიუხედავად იმისა, რომ წინამდებარე ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების სამოქალაქო სამართალი სხვადასხვა სისტემაზეა აგებული (საქართველოს, რუსეთის და გერმანიის – პანდექტურ, ხოლო საფრანგეთის – ინსტიტუციურ სისტემაზე) და განსხვავებულად განსაზღვრავს ამხანაგობის ხელშეკრულების ზოგიერთ მნიშვნელოვან ასპექტს, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებას საქართველოს, რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის სამოქალაქო სამართლის სისტემაში სხვადასხვა სახის ხელშეკრულებასთან ერთად განსაკუთრებული ადგილი უკავია ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილში. თუმცა, რუსეთის სამოქალაქო სამართლის სისტემაში ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება განხილულია არა მხოლოდ ვალდებულებით სამართალში, არამედ სამოქალაქო კოდექსის ზოგად დებულებებშიც.⁷ საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის მესამე წიგნის მეხუთე ტიტულში განხილულია საოჯახო ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმები, სადაც მეორე თავში საუბარია ერთობლიობის მმართველობაზე და ერთ-ერთი მეუღლის მოქმედების შედეგებზე ამხანაგობის⁸ მიმართ, ანუ მეუღლეთა ურთიერთობა განხილულია, როგორც გაერთიანება – კავშირი და მას ამხანაგობა ეწოდება.

საქართველოსა და რუსეთისგან განსხვავებით, კონტინენტური ევროპის ქვეყნების, კერძოდ, გერმანიისა და საფრანგეთის კერძო სამართალი აგებულია დუალისტურ სისტემაზე. ცნობილია, რომ საქართველოს საკორპორაციო სამართალი წარმოადგენს კერძო სამართლის მნიშვნელოვან ნაწილს, რომელიც მოიცავს კერძოსამართლებრივი გაერთიანებების მომწესრიგებელ სამართლის ნორმათა

⁷ Комментарий к Гражданскому Кодексу Российской Федерации (постатейный), изд., „Книжный мир“, М., 2002 г., С. 88.

⁸ Societe conjugale. Societe ნიშნავს საზოგადოებასაც და ამხანაგობასაც; ძირითადად ეს ტერმინი გამოიყენება სავაჭრო გაერთიანებების აღსანიშნავად, მაგალითად, societe anonyme, societe commerciale. ჩვენ აღნიშნულ შემთხვევაში societe-ს ვთარგმნეთ როგორც „ამხანაგობა“, ეინაიდან აქ საუბარია ქორწინებაზე როგორც ქონებრივ კავშირზე; იხ. Французский Гражданский Кодекс 1804 г., Перевод И.С.Перетерского, Юридическое изд-во „НКЮ СССР“, М., 1941 г., С.316.

ერთობლიობას. ერთ-ერთ ასეთ გაერთიანებას ადრინდელი რედაქციის (14.03.2008წ.) საქართველოს კანონით „მენარმეთა შესახებ“ წარმოადგენდა სამენარმეო ამხანაგობა. აღნიშნული კანონის მე-19-ე მუხლის თანახმად, საინტერესო ფაქტს ჰქონდა ადგილი, რომ ვალდებულებითი სამართლიდან ამხანაგობის ხელშეკრულება გადატანილი იქნა სამენარმეო ურთიერთობებში და განმტკიცდა, როგორც ერთ-ერთი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა. თუ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის საფუძველზე შექმნილი ამხანაგობა გადაწყვეტდა მოგებაზე ორიენტირებულ საქმიანობას, იგი რეგისტრირდებოდა სამენარმეო ამხანაგობის სახით, აგრეთვე, სხვა მნიშვნელოვანი საკითხის (შენატანების, წილის გადაცემის, შეწყვეტის და სხვ.) გადაწყვეტა მოითხოვდა სამოქალაქო სამართლის ნორმების გამოყენებას სამენარმეო ამხანაგობის მონაწილეთა მიმართ. თუმცა, სამენარმეო ამხანაგობამ, როგორც ახალმა ორგანიზაციულ-სამართლებრივმა ფორმამ, მენარმე სუბიექტებს შორის ადგილი სათანადოდ ვერ დაიმკვიდრა, რასაც ადასტურებს „მენარმეთა შესახებ“ კანონში 3.11.2009 წელს განხორციელებული ცვლილებები, რომლებიც ძალაში შევიდა 2010 წლის 1 იანვრიდან. ვფიქრობ, საქართველოს კანონში „მენარმეთა შესახებ“ სამენარმეო ამხანაგობის, როგორც ერთ-ერთი სამენარმეო საზოგადოების ახალი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის დამკვიდრება იყო ხელოვნური მცდელობა, რომ ვალდებულებით-სამართლებრივი ხელშეკრულება გადაქცეულიყო მენარმე სუბიექტად, რაც არ აღმოჩნდა სიცოცხლისუნარიანი.

საქართველოს, გერმანიისა და საფრანგეთისაგან განსხვავებით, რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1041-ე მუხლის თანახმად, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს მოგების მიღების, ანუ სამენარმეო საქმიანობის განსახორციელების მიზნით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მნიშვნელობა და მისი ადგილი სამოქალაქო სამართალში, ძირითადად, განპირობებულია იმით, რომ იგი არის ერთადერთი ხელშეკრულება, რომელიც არეგულირებს მონაწილეთა ერთობლივ საქმიანობას. აღნიშნული საქმიანობა შეიძლება მიმართული იყოს ნებისმიერი კანონით გათვალისწინებული მიზნების მისაღწევად. ამდენად, ერთობლივი საქმიანობა არ შეიძლება იყოს ხელშეკრულების მონაწილეთათვის თვითმიზანი, არამედ იგი მხოლოდ საშუალებაა ყველა მონაწილის საერთო მიზნის მის-

აღწევად.⁹ ამხანაგობის ხელშეკრულება იდება მაშინ, როცა რაიმე შედეგის მიღწევა, ანუ დასახული მიზნის შესრულება ერთი პირის მიერ შეუძლებელია.

1.2. ამხანაგობა სანიუთო სამართალში

ყურადღება მინდა შევაჩერო ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების მნიშვნელობაზე სანიუთო-სამართლებრივ ურთიერთობებში, მიუხედავად იმისა, რომ, აღნიშნული საკითხის კვლევა არ არის წინამდებარე ნაშრომის მიზანი.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების მშვიდობიანი მშენებლობის პირველ წლებშივე საბინაო მშენებლობის ერთ-ერთ საშუალებად გამოყენებულ იყო დაინტერესებულ პირთა სახსრების გაერთიანების კოოპერაციული ფორმა. ფართო მასშტაბით კოოპერაციული ბინათმშენებლობის განვითარება და, შესაბამისად, ნორმატიული აქტების მიღება იწყება 1924 წლიდან.¹⁰ სწორედ ამ წელს იქნა მიღებული დადგენილება „საბინაო კოოპერაციის შესახებ“ (1924 წლის 24 აგვისტო), რომელიც ითვალისწინებდა მუშების ყოფა-ცხოვრების გაუმჯობესებას არა მარტო სახელმწიფოს ზომებით და დახმარებით, არამედ მოსახლეობის თვითმოქმედებითაც და მისი მატერიალური მონაწილეობით. თვითმოქმედების საუკეთესო ფორმას კი წარმოადგენდა საბინაო კოოპერაცია, რომელსაც ხელი უნდა შეეწყო ბინათმშენებლობის გზით საბინაო კრიზისის დაძლევისათვის. გარდა ამისა, კოოპერატივებს ამოცანად უნდა დაესახათ, მშრომელთა ფართო მასების მონაწილეობით უზრუნველყოთ არსებული საცხოვრებელი ნაგებობების რაციონალურად გამოყენება.

საბინაო კოოპერაციული ამხანაგობები იყოფოდა:

1. საბინაო-საიჯარო კოოპერატიულ ამხანაგობად, ე.წ. „ჟაკტებად“ (Жилищно-арендные кооперативные товарищества);

⁹ Е.В.Протас, Гражданское право, изд., „МГУ“, М., 2005 г., С. 261.

¹⁰ პირველი საბინაო კოოპერაციული ამხანაგობები თბილისში 1922 წლის ნოემბრიდან იქმნება, ფიქრის გორაზე, კოოპერაციული ამხანაგობის სახით. მშენებლობა თვით მუშათა შრომითი და ფულადი სახსრების გზით მიმდინარეობდა. ამ ამხანაგობის ბაზაზე შეიქმნა ცენტრალური საბინაო სამშენებლო კოოპერატივი-ცენტრმშენი (იხ. ვ.ჯიბლაძე, მშენებლობის მართვის, სრულყოფა და მისი ეკონომიკური ეფექტურობა, გამოც., „მეცნიერება“, თბ., 1965 წ., გვ. 83).

2. მუშათა საბინაო-სამშენებლო კოოპერაციულ ამხანაგობად;

3. საერთო-სამოქალაქო საბინაო-სამშენებლო კოოპერაციულ ამხანაგობად.¹¹

კოოპერაციული გაერთიანების ეს სახეობები ფუნქციონირების პროცესში თავისი იურიდიული ბუნებით არსებითად არ განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან, თუმცა, ნათელი იყო განსხვავებული სამართლებრივი რეჟიმის არსებობა, რაც იმით იყო განპირობებული, რომ კოოპერატივის თითოეული წევრი თავისი საპაიო შენატანით მონაწილეობას იღებდა კოოპერაციული საცხოვრებელი სახლის მშენებლობაში. კოოპერატივის წევრს საცხოვრებელი სადგომი ეძლეოდა მუდმივ (უვადო) სარგებლობაში პაის ოდენობისა და ოჯახის წევრთა რაოდენობის შესაბამისად.¹² ამ უკანასკნელ შემთხვევაში საბინაო უფლების მოპოვება ხდებოდა კოოპერატივის დაფუძნების გზით. სწორედ ეს უკანასკნელი მოდელი შემოიღეს სამოციანი წლების დასაწყისში საბჭოთა სამოქალაქო სამართალში და შემდგომში დამკვიდრდა როგორც კოოპერაციული ბინის საკუთრება.¹³

საბინაო კოოპერაციული ამხანაგობების სახეების დეტალური განხილვა არ არის ნაშრომის მიზანი. თუმცა, აღვნიშნავ, რომ ბინათსარგებლობის სისტემამ თავისი მნიშვნელობა დაკარგა და დადგა მისი შეცვლის აუცილებლობის საკითხი. შესაბამისად, მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, მოქალაქეებზე ბინები გადაეცათ უსასყიდლოდ 1992 წლის 1 თებერვლის საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს მიერ მიღებული №107 დადგენილებით, რომლითაც საქართველოში შეიქმნა ნორმატიული ბაზა ბინების პრივატიზაციისათვის (უსასყიდლოდ გადაცემისათვის). შესაბამისად, მოხდა მოქალაქეთათვის სახელმწიფო და საზოგადოებრივ, საბინაო-სამშენებლო კოოპერატივების საბინაო ფონდში მოქალაქეთა მიერ დაკავებული საცხოვრებელი სახლის საკუთრებაში უსასყიდლოდ გადაცემა.

საქართველოში განხორციელებული ბინების პრივატიზაციის შემდეგ დადგა ახლადწარმოშობილ ურთიერთობათა მონესრიგების

¹¹ ს.ჯორგენაძე, საცხოვრებელი სახლი და მოქალაქეთა საბინაო უფლება-მოვალეობანი, გამომც. „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1973 წ., გვ. 33.

¹² შ.ჩიკვაშვილი, საბინაო სამართალი, თბ., გვ. 458; იხ. ნ.უბერი, ბინის მესაკუთრეთა ამხანაგობა და მისი წინარე ისტორია, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №2; 2004 წ., გვ. 70.

¹³ ნ.უბერი, ბინის მესაკუთრეთა ამხანაგობა და მისი წინარე ისტორია, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №2; 2004 წ., გვ. 70.

საკითხი, რისთვისაც ქართველმა და გერმანელმა იურისტებმა მოამზადეს ბინის საკუთრების კანონის პროექტი, რომელიც კონცეპტუალურად და დოგმატურად იმეორებს გერმანულ მოდელს.¹⁴

საბინაო ურთიერთობების მონესრიგებასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია პროფ. ბ.ზოიძის მოსაზრებები. იგი აღნიშნავს „სახლი საჭიროებს მართვას და ამ მიზნით ითვალისწინებს პროექტი ამხანაგობის შექმნას. ამიტომაც, სრულიად უნიადაგოდ მიაჩნია იმათი შიში, ვინც ფიქრობს, რომ დაიშლება საბინაო-სამშენებლო კოოპერატივები და მრავალბინიანი სახლების მართვაში ქაოსი დაისადგურებს. ასე სულაც არ იქნება, მართალია ამხანაგობა არ არის იურიდიული პირი, მაგრამ იგი აღჭურვილია ყველა იმ უფლება-მოვალეობებით, რაც აუცილებელია სახლის სათანადო მოვლა შენახვისათვის.“¹⁵

მნიშვნელოვანია ამხანაგობის, როგორც გაერთიანების როლი სანივთო-სამართლებრივ ურთიერთობებში, ანუ საუბარია ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობაზე. თავის დროზე აღნიშნული ინსტიტუტი დეტალურად რეგულირდებოდა სამოქალაქო კოდექსით, დღეს, კი იგი რეგულირდება ცალკე კანონით „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“, რომელიც მიღებულ იქნა 2007 წლის 11 ივლისს. ასეთივე კანონი რუსეთში მიღებულ იქნა 1996 წლის 15 ივნისს, თუმცა, ეს უკანასკნელი 01.03.2005 წლიდან ძალადაკარგულად გამოცხადდა და ამჟამად, ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობების შექმნისა და მმართველობის წესს არეგულირებს მხოლოდ რუსეთის ფედერაციის საბინაო კოდექსი. რაც შეეხება გერმანიასა და საფრანგეთს, აქ მოქმედებს კანონი „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“, რომელიც ბინათმესაკუთრეებს განუსაზღვრავს ერთობლივი ძალისხმევით საერთო ინტერესებში მოქმედების სამართლებრივ საფუძველს.

თანამედროვე პირობებში ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება წარმოადგენს ერთ-ერთ საშუალებას, რათა მოქალაქეებმა ერთობლივად საერთო საკუთრების უფლებით ააშენონ საცხოვრებელი სახლი და თავიანთი შენატანების მიხედვით ახალ აშენებულ საცხოვრებელ სახლში ინდივიდუალურ საკუთრე-

¹⁴ ლ.ჭანტურია, უძრავი ნივთების საკუთრება, შედარებითი სამართლებრივი კვლევა (გერმანული სამართლის მაგალითზე), თბ., 1994 წ., გვ. 303.

¹⁵ ბ.ზოიძე, ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, გამომც. „საგამომცემლო საქმის სასწავლო ცენტრი“, თბ., 2005 წ., გვ. 321.

ბაში მიიღონ საცხოვრებელი ფართი.¹⁶ აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ საქართველოს კანონით „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“ განსაზღვრულია მესაკუთრეთა უფლებები და მოვალეობები ამხანაგობის შექმნასთან დაკავშირებით, ე. ი. ყოველივე ეს იმის შედეგია, რომ ქვეყანაში განხორციელებულმა სოციალურმა, პოლიტიკურმა, ეკონომიკურმა და ა.შ. რეფორმამ მოქალაქეებს მისცა საშუალება, განახორციელონ კანონით გათვალისწინებული ქმედება დასახული მიზნის მისაღწევად.

ამდენად, ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ სახელშეკრულებო სისტემაში ამხანაგობას განსაკუთრებული ადგილი უკავია, ვინაიდან მიზნის მისაღწევად მოქალაქეები ამხანაგობის სახით ერთიანდებიან, ე.ი. ამხანაგობის ხელშეკრულებით ხდება არა მხოლოდ ვალდებულებით-სამართლებრივი, არამედ სანივთო-სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობაც. როგორც ვხედავთ, ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის ხელშეკრულება, შინაარსიდან გამომდინარე, მოიცავს როგორც ვალდებულებით, ისე სანივთო-სამართლებრივ ურთიერთობებს, რაც, ერთი მხრივ, ვლინდება ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა (წევრთა) იმ უფლება-მოვალეობებში, რაც ამხანაგობის ერთიანი მიზნის მიღწევას უკავშირდება და, მეორე მხრივ, მიღწეული შედეგების მიმართ წარმოშობილი უფლებების სამართლებრივ რეგულირებაში. ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულება შერეული ხასიათისაა.

¹⁶ О.С.Иоффе, Избранные труды, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс“, С-П. 2004 г., С. 732- 733.

§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების წარმოშობა და განვითარება

2.1. ამხანაგობის ისტორიული ასპექტები რომის სამართლის მიხედვით

ნებისმიერი სამეცნიერო კატეგორიის გამოკვლევა საჭიროებს სხვადასხვა დოქტრინალური შემეცნებითი მეთოდის გამოყენებას, რომელთა შორის მნიშვნელოვანია ისტორიული მეთოდი. ამიტომ, ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებში ამხანაგობის ხელშეკრულების როლის, მისი მნიშვნელობის საკითხის შესწავლა მიზანშეწონილია დავინყოთ ისტორიული მიმოხილვით.

ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება წარმოადგენს ერთ-ერთ უძველეს სამართლებრივ ინსტიტუტს. რამდენიმე ადამიანის გაერთიანების იდეა, იქ, სადაც არ არის საკმარისი ერთის ძალა რომელიმე სასიცოცხლო მნიშვნელობის ამოცანის გადასაწყვეტად, იმდენად მარტივი და ბუნებრივია, რომ ასეთ შემთხვევაში ამხანაგობის შეთანხმება ყოველთვის შეიძლება არსებობდეს. შორეულ წარსულშიც კი არ მოქმედებდა ისეთი კანონმდებლობა, რომელიც არ იცნობდა მსგავს ხელშეკრულებას.¹⁷

ერთობლივი საქმიანობის ყველაზე ადრეული ფორმა უცნობია, მაგრამ, ჩვენამდე მოღწეული წყაროების შესაბამისად, ამხანაგობის ხელშეკრულების უძველეს სახეს რომში წარმოადგენდა რამდენიმე ძმის მიერ სამეურნეო საქმის ერთად გაძღოლა და წარმოება მამის გარდაცვალების შემდეგ. სწორედ ასეთი შეთანხმების მსგავსი ხელშეკრულებები აღმოცენდა შემდგომში, რომელსაც ამხანაგობის ხელშეკრულება ეწოდა.¹⁸ გარდა ამისა, კომერციის განვითარების შემდგომ ეტაპზე აღმოცენდა სხვა სახის ამხანაგობებიც, რომლებიც იქმნებოდნენ ვაჭრობის თუ რენვის გაძღოლის მიზნით.¹⁹

¹⁷ Шретер В.Н. Советское хозяйственное право, М., 1928 г., С. 149; об. Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 548.

¹⁸ ვ.მეტრეველი, რომის სამართალი (საფუძვლები), გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2002 წ., გვ. 75.

¹⁹ ვ.მეტრეველი, რომის სამოქალაქო სამართალი (საფუძვლები), თბ., 2005 წ., გვ. 85; იხ. გ.ლობეანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო)სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ქუთაისი“, 2009წ., გვ. 354.

კლასიკურ რომის სამართალში განასხვავებდნენ ამხანაგობის ორ სახეს:

1) ერთობლივი თანაცხოვრებისა და ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობა, რომლის მონაწილენიც თანხმდებოდნენ არსებული და მომავალი ქონების გაერთიანებასა და გაყოფაზე. როგორც წესი, ხელშეკრულება იდებოდა ერთი ოჯახის წევრებს შორის (თანამესაკუთრეების, თანამემკვიდრეების მიერ). აღნიშნული შეთანხმებები გახდა სამოქალაქო ამხანაგობების, ანუ ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებების წარმოშობის საფუძველი, რომლებსაც არ გააჩნიათ სამენარმოო ხასიათი.

2) მწარმოებლური ამხანაგობები, რომლის მონაწილენიც ერთიანდებოდნენ საკუთარი ქონების ნაწილით გარკვეული სამუშაოს შესასრულებლად ან ერთობლივი სამეურნეო საქმიანობის განსახორციელებლად და საერთო შემოსავლების მისაღებად. მსგავსი ხელშეკრულებები იდებოდა ვაჭრებს ან ხელოსნებს შორის ვაჭრობის, რეწვისა თუ სხვა მომგებიანი საქმიანობის ერთობლივად განსახორციელებლად. ასე იქმნებოდა სხვადასხვა სამრეწველო და სავაჭრო ამხანაგობები (*societas*).²⁰ ყოველივე ამის დამადასტურებელია 1933 წელს აღმოჩენილი გაიუსის ინსტიტუციების ახალი ფრაგმენტები, რომლის თანახმადაც *societas* იქმნებოდა მემკვიდრეებს შორის ოჯახური ქონების გაერთიანების საფუძველზე, მისი დაცვისა და მმართველობის მიზნით (წყაროებში უბრალოდ არ არის ნათქვამი, რომ „ამხანაგობა თითქოს ძმობის უფლებას მოიცავს“).²¹

რომის სამართალში ცნობილი იყო საერთო მიზნებისათვის იურიდიული კავშირის ორი ფორმა: კორპორაციული დანესებულება (*universitas*) და გაერთიანება (*societas*). მათ შორის იყო არსებითი სხვაობა. პირველ შემთხვევაში კავშირს ენიჭებოდა იდეალური ანუ იურიდიული პირის სტატუსი, რომელსაც გააჩნდა გარკვეული უფლებები და მოვალეობები დამოუკიდებლად ცალკეული ფიზიკური პირებისაგან, რომლებიც შეადგენდნენ კორპორაციას. მათი საქმიანობის მმართველობა ხორციელდებოდა არა წევრების ნებით,

²⁰ Пухан И., Полснх-Акимовская М, Римское право (базовый учебник), Под ред. В.А.Томсинова, М., 1999 г., С. 266-267, 304; см. Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 548.

²¹ И.Б.Новицкий, Римское право, изд., Ассоциация „Гуманитарное знание“, „ТЕИС“, М., 1997 г., С. 195.

არამედ მმართველობის ორგანოს მიერ დადგენილი წესით. ერთობლივი საქმიანობის შედეგად მიღებული ქონების არც ერთი წილის მითვისების უფლება მონაწილეებს არ ჰქონდა.²² ასეთი გაერთიანებები რომის სამართლისათვის ჯერ კიდევ XII ტაბულის კანონებიდან იყო ცნობილი. უფრო მეტიც, ეს კანონები ადგენდნენ ამხანაგობის საფუძვლების თავისუფლებას.²³

პირთა გაერთიანების შესახებ, ე.ი. universitas შესახებ დასრულებული მოძღვრების შექმნა შუა საუკუნეებში jus Commune-ს ეპოქაში ხდება და კანონიკური სამართლისა და რომის სამართლის კვლევებს უკავშირდება. რომის სამართალში მიმობნეული ცალკეული ნორმების განზოგადების საფუძველზე ჩამოყალიბდა გარკვეული სისტემა, რომლის საფუძველზე აღმოცენდა თეორია jus Commune-ს universitas შესახებ.²⁴ ამ შუასაუკუნეობრივ კანონისტიკას უკავშირდება, ასევე, მოძღვრება persona ficta-სა და რეპრავსენტატა-ს შესახებ, რომელთაც მოდიფიცირებული ფორმით XIX საუკუნის იურისტებში შეეხვდებით.

Universitas მოძღვრების საფუძველს შეადგენს პირთა გაერთიანება, რომელიც უპირისპირდება ნივთთა ერთობლიობას, მაგალითად, სამკვიდრო მასას. universitas გამოცალკევებულია მისი წევრებისაგან და შეიძლება მისი განხილვა ცალკე პირად (პიროვნებად), მაგრამ არა პიროვნება-ადამიანად, არამედ persona ficta-დ, ე.ი. ფიქტიურ პირად. ამიტომაც იგი დამოუკიდებელია წევრთა შეცვლისაგან, აქვს საკუთარი ქონება, მოქმედებს თავისი ორგანოების მეშვეობით და შეუძლია ჰქონდეს საკუთარი წესდებაც. უნივერსიტას ოთხ სახეს განასხვავებს jus Commune: provincia, civitas, castellum vel vicus, collegia. პროვინციაში იგულისხმება მაშინდელ ევროპაში არსებული სახელმწიფოები. ამ ორგანიზაციების დაფუძნება ემყარებოდა კონცესიების პრინციპს. თუმცა ზოგი სახის universitas de jus communi არსებობდა და საგანგებო ნებართვა არ სჭირდებოდა: პროვინციები, ქალაქები, სოფლები და ზოგი კოლეგია, მაგალითად, საამქროები, ამქართა გილდიები, უნივერსიტეტები. სხვა შემთხვევებში collegium-ს სჭირდ-

²² К.Победоносцев, Курс гражданского права, Под ред., В.А.Томсинова, изд. „Зерцало“, М., 2003 г., С. 473.

²³ გ.ლობჯინიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო)სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ქუთაისი“, 2009 წ., გვ. 354.

²⁴ Going, Bd. I. S. 261-262; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 204.

ებოდა მთავრობის ნებართვა და მინიმუმ სამი წევრი.²⁵

გერმანელები უარყოფდნენ რომის კორპორაციის ამგვარ დახასიათებას. გირკე, გერმანული და რომის სამართლის განსხვავების შესახებ ამტკიცებდა, რომ რომის კორპორაცია სრულებით განსხვავდება მასში შემავალი ინდივიდებისგან, მაშინ როდესაც შუასაუკუნეების გერმანული კავშირები (ამხანაგობები – Genossenschaften) – გაერთიანებებია, რომლებშიც მონაწილეთა ინტერესი მთლიანობაში გადაჯაჭვულია კავშირის ინტერესთან, ყოველგვარი დაპირისპირების გარეშე.²⁶

ფაქტობრივად, universitas გახდა თანამედროვე იურიდიული პირის წინაპარი. მაგალითად, ვ.ბ.ელიაშევიჩი მიიჩნევს, რომ ძალზე ნიშანდობლივია ამხანაგობების იურიდიული პირის უფლებებით აღჭურვა პრინციპატის ეპოქის პირველ საუკუნეში, მაშინვე, როდესაც ასეთივე უფლებებით იყვნენ აღჭურვილი ხელოსნების პროფესიული კავშირები (universitas), ვაჭრების და სხვა კერძო კორპორაციები (collegium), აგრეთვე, რელიგიური გაერთიანებები.²⁷ კ.პობედონოსცევის კი, პირიქით, მიაჩნია, რომ საზოგადოებაში იურიდიული პირი ჩამოყალიბდა არა რომის სამართლის მიხედვით, არამედ ცხოვრების მოთხოვნილებით, მოგვიანებით კი შუა საუკუნეებში იტალიაში სავაჭრო და სამრეწველო ჩვეულებების გავლენით. ნაშრომის მიზანს არ წარმოადგენს იურიდიული პირის წარმოშობის გამოკვლევა, არამედ ყურადღების ობიექტია კავშირის სხვა ნაირსახეობა – societas. აღნიშნული კავშირი შედგებოდა ცალკეული წევრებისაგან, რომლებსაც არ გააჩნდათ იურიდიული პირის სტატუსი და მათი საქმიანობის მმართველობა ხორციელდებოდა მონაწილეთა ნების საფუძველზე, რომლებიც ერთმანეთთან ურთიერთობას ამყარებდნენ საზოგადოებაში მათ მიერ შეტანილი ქონებით.²⁸ „Societas“ ითვლებოდა ორმხრივ ან მრავალმხრივ ხელშეკრულებად, რომლის საფუძველზეც მონაწილეები

²⁵ Going, Bd. I. S. 262-263; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 204-205.

²⁶ Girke. Deutsches Privatrecht, erster Band, 1895, S. 460-461, 479-480; იხ. С.Н.Братусь, Юридические Лица в Советском гражданском праве, изд. „Министерства Юстиции“, М., 1947 г., С. 38.

²⁷ Ельняшевич В.А., Юридическое лицо, его происхождение и функции в римском частном праве, С.-П. 1910 г., С. 430.

²⁸ К.Победоносцев, Курс гражданского права, Под ред. В.А.Томсинова, изд. „Зерцало“, М., 2003 г., С. 477.

კისრულობდნენ გარკვეული უფლება-მოვალეობების შესრულებას.²⁹

უფრო ფართო გაგებით, თითოეული ამხანაგობის მონაწილის ძირითად ვალდებულებას წარმოადგენდა ამხანაგობაში მთელი ქონების შეტანა ამა თუ იმ საქმიანობის განსახორციელებლად. ამხანაგობის თითოეული მონაწილე ვალდებული იყო საერთო საქმეში შეეტანა გარკვეული წილი, რომელიც შეიძლება ყოფილიყო სხვადასხვაგვარი, როგორც შინაარსობრივად (ქონება, პირადი მომსახურება, ფულადი შენატანი, პროფესიული ცოდნა და ა.შ.), ისე ღირებულებით.³⁰ ამხანაგობის მონაწილეთა შენატანები, რისგანაც ამხანაგობის საერთო ქონება იქმნებოდა, ყოველთვის, არ იყო მატერიალური. იგი შეიძლებოდა ყოფილიყო, მაგალითად, „ინტელექტუალური“ ან ცალკეულ ამხანაგთა შრომითი უნარებიც კი. ამასთან, შეიძლებოდა ამხანაგობის ერთ მონაწილეს შეეტანა უფრო მეტი ქონება, მეორეს კი უფრო ნაკლები. ასეთ შემთხვევაში ხელშეკრულებაში აღნიშნული უნდა ყოფილიყო თითოეული მხარის – მონაწილის უფლებები შემოსავლიდან მოგების წილის მიღების თაობაზე, ასევე მოსალოდნელი ზარალის განაწილების შესახებ. თუ ასეთი რამ ხელშეკრულებაში აღნიშნული არ იყო, მაშინ ამხანაგობის მონაწილეები მოგების მიღების თუ ზარალის ანაზღაურებაში თანასწორუფლებიანნი იყვნენ.³¹

თითოეული ამხანაგის მეორე ვალდებულება იყო ამხანაგობის მართვასა და სამეურნეო საქმიანობაში მონაწილეობა. ეს ვალდებულება მათ კეთილსინდისიერად უნდა შეესრულებინათ, რადგან ეკისრებოდათ პასუხისმგებლობა ყოველი დარღვევისათვის. მესამე ვალდებულება იყო თითოეული ამხანაგისათვის სხვა ამხანაგების განკარგულებაში მთელი შემოსავლის გადაცემა, რაც ყველა წევრს შორის ნაწილდებოდა თანაბრად ხელშეკრულების შესაბამისად. მეოთხე ვალდებულებაა ხელშეკრულების თანახმად, ამხანაგობის ზარალის გაყოფა. ამხანაგობების წევრთა უფლებები მათი ვალდებულებების კორელატიური იყო. ყოველ ამხანაგს ჰქონდა უფლება, მოეთხოვა სხვებისაგან ხელშეკრულებითი ქონების შეტანა ამხანაგობაში, მონაწილეობა მიეღო ამხანაგობის მართვასა და სამეურნეო საქმიანობაში, შემოსავლების შეტანასა და ზარალის ანაზღაურებაში.

²⁹ გ.ლობჯანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო)სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ქუთაისი“, 2009წ., გვ. 355.

³⁰ Римское частное право, Под ред. И. Б. Новицкого, И. С. Перетерского, М., 1910 г., С. 463.

³¹ ე.მეტრეველი, რომის სამართალი (საფუძვლები), გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2002 წ., გვ. 75.

სხვა სიტყვებით, ყოველი ამხანაგი უფლებამოსილი იყო, ეზრუნა ამხანაგობის ხელშეკრულების ზუსტ შესრულებაზე, ე.ი. მოეთხოვა ყველა ამხანაგისაგან საკუთარი მოვალეობების კეთილსინდისიერი შესრულება, ამხანაგობის მიზნის მისაღწევად მიღებული შემოსავლის განაწილება, თანახმად ხელშეკრულებისა.³²

ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსში არსებითად ითვლებოდა აგრეთვე ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ ერთობლივი საქმიანობის შედეგად მიღებული შემოსავლებისა და, შესაბამისად, ზარალის განაწილებაში მონაწილეობა. ერთობლივ საქმიანობაში მონაწილეთა წილი ითვლებოდა თანაბრად, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ იყო გათვალისწინებული. რომაული სამართალი კრძალავდა ამხანაგობის ისეთ ხელშეკრულებას, რომლის ძალითაც ხელშეკრულების ერთ-ერთ მონაწილეს ეკისრებოდა მხოლოდ ზარალის განცდა, ხოლო სხვას – მხოლოდ მოგების მიღება. ამ უკანასკნელზე იტყოდნენ: ხელშეკრულებაში ლომის წილი უდევსო (აღნიშნული შემთხვევა გვახსენებს ეზოპეს ცნობილ იგავს, აქლემთან ერთად სანადიროდ წასული ლომი მთელი ნანადირევის მითვისებას რომ ცდილობდა).³³

ამდენად, რომის სამართალში ვხედავთ ამხანაგობების იმ თავდაპირველ ჩანასახს, პირველ სახეს, რომლის შემკვიდრედაც თანამედროვე ამხანაგობები შეიძლება მივიჩნიოთ.

2.2. საქართველოში სავაჭრო და სამეურნეო ამხანაგობების არსებობის შესახებ

რომის სამართლის რეცეპცია XII საუკუნიდან ჯერ იტალიაში შემდეგ კი – კონტინენტური ევროპის თითქმის ყველა ქვეყანაში განხორციელდა. სხვა ინსტიტუტებთან ერთად, მრავალი ქვეყნის სამართლებრივ სისტემაში დამკვიდრდა ამხანაგობის ხელშეკრულებაც, რომელიც შემდეგ გავრცელდა საერთო სამართლის ქვეყნებშიც.³⁴

³² О.А.Кудинов. Римское право, М.2008 г., гл. 224; იხ. გ.ლობუანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო)სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ქუთაისი“, 2009 წ., გვ. 356.

³³ И.Б.Новицкий, Римское право, изд., Ассоциация „Гуманитарное знание“, „ТЕИС“, М., 1997 г., С. 196.

³⁴ Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права, М., 1998 г., С. 145.

მოკლედ შევხები ვაჭრობის სფეროში მოქმედი ამხანაგობის ისტორიულ ასპექტებს.

საქართველოში სამენარმო სამართლის განვითარებას, გერმანიასა და საფრანგეთთან შედარებით, მცირე ისტორიული წარსული აქვს. სამენარმო სამართლის განვითარებისათვის საქართველოს დიდი გზის გავლა დასჭირდა, რადგან მისი ფესვები სწორედ იქ არის, სადაც დომინირებს კერძო სექტორი, სადაც სამართლებრივი ურთიერთობა მის მონაწილეებს შორის პორიზონტალური და არა ვერტიკალური შკალით განისაზღვრება.

აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საქართველოსთვის, ისევე როგორც გერმანიისა და ბევრი სხვა ევროპული ქვეყნისათვის (მაგალითად, იტალიისთვის, საფრანგეთისთვის), მე-XVIII-XIV საუკუნეებში დამახასიათებელი იყო სავაჭრო ურთიერთობები. მათი განვითარება, ისევე როგორც გერმანიაში, უშუალოდ უკავშირდებოდა სავაჭრო ქალაქების მომრავლებას.³⁵

საქართველოს ისტორია ცხადყოფს, რომ საქართველოშიც არსებობდა ვაჭართა ფენა. სავაჭრო სამართლის სუბიექტი იყო ვაჭარი. იგი შეიძლება ყოფილიყო, როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირი. ვაჭარი ასრულებდა შუამავლის როლს მწარმოებელსა და მომხმარებელს შორის. ვაჭრის შემწეობით ხდებოდა დამზადებული პროდუქტის განაწილება მათ შორის, ვისაც იგი ესაჭიროებოდა.

საქართველოში ეკონომიკური პირობების განვითარებამ გამოიწვია პირადი და ქონებრივი ძალების შეერთების საჭიროება. უამისოდ ძნელი შეიქნა ვაჭრობის თუ მრეწველობის წარმოება. თან კონკურენციაშიც ის იმარჯვებს, ვისაც მეტი ძალა და კაპიტალი აქვს. მეორე მხრივ, როდესაც ადამიანი მარტოდმარტო აწარმოებს სავაჭრო ან სამრეწველო საქმეს, შეიძლება, მთელი მისი ქონება თან გადაჰყვეს ამ საქმეს, თუ იგი ცუდად წაუვიდა. ამიტომ, რისკის განაწილებაც მოითხოვს სხვის შემამხანაგებას. ყოველივე ამან წარმოშვა სავაჭრო-სამრეწველო სფეროში მრავალი ასოციაცია ანუ სავაჭრო ამხანაგობა და სამეურნეო გაერთიანება.³⁶

სავაჭრო ამხანაგობა, რა სახისაც არ უნდა ყოფილიყო, წარ-

³⁵ ი.ბურდული, სამენარმო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებით სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ., გვ. 51-53.

³⁶ ს.ჯაფარიძე, სავაჭრო სამართალი, ძირითადი დებულებანი, „ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა გამოცემა“, ტფილისი, 1925 წ., გვ. 21-22.

მოადგენდა გაერთიანებას შეთანხმების საფუძველზე, პირადი ან ქონებრივი ძალებისა, ან ორივესი ერთად ვაჭრობის საწარმოებლად, მოგების მიზნით. ამხანაგად (თანამედროვე გაგებით ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილედ) არ ითვლებოდა ის, ვინც არც პირადი შრომით და არც ქონებით არ მიიღებდა მონაწილეობას ერთობლივ საქმიანობაში. პატარა ამხანაგობაში (მარტივი, სრული, ნდობისა და სხვ.) უმთავრესად ითვლებოდა მონაწილეობის მიღება პირადად, ხოლო ქონებრივ-კორპორატიულ ამხანაგობაში (სააქციო კომპანია) სავალდებულო იყო ამხანაგობის მონაწილეს საერთო საქმეში თავისი წილი ქონება შეეტანა სხვადასხვა სახით, ფულით, ნივთებით, და სხვ.

რა საფუძველზე გადაეცემოდა ქონება ამხანაგობას, ამას განსაზღვრავდა ამხანაგობის ხელშეკრულება ხოლო, თუ სხვა რამ არ იყო გათვალისწინებული, ჩვეულებრივად იგულისხმებოდა, რომ ისეთი შენატანი, რაც შეიძლებოდა დახარჯულიყო ან შეცვლილიყო (ფული, ნივთები), გადაეცემოდა ამხანაგობას საკუთრებაში, ხოლო ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული ქონება (შენობა) – სარგებლობისათვის. ამას ის მნიშვნელობა ჰქონდა, რომ ამხანაგობის ლიკვიდაციის შემთხვევაში ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული ქონება უბრუნდებოდა მის შემტანს, ხოლო დანარჩენი ქონებიდან თითოეულ ამხანაგს მიეცემოდა მისი წილი ფულად. მხოლოდ ზოგიერთი ქვეყნის სავაჭრო სამართალი აწესებს, რომ ყოველი შენატანი, იქნება იგი მოძრავი თუ უძრავი, საკუთრებაში გადაცემულად იგულისხმება (იტალია, სერბია).

სავაჭრო ამხანაგობის მიზანი იყო მოგების მიღება, რითაც იგი განსხვავდებოდა ისეთი გაერთიანებებისაგან, რომლებსაც მიზნად ჰქონდა არა მოგება, არამედ რაიმე იდეალური მოთხოვნის დაკმაყოფილება (რელიგიური, სამეცნიერო, საქველმოქმედო, და ა. შ.).³⁷

გერმანიასა და საფრანგეთში ცნობილია კომერციული (სავაჭრო) ამხანაგობები. გერმანიაში მათ ეწოდებათ *Personenhandels-gesellschaft*. როგორც გერმანიის, ისე საფრანგეთის სამართალი აღიარებს ორი სახის კომერციული (სავაჭრო) ამხანაგობის არსებობას: სრული სავაჭრო ამხანაგობა (*Offene Handelsgesellschaft_OHG an oHG*) და კომანდიტური ამხანაგობა (*Kommanditgesellschaft_KG*). სამენარმეო საქმიანობის ეს სამართლებრივი ფორმებია გათვალისწინებული გერ-

³⁷ ს.ჯაფარიძე, სავაჭრო სამართალი, ძირითადი დებულებანი, „ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა გამოცემა“, ტფილისი, 1925 წ., გვ. 23.

მანიის საეაჭრო სამართალში (HGB).³⁸ საფრანგეთში სრული ამხანაგობა (societe en nom collectif) და კომანდიტური ამხანაგობა (societe en commandite) რუსეთის მსგავსად, ითვლება იურიდიულ პირად.³⁹

სრული სამოქალაქო ამხანაგობები იქმნება ისეთი ერთობლივი საქმიანობის განსახორციელებლად, რომელიც არ არის მენარმეობა. ასეთი ამხანაგობა შეიძლება შეიქმნას რომელიმე ობიექტის ერთობლივად ასაშენებლად ან ამხანაგობის მონაწილეთა სხვა საერთო მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად.

1985 წლიდან საბჭოთა კავშირში გარდაქმნის პროცესის დაწყებასთან ერთად წინა პლანზე იწევს კერძო ინიციატივის გაძლიერებისა და გაფართოების ტენდენცია. ოფიციალური ხელისუფლება ამის უპირველეს გამოხატულებად მიიჩნევს ინდივიდუალური შრომითი საქმიანობისა და კოოპერაციის განვითარებას.⁴⁰

90-იანი წლების მძიმე ეკონომიკურმა კრიზისმა, ამასთან, პოსტ-საბჭოური ქვეყნების საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის მცდელობამ განაპირობა სხვადასხვა სფეროში –სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური და ა. შ. გარკვეული ცვლილებების განხორციელება. საჭირო გახდა ისეთი კერძო სამართლის ინსტიტუტების წარმოქმნა, გაფართოება და განვითარება, რომლებიც არ არსებობდა წარსულში. ჩვენს პრაქტიკაში დაინერგა მენარმეობის განმახორციელებელი ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმათა ისეთი სისტემა, რომელიც აღიარებულია განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში. აღნიშნულის საფუძველს წარმოადგენს ის ნორმატიული მასალა, რომელიც გასული საუკუნის ბოლოს იქნა მიღებული ქართველი და გერმანელი კანონმდებლების ძალისხმევით, კერძოდ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, კანონი „მენარმეთა შესახებ“, ასევე, სხვა საკანონმდებლო აქტები, რომლებიც პირდაპირ მოქმედებენ ქვეყანაში სამენარმეო ურთიერთობათა განვითარებაზე.⁴¹

³⁸ А.Ю.Бушев, О.А.Макарова, В.Ф.Попондопуло, Коммерческое право зарубежных стран, изд., „Питер“, М., С.-П., Нижний Новгород, Воронеж, Ростов-НА-Дону, Екатеринбург и т.д., 2003 г., С. 37.

³⁹ Гражданское и Торговое Право Капиталистических Государств, Отв. ред. К.К. Яичков, изд., „Международные отношения“, М., 1996 г., С. 121.

⁴⁰ ლ.ჭანტურია, კანონი მენარმეთა შესახებ და საკორპორაციო სამართლის წარმოშობა საქართველოში, ს.ჯორბენაძე, საიუბილეო კრებული, გამომც. „ნორმა“, თბ., 1996 წ., გვ. 33.

⁴¹ ქ.ქოქრაშვილი, სამენარმეო სამართალი, გამომც. „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2005 წ., გვ.10-11.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ, თავის მხრივ, წარმოშვა კერძო საკუთრების აუცილებლობა, თავი იჩინა კერძო ინიციატივის გაფართოების ტენდენციამ, რამაც ნებისმიერ პირს საშუალება მისცა, თავისუფლად გადაწყვიტოს, თუ რა ფორმით მიიღოს მონაწილეობა ეკონომიკურ პროცესებში. სწორედ ამ პრინციპულ თავისუფლებაში მდგომარეობს საბაზრო ეკონომიკის განსხვავება გეგმური სამეურნეო სისტემისგან.⁴²

საქართველოს ყველა დროის სამოქალაქო კოდექსისათვის დამახასიათებელია ამხანაგობის მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობა საერთო სამეურნეო მიზნის მისაღწევად იურიდიული პირის შეუქმნელად (1964 წლის 26 დეკემბერი, 1997 წლის 25 ნოემბერი), ე.ი. შეიძლება ითქვას, რომ ხელშეკრულების მონაწილეთა მიზანი არ შეცვლილა ქვეყანაში მომხდარი გარდაქმნების მიუხედავად.

სოციალისტური სამართალი სამენარმეო სამართლის წინამორბედად სამეურნეო სამართალს განიხილავდა. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია განვიხილოთ, თუ რას წარმოადგენდა სამეურნეო მიზანი და რა საშუალებებით შეიძლებოდა მისი მიღწევა საბჭოთა პერიოდის სამოქალაქო კანონმდებლობის მიხედვით. საბჭოთა სამართალი კი მთელი თავისი შინაარსითა და აგებულებით ადმინისტრაციულ ჯგუფურ ეკონომიკას ეფუძნებოდა. ამიტომ სამეურნეო სამართალს არანაირი კავშირი ნამდვილ სამენარმეო სამართალთან არ აქვს. სამენარმეო სამართალი ვითარდება ქვეყანაში მხოლოდ კერძო სამართლებრივი ურთიერთობების ჩამოყალიბებასა და დახვეწასთან ერთად, სადაც საქმიანობის ინიციატივა მთლიანად მინდობილი აქვთ როგორც ცალკეულ ადამიანებს, ისე მათ გაერთიანებებს – ამხანაგობებს. სამეურნეო სამართლის მამოძრავებელი ძალა იყო სახელმწიფო თავისი ძლიერი ბერკეტებით. სწორედ ამიტომ იყო გაბატონებული საბჭოთა კავშირში უპირატესად სახელმწიფო საკუთრება, ხოლო კერძო საკუთრება კი თითქმის უარყოფილი.⁴³ თუმცა, ცნება სამეურნეო საქმიანობა პრაქტიკაში გაცილებით უფრო ფართო მნიშვნელობით იხმარება, ვიდრე სამენარმეო საქმიანობა. სამეურნეო საქმიანობა მიმართულია პროდუქციის წარმოების, სა-

⁴² Эрнст Нидерляйтингер, Основы немецкого торгового и хозяйственного права, Grundrue des deutschen Handels-und Wirtschaftsrechts, изд., „Бек“, М., 1995 г., С. 7.

⁴³ ი.ბურდული, სამენარმეო (საეჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ., გვ. 12.

მუშაოს შესრულების და მომსახურების განევისაკენ. მოცემული დეფინიციიდან ჩანს, რომ თანამედროვე პირობებში იგი სულ უფრო მეტად უახლოვდება სამენარმეო საქმიანობის ფორმულირებას, მაგრამ სრულად არ ახასიათებს სამენარმეო საქმიანობის ჩვენს მიერ ზემოთ დახასიათებული ნიშნები. ეს შეიძლება იყოს სოციალურ-კულტურული, საზოგადოებრივი რელიგიური და სხვა სახის არასამენარმეო იურიდიულ პირთა სამეურნეო ხასიათის საქმიანობა,⁴⁴ რომელიც შესაძლებელია მოგების მიღებაზე ორიენტირებული არ იყოს. ამიტომ, მათი (სამეურნეო სამართლის მიმდევრების) აზრით, უნდა არსებობდეს ერთიანი სამეურნეო სამართალი, ხოლო რაც შეეხება სამენარმეო სამართალს, იგი უნდა წარმოადგენდეს მის ძირითად შემადგენელ ნაწილს, ბირთვს.⁴⁵ მაგრამ, იმის გამო, რომ სამეურნეო ურთიერთობებში სწორედ სამენარმეო-სამართლებრივი ურთიერთდამოკიდებულებები დომინირებენ, ამ მოსაზრების მიმდევრები თანახმანი იყვნენ, ტერმინი „სამეურნეო სამართალი“ იურიდიულ ლიტერატურაში შეეცვალათ ტერმინით „სამენარმეო სამართალი“ (და გამომდინარე აქედან განეხილათ მის წინამორბედად).⁴⁶ სწორედ ამიტომ, შეიძლება ჩაითვალოს სამეურნეო ამხანაგობა სამენარმეო ამხანაგობის წინამორბედად, რაც მისაღებად მიმაჩნია.

ერთობლივი საქმიანობისათვის დამახასიათებელი ძირითადი თავისებურებები – შეთანხმება, საერთო მიზანი, ნდობა, შენატენები და ა. შ. აისახებოდა ამხანაგობის სხვადასხვა ფორმებში, კერძოდ: სავაჭრო ამხანაგობის, სააქციო საზოგადოების, სრული ამხანაგობის, ნდობის, რომლებიც ცნობილი იყო რუსეთისა და შემდეგ საბჭოთა პერიოდის კანონმდებლობაში.

იქიდან გამომდინარე, რომ ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებით ორი ან რამდენიმე პირი ერთიანდება საერთო სამეურნეო ან სხვა მიზნების მისაღწევად, შეიძლება პარალელი გავავლოთ საკორპორაციო სამართლის ნორმებით გათვალისწინებულ გაერთიანებებთან, როგორიცაა:

I. კაპიტალური საზოგადოებები და II. ამხანაგური ტიპის საზოგა-

⁴⁴ ქ.ქოქრაშვილი, სამენარმეო სამართალი, გამომც. „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2005 წ., გვ.22-23.

⁴⁵ Бєлых В.С., Теория хозяйственного права в условиях становления и развития рыночных отношений в России, Государство и Право, 1995 г., №11, С. 60-61; იხ. ი.ბურდული, სამენარმეო (სავაჭრო)სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ., გვ. 12-13.

⁴⁶ ი.ბურდული, სამენარმეო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ., გვ. 13.

დოებები ანუ პერსონალური საზოგადოებები (სპს, კს). ძალზე მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, თუ რამ განაპირობა თანამედროვე პირობებში კაპიტალური და ამხანაგური ტიპის გაერთიანებების განვითარება.

კერძო სამართალი პირებს გაერთიანებების შექმნის სხვადასხვა შესაძლებლობებს სთავაზობს. ერთ შემთხვევაში მათ შეუძლიათ შექმნან იურიდიული პირები, ხოლო სხვა შემთხვევაში ისინი ერთიანდებიან იურიდიული პირის შექმნის გარეშე.⁴⁷ სწორედ ამ უკანასკნელს წარმოადგენენ ამხანაგობები.

საქმიანობის საგნის მიხედვით, გაერთიანებები შეიძლება დაიყოს სამენარმეო (კომერციული) და არასამენარმეო (არაკომერციული) გაერთიანებებად. პირველს განეკუთვნებიან სამენარმეო საზოგადოებები, რომლებიც მიზნად ისახავენ მოგების მიღებას, ხოლო მეორეს – გაერთიანებები, რომლებიც მიზნად ისახავენ სართო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას, ქველმოქმედებას, და ა.შ. აქედან გამომდინარე, ამხანაგობა, როგორც გაერთიანების ერთ-ერთი ფორმა, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სამენარმეო და არასამენარმეო მიზნებისათვის. ამდენად, კერძოსამართლებრივი არა ყველა გაერთიანება მთავრდება იურიდიული პირის შექმნით. ხშირია შემთხვევები, როცა გაერთიანებების მსურველები არ არიან დაინტერესებული შექმნან იურიდიული პირი, რომლის ერთ-ერთი ძირითადი ნიშანია რეგისტრაცია, ე. ი. თუ კერძო სამართლის იურიდიული პირის, რომელიც „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მიხედვით შეიძლება დაარსდეს სხვადასხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით მთავარი ნიშანია რეგისტრაცია და მოგების მიღება, ამხანაგობის მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობა არ საჭიროებს რეგისტრაციას, გამომდინარე იქედან, რომ ამხანაგობა არ არის იურიდიული პირი. ამიტომ, კერძოსამართლებრივი ურთიერთიერთობების მონაწილენი იურიდიული პირის შეუქმნელად ერთიანდებიან ამხანაგობის ხელშეკრულებით და კონსტიტუციით გათვალისწინებული თავისუფლების ფარგლებში ახორციელებენ ერთობლივ საქმიანობას საერთო მიზნის მისაღწევად.

ამდენად, ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ამხანაგობათა მიზანი (ძველი გაგებით – სავაჭრო და თანამედროვე – სამენარმეო, არასამენარმეო) როგორც საქართველოს, ისე

⁴⁷ ლ.ჭანტურია, ქართული სამართლის საფუძვლები, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2004 წ., გვ. 225.

გერმანიის, საფრანგეთის კანონმდებლობის მიხედვითაც არ განსხვავდება ერთმანეთისაგან. თუმცა, განსხვავებულია აღნიშნული ურთიერთობების მომწესრიგებელი კანონმდებლობა, მაგალითად, ქართული საბჭოთა სამართლის მიხედვით სავაჭრო ამხანაგობათა სამართლებრივ მდგომარეობას აწესრიგებდა სავაჭრო სამართალი, ხოლო ადრინდელი რედაქციის (14.03.2008წ.) საქართველოს კანონით „მენარმეთა შესახებ“ 2010 წლის 1 იანვრამდე საქართველოს „მენარმეთა შესახებ“ კანონით რეგულირდებოდა სამეწარმეო მიზნით შექმნილი სამეწარმეო ამხანაგობის საქმიანობა, დრეს კი, სამეწარმეო ამხანაგობა როგორც მენარმე სუბიექტი არ არსებობს. თუმცა, სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე, როგორც ზემოთ არის აღნიშნული ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს, ასევე პირთა გაერთიანებებს, როგორიც არის ამხანაგობა შეუძლია განახორციელონ კანონით ნებადართული საქმიანობა იურიდიული პირის შეუქმნელად.

2.3. ამხანაგობის განვითარების მოკლე ისტორიული მიმოხილვა რუსეთში

საინტერესოა რუსეთში ამხანაგობის ხელშეკრულების განვითარების მოკლე ისტორია.

რუსეთში მე-XIII საუკუნიდან ცნობილი იყო წილგროვება (складничество), როგორც შეთანხმების საფუძველზე ადამიანების გაერთიანების ფორმა, რომელიც იდებოდა სოფლის მეურნეობის ერთობლივად წარმართვის, ვაჭრობისა და რენვის მიზნით. ხელშეკრულების მონაწილეები გამოდიოდნენ როგორც ერთიანი სავაჭრო სანარმო, თუმცა, სამართლის სუბიექტები არ იყვნენ. ვაჭრები – წილშემგროველები ერთმანეთს ცვლიდნენ მოგზაურობებში და ეკისრებოდათ ქონებრივი პასუხისმგებლობა მათთვის მინდობილ სხვის საქონელზე. აღნიშნული საქმიანობიდან მიღებულ შემოსავალს, ანუ მოგებას თანაბრად იყოფდნენ.⁴⁸

რევოლუციამდელი რუსეთის კანონმდებლობაში ფართოდ გამოიყენებოდა ამხანაგობის ცნება, როგორც იმ პირების სახელშეკ-

⁴⁸ Гражданское право в 4-х томах. Т. IV. Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 549.

რულებო გაერთიანება, რომლებიც ისახავდნენ საერთო მიზანს. თუმცა, ასეთი გაერთიანებების სამართალსუბიექტობის (იურიდიული პირის არსებობის თუ არარსებობის) საკითხი იურიდიულ მეცნიერებაში იწვევდა სერიოზულ დავებს, რაც სასამართლო პრაქტიკის განხილვის საგნად არაერთხელ ქცეულა.⁴⁹ აღნიშნული სახის გაერთიანებას ეწოდებოდა არტელი, რომელიც მრავალი მეცნიერის აზრით, არსებობს ხალხში და ძალიან ჰგავს თანამედროვე ამხანაგობას. რუსულ სამართალში არტელის განსხვავება მდგომარეობდა იმაში, რომ მონაწილეთა პირად ურთიერთობებს არ ექცეოდა ისეთი მნიშვნელობა, როგორც რომის სამართალსა და თანამედროვე ამხანაგობაში. არტელში განევრიანება უწევდათ იმ ადამიანებს, რომლებიც ერთად ცხოვრობდნენ ან მუშაობდნენ. ასეთ გაერთიანებაში მთავარი იყო მონაწილეთა საერთო ნდობა. არტელში მონაწილეთა გაერთიანება ხდებოდა არა ქონებრივი შენატანებით, არამედ შრომით. ამდენად, რევოლუციამდელი რუსეთის სასოფლო-სამეურნეო არტელის⁵⁰ ამხანაგობა მხოლოდ პირობითად შეიძლება ჩაითვალოს თანამედროვე ამხანაგობის წინაპრად.⁵¹

ამხანაგობათა გაერთიანებები რომელიმე სამეურნეო მიზნის ერთობლივად მისაღწევად იყოფოდა ორ ძირითად სახედ: ამხანაგობები, რომლებიც ისახავდნენ კომერციულ მიზანს და კოოპერატიული ამხანაგობები. პირველ შემთხვევაში, მათ სამართლებრივ მდგომარეობას განსაზღვრავდა სამოქალაქო კოდექსი, ხოლო მეორე შემთხვევაში – სპეციალური კანონები კოოპერატიული ამხანაგობების ცალკეულ სახეებზე (სამომხმარებლო, სოფლის მეურნეობის, საკრედიტო, სარენაო, საბინაო).⁵²

1917 წლის ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ სახალხო მეურნეობის რეგულირება მნიშვნელოვნად შეიცვალა. „სამხედრო კომუნიზმის“ პერიოდში აიკრძალა სამეწარმეო საქმიანობა. 20-ან წლებში იგი ნაწილობრივ დაშვებულ იქნა, რამაც ასახვა პოვა 1922 წლის სამოქალაქო

⁴⁹ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспек“, М., 2006 г., С. 762.

⁵⁰ არტელი (ინგლ. Cooperative, artel, vork association) – პირთა ნებაყოფლობითი გაერთიანება, კოლექტიური მეურნეობის წარმართვის მიზნით.

⁵¹ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 762.

⁵² Данилова Е.Н., Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд. изд.“, 1926 г., С. 77.

ლაქო სამართლის კოდექსში, თუმცა მოგვიანებით კერძო სექტორმა, ფაქტობრივად, ლიკვიდაცია განიცადა და განვითარება იწყო გეგმურმა ეკონომიკურმა სისტემამ.⁵³ ამიტომ არაა შემთხვევითი, რომ ოციანი წლების იურიდიულ ლიტერატურაში გამოკვლეულია იმ ეპოქის მეურნეობრიობის ორგანიზაციული ფორმები: კოოპერატივები, დანესებულებები, სააქციო საზოგადოებები და ა.შ.⁵⁴

საბჭოთა პერიოდის სამოქალაქო სამართალში ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება უმნიშვნელოდ იცვლება. სოციალისტური სახელმწიფოს იდეოლოგია კრძალავდა ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მონაწილეობის მიღებას მხოლოდ ფულადი შენატანით და მოითხოვდა მონაწილეთა მიერ პირად მონაწილეობას სანარმოს საქმეებში, ასევე ამხანაგობის ხელშეკრულებით მოითხოვდა, ორ ან რამდენიმე პირს გაეერთიანებინათ შენატანი და ერთობლივად ემოქმედათ საერთო სამეურნეო მიზნის მისაღწევად (რუსეთის ფედერაციის 1922 წლის სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 276-ე მუხლი).

1961-1964 წლების რუსეთის სამოქალაქო კანონმდებლობაში ამხანაგობის ხელშეკრულება, ფაქტობრივად, ტრანსფორმირდება ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებად, რომელიც იდებოდა სოციალისტურ ორგანიზაციებს შორის საერთო-სამეურნეო მიზნის მისაღწევად (მშენებლობის, სხვადასხვაგვარი ნაგებობების ექსპლუატაციის და ა.შ.), აგრეთვე, მოქალაქეებს შორის პირადი საყოფაცხოვრებო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მიზნით. სამოქალაქო კანონმდებლობით აკრძალული იყო შეთანხმება ერთობლივი საქმიანობის შესახებ მოქალაქეებსა და ორგანიზაციებს შორის (რუსეთის ფედერაციის 1961 წლის სამოქალაქო კანონმდებლობის საფუძვლების 25-ე მუხლი, 1964 წლის სამოქალაქო კოდექსის 434-438-ე მუხლები).

მოკავშირე რესპუბლიკებისა და რუსეთის ფედერაციის შემდგომი პერიოდის საკანონმდებლო აქტებში ტერმინი „მარტივი ამხანაგობა“⁵⁵ და „ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება“ იხმარებოდა როგორც სინონიმები, თუმცა, საერთო მიზნის მისაღწევად, მონაწილეთა ერ-

⁵³ ქ.ქოქრაშვილი, სამეწარმეო სამართალი, გამომც. „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2005 წ., გვ. 9.

⁵⁴ ლ.ჭანტურია, კანონი მენარმეთა შესახებ და საკორპორაციო სამართლის წარმოშობა საქართველოში, ს.ჯორბენაძე, საიუბილეო კრებული, გამომც. „ნორმა“, თბ., 1996 წ., გვ. 52.

⁵⁵ იხილეთ მოცემული ნაშრომის თავი II. § 3. ამხანაგობის ხელშეკრულების სახეები, გვ. 69.

თობლივი საქმიანობა ითვლებოდა აღნიშნული ხელშეკრულების მნიშვნელოვან თავისებურებად (რუსეთის ფედერაციის 1991 წლის სამოქალაქო კანონმდებლობის საფუძვლების 122-125-ე მუხლები).⁵⁶ აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ ზემოთ მითითებული ტერმინები „მარტივი ამხანაგობა“ და „ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება“ დღემდეა შემორჩენილი რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1041-ე მუხლში. მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ამ ორ სახეობას შორის არ არის სხვაობა, ვინაიდან იგი არ ატარებს არსებით ხასიათს.

⁵⁶ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд. „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 550.

თავი II. ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართ- ლებრივი ბუნება

§1. ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება და კლასიფი- კაცია

1.1. ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნება

ამხანაგობის ხელშეკრულების ცნების გაშლისათვის, პირველ რიგში, მნიშვნელოვანია განიმარტოს, თუ როგორ ეფარდება ერთმანეთს ცნებები: „ამხანაგობა“ და „ერთობლივი საქმიანობა.“

ტერმინი „ამხანაგობა“ 1964 წლის საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსში არ გამოიყენებოდა, იგი ცნობილი იყო საერთო საქმიანობის ხელშეკრულების სახელწოდებით. 1997 წლის საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლი აიგივებს აღნიშნულ ცნებებს. რუსეთის სამოქალაქო კოდექსისთვის ამხანაგობა სიახლეს არ წარმოადგენს, ვინაიდან რუსი კანონმდებლის მიერ ტერმინი „მარტივი ამხანაგობა“ და „ერთობლივი საქმიანობა,“ 1922, 1964 წლის სამოქალაქო სამართლის კოდექსებში გადმოღებული იყო შვეიცარიის ვალდებულებითი კანონიდან იმ გაერთიანებების აღსანიშნავად, რომლებსაც ჰქონდათ მხოლოდ ვალდებულებით-სამართლებრივი ხასიათი. რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1041-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმადაც გაიგივებულია აღნიშნული ცნებები. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §705-ის მიხედვით არ გამოიყენება ცნება „ერთობლივი საქმიანობა“, არამედ, საუბარია ამხანაგობაზე, რომელიც მიზნად ისახავს ერთობლივი მოქმედებით საერთო მიზნის მიღწევას, ე.ი. შეიძლება ითქვას, რომ, ფაქტობრივად აქაც გაიგივებულია ეს ორი ცნება, მაგრამ საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსში (1832-1872-ე მუხლები) საერთოდ არ გამოიყენება ცნება „ერთობლივი საქმიანობა“ და მოცემულია მხოლოდ ტერმინი: „ამხანაგობა“. მიმაჩნია, რომ ამხანაგობაშიც იგულისხმება რამდენიმე პირის გაერთიანება, ანუ ერთობლივი საქმიანობით დასახული მიზნის მიღწევა, რაც სრულიად არ გამორიცხავს ამ ორი ცნების – „ამხანაგობა“ და „ერთობლივი საქმიანობა“ გაიგივებას. აღნიშნული ცნებების ანალოგიური მნიშვნელობაა გათვალისწინებული აგრეთვე ზემოთ დახასიათებუ-

ლი ქვეყნების მოქმედი სამოქალაქო კანონმდებლობებით. ამასთან, არა ყველა ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება (სამეცნიერო-ტექნიკური, შემოქმედებითი ან სხვაგვარი თანამეგობრობის, წილობრივი მონაწილეობის ან კოოპერაციის) წარმოადგენს ამხანაგობას, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც გათვალისწინებულია პარტნიორების შენატანების გაერთიანება.

როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, დასახელებული ქვეყნების მსგავსად, აიგივებს ცნებებს – „ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება“ და „ამხანაგობა“. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლის თანახმად, „ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულებით ორი ან რამდენიმე პირი კისრულობს ერთობლივად იმოქმედოს საერთო სამეურნეო ან სხვა მიზნების მისაღწევად ხელშეკრულებით განსაზღვრული საშუალებებით, ოურიდიული პირის შეუქმნელად.“ ამდენად, ცნება „ერთობლივი საქმიანობა“ უფრო ფართოა „ამხანაგობის“ ცნებაზე, ვინაიდან, ამხანაგობაში შეიძლება მოიაზრებოდეს ერთობლივი საქმიანობის მხოლოდ ერთი სახე. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლში საუბარი სწორედ ამ სახის ერთობლივ საქმიანობაზეა და არა ერთობლივი საქმიანობის ცნებაზე სრული მოცულობით.

იურიდიული მეცნიერება და პრაქტიკა გამოყოფს ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების ცნების შემდეგ ძირითად ნიშნებს:

ა. ამხანაგობა წარმოიშობა მხოლოდ ხელშეკრულების საფუძველზე. ამხანაგობა (ერთობლივი საქმიანობა) წარმოადგენს არა ნაკლებ ორი პირის ნებაყოფლობით გაერთიანებას. ამიტომ ამხანაგობის დაფუძნება ერთ პირს არ შეუძლია. სადამფუძნებლო გაერთიანებებისგან განსხვავებით (მაგალითად, სააქციო საზოგადოება), სახელშეკრულებო გაერთიანებებში, რომელსაც მიეკუთვნება ამხანაგობა, დიდ როლს თამაშობს ამხანაგობის მონაწილეთა შორის პირადი დამოკიდებულება, განპირობებული ურთიერთნდობით, პროფესიული ცოდნითა და გამოცდილებით.⁵⁷

სახელშეკრულებო ავტონომიიდან გამომდინარე ამხანაგობის დაფუძნებას საფუძვლად უდევს მონაწილეთა ნებაყოფლობითი გაერთიანება. თუმცა, სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლში მის შეს-

⁵⁷ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 276.

ახებ პირდაპირ არაფერია ნათქვამი და აღნიშნულია, რომ „ორი ან რამდენიმე პირი კისრულობს ერთობლივად იმოქმედოს.“ აქ მხედველობაშია შენატანების შეტანა და ერთობლივი მოქმედება საერთო მიზნის მისაღწევად, რაც ნიშნავს იმას, რომ აღნიშნული მოქმედებები ხორციელდება „ნებაყოფლობით“, მონაწილეთა მიერ „კეთილი ნების“ ერთობლივად გამოხატვით.

გარიგება ნების გამოვლენაა. ნება ვლინდება, რათა დადგეს სამართლებრივი შედეგი, რამდენადაც იგი გარიგების ავტორისათვის არის სასურველი; გარიგების არსი გამოიხატება სამართლებრივი შედეგის გამოწვევისაკენ მიმართულ ნებაში.⁵⁸ მართალია, ნების გამოვლენა გარიგების უმთავრესი ელემენტია, მაგრამ მხოლოდ ნების გამოვლენა ხშირ შემთხვევაში არ არის საკმარისი დასახული სამართლებრივი მიზნის მისაღწევად. მაგალითად, როგორც საქართველოს, ისე სხვა ქვეყნის სამოქალაქო კანონმდებლობით, უძრავი ქონების შესაძენად აუცილებელია მისი რეგისტრაცია საადგილმამულო ნიგში.⁵⁹ ნების გამოვლენა გარიგების ყველაზე მნიშვნელოვანი და უმთავრესი ელემენტია. ამიტომ სრულიად შეესაბამება გარიგების თანამედროვე გაგებას საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 50-ე მუხლი, რომელიც გარიგების კონსტიტუციურ ელემენტად სწორედ ნების გამოვლენას მიიჩნევს.

ერთი შეხედვით შეიძლება წარმოიშვას შთაბეჭდილება, რომ ნების გამოვლენა ფსიქოლოგიის კატეგორიაა. ასეთი აზრი ლოგიკურია, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ნება წარმოადგენს ფსიქოლოგიის კატეგორიას. მაგრამ, სამოქალაქო სამართალში ნების გამოვლენა წმინდა სამართლებრივი ცნებაა, სამართლებრივი საშუალება იმ ქმედების გამოსახატავად, რომლის მიზანია განსაზღვრული სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობა, შეცვლა ან შეწყვეტა.⁶⁰

ამდენად, ამხანაგობის დაფუძნება განპირობებულია მონაწილეთა ნების გამოვლენაზე, სადაც მნიშვნელოვან როლს თამაშობს

⁵⁸ Motive zu dem Entwurfe eines Bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich, Bd. 1, 1888, 126; Mugdan (Hrsg.), Die gesammten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich, Bd. 1, 1899, 421; იხ. დ.კერესელიძე, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, 2003 წ., № 4, გვ. 446.

⁵⁹ Titze, Rechtsgeschäft, S. 790-791; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 329-330.

⁶⁰ ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 330.

ორი მომენტი: ხელშეკრულების მონაწილეთა ნება უნდა ატარებდეს საერთო ხასიათს, იყოს შეთანხმებული, მიმართული საერთო მიზნის მისაღწევად.

ბ. ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება ფორმათაღიწესი გაერთიანებაა, ვინაიდან საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 931-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ხელშეკრულების წევრები შეიძლება შეთანხმდნენ როგორც წერილობით, ისე ზეპირად. ამხანაგობა შეიძლება კონკლუდენტური მოქმედებითაც წარმოიშვას, მაგალითად, როცა სხვადასხვა პროფილაქტიკის მეპატრონეები ერთმანეთს უგზავნიან კლიენტებს ან სათადარიგო ნაწილების მიმწოდებლებს ისე, რომ ამ ურთიერთობას ისინი არც არქმევენ ამხანაგობას.⁶¹

გ. მონაწილეები შენატანების საფუძველზე ქმნიან ქონებას, რაც მათი საერთო წილობრივი საკუთრებაა. აღნიშნული თავისებურება შესაძლებლობას გვაძლევს, განვასხვაოთ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა ურთიერთობა იმ მრავალი შემთხვევისაგან, რომელიც სამოქალაქო ბრუნვაში ითვალისწინებს ქონების გაერთიანებას, მაგალითად, თანამესაკუთრეთა ურთიერთობებისაგან, რომლებმაც საკუთრების უფლება მიიღეს გარკვეული იურიდიული ფაქტის საფუძველზე – გარდაცვლილი პირის (მამკვიდრების) ქონების გადასვლით რამდენიმე მემკვიდრეზე ან იმ ურთიერთობებისაგან, რაც ყალიბდება საერთო საკუთრების უფლებით გაუყოფადი ნივთის ერთობლივად შექმნისას. მაგალითად, თუ სამეწარმეო საზოგადოებებში პარტნიორთა შენატანები საზოგადოების საკუთრება ხდება, რომლის გასხვისებაც ხელეწიფება დამფუძნებელს, სამაგიეროდ ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შეძენილი ქონება მის მონაწილეთა თანასაკუთრებას წარმოადგენს.⁶²

სამოქალაქო სამართალში ვალდებულებაში ტრადიციულად იგულისხმება ურთიერთობა, სადაც ერთმანეთს უპირისპირდება ორი

⁶¹ ამ გზით ამხანაგობის შექმნის შესაძლებლობა აღიარებულია სხვა ქვეყნების სამართალში, მაგალითად, გერმანულ სამართალში: Kübler Friedrich, Assmann Heinz-Dieter; Gesellschaftsrecht, 6. Aufl. C. F. Müller, Heidelberg, 2005, § 6 I S. 43; Grunewald Barbara, Gesellschaftsrecht, 6. Aufl. Mohr Siebeck, Tübingen, 2005, A I Rdn. 3; იხ. ლ. ჭანტურია, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, გამომც., „სამართალი“, თბ., 2011 წ., გვ. 280.

⁶² ბ.ზოიძე, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეორე, მუხლი 173-ე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 90.

მხარის – კრედიტორისა და მოვალის (ნასყიდობა, სესხი და ა.შ.) ინტერესები,⁶³ ე.ი. აქ გამოიყენება ტერმინი „ხელშეკრულების მხარეები,“ სადაც მონაწილეობს ურთიერთდაპირისპირებული ინტერესების მქონე პირები.

სულ სხვაგვარი ხასიათისაა ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალდებულება. მისი მონაწილეები ისახევენ ერთსა და იმავე მიზანს. ეს მიზანი შეიძლება იყოს სამეურნეო ან პროფესიული, სოციალური, კულტურული და ა.შ., რომლის მისაღწევადაც ისინი ერთიანდებიან მთელი ძალისხმევით და შეაქვთ ქონებრივი შენატანები. ნიშანდობლივია, რომ ასეთ ვალდებულებებშიც მისი მონაწილეები არიან კრედიტორები და მოვალეები, ვინაიდან თითოეულ მათგანს მომავალში ეკისრება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ქონებრივი შენატანის შეტანა და გარკვეული მოქმედების შესრულება საერთო მიზნის მისაღწევად, აგრეთვე, უფლება აქვთ მოსთხოვონ იგივე მოქმედება სხვა დანარჩენ მონაწილეებს. ფიზიკური და იურიდიული პირების მიერ ამხანაგობის დაარსების შეთხვევაში წინა პლანზე გამოდის საერთო მიზანი, ხოლო მათი ურთიერთუფლებების და მოვალეობების საშუალებით ხდება დასახული მიზნის მიღწევა. ამდენად, აღნიშნული ხელშეკრულების სუბიექტები არ იწოდებიან კრედიტორებად და მოვალეებად, არამედ აღინიშნებიან ტერმინით – „მონაწილეები“.⁶⁴ ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების არც ერთი მონაწილე არ არის ვალდებული შეასრულოს რაიმე მოქმედება სხვის სასარგებლოდ, თითოეული მათგანი კისრულობს შეასრულოს გარკვეული მოქმედება საერთო მიზნის მისაღწევად.⁶⁵ ამიტომ, ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ვალდებულებების თავისებურება მდგომარეობს იმაში, რომ ხელშეკრულების თითოეულ მონაწილეს ეკისრება თანაბარი უფლებები და მოვალეობები ყველას, ანუ ერთმანეთის მიმართ. ხელშეკრულების მონაწილეთა ყველა მოქმედება, მათი ურთიერთუფლებები და მოვალეობები განპირობებულია საერთო მიზნით და მისი მიღწევის აუცილებლობით. მაგალი-

⁶³ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 763.

⁶⁴ О.С.Иоффе, Избранные труды В 4-х томах, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс“. С.-П. 2004 г., С. 732.

⁶⁵ В.А.Тархов, Советское гражданское право. ч.2. изд., „Саратовского Университета“, Саратов 1979 г., С. 157.

თად, უნივერსიტეტის შეუძლია დადოს ერთობლივი საგანმანათლებლო მოქმედების წარმართვის შესახებ ხელშეკრულება ორგანიზაციასთან, რომელიც ამისათვის სთავაზობს შენობებს, აღჭურვილობებს და ა.შ. თუმცა, ეს ქონება გამოყენებული იქნება არა თვით უნივერსიტეტის მიერ და არა მისი პირადი ინტერესებისათვის, არამედ ხელშეკრულების ორივე მხარის ინტერესების გათვალისწინებით, ე.ი. ყველა მონაწილისათვის საერთო მიზნის მისაღწევად.⁶⁶ ხელშეკრულების მხარეთა ინტერესების ერთობლიობა განაპირობებს მათი უფლებების და მოვალეობების შეფარდებას. ერთობლივი საქმიანობა არ წარმოადგენს მონაწილეთა თვითმიზანს. იგი სასურველი შედეგის მიღების საშუალებაა.⁶⁷ ამდენად, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების ნევრები არ წარმოადგენენ „ხელშეკრულების მხარეებს“ მისი ზოგადი გაგებით, არამედ, საერთო მიზნის მისაღწევად ერთიანდებიან ერთობლივად და იწოდებიან მონაწილეებად.

დ. მონაწილეები ერთობლივად კისრულობენ საერთო საქმიდან წარმოშობილი ზიანისა და ხარჯების განაწილებას.

ე. მონაწილეები ინაწილებენ მიღებულ შედეგებს.⁶⁸

ვ. სამოქალაქო კანონმდებლობა ამხანაგობის ხელშეკრულებას განმარტავს როგორც მონაწილეთა საქმიანობის განხორციელებას იურიდიული პირის შეუქმნელად. მიუხედავად იმისა, რომ ამხანაგობის დამფუძნებელ ხელშეკრულებაში იყოს აღნიშვნა, რომ ეს ამხანაგობა წარმოადგენს იურიდიულ პირს, ის ამ ჩანაწერით არ შეიძლება გარდაიქმნას იურიდიულ პირად.⁶⁹

ნაშრომის შემდეგ თავში განხილულია ორივე ცნება „ამხანაგობა“ და „ერთობლივი საქმიანობა“, იმის გათვალისწინებით, რომ ცნებას – „ერთობლივი საქმიანობა“ გააჩნია უფრო ფართო შინაარსი, რომელიც მოიცავს ურთიერთობებს არა მხოლოდ ამხანაგობის მონაწილეთა შორის, არამედ მესამე პირებთანაც, ანუ ერთობლივ საქმიანობაში

⁶⁶ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 763.

⁶⁷ Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю.Е.Булатского и В.А.Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 200 г., С. 605.

⁶⁸ Данилова Е.Н. Простое товарищество, Советское хозяйственное право, М.-Л. 1926 г., С.78-103; Вавин Н.Г. Вормс А.Э. Товарищества простое, полное и на вере, М., 1924 г., С. 3-9; см. Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 551.

⁶⁹ ლ. ჭანტურია, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, გამომც., „სამართალი“, თბ., 2011 წ., გვ. 281.

იგულისხმება უშუალოდ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა ერთიანი მიზნის მიღწევა, როგორც საკუთარი, ისე მესამე პირთა მოთხოვნილებებისა და ინტერესების დასაკმაყოფილებლად.

1.2. ამხანაგობის ხელშეკრულების კლასიფიკაცია

შემხვედრი დაკმაყოფილების არსებობის კრიტერიუმის მიხედვით განასხვავებენ სასყიდლიან და უსასყიდლო ხელშეკრულებებს. ხელშეკრულებათა გამიჯვნას იმის მიხედვით სასყიდლიანია იგი თუ არა, პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, განსაკუთრებით ქონებრივი პასუხისმგებლობის საკითხის გადანეცეცის დროს. ზოგიერთ შემთხვევაში იმ პირის პასუხისმგებლობა, რომელიც ხელშეკრულებით არ იღებს რაიმე მატერიალურ სარგებელს, ნაკლებად მკაცრია, ვიდრე სასყიდლიანი ხელშეკრულებისას.⁷⁰ სწორედ, ხელშეკრულებათა აღნიშნული თავისებურებების გამო, მნიშვნელოვნად მიმაჩნია განვიხილოთ იურიდიულ ლიტერატურაში სხვადასხვა მეცნიერის მიერ ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების სასყიდლიანობასთან თუ უსასყიდლობასთან დაკავშირებით გამოთქმული მოსაზრებები. აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით ლიტერატურაში არ არსებობს ერთიანი მოსაზრება, მაგალითად, ო.ს.იოფე თვლის, რომ უსაფუძვლოა ამხანაგობის ხელშეკრულების განხილვა სასყიდლიანად, რადგან ფულადი და სხვაგვარი ხარჯი ხმარდება იმ მატერიალური ობიექტის შექმნას, რომელიც შემდეგ უნდა მოხმარდეს ყველა მონაწილის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას. ამხანაგობის მინაწილეები არ ღებულობენ ერთმანეთისგან შემხვედრ დაკმაყოფილებას, არამედ ერთობლივად მოქმედებან საერთო მიზნის მისაღწევად. ამრიგად, ამხანაგობის ხელშეკრულება აღნიშნული საფუძვლების, ანუ მონაწილეთა ურთიერთობების ხასიათის მიხედვით არის უსასყიდლო. აღნიშნულ მოსაზრებას არ იზიარებს ა.ი.მასლიაევი იმ საფუძვლით, რომ თითოეული ამხანაგობის მონაწილე სამეურნეო მიზნის მისაღწევად, შენატანით და მოქმედებით, ღებულობს მოგებას, სარგებელს ხელშეკრულების სხვა მონაწილეთა მოქმედებისაგან და შენატანებისაგან, რაც უნდა ჩაითვალოს თავისებურ შემხ-

⁷⁰ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებით სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 30.

ვედრ დაკმაყოფილებად. ის რომ, ერთობლივ საქმიანობას მოაქვს გარკვეული სარგებელი თითოეული მონაწილისათვის, არ ინვესტს არავითარ ეჭვს. თუმცა, სარგებლის მიღება არ წარმოადგენს შემხვედრ დაკმაყოფილებას, რაც დამახასიათებელია სასყიდლიანი ხელშეკრულებებისათვის. შემხვედრ დაკმაყოფილებას ერთი კონტრაქტის ლეზულობს უშუალოდ მეორესაგან, მაშინ, როდესაც, ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებაში სარგებელი მიიღება თითოეულის მიერ ერთობლივი მოქმედების შედეგად. აქედან გამომდინარე, ერთობლივი საქმიანობა უნდა განიხილებოდეს როგორც უსასყიდლო ხელშეკრულება, ვინაიდან შეუძლებელია აღნიშნული შედეგის მიღება ერთობლივი ძალისხმევის გარეშე.⁷¹ იგივე მოსაზრება გააჩნიათ, ვ.პ.გრიბანოვს, ს.მ.კორნეევს, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა ურთიერთობა განისაზღვრება მათი ურთიერთქონებრივი ინტერესებით, თუმცა, ერთობლივი საქმიანობისას მონაწილეები ერთმანეთისგან არ ლეზულობენ მატერიალურ ეკვივალენტს თავიანთ მოქმედებებზე და შესაბამისად, აღნიშნული ხელშეკრულება უსასყიდლოა.⁷² ო.ა.კრასავჩიკოვის აზრით, ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებაში სასყიდლიანობა ვლინდება იმაში, რომ: I. საერთო სამეურნეო მიზნის მისაღწევად თითოეულმა მონაწილემ უნდა გაიღოს შესაბამისი ქონებრივი შენატანი, II. ხელშეკრულების მონაწილე, რომელმაც შეასრულა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულება, უფლებამოსილია ისარგებლოს საერთო ქონებით, იმ წილის შესაბამისად, რაც შეიტანა ერთობლივ საქმიანობაში თავისი ინტერესებისათვის. აღნიშნული თვალსაზრისით, იგი არ ეთანხმება ლიტერატურაში გამოთქმულ მოსაზრებას, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება უსასყიდლოა.⁷³ იგივე აზრს იზიარებენ ვ.ა.რიასენცევი, ვ.ფ.მასლოვი, ა.ა.პუშკინი და თვლიან, რომ ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება სასყიდლიანია, ვინაიდან თითოეული მონაწილე ვალდებულია არა მხოლოდ იმოქმედოს და შეიტანოს ფული (სხვაგვარი ქონება ან პირადი შრომა საერთო მიზნის მისაღწევად), არამედ უფლება აქვს სხვა მონაწილე-

⁷¹ О.С.Иоффе, Избранные труды, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс“. С-П. 2004 г., С. 735.

⁷² Советское гражданское право, Т. II, Ответств. ред. Грибанов В.П., Корнесс С.М., изд., „Юридическая литература“, М., 1980 г., С. 338.

⁷³ Советское гражданское право, Т. II, Под ред. О.А.Красавчикова, изд., „Высшая школа“, М., 1985 г., С. 342

საგან მოითხოვოს ანალოგიური მოქმედების შესრულება საერთო მიზნის მისაღწევად. ამდენად, იურიდიულ ლიტერატურაში ამხანაგობის ხელშეკრულების უსასყიდლოდ განხილვა სადავოა, ვინაიდან თითოეული მონაწილე საერთო-სამეურნეო მიზნის მისაღწევად ფულადი, თუ სხვაგვარი ქონებრივი შენატანით ღებულობს, აგრეთვე, სარგებელს ხელშეკრულების სხვა მონაწილეთა შენატანებისა და მოქმედებისაგან.⁷⁴ ხელშეკრულების თითოეული მონაწილე კისრულობს, შეასრულოს ქონებრივი ხასიათის გარკვეული მოქმედებები არა მარტო თავისი, არამედ ამხანაგობის ყველა მონაწილის ინტერესების გათვალისწინებით.

ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება თავისი იურიდიული ბუნებიდან გამომდინარე უსასყიდლოა. ხელშეკრულების მონაწილეები არ არიან კრედიტორები და მოვალეები ანუ მხარეები მისი ზოგადი გაგებით. აქედან გამომდინარე, მათ არ გააჩნიათ ურთიერთსაპირისპირო ინტერესები და შესაბამისად უფლებები და მოვალეობები. ამხანაგობის მონაწილეებს გააჩნიათ ერთიანი მიზანი, რისთვისაც ისინი ახორციელებენ ერთობლივ საქმიანობას, რომლის პროცესში მათ გააჩნიათ ურთიერთშეთანხმებით განაწილებული (შიდა სახელშეკრულებო) უფლებები და მოვალეობები, რომელთა შესრულების შედეგად, ანუ მონაწილეთა მიერ წარმოებული საქმიანობის სანაცვლოდ ხდება დასახული მიზნის მიღწევა. აღნიშნულის გამო ხელშეკრულება შეიძლება პირობითად ჩაითვალოს სასყიდლიანად ანუ ანაზღაურებითი ხასიათის მქონედ. თუმცა, ეს არ ნიშნავს ხელშეკრულების სასყიდლიანობას მისი პირდაპირი მნიშვნელობით, ე.ი. როდესაც ერთი და იგივე ხელშეკრულებით ერთი მხარის მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებას მოსდევს მეორე მხარის მიერ საპასუხო მოქმედების შესრულება და მხარეთა მიერ ურთიერთსარგებლის მიღება.⁷⁵ ვეთანხმები აღნიშნულ მოსაზრებას და მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება უსასყიდლოა, ვინაიდან ფულადი თუ სხვაგვარი შენატანები, მატერიალური ობიექტის შექმ-

⁷⁴ Советское гражданское право, Под ред. В.А.Рясенцева, В2-х т., Т. 2, М., 1978 г., С.342, Советское гражданское право, Под ред. В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина. В2-х т. Т. 2, Киев, 1978 г., С. 346 ; იხ. Советское гражданское право ч. 2. Отв. ред. В.П.Смирнов, Ю.К.Толстой, А.К.Юрченко. изд., «Ленинградского Университета», Ленинград, 1982 г., С. 284.

⁷⁵ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 278-279.

ნის მიზნით, შეიძლება მოხმარდეს როგორც მონაწილეთა, ისე მესამე პირების ინტერესების დაკმაყოფილებას და არა მათ მიერ შემხვედრი დაკმაყოფილების მიღებას. მაგალითად, ამირან ფურელიანმა, გივი კაპანაძემ, დავით მეგრელიძემ და სხვ. დაარსეს ამხანაგობა მრავალსართულიანი საცხოვრებელი სახლის მშენებლობისა და ამხანაგობის წევრებს შორის აშენებულ სახლში საცხოვრებელი და არასაცხოვრებელი ფართების განაწილების მიზნით, სახელწოდებით – მრავალსართულიანი საცხოვრებელი სახლის მშენებლობის ამხანაგობა „ორთაჭალის ვარსკვლავი“. „ორთაჭალა 2007-ის“ შესატანს ამხანაგობაში წარმოადგენდა ფულადი სახსრები იმ ოდენობით, რაც გათვალისწინებული იყო სამშენებლო-საპროექტო დოკუმენტაციისა და ამხანაგობის მიზნების მისაღწევად,⁷⁶ ე.ი. შესატანები, მიუხედავად იმისა, რომ ატარებს მატერიალურ ხასიათს, წარმოადგენს შედეგის დადგომის საფუძველს გარკვეული სახის ღირებულებების გაცემის სანაცვლოდ. ეს შედეგი შეიძლება უშუალოდ წევრთა სასარგებლოდ ან მესამე პირებისთვის დადგეს.

ხელშეკრულებათა შესახებ ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე ცნობილია, რომ იმის მიხედვით, თუ რომელი მომენტიდან ითვლება ხელშეკრულება დადებულად, იგი იყოფა კონსესუალურ და რეალურ ხელშეკრულებებად. ამხანაგობის ხელშეკრულება არის კონსესუალური, ვინაიდან ამხანაგობის დაფუძნება სწორედ მის მონაწილეთა შეთანხმებაზეა დამოკიდებული. ამხანაგობის მონაწილეებს უფლებები და მოვალეობები წარმოეშობათ ხელშეკრულების არსებით პირობებზე შეთანხმების და მისი კანონის მოთხოვნის შესაბამისად გაფორმების მომენტიდან,⁷⁷ რაც იურიდიულ ლიტერატურაში არ ინვესტავს. ზოგიერთი სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულებებისაგან განსხვავებით, ამხანაგობის ხელშეკრულება წარმოადგენს ფიდუციურ გარიგებას. ამხანაგობის მონაწილეთა ურთიერთობები ყოველთვის მინდობილი ხასიათისაა,⁷⁸ რაც დასტურდება ამხანაგობის საქმეთა წარმართვის განსაკუთრებული წესით, საერთო ქონების

⁷⁶ მრავალსართულიანი საცხოვრებელი სახლის მშენებლობის თაობაზე ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობა) „ორთაჭალის ვარსკვლავის“ შესახებ ხელშეკრულების 11-ე მუხლი. ამონაწერი საჯარო რეესტრიდან (№32705/2007-19/03/2007).

⁷⁷ С.П.Гришась, Гражданское право, ч. 2, в вопросах и ответах, изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2002 г., С. 95.

⁷⁸ Коммерческое (Торговое) право, Под ред.Ю.Е.Булатецкого и В.А.Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 2002 г., С. 605.

სარგებლობით, ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლებით, უფლებამონაცვლეობით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებების გათვალისწინებით მნიშვნელოვანია იმის დადგენა, ხელშეკრულების რომელ სახეს მიეკუთვნება იგი – ცალმხრივის, ორმხრივსა თუ მრავალმხრივის. ვიდრე გადავიდოდე აღნიშნული საკითხის განხილვაზე, საჭიროა გავეცნოთ მოცემულ ცნებებს.

ცნობილია, რომ ხელშეკრულებებში მონაწილეთა შორის განილებული უფლებებისა და ვალდებულებების მიხედვით, ისინი შეიძლება დაიყოს ცალმხრივად და ორმხრივად (მრავალმხრივად).

ცალმხრივია ისეთი ხელშეკრულება, რომლის ძალითაც მისი ერთი მხარე იძენს მხოლოდ უფლებას, ე. ი. მხოლოდ კრედიტორია, მეორე მხარეს კი მხოლოდ მოვალეობა აქვს, ე. ი. მხოლოდ მოვალეა. ცალმხრივი ხელშეკრულების, ანუ ცალმხრივი გარიგების ნამდვილობისათვის საკმარისია ერთი პირის მიერ ნების გამოვლენა. ასეთია, მაგალითად, სესხის ხელშეკრულება. შესრულების ვადის დადგომისას გამსასხებელს უფლება აქვს მეორე მხარისაგან (მსესხებლისაგან) სესხის დაბრუნება, მაგრამ მსესხებლის მიმართ არავითარი ვალდებულება არ გააჩნია. მსესხებელი კი ვალდებულია დააბრუნოს სესხი, მაგრამ გამსესხებლის მიმართ რაიმე მოთხოვნის უფლება არა აქვს. ჩუქების დროს მჩუქებელს უფლება აქვს აჩუქოს, ხოლო დასაჩუქრებულს უფლება აქვს, მაგრამ არ არის ვალდებული მიიღოს საჩუქარი.

შორმხრივია ხელშეკრულება, რომლის თითოეულ მხარეს ერთდროულად აქვს უფლებაცა და ვალდებულებაც, ე. ი. თითოეული მხარე კრედიტორიცაა და მოვალეც. შორმხრივი ხელშეკრულების კლასიკურ მაგალითს წარმოადგენს ნასყიდობის ხელშეკრულება. ამ ხელშეკრულების მხარეები არიან გამყიდველი და მყიდველი, რომლებსაც აქვთ როგორც, უფლებები, ისე ვალდებულებები. კერძოდ, გამყიდველს უფლება აქვს მიიღოს გაყიდული ქონების ფასი და, ამავე დროს, ვალდებულია გადასცეს მყიდველს საკუთრების უფლება ქონებაზე, მასთან დაკავშირებული საბუთები და მიაწოდოს საქონელი, ხოლო მყიდველს უფლება აქვს მიიღოს ნაყიდი ქონება და ამავე დროს ვალდებულია გადაიხადოს მისი ფასი.⁷⁹

⁷⁹ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 28.

ხელშეკრულება ორმხრივი (მრავალმხრივი) გარიგებაა. ამიტომ, ყველა ხელშეკრულება გარიგებაა. მაგრამ, ყველა გარიგება ხელშეკრულება არაა. ხელშეკრულების დასადებად ორი (ორმხრივი გარიგება), სამი და ან მეტი ნების შეთანხმებაა საჭირო (მრავალმხრივი გარიგება). კანონმდებელი აღიარებს როგორც მრავალმხრივი გარიგებების, ისე მრავალმხრივი ხელშეკრულებების არსებობას. თუმცა, როგორც გარიგების შესახებ ზოგადი ნორმების შინაარსიდან ვლინდება (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 50-ე მუხლი), აღნიშნული კატეგორიის გამოყოფის კრიტერიუმს წარმოადგენს ასეთ გარიგება-ხელშეკრულებებში მონაწილეთა მიერ ნების გამოვლენის რაოდენობა. მათ მიერ (მხარეები) შეთანხმებული ნების გამოვლენა განსაზღვრავს ხელშეკრულების არსებობას.

ერთი შეხედვით მოცემულ სქემაში თითქოს არაფერია ურთიერთსაწინააღმდეგო, თუმცა, აქედან შეიძლება გაკეთდეს არასწორი დასკვნაც. მაგალითად, ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნების განმარტებისას თუ ხელშეკრულების მონაწილეთა რაოდენობის ფორმალური კრიტერიუმით ვიხელმძღვანელებთ, აღნიშნული ხელშეკრულება შეიძლება მიეკუთვნებოდეს, როგორც ორმხრივ (თუ მონაწილეთა რაოდენობა – ორია), ისე მრავალმხრივს (თუ მონაწილეობს – სამი ან მეტი პირი). სწორედ, ასე განმარტავს თავის ნაშრომში ა.პ.სერგეევი, ი.კ.ტოლსტოი.⁸⁰ იგივე მოსაზრება გვხვდება ე.პ.გრიბანოვისა და ს.პ.კორნეევის,⁸¹ ე.ლასიკის⁸² ნაშრომებში.

ამრიგად, იმისათვის, რომ ავიცილოთ მსგავსი გამარტივება, რომელიც ინვესს ამხანაგობის ხელშეკრულების მცდარ გაგებას, საჭიროა არ გამოვეყოთ ორმხრივი და მრავალმხრივი ფორმალური კრიტერიუმები და დადგინდეს ასეთი გაყოფის ზუსტი კრიტერიუმები.

ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ მასში არ მონაწილეობს ურთიერთსაპირისპირო ინტერესების მქონე მხარეები, როგორც სხვა სახის ორმხრივ ხელშეკრულებებში; ამხანაგობის ხელშეკრულებაში არ

⁸⁰ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 764.

⁸¹ Советское гражданское право, Т. II, Ответств. ред., Грибанов В.П., Корнеев С.М., изд., „Юридическая литература“, М., 1980 г., С. 338.

⁸² Э.Лассик, Советское гражданское право, часть особенная, Под ред. Э.Тынисмяе, изд., „ВАЛГУС“, Таллин, 1980 г., С. 385.

არის კრედიტორი და მოვალე იმ გაგებით, როგორც ეს კატეგორიები, ჩვეულებრივ, ლიტერატურაში იხმარება. თითოეული ამხანაგობის მონაწილე ყველა სხვა მონაწილის მიმართ ერთდროულად არის მოვალეც და კრედიტორიც.⁸³ შესაბამისად, ამხანაგობის მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები ატარებს შემხვედრ, ურთიერთმავალდებულებელ ხასიათს, თითოეული მონაწილის უფლებები და მოვალეობები თანაბარია სხვა მონაწილეთა უფლებებსა და მოვალეობებთან მიმართებით.

სამოქალაქო სამართლის ზოგადი დებულების შესახებ თეორიულ ნაშრომებში, მრავალმხრივი გარიგებები განმარტებულია ლაკონურად. მაგალითად, მრავალმხრივობის განსაზღვრისათვის აქ ნების გამოვლენათა რაოდენობა კი არ არის გადამწყვეტი (ხელშეკრულების დროს ნების გამოვლენა ყოველთვის ერთზე მეტია), არამედ როგორც ზემოთ არის აღნიშნული ხელშეკრულების მხარეებს შორის უფლებებისა და მოვალეობების განლაგება.⁸⁴ აქედან გამომდინარე, საინტერესოა ისეთი შემთხვევის განხილვა, როდესაც მხარეების ანუ ხელშეკრულების მონაწილეების ნება ატარებს არა დაპირისპირებულ ხასიათს, არამედ მიმართულია საერთო მიზნის მისაღწევად. სწორედ ასე ხდება ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების შემთხვევაში.

ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებებს და არსებით პირობებს, გაერთიანების ნებაყოფლობითი ხასიათის გარდა, რაც გამომდინარეობს ყველა სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობისათვის დამახასიათებელი ხელშეკრულების თავისუფლების ზოგადი პრინციპიდან, წარმოადგენს: პირთა გაერთიანება, მხარეებს შორის საერთო მიზნის არსებობა და ერთობლივი მოქმედება. აღნიშნული ხელშეკრულების მხარეებს არ გააჩნიათ ურთიერთსაპირისპირო განზრახვა, ანუ მიზანი.

ი.ბ.ნოვიცკისა და ლ.ა.ლუნცის აზრით, ამხანაგობათა გაერთიანებები იქმნება არა საპირისპირო შინაარსის ნების გამოვლენით (როგორც ნასყიდობის ხელშეკრულებაში), არამედ ამხანაგობის მონაწილეთა პარალელური ნების გამოვლენით, რომელიც მიმართულია

⁸³ В.А.Белов, Гражданское право:Общая и особенная части, изд., АО „Центр Юринформ“, М., 2003 г., С.328.

⁸⁴ ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 320.

საერთო (ერთიანი) მიზნისაკენ.⁸⁵ აღნიშნული ავტორები მიუთითებენ, რომ ყველა ისეთი გარიგება, რომელშიც გამოხატულია არა ერთი პირის, არამედ ორის ნება (ამხანაგობაში – რამდენიმეს) და იგი შეესაბამება ერთმანეთს, ორმხრივი გარიგების ან ხელშეკრულების სახელწოდება აქვს. კანონმდებლობასა და იურიდიულ ლიტერატურაში „ორმხრივი ხელშეკრულების“ ცნების გარდა, იხმარება ცნება „მრავალმხრივი ხელშეკრულება“. აქედან გამომდინარე, სხვა მოსაზრების მომხრეები ამხანაგობის ხელშეკრულებას განიხილავენ, როგორც მრავალმხრის და ცდილობენ გამოყონ აღნიშნული ხელშეკრულებისათვის დამახასიათებელი ზოგიერთი განმასხვავებელი თავისებურებები – ამხანაგობის ხელშეკრულება არის მრავალმხრივი, ვინაიდან მასში მონაწილეობს ორზე მეტი მხარე,⁸⁶ თუმცა, „მრავალმხრივი“ გამოთქმა არ უნდა გავიგოთ მისი პირდაპირი გაგებით, ანუ „ორზე მეტი მხარე“, ვინაიდან აქ არ არის ორი მხარე, რომელთა უფლებები და მოვალეობები გადანაწილებულია. მრავალმხრივში ერთობლივი გადაწყვეტილების მისაღებად მონაწილეობს რამდენიმე ნება და არა რამდენიმე მხარე. ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნება უფლებას იძლევა დამოუკიდებელ მხარედ მასში მონაწილეობა მიიღოს არა მხოლოდ ორმა, არამედ მეტმა პირმა, მაშინ როდესაც, ორმხრივ ხელშეკრულებაში პირთა სიმრავლე წარმოიშობა ან მოვალის, ან კრედიტორის მხარეს. მასში არ შეიძლება მონაწილეობდეს ორზე მეტი მხარე.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები არ შეიძლება დაიყოს აქტიურ და პასიურ მხარეებად. ერთმანეთის მიმართ მათ გააჩნიათ უფლებების და მოვალეობების მთელი კომპლექსი,⁸⁷ რომელიც მიმართულია არა ურთიერთსაპირისპირო მიზნებისაკენ და დამახასიათებელია მრავალი სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულებისათვის, არამედ, პირიქით, მხარეთა, ანუ ხელშეკრულების მონაწილეთა ძალების ერთიანობა მიმართულია იმ საერთო მიზნის მისაღწევად, რაც შეუძლებელია ერთისთვის. ამხანაგობის მონაწილეები ერთიან-

⁸⁵ Новицкий И.Б., Лунц Л.А. Общее учение об обязательствах. изд., „Юридическая литература“, М., 1950 г., С. 96.

⁸⁶ Советское гражданское право, ч. 2, Под общей ред. В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина, изд., „Внища школа“, Киев 1983 г., С. 351.

⁸⁷ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 552.

დებიან არა მხოლოდ პირადი მოთხოვნები დასაკმაყოფილებლად, არამედ ყველა მონაწილის ინტერესების გათვალისწინებით და მესამე პირთა სასარგებლოდაც. ამდენად, ზემოაღნიშნული ანალიზიდან გამომდინარე, მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება თავისი იურიდიული ბუნებით არის მრავალმხრივი, კონსესუალური და უსასყიდლო.

§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტები და ობიექტები

1.1. ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტები

სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობა, პირველ ყოვლისა, შეუძლებელია ამ ურთიერთობის მონაწილე პირთა გარეშე. ეს ურთიერთობა ყოველთვის მყარდება ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს შორის, რომელთაც აქვთ გარკვეული უფლებები და მოვალეობები. სწორედ ეს პირები, რომლებიც მონაწილეობენ სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებში, იწოდებიან ამ ურთიერთობის სუბიექტებად.⁸⁸

სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობათა ყველაზე გავრცელებულ სუბიექტებს ფიზიკური პირები წარმოადგენენ. კერძო ავტონომიისა და ქონებრივი დამოუკიდებლობის საფუძველზე ისინი თვითონ წყვეტენ, თუ რა სახის ურთიერთობებში მიიღონ მონაწილეობა. ნორმალურ ურთიერთობათა სიმრავლისა და მრავალფეროვნების პირობებში მათი მატერიალური, კულტურული და ყოფითი მოთხოვნილებების უმრავლესობა კერძოსამართლებრივი ურთიერთობების მეშვეობით რეალიზდება.⁸⁹ ამიტომ, სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობების სუბიექტებად გამოდიან არა მარტო ცალკეული პირები, არამედ გარკვეული გაერთიანებებიც. სწორედ ამ უკანასკნელის საფუძველზე იქმნება ამხანაგობა.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლში მოცემული განმარტების თანახმად: „ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულებით ორი ან რამდენიმე პირი კისრულობს ერთობლივად იმოქმედოს საერთო სამეურნეო ან სხვა მიზნების მისაღწევად ხელშეკრულებით განსაზღვრული საშუალებებით, იურიდიული პირის შეუქმნელად“. აღნიშნული განმარტება ადგენს ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მინიმალურ რაოდენობას. ამხანაგობა შეიძლება დააფუძნოს რამდენიმე ათეულმა ან ათასსმა პირმა.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები შეიძლება იყვნენ

⁸⁸ ა.კობახიძე, სამოქალაქო სამართალი, I ტომი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001 წ., გვ. 90.

⁸⁹ რ.შენგელია, ქართული სამართლის საფუძვლები, კარი IV, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2004 წ., გვ. 135.

ნებისმიერი ფიზიკური და იურიდიული პირები. ხელშეკრულება ერთობლივად შეიძლება დაიდოს როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირების მიერ. მიზნიდან გამომდინარე, ხელშეკრულების მონაწილე შეიძლება იყოს აგრეთვე სახელმწიფო.⁹⁰

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-8 მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, სახელმწიფო ორგანოებისა და საჯარო სამართლის იურიდიული პირების კერძო სამართლებრივი ურთიერთობები სხვა პირებთან ასევე წესრიგდება სამოქალაქო კანონებით, თუკი ეს ურთიერთობები, სახელმწიფოებრივი ან საზოგადოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე, არ უნდა მონესროგდეს საჯარო სამართლით. აღნიშნული მუხლი იმპერატიულად არ ადგენს სახელმწიფოსა და საჯარო სამართლის იურიდიული პირების, როგორც კერძო სამართლის სუბიექტების, თანასწორობას ფიზიკურ თუ იურიდიულ პირებთან მიმართებაში. სახელმწიფო, საჯარო ინტერესებიდან გამომდინარე უფლებამოსილი უნდა იყოს, დადოს ხელშეკრულება, როგორც განსაკუთრებული სამართლებრივი სტატუსის მქონე პირმა.⁹¹

სახელმწიფოს მონაწილეობა კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში მეტად თავისებურია: ერთი მხრივ, იგი არის კანონმდებელიც, უზენაესი პოლიტიკური ხელისუფლების მატარებელი და, მეორე მხრივ კი, ურთიერთობათა რიგითი წევრი.⁹² „სახელმწიფო“ მეტად

⁹⁰ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 275-276.

⁹¹ Singh Mahendra P., German Administrative Law in Common Law Perspective. Springer-Verlag, Berlin, 2001 p. 103; იხ. თინათინ ჩაჩანიძე. სახელმწიფო და კერძოსამართლებრივი ურთიერთობები. რომან შენგელაის 70 წლისთავისადმი მიძღვნილ კრებულში. სამართლის პრობლემები. ჩგამომც. „სამართალი“, თბ., 2012 წ., ჩგვ., 250-251.

⁹² საბჭოთა სამოქალაქო სამართალი სახელმწიფოს ამ ორ ფუნქციას აერთიანებდა და სახელმწიფოს სამოქალაქო სამართლის განსაკუთრებულ სუბიექტად აღიარებდა. თუმცა იყო მცდელობები იმის დასაბუთებისა, რომ სახელმწიფო სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებში ხელისუფლებითი ხასიათის ფუნქციების გარეშე მონაწილეობს (Братуха С.Н. Субъекты гражданского права. М. 1950. С. 241). საბჭოთა კავშირის პირობებში ეს შეხედულება არცთუ ისე დაუსაბუთებელი იყო. საბჭოთა სახელმწიფო მრავალი სამოქალაქო სამართლებრივი ინსტიტუტით (ოპერატიული მართვა, მინოდებები, კონტრაქტაცია და ა.შ.) მართლაც ერეოდა თავისი ხასიათით კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში. ამიტომ უნდა დაეთანხმოთ იმ შეხედულებას, რომ საბჭოთა სახელმწიფოს მონაწილეობა სამოქალაქო ურთიერთობებში ხელისუფლებითი ელემენტების გარეშე შეუძლებელი იყო (Р.В.Шенгелия, Гражданская правосубъектность советского государства в кредитных правоотношениях. Тбилиси. 1984. С.18.). საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ვითარება იცვლება. მართალია, სახელმწიფოს ხელისუფლებითი უფლებამოსილება არ ერთმევა, მაგრამ ეს აღარ არის სამოქალაქო

ზოგადი და აბსტრაქტული ცნებაა და ცხადია, იბადება კითხვა: ვინ არის ეს სახელმწიფო? ვინ გამოდის მისი სახელით ამ ურთიერთობებში? სახელმწიფო, როგორც საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობს მისი ორგანოების მეშვეობით. ეს ორგანოები კი არიან სამინისტროები, და ა.შ. სწორედ ისინი ახორციელებენ სახელმწიფოს საქმიანობას კონკრეტულ სფეროებში.⁹³ ისინი არ არიან იურიდიული პირები, არამედ სახელმწიფოს წარმომადგენელი ორგანოებია.

სახელმწიფო როგორც სუვერენი თავად განსაზღვრავს სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობის პირობებს, წესსა და საზღვრებს, უფლებაუნარიანობის ხასიათს და ა.შ.⁹⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი წესების შესაბამისად, ამხანაგობის მონაწილე შეიძლება იყოს არა მარტო საქართველოს მოქალაქე, არამედ უცხოელი მოქალაქეც და მოქალაქეობის არმქონე პირიც, გამომდინარე იქიდან, რომ ისინი საქართველოს მოქალაქეების თანაბრად სარგებლობენ სამოქალაქო უფლებაუნარიანობით, რასაც განამტკიცებს საქართველოს 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუციის 47-ე მუხლის პირველი ნაწილი.

რუსეთის სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, სამეწარმეო საქმიანობის განსახორციელებლად (მოგების მიღება) დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები შეიძლება იყვნენ მხოლოდ ინდივიდუალური მეწარმეები და (ან) კომერციული ორგანიზაციები (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1041-ე მუხლის მეორე პუნქტი).⁹⁵ თუმცა, არ არის გამორიცხული, რომ მსგავსი ამხანაგობის მონაწილე იყოს, აგრეთვე, არაკომერციული ორგანიზაცია, რომელიც კანონისა და სადამფუძნებლო დოკუმენტების შესაბამისად, ახორციელებს სამეწარმეო საქმიანობას და პასუხობს შექმნილი ორგანიზაციის

სამართლის სფერო, არამედ კონსტიტუციური სამართალია. ამიტომაც მოუთხოვა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსმა 24-ე მუხლის მე-4 ნაწილში, რომ სახელმწიფო კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში არაფრით განსხვავდება კერძო სამართლის იურიდიული პირებისაგან; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 247.

⁹³ ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 247.

⁹⁴ Советское Гражданское Право, Под ред. Я.А.Кунника, изд., „Высшая Школа“, М., 1974 г., С. 64.

⁹⁵ В.Ф.Попондопуло, Коммерческое (Предпринимательское) Право, изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2003 г., С. 634.

მიზნებს.⁹⁶ კონტინენტური ქვეყნების სავაჭრო სამართლის მიხედვით, მოგების მისაღებად, ანუ კომერციული მიზნით შექმნილი ამხანაგობის სუბიექტებს ენოდებათ კომერსანტები (გერმანია, საფრანგეთი, და ა.შ.). კომერსანტად შეიძლება ჩაითვალოს არა მხოლოდ ფიზიკური, არამედ იურიდიული პირიც (კორპორაცია).⁹⁷ ვინაიდან ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მონაწილეობა, ქონებრივ შენატანებთან ერთად, ითვალისწინებს ერთობლივ საქმიანობას, მისი სუბიექტები შეიძლება იყვნენ მხოლოდ ქმედუნარიანი პირები.⁹⁸ თუმცა, მოქმედი სამოქალაქო კანონმდებლობა (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 15-ე, 63-ე მუხლები) არ უკრძალავს შეზღუდული ქმედუნარიანობის მქონე პირს გარიგების დადებას მისი კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობით (მშობელი, მშვილებელი, მზრუნველი).

1964 წლის საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 447-ე მუხლის მიხედვით, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილედ ითვლებოდა სახელმწიფო სოციალისტური ორგანიზაციები, აგრეთვე, კანონმდებელი არ გამოორიცხავდა მოქალაქეების მონაწილეობას, მხოლოდ პირადი საყოფაცხოვრებო საჭიროების დასაკმაყოფილებლად. რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 438-ე მუხლის შესამე ნაწილის თანახმად, ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტური შემადგენლობის მიმართ მოქმედებდა მხოლოდ ერთი აკრძალვა: ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება არ შეიძლებოდა დადებულიყო მოქალაქეებსა და სოციალისტურ ორგანიზაციებს შორის.⁹⁹

რუსეთის საბჭოთა სამოქალაქო სამართალი აღნიშნავდა, რომ იურიდიულ პირებს შეეძლოთ დაედოთ ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება მათი სპეციალური უფლებამოსილების ფარგლებში. კოლმეურნეობა ან სხვა კოოპერატიული ორგანიზაცია ხელშეკრულებას დებდა მისი წევრების მიერ საერთო კრებაზე გადანყვეტილების მიღების შემთხვევაში (უფლებამოსილი პირების კრება); სახელმწიფო დაწესებულებებს ან საწარმოებს შეეძლოთ მონაწილეობა მიეღოთ

⁹⁶ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А. Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 555.

⁹⁷ С.Ю.Пятин, Гражданское и Торговое Право Зарубежных Стран, М., 2009 г., Издательско-торговая корпорация „Дашков и К“, С. 205.

⁹⁸ О.С.Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс“, С-П 2004 г., С. 736.

⁹⁹ Э.Лассик, Советское гражданское право, ч. особенная, Под ред. Э.Тышнсмяз, изд., „ВАЛГУС“, Таллин, 1980 г., С. 386.

ხელშეკრულებაში, თუ ეს იყო გათვალისწინებული ნესდებით (დებულებით) ან ზემდგომი ორგანოს ნებართვით დასახული მიზნის განსახორციელებლად გამოყოფილი სახსრების არსებობის შემთხვევაში.¹⁰⁰

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მიმართ გარკვეული სახის საქმიანობის განხორციელებისათვის კანონი მოითხოვს საჭირო ნებართვის (ლიცენზიის) მიღებას. კერძოდ, „ლიცენზირებისა და ნებართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის პირველი პუნქტის თანახმად, საქმიანობის ან ქმედების სახელმწიფო რეგულირება ლიცენზიით, ან ნებართვით ხორციელდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს საქმიანობა, ან ქმედება უშუალოდ უკავშირდება ადამიანის სიცოცხლისთვის, ან ჯანმრთელობისთვის მომეტებულ საფრთხეს, ან სახელმწიფო, ან საზოგადოებრივი ინტერესის სფეროებს. სახელმწიფო რეგულირება ხორციელდება მხოლოდ მაშინ, თუ ლიცენზიის ან ნებართვის გაცემით რეალურადაა შესაძლებელი აღნიშნული საფრთხის აცილება, ან სახელმწიფო, ან საზოგადოებრივი ინტერესების გათვალისწინება. ეს ეხება ამხანაგობის იმ მონაწილეებსაც, რომლებიც საერთო მიზნის მისაღწევად ისახავენ აღნიშნული სახის ლიცენზირებული საქმიანობის განხორციელებას. მაგალითად, ამხანაგობის ხელშეკრულებად ითვლება შეთანხმება, რომელიც დაიდო ორი მეგობრის მიერ ნადირობის სეზონში. ერთ-ერთი მათგანი იყო მონადირე, ჰქონდა მონადირის ბილეთი, ლიცენზია – „სანადირო ცეცხლსასროლი იარაღის, სპორტული გრძელლულიანი ცეცხლსასროლი იარაღის, ან სპორტული მოკლე გლუვლულიანი ცეცხლსასროლი იარაღის შეძენის (შენახვისა და ტარების უფლებით) ნებართვა, ხოლო მეორეს არ გააჩნდა ზემოთ აღნიშნული უფლებები და ამხანაგობის მონაწილეს გადასცა მხოლოდ ფული სანადიროდ საჭირო ნივთების შესაძენად. ამხანაგობის ორივე მონაწილე ისახავდა საერთო მიზანს – თანაბარი წილით სარგებლის მიღებას სანადიროების ხორცის რეალიზაციიდან. ამავე დროს, შეთანხმებული იყვნენ ყველა ხარჯის თანაბარ განაწილებაზე თუ ნადირობისას ხელმოეცარებოდათ. აღნიშნულ შემთხვევაში ის, რომ ამხანაგობის ერთ-ერთ მონაწილეს არ ჰქონდა მონადირის ბილეთი, ლიცენზია იარაღის შეძენასა და ნადირო-

¹⁰⁰ Советское гражданское право, Отв. ред. В. Т. Смирнов, Ю. К. Толстой, А. К. Юрченко, изд., „Ленинградского университета“, Ленинград, 1982 г., С. 285.

ბაზე არ ახდენს გავლენას მათ მიერ დადებული ხელშეკრულების ნამდვილობაზე,¹⁰¹ ანუ არ იწვევს მის ბათილობას.

1.2. ამხანაგობის ხელშეკრულების სუბიექტების უფლებები და მოვალეობები

ნებისმიერი სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულებისათვის, მათ შორის, ამხანაგობის ხელშეკრულებისთვისაც დიდი მნიშვნელობა აქვს მისი შინაარსის განხილვას.

ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრის თავისუფლება, როგორც წესი, იმპერატიული ნორმების საფუძველზე იზღუდება. ეს შეზღუდვები შეიძლება ეხებოდეს ხელშეკრულების სხვადასხვა ელემენტებს. ერთ შემთხვევაში შეიძლება კანონი ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის მოითხოვდეს სპეციალური ფორმის დაცვას (მაგალითად, ამხანაგობის ხელშეკრულების წერილობითი ფორმით დადებას, თუ ამხანაგობაში შეაქვთ უძრავი ქონება და ა.შ.), სხვა შემთხვევაში შეიძლება ხელშეკრულების შინაარსს აკონკრეტებდეს (მაგალითად, მხარეებს არა აქვთ უფლება გამოირიცხონ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება, თუკი ერთ-ერთი მხარე განზრახ არ შეასრულებს ნაკისრ ვალდებულებას და ა.შ.).¹⁰²

ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსი შეიძლება აგებული იყოს როგორც იმპერატიული, ისე დისპოზიციური ნორმების საფუძველზე. იგი დამოკიდებულია ამხანაგობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქმიანობის მიზანზე. გამომდინარე იქიდან, რომ კერძო სამართლის სუბიექტებს შეუძლიათ, კანონის ფარგლებში, თავისუფლად დადონ ხელშეკრულებები და განსაზღვრონ მისი შინაარსი, მათ შეუძლიათ დადონ ისეთი ხელშეკრულებებიც, რომლებიც კანონით გათვალისწინებული არ არის, მაგრამ არ ეწინააღმდეგება მას, ე.ი. ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებს თავად შეუძლიათ განსაზღვრონ ხელშეკრულების შინაარსი, კერძოდ, მათი უფლებები და მოვალეობები. მაგალითად, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულება დაი-

¹⁰¹ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А. Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 556.

¹⁰² ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, გამოც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 65-66.

დო მესამე პირთა სასარგებლოდ, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის და ა.შ. მიღების მიზნით, აქ მოქმედებს დისპოზიციური ნორმა, რომელიც მხარეებს ყოველნაირი შებოჭვის გარეშე აძლევს შესაძლებლობას, მიაღწიონ კანონით გათვალისწინებულ, ანუ აუკრძალავ მიზანს. თუმცა, არის შემთხვევები, როდესაც ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები უნდა დაემორჩილონ იმპერატიული ნორმების მოთხოვნებს, ანუ აქ ისინი იზღუდებიან. მაგალითად, ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელიც დაიდო საცხოვრებელი სახლის აშენების მიზნით და საერთო ფართი უნდა განანილდეს მონაწილეთა შორის, ექვემდებარება სავალდებულო მოთხოვნებს, რაც გამომდინარეობს უძრავი ქონების მარეგულირებელი ზოგადი ნორმებიდან. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ერთობლივი საქმიანობის მიზნიდან გამომდინარე, ხელშეკრულების შინაარსი სხვადასხვაგვარია, შესაბამისად, კანონის მოთხოვნაც მონაწილეთა მიმართ არაერთგვაროვანია.

ხელშეკრულების შინაარსს შეადგენს მისი პირობების ერთობლიობა,¹⁰³ რომელშიც განმტკიცებულია კონტრაქტით უფლებები და მოვალეობები.¹⁰⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 327-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ხელშეკრულება დადებულად ითვლება, თუ მხარეები მის ყველა არსებით პირობაზე შეთანხმდნენ საამისოდ გათვალისწინებული ფორმით. აღნიშნული პირობების ერთობლიობაში, რომლის საფუძველზეც იდება ხელშეკრულება, შედის სამართლებრივი ნორმებით განსაზღვრული და მხარეების მიერ შეთანხმებული პირობები. ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრას პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რამდენადაც მასზეა დამოკიდებული უფლებებისა და ვალდებულებების წარმოშობის თავისებურებანი, მათი ჯეროვანი შესრულება.¹⁰⁵

ო.ს.იოფე სამართლიანად აღნიშნავს, რომ ზოგჯერ ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსის განმარტება მცდარია. ერთდროულად მითითებულია მის პირობებზე და მისგან გამომდინარე უფლებებსა და ვალდებულებებზე. აღნიშნულ შემთხვევაში, ერთმანეთში

¹⁰³ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1995 წ., გვ. 22.

¹⁰⁴ Суханов Е, Гражданско-правовой договор, Гражданское право, Отв.ред. Е.А.Суханов. Т. II, М., 1999 г., С. 163.

¹⁰⁵ О.С.Иоффе, Обязательственное право, изд., „Юридическая литература“, М., 1975 г., С. 27- 28.

ირევა ხელშეკრულების, როგორც იურიდიული ფაქტის ცნება თვით სახელშეკრულებო ვალდებულებასთან. უფლებები და მოვალეობები შეადგენს ვალდებულების და არა ხელშეკრულების შინაარსს. აღნიშნული ტერმინების გამოყენების მსგავსი უზუსტობა გვხვდება, აგრეთვე, თანამედროვე იურიდიულ ლიტერატურაშიც. ასე მაგალითად, ი.ვ.რომანეცი აღნიშნავს, რომ ხელშეკრულების შინაარსი (მხარეების ძირითადი უფლებები და ვალდებულებები) განისაზღვრება მისი მიმართულებით.¹⁰⁶ ავტორი, ამავე დროს, მიუთითებს ვალდებულებების და არა ხელშეკრულების მიმართულებაზე. სწორედ, რომ ვალდებულების მიმართულება განსაზღვრავს მის შინაარსსა და განსხვავებას სხვა სამოქალაქო-სამართლებრივი ვალდებულებებისაგან.

ხელშეკრულებაში იმ ყველა პირობის გათვალისწინება, რომელიც ხელშეკრულების შინაარსს ქმნის, სავალდებულო არ არის. ამ თვალსაზრისით და იურიდიული მნიშვნელობის მიხედვით ხელშეკრულების პირობები რამდენიმე ჯგუფად იყოფა, რომელთაგან უპირველესად უნდა გამოიყოს ხელშეკრულების არსებითი პირობები.¹⁰⁷ არსებითად ჩაითვლება ხელშეკრულების ის პირობები, რომლებზედაც თუნდაც ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნით მიღწეულ უნდა იქნეს შეთანხმება, ანდა რომლებიც ასეთად მიჩნეულია კანონის მიერ (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 327-ე მუხლის მეორე ნაწილი). თუ მხარეები ყველა არსებით პირობაზე არ შეთანხმდნენ, ხელშეკრულება არ დაიდება, თუნდაც, მიაღწიონ შეთანხმებას სხვა პირობებზე. კერძოდ, ამხანაგობის ხელშეკრულება არ დაიდება, თუ მონაწილეთა შორის არ არის განსაზღვრული ის საერთო მიზანი, რომლის მისაღწევადაც ისინი კისრულობენ ვალდებულებას იმოქმედონ ერთობლივად.

ამხანაგობის ხელშეკრულების არსებითი პირობების შინაარსის ანალიზს უმთავრესი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან, იგი განსაზღვრავს აღნიშნული ხელშეკრულების ინდივიდუალურობას, მისთვის დამახასიათებელ თავისებურებებსა და გარკვეულწილად იმას, რასაც ხელშეკრულების იურიდიული ბუნება ეწოდება. როგორც ცნობილია, არსებით პირობებზე შეთანხმების გარეშე ხელშეკრულება არ დაიდება. ამხანაგობის ხელშეკრულების ერთ-ერთ არსებით პირობას წარ-

¹⁰⁶ Романец Ю.В., Система договоров в гражданском праве России, М., 2001 г., С. 227.

¹⁰⁷ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 22.

მოადგენს პირობები მონაწილეთა შენატანებზე. აღნიშნული პირობების არარსებობა გამორიცხავს ამხანაგობის საქმიანობას.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მარეგულირებელი ნორმებიდან და მისი თავისებურებებიდან გამომდინარე, შეიძლება გამოიყოს ამხანაგობის ხელშეკრულების შემდეგი არსებითი პირობები, რომლებიც ახასიათებს ყველა სახის ამხანაგობის ხელშეკრულებას: 1. პირობები შენატანების გაერთიანებაზე; 2. მონაწილეთა ერთობლივ საქმიანობაზე (მონაწილეთა მისწრაფება, დაამყარონ ერთმანეთთან კავშირი და „იმოქმედონ ერთობლივად“); 3. საერთო მიზანი, რომლის მისაღწევადაც ხორციელდება აღნიშნული საქმიანობა (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლი; რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1041-ე მუხლი; ჩეხეთის სამოქალაქო კოდექსის §705; საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1832-ე მუხლი). აღნიშნულთან დაკავშირებით საინტერესოა რუსეთის სასამართლო პრაქტიკის ერთ-ერთი მაგალითის განხილვა, სადაც „პ“ითხოვდა „დ-გან“ პროცენტებს უსაფუძვლოდ მიღებული ფულადი სახსრების გამოყენებისათვის. სასამართლომ დადგინა, რომ მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის იყო დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომლის თანახმად, მხარეებმა იკისრეს ვალდებულება, გაეერთიანებინათ თავიანთი ძალები და ფინანსური შესაძლებლობები სპორტულ-გამაჯანსაღებელი კომპლექსის ტიპური პროექტის პროფილის შეცვლის მიზნით. ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად, მოსარჩელემ მოპასუხის ანგარიშზე გადარიცხა ფულადი სახსრები. მოპასუხემ, რომელსაც ჯერ კიდევ შეუსრულებელი ჰქონდა ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულება, მოსარჩელეს გაუგზავნა შეტყობინება ხელშეკრულებაზე უარის შესახებ და მოსარჩელეს დაუბრუნა მის მიერ შეტანილი თანხა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლო იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ მოსარჩელესა და მოპასუხეს შორის ხელშეკრულება არ დადებულა და სასამართლომ მოპასუხეს დააკისრა პროცენტები სხვისი ფულადი სახსრების უკანონოდ სარგებლობისათვის, მიღების დღიდან დაბრუნებამდე,¹⁰⁸ რაც სრულიად სამართლიანია, მიუხედავად იმისა, რომ კანონით ხელშეკრულებიდან გასვლა შესაძლებელია ხელშეკრულების მეორე მხარისათვის შეტყობინებით. ვალდებულების დამრღვევს, ანუ ხელშეკრულებიდან გამსვლელ მხარეს გასვლის დროისათვის არსებული საფუძვლებიდან გამომდინარე, გარდა იმისა,

¹⁰⁸ http://spravka-jurist.com/base/part-zz/tx_wsxgla.hum-26.02.20106.

რომ ევალება შესრულების დაბრუნება, შეიძლება დაეკისროს ზიანის ანაზღაურების მოვალეობაც. დადგენილია, რომ ზიანი უნდა ანაზღაურდეს არა მხოლოდ ფაქტობრივად დამდგარი ქონებრივი დანაკლისისათვის, არამედ მიუღებელი შემოსავლისთვისაც. მიუღებლად ითვლება შემოსავალი, რომელიც არ მიუღია პირს და რომელსაც იგი მიიღებდა, ვალდებულება ჯეროვნად რომ შესრულებულიყო (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 411-ე მუხლი). მაშასადამე, ზიანი უნდა აანაზღაუროს იმ მხარემ, რომელმაც დაარღვია ხელშეკრულება. მას ევალება აღადგინოს ის მდგომარეობა, რომელიც იარსებებდა ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების შემთხვევაში.

ზემოთ ჩამოთვლილი არსებითი პირობების გარდა, აღსანიშნავია ამხანაგობის ხელშეკრულების ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელი ორი ძირითადი ნიშანი, რაზედაც კანონი არ მოითხოვს მონაწილეთა შეთანხმებას და, რომლებიც პირდაპირ არ მიეკუთვნება ხელშეკრულების პირობებს, მაგრამ მათი არარსებობის შემთხვევაში, შეუძლებელია თვით ამხანაგობის ხელშეკრულების არსებობაზეც კი საუბარი. ჩემი აზრით, მათ მიეკუთვნება: 1. გაერთიანების ნებაყოფლობითი ხასიათი; 2. პირთა გაერთიანება.

ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებიდან გამომდინარე მონაწილეთა ძირითადი უფლებები და მოვალეობები განსაზღვრულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით, ნორმატიულ აქტებში, რომლებიც არეგულირებენ ერთობლივი საქმიანობის ცალკეულ სახეებს (მაგალითად, საქართველოს კანონი „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“), აგრეთვე, შეიძლება უშუალოდ დადგინდეს ხელშეკრულებაში.

წინამდებარე ნაშრომში შევეცდები უფრო დანვრილებით განვიხილო ამხანაგობის მონაწილეთა მხოლოდ ის ძირითადი უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც განსაზღვრულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით და უნივერსალურია ნებისმიერი ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებისათვის.

იურიდიულ ლიტერატურაში ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები სხვადასხვა ავტორის მიერ განხილულია ჯგუფების მიხედვით. თითოეული ავტორის კლასიფიკაცია ეფუძნება განსაზღვრული კრიტერიუმების გამოყენებას და ითვალისწინებს მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების დაყოფას კანონმდებლობის ნორმათა გათვალისწინებით.

აღნიშნულთან დაკავშირებით საინტერესოა ა.გოდესის კლასიფიკაცია. იგი გამოყოფს ამხანაგობის მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების რამდენიმე ჯგუფს: 1. მატერიალური სახსრების გაერთიანებას და საერთო ქონების წარმოშობას; 2. საჭირო შრომითი გამოცდილების გაერთიანებას; 3. ერთობლივი საქმიანობის წარმართვაში მონაწილეობის მიღებას. აქვე ავტორი აღნიშნავს, რომ ხელშეკრულების თითოეულ მონაწილეს უფლება აქვს მიიღოს მონაწილეობა საერთო საქმის მართვაში, მიუხედავად შენატანების ოდენობისა, მათ მიერ შექმნილი საერთო საკუთრების ობიექტებით სარგებლობა და ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების შესაბამისად, სარგებლის მიღება, აგრეთვე ამხანაგობაში მონაწილეობაზე უარის თქმა.¹⁰⁹

საგულისხმოა ს.გრიშაევის მიერ განსაზღვრული ამხანაგობის მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების კლასიფიკაცია. იგი მიიჩნევს, რომ მონაწილეთა განსაკუთრებული უფლებებია: 1. უფლება მათ საერთო ქონებაზე; 2. საერთო საქმეების მართვაში მონაწილეობის უფლება; 3. ინფორმაციის მიღების უფლება, ხოლო ძირითად მოვალეობებს წარმოადგენს: 1. საერთო საქმეში შესატანის შეტანა და 2. ერთობლივი საქმიანობა საერთო მიზნის მისაღწევად.¹¹⁰

აგრეთვე, საყურადღებოა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ე.სუხანოვის კლასიფიკაცია. კერძოდ, თითოეულ მონაწილეს აქვს უფლება: 1. საერთო საქმიანობიდან შედეგების მიღების (სარგებლიდან წილის და სხვ.); 2. საერთო ქონებიდან წილის (საკუთრების უფლებით წილზე ან სხვა სანივთო უფლებით; საერთო ქონების სარგებლობის უფლება და სხვ.); 3. ამხანაგობის საერთო საქმეების მართვა (ამხანაგობის საქმიანობის სხვადასხვა საკითხის განხილვის შემთხვევაში გადამწყვეტი ხმის უფლება, საერთო ინტერესებში გარკვეული მოქმედებების განხორციელება); 4. ერთობლივ საქმიანობასა და საერთო ქონების მდგომარეობასთან დაკავშირებით ინფორმაციის მიღების (მათ შორის პირადად ან კომპეტენტური პირების მონაწილეობით გაეცნოს საერთო საქმეების მართვასთან დაკავშირებულ მთელ დოკუმენტაციას; მიიღოს განმარტებები მმართველი ან

¹⁰⁹ Годес А., Правовое регулирование совместной деятельности, Советская Юстиция, 1996 г., №1, С. 7.

¹¹⁰ С.П.Гришасьев, Гражданское право, часть вторая в вопросах и ответах, изд. „ЮРИСТЪ“, М., 2002 г., С. 96.

თანამდებობის პირებისაგან); 5. უარი განაცხადოს უვადო ხელშეკრულებაში მონაწილეობაზე. ამხანაგობის მონაწილეთა მოვალეობებს კი წარმოადგენს:

1. ამხანაგობის საერთო ქონებაში შესატანის შეტანა; 2. საერთო ქონების შენახვასთან დაკავშირებულ გასავლებში (ხარჯებში) მონაწილეობის მიღება; 3. ამხანაგობის საქმიანობიდან წარმოშობილი ზიანის განაწილება; 4. საერთო ვალდებულებებზე მესამე პირების წინაშე პასუხისმგებლობა მთელი თავიანთი ქონებით; 5. საერთო ინტერესებში საქმის მართვა კეთილსინდისიერად და გონივრულად; 6. საერთო ქონებისა და საერთო საქმის მდგომარეობის შესახებ ხელშეკრულების დანარჩენი მონაწილეებისათვის სრული და ზუსტი ინფორმაციის მიწოდება; 7. ერთობლივი საქმიანობის შედეგად მიღებული ინფორმაციის კონფიდენციალურობა მესამე პირების წინაშე; 8. პასუხისმგებლობის დაკისრება მონაწილეთა წინაშე იმ ზიანისათვის, რაც მიაღდა საერთო ქონებას და მონაწილეთა საქმიანობას.¹¹¹

საინტერესოა ა. ბრიზგალინის მიერ განხილული ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების სისტემატიზაცია. კანონმდებლობით გათვალისწინებული ამხანაგობის მონაწილეთა ძირითადი მოვალეობების გარდა, რაც გულისხმობს ერთობლივ საქმიანობას საერთო მიზნის მისაღწევად, იგი გამოყოფს ამხანაგობის მოვალეობების ოთხ ჯგუფს: 1. ყველა მონაწილისათვის საერთო მოვალეობები, რომლებიც განპირობებულია ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების ფარგლებში თანამშრომლობით; 2. მონაწილეთა მოვალეობები შესატანის შეტანაზე როგორც ქონებრივი ხასიათის, ისე პირადი მონაწილეობის სახით; 3. ორგანიზაციული და მმართველობითი ხასიათის მოვალეობები; 4. ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ხარჯების დაფარვის მოვალეობები. მაგრამ მოცემული სისტემატიზაცია მოიცავს მხოლოდ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მოვალეობებს, ხოლო მათი უფლებები მასში არ არის გათვალისწინებული.¹¹² ზემოთ ჩამოთვლილი ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების სისტემატიზაცია არ არის ამომწურავი. უფრო მეტიც, პრაქტიკუ-

¹¹¹ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв.ред. Е.А.Суханов. изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 557-558.

¹¹² Брызгалин А, Договор о совместной деятельности, Право и Экономика, 1994 г., №11-12. С. 16.

ლად, არც ერთი სისტემატიზაცია არ მოიცავს მითითებებს კონკრეტულად იმ უფლებებსა და მოვალეობებზე, რომელთა დაცვის გარეშე შეუძლებელია ხელშეკრულების არსებობა და რომელთა შინაარსის შეცვლა არ შეიძლება მონაწილეთა მიერ.

გერმანიის ვალდებულებითი სამართლით გათვალისწინებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა შემდეგი ვალდებულებები: 1. ერთგულების ვალდებულება: ზოგადი ვალდებულება, რომელიც შეესაბამება ამხანაგობის მიზნებს, გააჩნია თავისი საფუძველი ამხანაგობის ხელშეკრულების დადებისას (Munch Komm/P.Ulmer §705 aRn. 182) და გაფორმებულია ურთიერთნდობის ფაქტორზე დაყრდნობით. ხელშეკრულების პირობებში მნიშვნელოვანია ერთგულების ვალდებულება როგორც საერთო, აგრეთვე „განსაკუთრებული“ ნდობით აღჭურვილი დამოკიდებულება. იგი მონაწილეებისგან მოითხოვს, თავი შეიკავონ ყველაფრისგან, რამაც შეიძლება ზიანი მიაყენოს ამხანაგობის მიზნებს (მაგ.: კონკურენციის სტიმულირება, საიდუმლოს გამჟღავნება).¹¹³

2. წილობრივი მონაწილეობის ვალდებულება, ანუ მონაწილეები ვალდებული არიან ერთმანეთის მიმართ შეთანხმების საფუძველზე დადგენილი წილობრივი შენატანებით.

3. მონაწილის ვალდებულებები შეესაბამება მონაწილის უფლებებს. განსხვავება არის ქონებრივ (კომპანიის საერთო ქონებაში ქონებრივი მონაწილეობა) და ადმინისტრაციულ უფლებებში. მათი ერთობლიობა განსაზღვრავს საზოგადოების შემადგენლობას და მონაწილეობის ნორმებს. ისინი პრინციპულად განუყოფელია,¹¹⁴ რადგან უცხო პირმა შეიძლება დაარღვიოს ნდობის ფაქტორი მონაწილეებს შორის (Enneccerus _Lehmann §177 III).¹¹⁵ აღნიშნულიდან გამომდინარე, თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების სამოქალაქო კანონმდებლობა არ მოიცავს განსხვავებულ პრინციპულ დებულებებს ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა

¹¹³ გამოცემა Palandt/Thomas §705 აღნ. 19; Hueck, Gotz _თანასწორი მომსახურების პრინციპი კერძო სამართალში, 1958; კონკრეტულად Münch Komm/P. Ulmer §705 აღნ. 186-198; იხ. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.607.

¹¹⁴ თავისთავად კანონში მკაფიოდ არ არის გამოხატული Palandt/Thomas §717 აღნ. I; იხ. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S.608.

¹¹⁵ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 607- 608.

უფლებებსა და მოვალეობებთან დაკავშირებით.

მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები შეიძლება დაიყოს შემდეგ ჯგუფებად:

1. უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც დაკავშირებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების შესრულებასთან. ამ უფლებების და მოვალეობების ჯგუფი განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია და პრაქტიკულად მოიცავს ყველაფერს, რაც დაკავშირებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების საქმიანობასთან, როგორც სახელშეკრულებო გაერთიანებასთან, კერძოდ: ამხანაგობის მონაწილეთა მიერ ერთიანი მიზნის მისაღწევად ყველა საქმიანობის მართვის უფლება (ამხანაგობის საქმიანობის საკითხის განხილვის დროს ხმის უფლება, საერთო ინტერესებში გარკვეული მოქმედებების განხორციელება). აღნიშნულ უფლებებთან ერთად, მონაწილეებს გააჩნიათ მოვალეობებიც – საერთო ინტერესებში კეთილსინდისიერად და გონივრულად წარმართონ საქმე საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 934-ე და 935-ე მუხლის მეორე ნაწილის შინაარსის შესაბამისად.

ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე მონაწილეებს შეიძლება დაეკისროთ პასუხისმგებლობა. ხელშეკრულების მონაწილეები ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალებისათვის პასუხს აგებენ სოლიდარულად. ერთმანეთთან ურთიერთობისას პასუხისმგებლობის ოდენობა განისაზღვრება მონაწილეთა წილის შესაბამისად, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 937-ე მუხლის პირველი ნაწილი), აგრეთვე, პასუხს აგებენ შეუსრულებელ საერთო ვალდებულებებზე ხელშეკრულების შეწყვეტის მომენტიდან.

2. მონაწილეთა მნიშვნელოვან ქონებრივ უფლებებს წარმოადგენს ასევე ერთობლივი საქმიანობის შედეგად წარმოშობილი სარგებლის მიღების უფლება (სარგებლიდან წილის ან სხვაგვარი სიკეთის) და საერთო ქონებიდან წილის უფლება, აგრეთვე, მათ გააჩნიათ ქონებრივი მოვალეობები, რაც განპირობებულია ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შესატანის გადახდით (ფულით, სხვა ქონებით, პროფესიული და შრომითი გამოცდილებით). ამხანაგობის მონაწილეებს ეკისრებათ მოვალეობა, მონაწილეობა მიიღონ საერთო ქონების შენახვასთან დაკავშირებულ გასაჯლებში.

3. ამხანაგობის თითოეულ მონაწილეს უფლება აქვს, მოითხოვოს და მიიღოს ინფორმაცია ყველა მონაწილის მიერ განეულ საქმიანო-

ბასა და საერთო ქონებასთან დაკავშირებით (გაეცნოს ნარმოებულ დოკუმენტაციას), მიუხედავად იმისა, იგი უფლებამოსილია თუ არა, მონაწილეობა მიიღოს საერთო საქმის მართვაში. მეორე მხრივ, ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) მონაწილეები ვალდებული არიან არ გაახმაურონ ამ საქმიანობის შედეგად მიღებული კონფიდენციალური ინფორმაცია (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 937-ე მუხლის მეორე ნაწილი), რათა არ მიაყენონ ზიანი გაერთიანების საქმიანობას (ამხანაგობას).

4. უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც დაკავშირებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეცვლასთან და შეწყვეტასთან.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები არ განისაზღვრება ზემოთ აღნიშნული ჩამონათვალით. მონაწილეებს უფლება აქვთ ხელშეკრულებაში დაადგინონ სხვაგვარი უფლებები და მოვალეობები, რომელთა შინაარსიც არ ეწინააღმდეგება აღნიშნული სახის ვალდებულებების სამართლებრივ ბუნებას და მოქმედ კანონმდებლობას.

მოცემულმა კლასიფიკაციამ შეიძლება გამოიწვიოს გაკვირვება იმასთან დაკავშირებით, რომ მონაწილეთა მოვალეობების რიცხვში მითითებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების საქმიანობასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობა, ვინაიდან იგი დოქტრინაში განხილულია, როგორც ვალდებულების დარღვევის შედეგი და არა როგორც მონაწილეთა მოვალეობა. მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მოვალეობების გამო, ერთობლივ საქმიანობასთან დაკავშირებით მონაწილესათვის პასუხისმგებლობის დაკისრება მონაწილეთა უმთავრესი მოვალეობაა. ამასთან, ვითვალისწინებ იმასაც, რომ პასუხისმგებლობის როგორც მოვალეობის ანალიზს ლიტერატურაში ეთმობა დიდი ადგილი (მიუხედავად ზოგიერთი მეცნიერის კრიტიკისა). თუმცა, აღნიშნული საკითხის კვლევა არ წარმოადგენს წინამდებარე ნაშრომის მიზანს.

2.3. ამხანაგობის ხელშეკრულების ობიექტი

სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობისათვის აუცილებელია არა მარტო სუბიექტების არსებობა, ვის შორისაც მყარდება ეს ურთიერთობა, არამედ სათანადო ობიექტიც, რისთვისაც მყარდება ეს ურთიერთობა.

ობიექტი, საერთოდ, ფილოსოფიური კატეგორიაა და გულისხმობს საგანს, რომელზედაც მიმართულია სუბიექტის მოქმედება.¹¹⁶

ვალდებულების შესრულების საგანია ის ნივთები, სამუშაო, მომსახურება და სხვ., რომელიც ვალდებულების ძალით მოვალემ უნდა გადასცეს, შეასრულოს ან გაუწიოს კრედიტორს (მაგალითად, ვალდებულების შესრულების საგანს წარმოადგენს ავტომობილი, რომელიც გამყიდველმა უნდა გადასცეს მყიდველს).¹¹⁷

ვალდებულება შეიძლება ითვალისწინებდეს მოვალის მიერ ერთი ან რამდენიმე მოქმედების შესრულებას.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 374-ე მუხლის თანახმად, თუ რამდენიმე ვალდებულებიდან უნდა შესრულდეს ერთ-ერთი (ალტერნატიული ვალდებულებანი), არჩევის უფლება აქვს მოვალეს, თუკი ხელშეკრულებიდან, კანონიდან ან ვალდებულების არსიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ეს დებულება შეესაბამება გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §262-265, რომლებიც ალტერნატიულ ვალდებულებებს შეეხება).

ალტერნატიული ვალდებულებისაგან განსხვავდება ფაკულტატური ვალდებულება. ფაკულტატურ ვალდებულებას აქვს ერთი საგანი, რომელიც შეიძლება შეიცვალოს სხვა საგნით მოვალის შეხედულებისამებრ.¹¹⁸ თუმცა, გამონათქვამი – „მოვალის შეხედულებისამებრ“ არ უნდა გავიგოთ ისე, რომ მოვალე აბსოლუტურად თავისუფალია არჩევანში. აქედან გამომდინარე, ავტორის აღნიშნული გამოთქმა საკამათოა, ვინაიდან ფაკულტატურის დროს, თუ ვალდებულება ვერ სრულდება შეთანხმებული სახით, მაშინ იგი (შეიძლება და ასეც არის) იცვლება და სრულდება სხვა სახით, რაზედაც მოვალე და კრედიტორი ასევე წინასწარ არიან შეთანხმებული. ვალდებულების ეს სახე ნაკლებად შეიძლება გავრცელდეს ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ურთიერთობების დროს და მათი დეტალური კვლევა არ წარმოადგენს ნაშრომის მიზანს.

ამხანაგობის ხელშეკრულების ობიექტი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე შეიძლება იყოს, ქონებრივი ან არაქონებრივი ღირებულების მატერიალური და არა-

¹¹⁶ ა.კობახიძე, სამოქალაქო სამართალი, I ზოგადი ნაწილი, თ., 2001 წ., გვ. 231.

¹¹⁷ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 44.

¹¹⁸ ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2006 წ., გვ. 66-67.

მატერიალური სიკეთე, რომელიც კანონით დადგენილი წესით ბრუნვიდან არ არის ამოღებული (მე-7 მუხლი).

იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული მუხლის დეფინიციას განვიხილავთ 147-ე მუხლთან კავშირში, სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთიერთობის ობიექტი შეიძლება იყოს „არაქონებრივი ღირებულების სიკეთეც“, რაშიც ადვილად შეიძლება ვიგულისხმოთ არაქონებრივი პირადი უფლებებიც, მაგრამ „ობიექტად მათ მიჩნევას ხელს უშლის მათი ბრუნვაუუნარობა, რომელიც ობიექტის მნიშვნელოვანი მახასიათებელია. პირადი არაქონებრივი უფლებები კი ბრუნვიდან ამოღებულია და მათი მიჩნევა ობიექტად საეჭვოა. პატივი, ღირსება, საქმიანი რეპუტაცია, საკუთარი გამოსახულება და მათი მსგავსი არაქონებრივი სიკეთეები წარმოადგენენ სამოქალაქო-სამართლებრივი დაცვის ობიექტს, და არა სამოქალაქო ბრუნვის ობიექტს.¹¹⁹ შესაბამისად, ამხანაგობის ხელშეკრულების ობიექტი სამოქალაქო კოდექსის 147-ე მუხლის თანახმად, შეიძლება იყოს ქონება, ანუ ყველა ნივთი და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, რომელთა ფლობაც, სარგებლობა და განკარგვა შეუძლიათ ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს და რომელთა შეძენაც შეიძლება შეუზღუდავად, თუკი ეს აკრძალული არ არის კანონით ან არ ეწინააღმდეგება ზნეობრივ ნორმებს. ვეთანხმები პროფესორ ბესარიონ ზოიძეს, რომ იგი არ აიგივებს ერთმანეთთან ქონების საერთო ცნებაში, სამოქალაქო კოდექსში გაერთიანებულ, როგორც ნივთებს, ისე არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეებს.¹²⁰

როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, ობიექტი გულისხმობს ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა საქმიანობას, რომელიც მიმართულია გარკვეული მიზნის მისაღწევად. იგი საბოლოოდ, ხელშეკრულების საგანში აისახება, ე.ი ხელშეკრულების საგანს კი წარმოადგენს ის ქონებრივი შედეგი, რომლის მისაღწევადაც არის მიმართული მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობა.¹²¹ ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულების ობიექტი უკავშირდება მონაწილეთა მიერ დასახული საერთო მიზნის მიღწევას.

¹¹⁹ ლ. ჭანტურია, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, გამომც., „სამართალი“, თბ., 2011 წ., გვ. 139.

¹²⁰ ბბ. ზოიძე, ქართული სანივთო სამართალი, მეორე გამოცემა, გამომც., „მეცნიერება“, თბ., 2003 წ., გვ. 26.

¹²¹ Советское гражданское право, Т. II, Под ред. О. А. Красавчикова, изд. Высшая школа, М., 1985 г., С. 344.

ხელშეკრულების მიზანი უნდა იყოს დაკავშირებული მატერიალური ფასეულობების (სიკეთის) შექმნასთან, რეალიზაციასთან ან გამოყენებასთან. რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 434-ე მუხლის თანახმად, ასეთი მიზნები მდგომარეობს საწარმოებისა და დანესებულებების აშენებასა და ექსპლუატაციაში, სპორტული ნაგებობების აშენებაში, სკოლების, საცხოვრებელი სახლების, საქველმოქმედო საქმიანობის განხორციელებაში და ა.შ.¹²² ასევე არამატერიალური სახით ხელშეკრულების მიზანია რაიმე სამსახურის განევა. აღნიშნული ძირითადი საგნის გარდა, ხელშეკრულებაში დამხმარე სახით გამოდის ის ქონებრივი შენატანი, რომელიც საერთო საქმეში შეაქვს თითოეულ მონაწილეს.¹²³ ფული და სხვა ქონება შეადგენს მატერიალურ, ხოლო მოქმედებები მათ შეტანასთან დაკავშირებით, როგორც ხელშეკრულების მონაწილეთა პირადი შრომაც – სახელშეკრულებო ურთიერთობის იურიდიულ ობიექტს.¹²⁴ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მიზნიდან გამომდინარე ხელშეკრულების საგანი შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი. მაგალითად, ამხანაგობაში, რომელიც შეიქმნა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ერთობლივად წარმოების მიზნით შეიძლება განევირიანდეს სოფლის მეურნეობის მცოდნე პირი. ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულების ობიექტს – საგანს წარმოადგენს ერთობლივი საქმიანობა იურიდიული პირის შეუქმნელად მისი ყველა მონაწილისათვის საერთო მიზნის მისაღწევად, კერძოდ, რუსეთის სამოქალაქო სამართლის მიხედვით – მოგების მისაღებად,¹²⁵ ამიტომ, ცნებები – „ამხანაგობის ხელშეკრულება“ და „ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება“ – სინონიმებია.¹²⁶

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლის თანახმად, ამხანაგობის ხელშეკრულება იდება სამეურნეო ან სხვა მიზნების მისაღწევად. ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ურთიერთობების თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი, იმ ხელშეკ-

¹²² Советское гражданское право, Т. II, Ответств.ред. Грибанов В.П., Корнеев С.М., изд., „Юридическая литература“, М., 1980 г., С. 338.

¹²³ Советское гражданское право, Т. II, Под ред. О.А.Красавчикова, изд., „Высшая школа“, М., 1985 г., С. 344

¹²⁴ О.С.Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс“, С-П 2004 г., С. 736-737.

¹²⁵ В.Ф.Попондопуло, Коммерческое (Предпринимательское) Право. изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2003. С. 634.

¹²⁶ Гражданское право. Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 765.

რულებებისაგან განსხვავებით, რომლებიც მიზნად ისახავენ ქონების გადაცემას, სამუშაოს შესრულებას ან მომსახურების განევას, მიეკუთვნებიან ორგანიზაციული სახის ხელშეკრულებებს. ისინი უზრუნველყოფენ ნების ერთიანობას, შეთანხმებას და მონაწილეთა ურთიერთობას, რომლის შინაარსსაც წარმოადგენს ხელშეკრულების მონაწილეთა შორის ურთიერთკავშირის ორგანიზება სამეურნეო ამოცანების გადასაწყვეტად.¹²⁷ აღნიშნული თავისებურებებით ამხანაგობა განსხვავდება ქონების გაერთიანების იმ შემთხვევებისაგან, რომლებიც, მართალია, წარმოიშობა ხელშეკრულების საფუძველზე, მაგრამ არ ისახავს საერთო მიზანს. მაგალითად, გასხვისება – მესაკუთრის მიერ შენობის ნაწილის გაყიდვა იწვევს საერთო საკუთრების წარმოშობას ყოფილ მესაკუთრეს, ანუ გამყიდველსა და ქონების ნაწილის შემძენს შორის (მყიდველი) და არა ამხანაგობის წარმოშობას, ვინაიდან თანამესაკუთრეები ისახავენ სხვადასხვა მიზანს. ამდენად, მარტივი სამართლებრივი გაერთიანებები, როგორებიცაა: ერთობლივი საკუთრება, თანამესაკუთრეების გაერთიანება და წილობრივი სამართლებრივი ურთიერთობები, არ წარმოადგენს ამხანაგობას.¹²⁸ კონტინენტური ევროპის ქვეყნების კანონმდებლობაში მოცემულია ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზნის ორი ურთიერთსაპირისპირო განმარტება. მაგალითად, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §705-ის და შვეიცარიის სამოქალაქო კოდექსის 530-ე მუხლით ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზანი არ შემოიფარგლება არავითარი საზღვრებით, ხოლო საფრანგეთის სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 1832-ე და იტალიის სამოქალაქო კოდექსის 1697-ე მუხლებით ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზანი უნდა ატარებდეს არა მხოლოდ სამეურნეო ხასიათს, არამედ უნდა იყოს მიმართული მოგების მიღებისაკენ.

1964 წლის საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 447-ე მუხლით, ისევე როგორც რუსეთის საბჭოთა პერიოდის (1964 წლის) სამოქალაქო კოდექსის 434-ე მუხლით ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზანი განსაზღვრული იყო ორი ძირითადი პირობით:

1. ხელშეკრულების მხარეები მოქმედებენ საერთო-სამეურნეო მიზნის მისაღწევად, 2. მოქალაქეებს შეუძლიათ ხელშეკრულების

¹²⁷ Советское гражданское право, Т. II, Ответств.ред. Грибанов В.П., Корнеев С.М., изд., „Юридическая литература“, М., 1980 г., С. 338.

¹²⁸ ქეთევან ბეთანელი, მაიკს. მასბაუმი. საკორპორაციო სამართალი საქართველოში, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, ტომი 6, №2-3, 2003 წ., გვ. 300.

დადება მხოლოდ პირადი საყოფაცხოვრებო საჭიროების დასაკმაყოფილებლად.

საქართველოს მოქმედი სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლით განსაზღვრულია ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) საერთო სამეურნეო მიზანი, რაც ჩემი აზრით ამოსაღებია, რათა კონტინენტური ევროპის ქვეყნების მსგავსად (გერმანია, შვეიცარია და ა.შ.) ამხანაგობის მიზანი არ შემოიფარგლებოდეს საზღვრებით, მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლით შესაძლებელია აგრეთვე სხვა მიზნის მიღწევა, მაგრამ თუ რა მოიაზრება მასში, უცნობია. აქედან გამომდინარე, უმჯობესი იქნებოდა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 930-ე მუხლის ცნება ჩამოყალიბებულიყო ასეთი შინაარსით: ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულებით ორი ან რამდენიმე პირი კისრულობს ერთობლივად იმოქმედოს საერთო მიზნის მისაღწევად ხელშეკრულებით განსაზღვრული საშუალებებით, იურიდიული პირის შეუქმნელად. რუსეთის მოქმედმა სამოქალაქო კოდექსმა (1041-ე მუხლის პირველი პუნქტი) გაითვალისწინა ამხანაგობის ხელშეკრულების რეგულირების განსაკუთრებულად გონივრული ტენდენციები და ხელშეკრულების მონაწილეთათვის კანონიდან ამოიღო სამეურნეო მიზნის ცნება, რითაც, შეიძლება ითქვას, აღმოიფხვრა აღნიშნული ცნების განმარტების სხვადასხვაგვარი მცდელობა. კანონმდებელმა ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზნის მიმართ მოხსნა ყოველნაირი შეზღუდვა, რითაც გაითვალისწინა სხვა სახელმწიფოების დადებითი პრაქტიკა (მაგალითად, გერმანიის). ამდენად, რუსეთის სამოქალაქო კოდექსით ამჟამად შესაძლებელია ამხანაგობის ხელშეკრულების დადება მოგების მისაღებად ან კანონით გათვალისწინებული სხვა მიზნის მისაღწევად.

აღსანიშნავია გ.ფ.შერშენვიჩის სამართლიანი შენიშვნა, რომ ამხანაგობას აერთიანებს საერთო მიზანი და ამიტომ არ შეიძლება მისი სწრაფვა ერთდროულად სხვადასხვა მიზნისაკენ (სარგებლისა და ქველმოქმედებისაკენ) ან ერთი ამოცანიდან მეორეზე გადასვლა, ვინაიდან ეს ნიშნავს ერთი ამხანაგობის დაშლას და მეორეს წარმოშობას.¹²⁹ იგივე აზრს იზიარებს ე.ა.სუხანოვი.¹³⁰

¹²⁹ Шершеневич Г.Ф., Учебник русского гражданского права (по изданию 1907г), М., 1995 г., С. 388.

¹³⁰ ე.ა.სუხანოვი წერს, რომ არ შეიძლება ამხანაგობის ერთდროული მისწრაფვა სხვადასხვა ხასიათის მიზნისაკენ (მაგალითად, კომერციული და არაკომერციული); იხ. Гражданское право, Т. II, Ответств.ред., Е.А.Суханов.М., 1993 г., С.367. 371, ე.ე.ჩუბაროვის აზრით, ერთობლივი საქმიანობის მიზანი შეიძლება იყოს იურიდიული პირის

მნიშვნელოვანია ის, რომ მიზანი, რომლისთვისაც იქმნება ამხანაგობა, უნდა იყოს საერთო (ერთიანი) ამხანაგობის ხელშეკრულების ყველა მონაწილისათვის. ამასთან, იგი რუსეთის სამოქალაქო კანონმდებლობის მიხედვით შეიძლება ატარებდეს როგორც კომერციულ (მოგების მიღება), ისე არაკომერციულ ხასიათს (საცხოვრებელი სახლის აშენება, იურიდიული პირის შექმნა და სხვ.).¹³¹ ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო მიზანი შეიძლება იყოს სამენარმეო ან სხვაგვარი საქმიანობის განხორციელება, რომელიც არ ეწინააღმდეგება კანონს და არ არის მიმართული მოგების მიღებაზე.¹³² ამხანაგობის მონაწილეთა წინაშე დასახული მიზნის მისაღწევად მონაწილეებს შორის შეიძლება მოხდეს უფლება-მოვალეობების გადანაწილება, მაგრამ ეს მოხდება არა როგორც დამოუკიდებელ პირთა შორის, რომელთაც ურთიერთსაპირისპირო ინტერესები და მოვალეობები გააჩნიათ, არამედ, როგორც სუბიექტებს შორის, რომელთა შორის უფლება-მოვალეობების გადანაწილება ხდება ამხანაგობის ხელშეკრულების პირობების შესრულების მიზნით, რაც ყველა მონაწილის ერთიან ინტერესს წარმოადგენს.¹³³

ზოგიერთი ავტორი ამტკიცებს, რომ მიზანი ხელშეკრულებაში გარკვეულად უნდა იყოს გამოხატული და მოიცავდეს მითითებებს, თუ რაზე არის კონკრეტულად მიმართული ერთობლივი საქმიანობა, რომელი მატერიალური ობიექტი უნდა იყოს მისი შედეგი (უახლოესი მიზანი) და რა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად არის იგი გათვალისწინებული (საბოლოო მიზანი).¹³⁴ ძნელია დაეთანხმო აღნიშნულ მოსაზრებას, ვინაიდან ერთობლივი საქმიანობის შედეგი ყოველთვის არ არის მატერიალური ობიექტის შექმნა. მაგალითად, იმ შემთხვევაში, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულება დაიდო მსუბუქი ავტომანქანის ერთობლივი ექსპლუატაციის ან საცხოვრებელი ფართის ერთობლივად სარგებლობის მიზნით და ა.შ. მაგრამ, იმ შემთხვევაში, თუ

შექმნაც (მაგალითად, სააქციო საზოგადოების შექმნა); იხ. Комментарий к ГКРФ. ч. 2. (постатейный), Под ред. О.Н.Садикова. М., 1997 г., С. 630; იხ. А.Н.Гусев, Гражданское право, Т. II, изд., „ИНФРА“, М., 2003 г., С. 392.

¹³¹ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 556.

¹³² Е.В.Протас, Гражданское право, изд., „МГУ“, М., 2005 г., С. 261.

¹³³ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 277.

¹³⁴ Годес А., Правовое регулирование совместной деятельности, Советская юстиция, 1996 г., №11, С. 17.

ის (მატერიალური ობიექტი) იქმნება, მაშინ არანაირი სამართლებრივი მნიშვნელობა არა აქვს იმ მოთხოვნებს, რომლის დასაკმაყოფილებლადაც იგი იქმნება. მაგალითად, მრავალბინიანი სახლის ერთობლივად აშენებისას ამხანაგობის ერთ-ერთ მონაწილეს სურდა თავისი მოთხოვნები დაექმაცყოფილებინა საცხოვრებელი ფართის მიღებით, მეორესთვის — მშენებლობის დასრულების შემდეგ მომგებიანი იყო ბინის გაყიდვა, მესამესთვის — შვილის ბინით უზრუნველყოფა და ა.შ. აღნიშნულ მაგალითში მონაწილეთა მოთხოვნილებები სხვადასხვა ხასიათისაა, მაგრამ ამ შემთხვევაში სამართლებრივი მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ მათ საერთო მიზანს — საცხოვრებელი სახლის აშენებას. ამრიგად, მათ შორის დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომლის მიზანი იყო მატერიალური ობიექტის (საცხოვრებელი სახლი) შექმნა წყდება მისი განხორციელებით.

ამდენად, ამხანაგობის (ერთობლივი საკმევანობის) ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო მიზნიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ ხელშეკრულების ობიექტიც არაერთგვაროვანია. ერთობლივი მონაწილეთა მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად შექმნილი ამხანაგობის ობიექტი შეიძლება იყოს, როგორც მატერიალური ისე არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეები. მაგალითად, საცხოვრებელი სახლის აშენება, სამშენებლო მასალის შეძენა, სამუშაოს შესრულება, რაიმე სამსახურის გაწევა, საერთო მეურნეობის შექმნა და ა.შ.

§3. ამხანაგობის ხელშეკრულების სახეები

მონაწილეთა სუბიექტური შემადგენლობის მიხედვით, მათ მიერ დასახული საერთო მიზნის, საქმიანობის ხასიათისა და ამხანაგობათა შეთანხმების სხვა პირობების გათვალისწინებით შეიძლება გამოიყოს ამხანაგობის ხელშეკრულების სხვადასხვა სახე: 1. ამხანაგობა, რომელსაც აქვს მოგების მიღების მიზანი, ის უკვე არის სამეწარმეო სუბიექტი და არა ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობა და, შესაბამისად, ხელშეკრულება. 2. ამხანაგობა შექმნილია არა მოგების მიზნით, არამედ ამხანაგობის წევრების ერთიანი მიზნის მისაღწევად, საკუთარი მოთხოვნილებებისა და ინტერესების დასაკმაყოფილებლად, მაშინ ეს ურთიერთობა არის სწორედ ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება. 3. ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელიც შეიძლება დაიდოს მესამე პირთა სასარგებლოდ, ანუ მესამე პირთა ინტერესებისა და მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად ქველმოქმედების მიზნით.

რუსეთის სამართლებრივი დოქტრინა და სასამართლო პრაქტიკა განასხვავებდა ორი სახის ამხანაგობის ხელშეკრულებას:

1. ამხანაგობის ხელშეკრულება იურიდიული პირის შეუქმნელად.¹³⁵ აღნიშნული სახის ხელშეკრულებებს განეკუთვნებოდა ირიგაციული ნაგებობების და რადიოკვანძების, სკოლების და კულტურული სახლების, დასასვენებელი სახლების ან კოლმეურნეობის უზუცესთა წევრებისთვის სათნოების სახლების მშენებლობის ხელშეკრულებები.¹³⁶

2. ამხანაგობის ხელშეკრულება იურიდიული პირის სახით ან სადამფუძნებლო ხელშეკრულება.¹³⁷ სადამფუძნებლო ხელშეკრულება იურიდიული პირის შექმნის თაობაზე, წარმოიშვა რომის სამართალში იმ ამხანაგობის გაერთიანებების დაარსებისას, რომლებიც იქმნებოდა ხანგრძლივი დროით ამხანაგობის მონაწილეთა მიერ ვაჭ-

¹³⁵ См.: Законы гражданские с разъяснениями Правительствующего сената и комментариями русских юристов/сост. И.М.Тютрюмов, Кн. IV, (Серия „Классика российской цивилистики“), М., 2004 г., С. 441.

¹³⁶ О.С.Иоффе, Обязательственное право, изд., „Юридическая литература“, М., 1975 г., С. 769.

¹³⁷ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 549.

რობისა და რენვის ერთობლივად განხორციელების მიზნით.¹³⁸

ე.ა.სუხანოვის მიერ მოცემულია ამხანაგობის შემდეგი სახეები:

1. ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელიც დაკავშირებულია სამეწარმეო საქმიანობასთან (მარტივი სავაჭრო ან კომერციული ამხანაგობა);

2. ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელსაც არ გააჩნია სამეწარმეო ხასიათი (მარტივი სამოქალაქო ან არაკომერციული ამხანაგობა);

3. ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება (მარტივი ამხანაგობა) იურიდიული პირის შექმნით;

4. ფარული ამხანაგობა;¹³⁹

5. ხელშეკრულებები, რომლებიც განსაზღვრავენ საერთო ქონებისა და მომავალი სუბიექტური უფლებების სამართლებრივ მდგომარეობას, მათ შორის, საქორწინო ხელშეკრულება¹⁴⁰ და სხვ.

მარტივი ამხანაგობა არ წარმოადგენს იურიდიულ პირს, აქ მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობა მიმართულია საერთო-სამეურნეო მიზნის მისაღწევად. ჩვეულებრივად, სამართლის თეორიაში მარტივი ამხანაგობა იწოდება სამოქალაქო ამხანაგობად, ხოლო ყველა სხვა ამხანაგობა სავაჭრო ამხანაგობად მხოლოდ იმ ფორმალური მომენტის მიხედვით, რომ მარტივი ამხანაგობა შესულია დასავლეთ, ევროპის კანონმდებლობაში სამოქალაქო სამართლის კოდექსში, ხოლო სხვა ამხანაგობანი-სავაჭრო კოდექსში.¹⁴¹ მარტივ ამხანაგობას სამოქალაქო ამხანაგობად მიიჩნევს საბჭოთა და თანამედროვე რუსეთის სამოქალაქო კოდექსი.¹⁴²

მარტივი სავაჭრო (კომერციული) ამხანაგობის ხელშეკრულება იდება, მონაწილეთა მიერ სამეწარმეო საქმიანობის ერთობლივად განხორციელების მიზნით, იურიდიული პირის დაარსების გარეშე. აღნიშნული ხელშეკრულების არსებით პირობას წარმოადგენს

¹³⁸ . Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 575.

¹³⁹ Гражданское право в 4-х томах, Т. 4, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 569.

¹⁴⁰ В.А.Белов, Гражданское право:Общая и особенная части .изд., АО „Центр Юринфор“, М., 2003 г., С. 330

¹⁴¹ ს.ჯავახიძე, სავაჭრო სამართალი. ძირითადი დებულებანი, „ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა გამოცემა“, ტფილისი, 1925 წ., გვ. 24.

¹⁴² А.Б.Борисов. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, ст. 1041, 2-е издание переработанное и дополненное, изд., „Книжный мир“, М., 2002 г.

მონაწილეთა შეთანხმება მოგების მიღების შესახებ. ამიტომ, რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1041-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, ასეთი შეთანხმების მონაწილეები შეიძლება იყვნენ მხოლოდ ინდივიდუალური მენარმეები და კომერციული ორგანიზაციები.

რევოლუციამდელ იურიდიულ ლიტერატურაში ამხანაგობები, რომლებიც ენეოდნენ სამენარმეო საქმიანობას, იწოდებოდნენ სავაჭროდ, ხოლო სხვა დანარჩენი – სამოქალაქოდ. დღეს კი უფრო სწორი იქნებოდა ამხანაგობის დაყოფა კომერციულ და არაკომერციულ სახეებად – ანალოგიურად იურიდიული პირების დაყოფისა.¹⁴³ ასე მიაჩნიათ რუს მეცნიერებს, რასაც არ შეიძლება არ დაეთანხმო. ე. ი. ამხანაგობის მიზნიდან გამომდინარე, შეიძლება მათი დაყოფა სამენარმეო, არასამენარმეო – მესამე პირთა სასარგებლოდ ქველმოქმედების მიზნით.

რაც შეეხება სუხანოვის მიერ შემოთავაზებულ ამხანაგობის შემდეგ სახეს, კერძოდ, ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება იურიდიული პირის შექმნით წარმოადგენს ამხანაგობის ხელშეკრულების განსაკუთრებულ სახეს, რომელიც იდება სააქციო საზოგადოების, სამრეწველო ან სამომხმარებლო კოოპერატივების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისა და სხვა იურიდიული პირების მომავალი დამფუძნებლების მიერ, რომლებსაც უფლება აქვთ დაარსდნენ ამ ფორმით. ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება იურიდიული პირის შექმნის შესაძლებლობით, გამოირჩევა განსაკუთრებული თავისებურებებით, ვინაიდან მას არ შეიძლება ეუნოდოთ არც მარტივი სავაჭრო და არც მარტივი სამოქალაქო ამხანაგობა.

პირველ რიგში, აღნიშნული ხელშეკრულება შეიძლება ემსახურებოდეს კომერციულ და საქველმოქმედო მიზნებს, იყოს ან არ იყოს დაკავშირებული მონაწილეთა სამენარმეო საქმიანობასთან. მეორე რიგში, დასაარსებელი იურიდიული პირის ფორმიდან გამომდინარე, მისი მონაწილეები შეიძლება იყვნენ კომერციული და არაკომერციული იურიდიული პირები, ინდივიდუალური მენარმეები და ფიზიკური პირები.

ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება იურიდიული პირის შექმნის შესაძლებლობით, ემსახურება დამფუძნებელთა ერთობლივი საქმიანობის მოწესრიგებას ახალი იურიდიული პირის შექმნას-

¹⁴³ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 765.

თან დაკავშირებით. აღნიშნულ ხელშეკრულებაში დამფუძნებლები განსაზღვრავენ მომავალი იურიდიული პირის სამართლებრივ ფორმას, საქმიანობის საგანს და მიზანს, უფლებებს და მოვალეობებს საერთო ქონების წარმოშობასთან, შემოსავლებისა და გასავლების განაწილებასთან, იურიდიული პირის რეგისტრაციასთან და სხვა საკითხებთან დაკავშირებით.¹⁴⁴

ამხანაგობის ხელშეკრულების სახეებში მნიშვნელოვანი და საინტერესოა რუსეთის სამოქალაქო კოდექსში განხილული ფარული ამხანაგობა (неплатное товарищество), რომელიც არ არის გათვალისწინებული საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით. რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1054-ე მუხლით ფარული ამხანაგობა ისეთი ამხანაგობაა, რომლის არსებობის შესახებ არ არის ცნობილი მესამე პირთათვის. იგი შეიძლება იყოს როგორც კომერციული, ისე არაკომერციული. ფარული ამხანაგობის რეგულირების თავისებურება განპირობებულია იმით, რომ ამხანაგობის საერთო საქმეების წარმართვა ხორციელდება თითოეული მათგანის მიერ ცალკე, დამოუკიდებლად, ვინაიდან საერთო საქმეების წარმართვის სხვა ფორმები შეუთავსებელია აღნიშნული ხელშეკრულების სამართლებრივ ბუნებასთან. შესაბამისად, ამხანაგობის თითოეული მონაწილე მესამე პირების წინაშე დადებულ გარიგებებზე პასუხს აგებს დამოუკიდებლად. ამავე დროს მონაწილეთა შორის ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე ვალდებულებები საერთოა.¹⁴⁵ აღსანიშნავია, რომ ფარული ამხანაგობა რუსეთის სამოქალაქო კოდექსში გადმოღებულია საზღვარგარეთის სამართლიდან: გერმანიის (§230-§237) და საფრანგეთის (1871-1873-ე მუხლები) სავაჭრო კოდექსიდან, ხოლო აღნიშნული ქვეყნების სამოქალაქო კოდექსში ისევე, როგორც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში არაფერია ნათქვამი ამხანაგობის ამ სახეობაზე. ამდენად, ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ფარული ამხანაგობა განსხვავდება ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებისაგან, რაც ჩემი აზრით დაკავშირებულია მის სახელწოდებასთან. მოცემულ პარაგრაფში ამხანაგობის (ერთობლი-

¹⁴⁴ Гражданское право в 4-х томах, Т. 4, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А. Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 569-570.

¹⁴⁵ Гражданское право, Под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 767.

ვი საქმიანობის) ხელშეკრულების სახეების საკითხის კვლევისას მივედით იმ დასკვნამდე, რომ ნაშრომში განხილული სხვადასხვა ქვეყნების (საქართველოს, რუსეთის, გერმანიის, საფრანგეთის) სამოქალაქო კანონმდებლობით ნებადართულია ამხანაგობათა დაარსების ფართო შესაძლებლობა, რაც აგრეთვე უკავშირდება ერთობლივი საქმიანობის მონაწილეთა მიზანს.

§4. ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმა

ხელშეკრულების ფორმა, მხარეების ურთიერთნების გარეგანი გამოხატულებაა, რომელიც ობიექტურადაა შესაცნობი. იმისათვის, რომ მხარეების მიერ შეთანხმებული ნების გამოვლენა ხელშეკრულებად ჩაითვალოს, მისი ნამდვილობისათვის აუცილებელია დადგენილი ფორმის დაცვა.

თუ კანონით ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის დადგენილია განსაზღვრული ფორმა, ან მხარეებმა ხელშეკრულებისათვის გაითვალისწინეს ასეთი ფორმა, მაშინ ხელშეკრულება ძალაში შედის მხოლოდ ამ ფორმის შესახებ მოთხოვნის შესრულების შემდეგ (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 328-ე მუხლის პირველი ნაწილი). ხელშეკრულების ფორმის დაუცველობამ შეიძლება მისი ბათილობა გამოიწვიოს.

რამდენადაც ხელშეკრულება გარიგების ერთ-ერთი სახეა, მის მიმართ გამოიყენება წესები გარიგების ფორმის შესახებ.¹⁴⁶

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განამტკიცებს სახელშეკრულებო ფორმის თავისუფლების პრინციპს. იგი სრულად შეესაბამება დასავლეთის ქვეყნების სამოქალაქო სამართალში განმტკიცებულ ანალოგიურ პრინციპს. მაგალითად, ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსის §883 თანახმად, გარიგების მონაწილეების მიერ ნების გამოვლენის არჩევა თავისუფალია და მოქმედებს ფორმის თავისუფლების პრინციპი.¹⁴⁷ შვეიცარიის სამართალიც განამტკიცებს გარიგებათა ფორმის თავისუფლების პრინციპს და კანონით გათვალისწინებული ფორმის ცნება დაახლოებით ისეა მოწესრიგებული, როგორც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში.¹⁴⁸ გარიგების ფორმის თავისუფლებას განამტკიცებს ასევე გერმანული სამართალი და გამოწვევს ამ პრინციპიდან უშვებს მხოლოდ კანონით გათვალისწინებული შემთხ-

¹⁴⁶ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ.20.

¹⁴⁷ Klang-Gschnitzer, Kommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch. §883 Anm II; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ.346-347.

¹⁴⁸ Guhl/Merz/Koller. Das schweizerische Obligationenrecht. 8. Aufl. S. 112-113; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 347.

ვევებისათვის.¹⁴⁹

ამდენად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, გარიგების მონაწილეებს თავისუფლად შეუძლიათ აირჩიონ გარიგების ფორმა (ზეპირი, წერილობითი და ა.შ.). ეს წესი არ გამოიყენება მაშინ, როცა გარიგების ფორმას კანონი პირდაპირ განსაზღვრავს (მაგალითად, უძრავ ქონებასთან დაკავშირებით).

საქართველოს საბჭოთა პერიოდის სამოქალაქო სამართლის კოდექსში, სადაც ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულება მოცემულია „საერთო საქმიანობის“ სახელწოდებით, არ არის მოცემული სამართლის ნორმა, რომელიც დაარეგულირებდა აღნიშნული ხელშეკრულების დადების წესს, მის ფორმას, ხოლო მოქმედი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 931-ე მუხლის თანახმად, პირდაპირ არის განსაზღვრული ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების ფორმა, კერძოდ: ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს წერილობით ან ზეპირად.

ხელშეკრულების დადების დროს შეთანხმება არსებითი პირობების შესახებ უნდა მოხდეს როგორც თითოეულთან ცალ-ცალკე, ისე ყველა მონაწილესთან ერთად, ვინაიდან თითოეულთან დამოუკიდებლად დადებული ოფერტი და, შესაბამისად, აქცეპტი არ გულისხმობს ყველას ნების გამოვლენას და უკვე ხელშეკრულების დადებას. ამიტომ, იგი შეიძლება დაიდოს როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი ფორმით, გარიგების ფორმის შესახებ ზოგადი წესების გამოყენებით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების დადება წერილობითი ფორმით სავალდებულო იქნება იმ შემთხვევაში, თუ შენატანის სახით (თუნდაც, ერთ-ერთი მონაწილის) წარმოდგენილია უძრავი ქონება, ვინაიდან ხელშეკრულების შინაარსიდან გამომდინარე, შეიძლება წარმოიშვას მისი რეალიზაციის აუცილებლობა და, შესაბამისად, მესამე პირთა ინტერესების დაცვის აუცილებლობა. ამდენად, აღნიშნული ფორმის დაცვის სავალდებულო მოთხოვნა ეფუძნება უძრავ ქონებასთან დაკავშირებულ უფლებათა რეგულირების ზოგად ნორმებს. მაგალითად, ამხანაგობის მონაწილემ საერთო საქმეში შესატანის სახით შეიტანა უძრავი ქონება, რომელიც მეუღლეთა თანასაკუთრებას წარმოადგენდა. ასეთ შემთხვევაში, მეორე მეუღლის წერილო-

¹⁴⁹ Schwab. Einführung in das Zivilrecht. S.223; იხ. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“. თბ., 2000 წ., გვ. 347.

ბითი თანხმობა შესატანის განხორციელების ხელშეკრულების დროს სავალდებულო უნდა იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სამართლებრივი თვალსაზრისით, ობიექტს შეტანაუნარიანობის კატეგორია (ხარისხი) ეკარგება. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ გარიგება ნების გამოვლენის სისრულის გარეშე სამართლებრივ შედეგს ვერ იძენს. ამიტომ, ზემოთ მოყვანილ შემთხვევაში, მეუღლეთა თანხვედრი ნება აუცილებელია.¹⁵⁰ მოვიყვან კიდევ ერთ მაგალითს, სასამართლო პრაქტიკაში იყო შემთხვევა, როდესაც ერთ-ერთი გარდაცვლილი ამხანაგობის მონაწილის მეუღლე ითხოვდა ქონების თანამესაკუთრედ ცნობას გამომდინარე იქედან, რომ ერთობლივი საქმიანობის განსახორციელებლად შეძენილი ქონების 70% იდეალური წილის სახით ეკუთვნოდა მის მეუღლეს, რაც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1328-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, სამკვიდრო მასაში შევიდა და მასზე უფლებები მიიღო გარდაცვლილის მეუღლემ. ვინაიდან, ამხანაგობის ხელშეკრულება იყო დადებული ზეპირი ფორმით მის მეუღლესთან და ერთობლივი საქმიანობის განსახორციელებლად შეძენილი უძრავი ქონების მესაკუთრედ იგი არ იყო რეგისტრირებული, ე.ი. დაირღვა სამოქალაქო კოდექსის 183-ე მუხლის პირველი ნაწილის იმპერატიული მოთხოვნა, რომლის თანახმად, უძრავი ნივთის შეძენის აუცილებელ ფორმას წარმოადგენს განსაზღვრული საკუთრების უფლების რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში, შესაბამისად, უძრავი ქონების 70%-ის თანამესაკუთრედ ცნობაზე, მოსარჩელეს, ანუ ამხანაგობის გარდაცვლილი მონაწილის მეუღლეს ეთქვა უარი.¹⁵¹

ამდენად, მიმაჩნია, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 931-ე მუხლის შინაარსი გარკვეულწილად შეიძლება ორაზროვნად იქნეს გაგებული, რაც შეიძლება არაერთხელ გამხდარიყო ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების მსურველთათვის შეცდომის დაშვების საფუძველი, ვინაიდან კანონმდებელი მიუთითებს, როგორც წერილობით, ისე ზეპირი ფორმით ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების შესაძლებლობაზე და არ აკონკრეტებს, თუ რა შემთხვევაშია სავალდებულო წერილობითი ფორმის დაცვა. მიუხედავად იმისა,

¹⁵⁰ ი.ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ., გვ. 124-125.

¹⁵¹ იხ.:სუსგ სამოქალაქო,სამეწარმეო და გაცოტრების საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება №ას-751-1077-07, 3 აპრილი, 2008 წ.

რომ ამხანაგობის ფორმის მიმართ აღნიშნული მუხლის დეფინიცია არ მოიცავს სპეციალურ მითითებებს, გარიგების ნამდვილობის ზოგადი წესებიდან გამომდინარე, შეიძლება სავალდებულო წერილობითი ფორმის დაცვა აუცილებელი იყოს. მაგალითად, თუკი ერთობლივ საქმიანობაში ერთ-ერთი მონაწილის შენატანს მაინც წარმოადგენს უძრავი ქონება, იგი უნდა გაფორმდეს უძრავ ქონებაზე საკუთრების უფლების გადაცემისთვის დადგენილი ზოგადი წესების მიხედვით.

თუკი ხელშეკრულება იდება წერილობითი ფორმით, მაშინ სავალდებულოა კანონით განსაზღვრული იმპერატიული რეკვიზიტების დაცვა, კერძოდ, სამოქალაქო კოდექსის 931-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, მისი შინაარსი უნდა მოიცავდეს შემდეგ პირობებს:

ა. მონაწილეთა დასახელებასა და მისამართს: თუ მონაწილე ფიზიკური პირია, მაშინ ხელშეკრულებაში უნდა მიეთითოს მისი სახელი, პროფესია, საქმიანობა და საცხოვრებელი ადგილი, ხოლო თუ იურიდიული პირია, მისი რეგისტრაციის მონაცემები;

ბ. მონაცემებს ერთობლივი საქმიანობის სახეობისა და მიზნის შესახებ, ე.ი. უნდა მიეთითოს, თუ რა მოქმედებები უნდა განხორციელდეს ამხანაგობის წევრთა ინტერესების დასაკმაყოფილებლად და ვის სასარგებლოდ იქნება იგი მიმართული, ანუ რა არის მიზანი. მაგალითად, ამხანაგობის ხელშეკრულებით უნდა აშენდეს საცხოვრებელი სახლი, რომელიც მიზნად ისახავს მონაწილეთა საცხოვრებელი ფართით დაკმაყოფილებას და სხვა;

გ. მონაწილეთა უფლებებსა და მოვალეობებს; ანუ მონაწილეთა მიერ შენატანების შეტანას, ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქმიანობის განხორციელებას, კონტროლს, საქმეების მართვასა და გადაწყვეტილების მიღებაში მონაწილეობას, წარმომადგენლობას, შემოსავლებიდან წილის მიღებისა და შესაბამისად მისი მოთხოვნის განხორციელებას, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებას, მესამე პირებთან პასუხისმგებლობასა და ა.შ.;

დ. მართვის ორგანოთა სტრუქტურასა და ფუნქციებს, ანუ როგორი წესით განხორციელდება ამხანაგობის მართვა და ვინ შეასრულებს ამხანაგობის წარმომადგენლის ფუნქციას. ე.ი. ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილე შეასრულებს წარმომადგენლის ფუნქციას თუ ყველა ერთად;

ე. მონაწილეთა შორის შემოსავლებისა და ზიანის განაწილების

ნესსა და პირობებს. ამდენად მონაწილეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ ამხანაგობის საქმიანობის შედეგად მიღებული შემოსავლებისა და შესაბამისად, ზიანის განაწილების განსხვავებულ წესსზე და პირობებზე, რომლის დროსაც შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს თითოეული მონაწილის პირადი წვლილი, ეკონომიური მდგომარეობა და სხვა სუბიექტური მომენტები. წინააღმდეგ შემთხვევაში გამოყენებული იქნება 935-ე და 937-ე მუხლის ზოგადი მოთხოვნები;

ვ. ხელშეკრულებიდან გასვლის წესს. ამხანაგობის მონაწილეებს უფლება აქვთ ხელშეკრულებით წინასწარ განსაზღვრონ ხელშეკრულებიდან ამა თუ იმ მონაწილის გასვლის წესი, წინასწარ შეთანხმდნენ იმის შესახებ, გამოიწვევს თუ არა ერთ-ერთი მონაწილის გასვლა ხელშეკრულების შეწყვეტას, თუ მაინც გაგრძელდება ერთობლივი საქმიანობა, როგორი სახით მიეცეს გამსვლელ მონაწილეს წილის კომპენსაცია და ა.შ. ე.ი. ხელშეკრულებით შეიძლება დადგინდეს სამოქალაქო კოდექსის 938-ე მუხლით გათვალისწინებული ზოგადი წესებისგან განსხვავებული წესები;

ზ. საქმიანობის ხანგრძლივობას, ე.ი. უნდა მიეთითოს, თუ როგორი იქნება ხელშეკრულების მოქმედების ვადა. იქნება იგი განსაზღვრული, განუსაზღვრელი ვადით, თუ სიცოცხლის ხანგრძლივობით დადებული;

თ. ხელშეკრულების მოშლისა და დარჩენილი ქონების განაწილების წესს.

რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1041-ე, 1042-ე და 1054-ე მუხლებიდან გამომდინარეობს,¹⁵² რომ ნებისმიერი სახის ამხანაგობის ხელშეკრულება უნდა მოიცავდეს შეთანხმებას ხელშეკრულების არსებით პირობებსა და მიზანზე, საქმიანობის (საგანზე) და საერთო საქმეში მონაწილეთა შენატანებზე – ქონებრივი ან სხვა ფორმით. სამოქალაქო კოდექსში არ არის მოცემული სპეციალური ნორმები ამხანაგობის ფორმის შესახებ, საიდანაც შიძლება დავასკვნათ, რომ აღნიშნული საკითხი რეგულირდება გარიგების ფორმის შესახებ ზოგადი წესების შესაბამისად (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 161-ე და 162-ე მუხლები).¹⁵³

¹⁵² არა მხოლოდ რუსეთის, არამედ ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების – საქართველო, გერმანია, საფრანგეთის ამხანაგობის ხელშეკრულების მარეგულირებელ ნორმებშიც მთავარი აქცენტი გამახვილებულია ხელშეკრულების არსებით პირობებზე.

¹⁵³ В.А.Белов. Гражданское право:Общая и особенная части. изд. АО „Центр Юриинфор“, М., 2003 г., С. 328.

აღსანიშნავია, რომ კონტინენტური სამართლის ქვეყნებში, კერძოდ, გერმანიაში ხელშეკრულების შესახებ კანონის მიღებამდე სამეურნეო ხელშეკრულებების ფორმის შესახებ მოქმედებდა მკაცრი წესები. ხელშეკრულებები იდებოდა წერილობითი ფორმით.

ხელშეკრულების წერილობითი ფორმის მნიშვნელობის მიმართ გამოითქმებოდა სხვადასხვა მოსაზრება. ზოგი თვლიდა, რომ წერილობითი ფორმის დარღვევა გამოიწვევდა ხელშეკრულების ბათილობას გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §125-ის თანახმად.¹⁵⁴ სხვები კი წერილობითი ფორმის აუცილებლობას განიხილავდნენ როგორც პროცესუალურ წესებს, რომლებიც არ მოქმედებს ხელშეკრულების ნამდვილობაზე.¹⁵⁵

შემდგომ, პრაქტიკის საფუძველზე კანონით დადგინდა, რომ ხელშეკრულებები უნდა დაიდოს წერილობითი ფორმით, გამონაკლისი შემთხვევების გარდა.¹⁵⁶ ყოველივე ეს გულისხმობს ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლების პრინციპის მოქმედებას. კერძოდ, რუსეთში, ისე როგორც გერმანიასა და საქართველოში, ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმის მიმართ გამოიყენება ზოგადი წესები გარიგების ფორმის შესახებ. შესაძლებელია ფორმა შეიცავდეს განსაკუთრებულ შინაარსს, თუ ამხანაგობის მონაწილეები კისრულობენ ვალდებულებას ისარგებლონ უძრავი ქონებით.¹⁵⁷ საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1834-ე მუხლი მიუთითებს წერილობით ფორმაზე, თუ ხელშეკრულების საგნის ღირებულება 500 ფრანკს შეადგენს. იგი კრძალავს მონშეთა ჩვენებებით იმ გარემოებების დამტკიცებას, რაც ეწინააღმდეგება ამხანაგობის წერილობით ხელშეკრულებას და არ თავსდება მის ფარგლებში, აგრეთვე, მხარეთა შეთანხმებას იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ხელშეკრულების საგანი არ აღემატება 150 ფრანკს.

წერილობითი ფორმა ხელშეკრულების ნამდვილობის დამატებით-

¹⁵⁴ „Zivilrecht“, S. 293-297; A. Helmbrecht, Bedeutung der Schriftform im Vertragssystem für die Erziehung der Plandisziplin, „Neue Justiz“, 1995, S. 199; იხ. В.В. Лаптев, Система хозяйственных договоров в Германской Демократической Республике, Госуд-ое изд. „Юридической литературы“, М., 1959 г., С. 104-105.

¹⁵⁵ Gentz, Die Bedeutung der Schriftform im Vertragssystem, „Neue Justiz“, 1995, S. 80; იხ. В.В. Лаптев, Система хозяйственных договоров в Германской Демократической Республике, Госуд-ое изд. „Юридической литературы“, М., 1959 г., С. 105.

¹⁵⁶ В.В. Лаптев, Система хозяйственных договоров в Германской Демократической Республике, Госуд-ое изд. „Юридической литературы“, М., 1959 г., С. 105.

¹⁵⁷ Dieter Medicus, Schuldrecht II, Verlag C.H. Beck München, 2004, S. 228.

თი პირობაა და იმიტომ დამკვიდრდა სამართალში, რომ მტკიცების პროცესში ბოროტად არ გამოყენებულიყო მონმეთა ჩვენებები. მონმეთა ყალბი ჩვენებების საფუძველზე ხელშეკრულების არსებობის ფაქტის დადასტურების თავიდან აცილების მიზნით, საფრანგეთში ჯერ კიდევ 1566 წელს მიიღეს ორდონანსი (დღევანდელი სამოქალაქო კოდექსის 1341-ე მუხლი), რომლითაც აიკრძალა მონმეთა ჩვენებების გამოყენება ზეპირად დადებულ იმ ხელშეკრულებებთან დაკავშირებული დავების დროს, რომელთა ღირებულება 100 ფუნტს აღემატებოდა.¹⁵⁸ აღნიშნული შემთხვევების თავიდან აცილების გათვალისწინებით, ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლების პრინციპი იზღუდება საკანონმდებლო მოთხოვნით, იმ შემთხვევაში, როდესაც ამხანაგობის ხელშეკრულების შინაარსის შემადგენლობაში ამა თუ იმ ფორმით მოცემული იქნება და სამართლებრივ რეჟიმში მოექცევა (შენატანის ან საბოლოო შედეგის სახით) უძრავი ქონება.

საგულისხმოა, რომ ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობით, მაგალითად, გერმანიისა და საფრანგეთის სავაჭრო კოდექსებით ამხანაგობის ხელშეკრულება, სამენარმეო მიზნების განსახორციელებლად უნდა დაიდოს წერილობითი ფორმით,¹⁵⁹ რომელშიც განისაზღვრება მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები, გათვალისწინებული იქნება თითოეული მონაწილის უფლებამოსილება ამხანაგობის ხელშეკრულებით განსაზღვრული ერთობლივი საქმიანობის წარმართვასთან დაკავშირებით.¹⁶⁰

ამხანაგობის ხელშეკრულების წერილობითი ფორმით დაფიქსირებასთან დაკავშირებით საინტერესოა იმის გარკვევა, სავალდებულოა თუ არა წერილობითი ფორმით დაიდოს ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელიც შეიქმნა მესამე პირთა სასარგებლოდ – (ქველმოქმედება, ანუ არ ისახავს სამენარმეო მიზანს). ვფიქრობ, მესამე პირთა სასარგებლოდ ამხანაგობის მონაწილეთა გაერთიანება არ საჭიროებს წერილობით ფორმას, ვინაიდან აღნიშნული საქმიანობიდან წარმოშობილი ამხანაგობის მონაწილეთა ურთიერთობებისაგან არ წარმოიშობა ურთიერთმავალდებულებელი უფლებები და ვალ-

¹⁵⁸ Kotz, Bd. I, S.120; იხ. ლ.ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მესამე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 108.

¹⁵⁹ В.Ф.Поповичуло. Коммерческое (Предпринимательское) Право, изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2003 г., С. 634.

¹⁶⁰ Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю.Е.Булатешкого и В.А. Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 2002 г., С. 606.

დებულებები, არამედ მონაწილეები აღნიშნული სიკეთის გასაღებად ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული თავიანთი ნებით, აგრეთვე, აღნიშნული საქმიანობა არ არის ხანგრძლივი. თუმცა, თუ ამხანაგობის მიზანია უძრავი ქონების – ბინის აშენება მესამე პირთათვის, მაშინ, ხელშეკრულება საჭიროებს წერილობით ფორმას, რაც გამომდინარეობს უძრავი ქონების შეძენის, გასხვისებისა და სხვა სახის უფლების გამოყენების სამართლებრივი ნორმებიდან.

ყოველივე ზემოთ ნათქვამიდან გამომდინარე, შეიძლება აღინიშნოს, რომ ამხანაგობის მონაწილეთა შორის კონფლიქტების თავიდან აცილების მიზნით, ამხანაგობის ხელშეკრულება უმჯობესია დაიდოს წერილობითი ფორმით. ხელშეკრულების წერილობითი ფორმით დადების აუცილებლობა განპირობებულია ამხანაგობის მონაწილეთა ურთიერთობების ფიდუციური ხასიათით, საერთო ქონებაზე მონაწილეების წილადი საკუთრების წარმოშობით, მათი ურთიერთ-უფლებებისა და მოვალეობების მრავალფეროვნებით, მათ შორის, ამ ქონების მართვით. დავის წარმოშობის შემთხვევაში წერილობითი შეთანხმების არარსებობისას ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების ფაქტის დამტკიცება და მისი ცალკეული პირობების აღდგენა ძალიან რთულია, განსაკუთრებით მოქალაქეებთან მიმართებით.¹⁶¹

დაბოლოს, აღნიშნულ პარაგრაფში განხილული ქვეყნების – საქართველო, რუსეთი, გერმანია, საფრანგეთი – სამოქალაქო კოდექსები არ შეიცავს ამხანაგობის ხელშეკრულების ფორმის შესახებ სპეციალურ წესებს, საიდანაც შეიძლება დავასკვნათ, რომ აღნიშნული საკითხი რეგულირდება გარიგების ფორმის შესახებ ზოგადი წესების საფუძველზე.

¹⁶¹ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 558-559.

თავი III. ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) მონაწილეთა შენატანები და მართვის წესი

§1. შენატანები და წილები

ერთობლივ საქმიანობაში (ამხანაგობა) მონაწილეთა მიერ შესატანის შეტანა ქმნის ამხანაგობის წინაშე დასახული საერთო მიზნის მიღწევის მატერიალურ წინაპირობას და აქვს დიდი მნიშვნელობა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამხანაგობის მიზნიდან გამომდინარე, საერთო საქმეში შესატანის სახე შეიძლება განსხვავდებოდეს, მაგრამ მოგების მიზნით შექმნილ ამხანაგობაში მონაწილეთა დასახული მიზნის მიღწევის აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს ეკონომიკური ღირებულების მქონე შესატანის შეტანა, ანუ კერძოსამართლებრივ ბრუნვაში შესაძლებელი უნდა იყოს მისი რეალური ფასის დადგენა.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 932-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ ხელშეკრულებით არ არის განსაზღვრული შესატანის ოდენობა, თითოეული მონაწილე მოვალეა შეიტანოს იგი თანაბრად. ჩერმანელი მეცნიერის კლუნცინგერის ნაშრომში – „ამხანაგობების, გაერთიანებების და კომპანიების სამართლებრივი ნორმების ძირითადი თვისებები“ საუბარია იმაზე, რომ ამხანაგობაში შესვლის შესახებ განცხადება მოიცავს კატეგორიულ მოთხოვნას, რომელიც განსაზღვრულია კანონით ან დებულებით, შესრულდეს შენატანი შესაბამისი ოდენობით (§15 (ა) კანონი ამხანაგობების შესახებ). განსაზღვრულია შესაძლებელი წილობრივი შენატანის ზღვარი, რომლის ფარგლებში შეუძლიათ ამხანაგობის წევრებს მონაწილეობის მიღება.

გერმანიის სამართლის თანახმად, ამხანაგობის წევრს შეუძლია ერთ წილზე მეტით მონაწილეობა (შედ.: §7 (ა) კანონი ამხანაგობის შესახებ). აქვე ყურადღებაა გამახვილებული მონაწილეთა მინიმალურ შენატანებზე იმ დროს, როდესაც წილობრივი შენატანი გამოხატავს შესაძლებელი შენატანის მაქსიმალურ ზღვარს, არსებობს მინიმალური შენატანის ოდენობა, რომელიც აუცილებელია ყველა წევრისთვის. კანონით განსაზღვრულია ქვედა ზღვარი: ამხანაგობის ყოველი

წვერი ვალდებულია საქმის საერთო წილის 1/10 შენატანით.¹⁶² აღნიშნულ მოსაზრებას შეიძლება დაეთანხმონ, იმის გათვალისწინებით, რომ ერთობლივ საქმიანობაში მონაწილის მიერ მინიმალური წილის შეტანისას საბოლოო შედეგებიც მასზე განაწილდება იმ წილის ოდენობით.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 932-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, შესატანი შეიძლება შეტანილ იქნეს როგორც ქონებით, ასევე მომსახურების განევით. შედარებისათვის, შეიძლება ითქვას, რომ იგივე მოთხოვნაა გათვალისწინებული „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის 3.5-ე მუხლით, კერძოდ: „საზოგადოების დაფუძნებისას პარტნიორები უნდა შეთანხმდნენ წილების განაწილებაზე და დათქვან კაპიტალში მათი შენატანის ოდენობა. შენატანები შეიძლება იყოს მატერიალური და არამატერიალური ქონება, სამუშაოს შესრულება ან/და მომსახურების განევა.“ აღნიშნულმა კანონმდებლობებმა დააკონკრეტა ამხანაგობასა და სამენარმეო საზოგადოებებში ქონებრივ შესატანთა კატეგორია. კერძოდ, კანონი პირველ შემთხვევაში ხმარობს სიტყვას „ქონებით“, მეორეში – მატერიალურ და არამატერიალურ ქონებრივ ობიექტებზე უთითებს. ანუ იმისათვის, რომ დავადგინოთ, თუ რას მიიჩნევენ საქართველოს ზემოთ აღნიშნული კანონმდებლობები ამხანაგობაში (სამენარმეო თუ არასამენარმეო) ქონებრივი შესატანის საგნად, უპირველეს ყოვლისა, უნდა მივმართოთ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 147-ე მუხლს, რომლის თანახმად, ქონება არის ყველა ნივთი და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, რომელთა ფლობაც, სარგებლობა და განკარგვა შესაძლებელია შეუზღუდავად. მატერიალური ქონებრივი სიკეთე სუბსტანციურად ხელშესახები სიკეთეა, მაგალითად, ავტომანქანა, მიწის ნაკვეთი და ა.შ. ამიტომ, ამხანაგობის ხელშეკრულების მარეგულირებელი ნორმების დათქმა შესატანებთან დაკავშირებით, ამ შემთხვევაში, ვფიქრობ, არავითარ სირთულეს არ მოიცავს. რაც შეეხება არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეს, მის განმარტებას ვაძლევს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 152-ე მუხლი, კერძოდ: „არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე არის ის მოთხოვნები და უფლებები, რომლებიც შეიძლება გადაეცეს სხვა პირებს ან გამიზნულია საიმისოდ, რომ მათ მფლობელს შეექმნას მატერიალური სარგებელი, ანდა მიენიჭოს უფლება სხვა პირებს მოსთხოვოს რაიმე.“

¹⁶² Dr. Eugen Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, Verlag Franz Vahlen München, 2004, S. 280.

როგორც დასახელებული მუხლის შინაარსიდან ჩანს, არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეს მიეკუთვნება ის უფლებები და მოთხოვნები, რომლებიც შეიძლება სხვას გადაეცეს ან გამიზნულია იმისათვის, რომ უფლების ან მოთხოვნის მფლობელმა მიიღოს რაიმე მატერიალური სარგებელი, ანდა უფლების და მოთხოვნის მფლობელს მიენიჭოს უფლება, მოსთხოვოს სხვა პირს რაიმე, ე.ი. გამოდის, რომ ვალდებულებით-სამართლებრივი მოთხოვნებიც შესაძლოა მივიჩნიოთ შეტანაუნარიან ობიექტად, რამაც შეიძლება გარკვეული პრობლემებიც შექმნას, ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე. მაგალითად, ამხანაგობა, რომელიც შეიქმნა ბინის აშენების მიზნით და გააჩნია სათანადო ნებართვა, ვერ გაასხვისებს ამ ნებართვას, ე.ი. სხვას ვერ დაუთმობს სახლის აშენების უფლებას, აგრეთვე, ამხანაგობიდან თავისი წილის მიღების უფლებას და ა.შ. ისევე, როგორც მოიჯარე, ანუ პირი, რომელმაც იჯარით აიღო მიწის ნაკვეთი, სხვა პირს ვერ გადასცემს იჯარის უფლებას, თუ ამის შესახებ წინასწარ არ შეუთანხმდა მეიჯარეს, ანუ იჯარით აღებული ნივთის მესაკუთრეს. ეს მოსაზრება ემყარება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 587-ე მუხლის პირველ ნაწილს, რომლის თანახმად, მოიჯარეს არა აქვს ქვეიჯარის უფლება მეიჯარის თანხმობის გარეშე. ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნებიდანაც გამომდინარეობს ანალოგიური მოთხოვნა, ანუ ის უფლებები და მოთხოვნები, რაც გამომდინარეობს ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან, არ შეიძლება გადაეცეს სხვა პირს მონაწილეთა თანხმობის გარეშე.

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსით განსაზღვრულია შემდეგი სახის შენატანები: ფული ან სხვა ქონება, სპეციალური ცოდნა და გამოცდილება (1833-ე მუხლი). ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა შენატანების მიმართ მოქმედებს მხოლოდ ერთი მოთხოვნა, რომ შენატანები უნდა იყოს ნებადართული.¹⁶³ საფრანგეთის სამოქალაქო კანონმდებლობა, საქართველოს, რუსეთისა და გერმანიისგან განსხვავებით, მონაწილეებს, რომლებმაც იკისრეს ამხანაგობაში შეეტანათ სპეციალური ცოდნა და გამოცდილება, ავალდებულებს, მოახსენონ ამხანაგობას იმ სარგებლის შესახებ, რომელიც მათ მიუღიათ მისგან იმ დარგში, რაც წარმოადგენს ამხანაგობის ხელშეკ-

¹⁶³ Л. Жюллино Де Ла Морандьер. Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы“, М., 1961 г., с. 299.

რულების საგანს (1847-ე მუხლი). გერმანიის სამოქალაქო კოდექსში მოცემულია სხვა მიმართულება და არ არის ჩამოთვლილი შენატანის სახეები, აღნიშნულია მხოლოდ, რომ მონანილის შენატანი შეიძლება მდგომარეობდეს, აგრეთვე, მომსახურების განევაში (§706-ის შესამე ნანილი). საერთო მიზნის მიღწევა შესაძლებელია ამხანაგობის თითოეული მონანილის მიერ საკუთარი წვლილის შეტანით.¹⁶⁴ შენატანები შეიძლება შეტანილ იქნეს თანხის, მომსახურების, ქონებრივი შენატანის, უფლების გამოყენების (მაგალითად, საოფისე ფართის), ცესიის, შესრულებული სამუშაოს სახით (ვალდებულების შეუსრულებლობის ჩათვლით).¹⁶⁵ ამხანაგობის მონანილეებმა უნდა შეიტანონ შეთანხმებული თანხა. მონანილე, რომელიც დროულად არ შეიტანს შენატანს, ვალდებულია გადაიხადოს პროცენტი იმ დღიდან, რომლიდანაც უნდა განეხორციელებინა გადახდა.¹⁶⁶ ე.ი. მას ვალდებულების არაჯეროვანი შესრულებისათვის ეკისრება საურავის გადახდა ყოველი გადაცდენილი დღისათვის. აღნიშნული წესი არ არის გათვალისწინებული საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობით ამხანაგობის მონანილეთა მიმართ, თუმცა, ვფიქრობ, საქმიანობის მიზნიდან გამომდინარე, აქაც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ზოგადი ნორმები.

საქართველოში ადრე მოქმედი კანონმდებლობით, კერძოდ, 1964 წლის სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 449-ე მუხლით შენატანის საგანი განისაზღვრებოდა ფულით ან ქონებით, ანდა შრომითი მონანილეობით. აღნიშნული პოზიცია საცესებით მისაღებია და გათვალისწინებულია მოქმედ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 932-ე მუხლში.

ამხანაგობის მონანილის შენატანად ითვლება ყველაფერი, რაც მას შეაქვს საერთო საქმეში: ფული, ფასიანი ქაღალდები, სხვა ქონება, მათ შორის, უძრავი; ქონების სარგებლობის უფლება, ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგები, მათზე გამონაკლისი უფლებები (საავტორო, საპატენტო, სალიცენზიო უფლებები, გამოყენების

¹⁶⁴ Dieter Medicus. Schuldrecht II, Besondere Teil, Dr.Dr.h.c.Verlag C.H.Beck, München, 2004, S. 227.

¹⁶⁵ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 607.

¹⁶⁶ А. Ю. Бушев, О. А. Макарова, В. Ф. Попондопуло, Коммерческое право зарубежных стран. изд. „Питер“, М., С-П., Нижний Новгород, Воронеж. Ростов-НА-Дону, Екатеринбург и т.д. 2003 г., С. 39.

უფლებები, გადაცემადი კონცესია).¹⁶⁷ შენატანის სახით შეიძლება შეტანილ იქნეს პროფესიული ცოდნა, გამოცდილება და შესაძლებლობა, მონაწილის საქმიანი რეპუტაცია და საქმიანი კავშირები, აგრეთვე, გარკვეული სამუშაოს შესრულება ან მომსახურების განევა.¹⁶⁸

შენატანები, როგორც მატერიალური ისე არამატერიალური, ექვემდებარება ფულად შეფასებას, რომელიც უნდა მოხდეს მონაწილეთა ურთიერთშეთანხმებით ან სპეციალისტთა შეფასებით.¹⁶⁹ შენატანის სახით მომსახურების განევა შეიძლება მდგომარეობდეს როგორც ამხანაგობის განკარგულებაში პირადი შრომის გადაცემაში, ასევე რომელიმე სახის ცალკეულ მომსახურებაში.

პირველად, „სხვა ქონებრივი“ (არაფულადი) შესატანის დეფინიცია განსაზღვრა 1884წ. გერმანულმა კანონმა,¹⁷⁰ რომელმაც, პრინციპში, საფუძველი ჩაუყარა ამ საკითხთან დაკავშირებით გაუთავებელ ბჭობას მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა შორის. ამ დეფინიციის ქვაკუთხედი იყო ის, რომ კანონი არაფულად შენატანად აღიარებდა ყოველ გადაცემად საგანს.¹⁷¹ საერთოდ, იურიდიული დოქტრინა და სასამართლო პრაქტიკა მიიჩნევს, რომ ქონებრივი ღირებულების უფლებებიც შეიძლება წარმოადგენდეს სანივთო შენატანის საგანს.¹⁷²

არაფულადი შენატანის სახით მომსახურების განევის, როგორც სანივთო შენატანის შეტანასთან მიმართებით, საინტერესოა პროფ.

¹⁶⁷ ე.წ. *übertragbare Konzession*. მოკლედ რომ ვთქვათ, გადაცემადი კონცესია (ნებაართვა, დათმობა) არის რაიმე წარმოების განხორციელების უფლების გამოყენების გარკვეული ფორმა, რომლის დროსაც გათვალისწინებული უნდა იყოს გარკვეული პიროვნული და ობიექტური წინა პირობები, განსაკუთრებით: გამოყენებადობა, საიმედოობა და ა.შ. ამის შესახებ იხ.: Greifelds, *Rechtwörterbuch*, 17. Auf., Verlag C.H. Beck, München, 2002. S. 807; იხ. ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ., გვ. 128.

¹⁶⁸ *Гражданское право в 4-х томах*, Т. IV, *Обязательственное право*, Отв. ред. Е.А. Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 560.

¹⁶⁹ თ. ჩიტომეილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 283. NMNMN

¹⁷⁰ Kalss/Burger/Eckert, *Die Entwicklung des österreichischen Aktienrechts*, S. 145-146; იხ. ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ., გვ. 127.

¹⁷¹ Barz in *Grosses Kommentar zum AktG*, (1973), S. 213; იხ. ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ., გვ. 128.

¹⁷² ი. ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ., გვ. 128.

ირაკლი ბურდულის მოსაზრებები. კერძოდ, იგი თვლის, რომ რაიმე მომსახურების განევის ვალდებულება, როგორც უკვე საყოველთაოდ აღიარებულია, არ შეიძლება ჩაითვალოს შესატანად (2005 წლის 24 ივნისის ცვლილებებმა უფრო დააკონკრეტა ეს საკითხი და როგორც აღინიშნა იმპერატიულად დაადგინა, რომ სამუშაოს შესრულება და მომსახურების განევა არ შეიძლება მიჩნეულ იყოს შეტანაუნარიანობიექტად). მისი აზრით, უფლებები გამომდინარე ე.წ. მომსახურების ხელშეკრულებიდან, არ შეიძლება ჩაითვალოს შესატანაუნარიან საგნად, ვინაიდან, თავისი სპეციფიკური თვისებებიდან გამომდინარე, იგი არ წარმოადგენს არაფულადი შესატანის სათანადოობიექტს. აქვე ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, თუ რატომ არ წარმოადგენს მომსახურების განევის ვალდებულება შესატანაუნარიანობიექტს? საქმე ისაა, რომ მომსახურების განევისას შესაძლოა, რაიმე ღირებულება გააჩნდეს. მაგრამ აქვე აღნიშნავს იმას, რომ იგი უფრო დაფუძნების ხარჯების კატეგორიას განეკუთვნება და საზოგადოების რეგისტრაციამდე უკვე მოიხმარება. აღნიშნულის საილუსტრაციოდ, წარმოდგენილი აქვს ისეთი შემთხვევა, როდესაც საზოგადოების ერთ-ერთი დამფუძნებელი პარტნიორი საზოგადოებას შესატანად სთავაზობს რაიმე მომსახურების განევის და სარეგისტრაციოდ საჭირო ყველა დოკუმენტის შეგროვებას პირდება. ავტორი უთითებს, რომ მას, რა თქმა უნდა, შეუძლია ამ მოქმედებათა თავისუფალი განხორციელება, მაგრამ, ისინი ჩაითვლებიან კაპიტალური ტიპის საზოგადოების დაფუძნების ხარჯებში, რომელიც მას შემდგომ აუნაზღაურდება. მომსახურების განევის ვალდებულება კი ამ შემთხვევაში განეკუთვნება უფრო საზოგადოების დაფუძნების ხარჯების ანაზღაურების კატეგორიას.¹⁷³

მომსახურების განევის ვალდებულება ან მისგან წარმოშობილი მოთხოვნები არ შეიძლება ჩაითვალოს შესატანად მაშინაც კი, როცა ეს მოთხოვნები გადაცემადია.¹⁷⁴

შენატანის სახით სამრეწველო საკუთრებისობიექტების გამოყენების უფლებით შეტანისას (გამოგონების, სასარგებლო მოდელის, სამრეწველო ნიმუშის) საჭიროა ლიცენზირებული ხელშეკრულების

¹⁷³ ი.ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ., გვ. 133-134.

¹⁷⁴ Lutter Marcus: GmbH-Gesetz: Kommentar/von Marcus Lutter; Peter Hommelhoff.-15. Aufl. § 5.Rn. 17; იხ. ქ.ქოქრაშვილი. სამენარმეო სამართალი. გამომც., „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2005 წ., გვ. 86.

დადება, რომელიც ექვემდებარება რეგისტრაციას „საქპატენტში“. პატენტის მფლობელს უფლება აქვს, გასცეს კერძო ლიცენზია პატენტის გამოყენებაზე.¹⁷⁵ თუ ამხანაგობას ქონება გადაეცემა მხოლოდ სარგებლობის უფლებით (მაგალითად, ყველა მონაწილისათვის სატრანსპორტო საშუალების გადაცემა), შენატანში ჩაითვლება არა ქონების ღირებულება, არამედ მისი გამოყენების ფასი.¹⁷⁶

გამომდინარე იქედან, რომ შენატანის საგანი შეიძლება იყოს როგორც ქონება ისე შენატანები, რომლებიც არ ექვემდებარება ფულად შეფასებას, რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1042-ე მუხლის პირველ ნაწილში საუბარია შენატანებზე საერთო საქმეში. აღნიშნული შენატანების ერთობლიობა არ არის ამხანაგობის საერთო ქონების ტოლი.¹⁷⁷ კანონი მიუთითებს შენატანებზე საერთო საქმეში, შესაბამისად, სრულიად სამართლიანია პროფ. პ.ფ.აგონშტონის დასკვნა იმაზე, რომ შეტანილი შენატანები უნდა იყოს ვარგისი, იმისათვის, რომ მოემსახუროს ამხანაგობის მიზანს.¹⁷⁸ გერმანიის ვალდებულებითი სამართლის მიხედვით, საგნობრივი შენატანის შემთხვევაში უნდა შემონმდეს, მოითხოვს თუ არა ხელშეკრულება შენატანს მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად (*good dominum*), შენატანს გამოყენებისთვის (*good usum*) ან ფასიანი ქაღალდების სახით (*good sortem*).¹⁷⁹

თუმცა, გაურკვეველია, ვინ უნდა განსაზღვროს ამა თუ იმ შენატანის ვარგისიანობა ამხანაგობის მიზნის მისაღწევად. უპირველეს ყოვლისა, ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპიდან გამომდინარე, ასეთი შეთანხმების მონაწილეებმა თვითონ უნდა განსაზღვრონ სახელშეკრულებო პირობების შინაარსი, მათ შორის, პირობები თითოეული მათგანის შენატანების შემადგენლობაზე. შენატანი შეადგენს ამხანაგობის ქონებრივი ბაზის საფუძველსაც, რომელიც კრედიტორების უფლების გარანტიაა იმ ვალდებულებებზე, რომლებიც დადებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ დასახული მიზნის მისაღწევად.

¹⁷⁵ საქართველოს საპატენტო კანონი. თავი VIII 59-ე მუხლის პირველი ნაწილი, თბ., 1999 წლის 5 თებერვალი – 24.05.2010 წ.

¹⁷⁶ Советскоегражданское право, Отв.ред. В.Т.Смирнов, Ю.К.Толстой, А.К.Юрченко, изд., Ленинградского университета", Ленинград, 1982 г., С. 286.

¹⁷⁷ Моргунюв С, Когда в товариществах согласия нет, Бизнес-адвокат, 1999 г., №24, С. 6-7.

¹⁷⁸ Агоштон П.Ф, Простое товарищество (глава 55) ГК.РФ, ч. 2, Текст, комментарий, алфавитно-предметный указатель, М., 1996 г., С. 564.

¹⁷⁹ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 607.

უფრო მეტიც, პრაქტიკაში ხშირად გვხვდება ამხანაგობის ხელშეკრულებები, რომლებსაც არ გააჩნიათ არავითარი საერთო ქონება, ვინაიდან მონაწილეთა შენატანებს წარმოადგენს საქმიანი კავშირები, რეპუტაცია და სხვა სიკეთეები, რომლებსაც არ აქვთ ფულადი შეფასება. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა შენატანს გააჩნია ღირებულება. ღირებულება (შენატანების ფულადი შეფასება), როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, განისაზღვრება მონაწილეთა ურთიერთშეთანხმებით. მონაწილეებს კი შეუძლიათ განსაზღვრონ შენატანის სახით შეტანილი საქმიანი რეპუტაციის ან სხვა მსგავსი სიკეთის ღირებულება იმ ფასად, რომელიც აშკარად შეესაბამება მის (შენატანის) რეალურ ღირებულებას და ამის შემდეგ შეუდგენენ ერთობლივ საქმიანობას. წარუმატებლობის და საერთო ვალდებულებებზე ამხანაგობის ვალების წარმოშობის შემთხვევაში, კრედიტორებს შეეძენებათ პრობლემები მიიღონ ანაზღაურება, ვინაიდან მონაწილეებს ფაქტობრივად არ გააჩნიათ საერთო ქონება. თუმცა, გამოსავალი აღნიშნული მდგომარეობიდან გათვალისწინებულია თვით ამხანაგობის ხელშეკრულებით. შაუბარია საერთო ვალდებულებებზე მონაწილეთა სოლიდარულ პასუხისმგებლობაზე პირადი ქონებით. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ვფიქრობ, არ არის აუცილებელი მონაწილეთა შენატანების დამატებით შეფასება იმ თვალსაზრისით, ვარგისია ისინი თუ არა ამხანაგობის მიზნების მისაღწევად. ვინაიდან ამხანაგობა იქმნება კონკრეტული მიზნის მისაღწევად, რაც ამხანაგობის წევრთა ინტერესია, ამიტომ შენატანების სახეს, ღირებულებას და დანიშნულებას მნიშვნელობა აქვს არა მესამე პირებისთვის (კრედიტორებისთვის), არამედ იმისათვის, თუ ეს შენატანი რამდენად ვარგისია ამხანაგობის კონკრეტული მიზნის მისაღწევად და მოთხოვნათა დასაკმაყოფილებლად. გონიერული იქნება, ამხანაგობის მონაწილეებს მიეცეთ უფლება, თვითონ განსაზღვრონ, თუ რა შეიძლება შეიტანოს თითოეულმა მათგანმა ერთობლივ საქმიანობაში შენატანის სახით.

ამხანაგობის მონაწილეთა შენატანების გაერთიანება არ იძლევა სრულ გარანტიას ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ დასახული მიზნის მისაღწევად, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ქმნიან ამისათვის აუცილებელ მატერიალურ წინაპირობას. მონაწილეთა ვალდებულების შინაარსი – იმოქმედონ სხვებთან ერთად საერთო მიზნის მისაღწევად, განპირობებულია, როგორც ამ მიზნის ხასიათით, ისე

მონაწილეთა შორის კონკრეტული როლის გადანაწილებით. აღნიშნული ვალდებულება არსებობს ხელშეკრულების მოქმედების მთელი ვადის განმავლობაში, მაშინ, როდესაც შესატანის შეტანის ვალდებულება ჩვეულებრივად უნდა შესრულდეს ხელშეკრულების დადებისთანავე.¹⁸⁰

ამხანაგობა არის მის საკუთრებაში არსებული ქონების მფლობელი. ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებებს წარმოადგენს ის, რომ იგი ობიექტურად ითვალისწინებს მონაწილეთა შორის საერთო საკუთრების წარმოშობას. ამხანაგობა არის მხოლოდ მონაწილეთა სახელშეკრულებო გაერთიანება, რომელიც არ ქმნის სამართლის დამოუკიდებელ სუბიექტს – იურიდიულ პირს. შესაბამისად, მონაწილეთა მიერ ერთობლივ საქმიანობაში შენატანების სახით შეტანილი ქონება, რომლის საფუძველზე იქმნება მონაწილეთა საერთო ქონება, მათ გადაეცემათ ერთმანეთის სასარგებლოდ.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 932-ე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს, შესატანები წარმოადგენს მონაწილეთა საერთო საკუთრებას. მონაწილეთა საერთო საკუთრებას შეადგენს ისიც, რაც შეძენილია საერთო საკუთრებაში არსებული უფლების საფუძველზე, ანდა მიღებულია ანაზღაურების სახით საერთო ქონების განადგურების, დაზიანების, ან ამოღების გამო. როგორც წესი, ამხანაგობის შემთხვევაში (მისი მიზნიდან გამომდინარე) იმ შენატანების შეტანა ხდება და უნდა ხდებოდეს, რაც აუცილებლად გამოსაყენებელია და საჭიროა მიზნის, შედეგის, მისაღწევად. ამდენად, ყველა შენატანი თავისთავად ამხანაგობის საერთო საკუთრებაა, ხოლო თითოეული მათგანი (წევრი) მესაკუთრეა თავისი წილისა.

შეიძლება თუ არა აღნიშნულ შემთხვევაში სიტყვები: „თუ სხვა რამეს“ განიმარტოს, როგორც ამხანაგობის ქონებაზე მონაწილეთა საერთო თანაზიარი საკუთრების არსებობის შესაძლებლობა ან კანონმდებელს მხედველობაში ხომ არა აქვს რომელიმე სხვა შემთხვევა? რა თქმა უნდა, მონაწილეებს შეუძლიათ, ხელშეკრულებით დაადგინონ, რომ მათ მიერ შეტანილი ყველა ქონება კი არ შევა მათ საერთო საკუთრებაში, არამედ მაგალითად, გადაეცემა ყველა მონაწილეს სარგებლობის უფლებით. ვფიქრობ, საქართველოს სამო-

¹⁸⁰ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 770-771.

ქალაქო კოდექსის 932-ე მუხლის მესამე ნაწილში მოცემული წესები იძლევა ამის შესაძლებლობას და მხედველობაშია მხოლოდ მსგავსი შემთხვევები. ამხანაგობის საერთო თანაზიარი საკუთრების არსებობის შესაძლებლობა კი, ერთი მხრივ, ეწინააღმდეგება თვით აღნიშნული სახის ხელშეკრულების სამართლებრივ ბუნებას და, მეორე მხრივ, – საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ნორმებს.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 173-ე მუხლის პირველი ნაწილით დადგენილია, რომ საერთო (თანაზიარი და წილადი) საკუთრება წარმოიშობა კანონის ძალით ან გარიგების საფუძველზე. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1158-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, მეუღლეთა მიერ ქორწინების განმავლობაში შეძენილი ქონება წარმოადგენს მათ საერთო ქონებას (თანასაკუთრებას), თუ მათ შორის საქორწინო ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის დადგენილი. საკუთრება წილადი იქნება, თუ თანაზიარი, ამას ბევრად განსაზღვრავს არა მარტო მისი სუბიექტების ნება, არამედ თვით საკუთრების ობიექტის თავისებურებანი. მაგალითად, თუ სამეწარმეო საზოგადოებებში წილზე უფლებასთან გვაქვს საქმე, რომლის გასხვისებაც ხელეწიფებათ პარტნიორებს, სამაგიეროდ ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შეძენილი ქონება მის მონაწილეთა თანასაკუთრებას წარმოადგენს.¹⁸¹ აღნიშნული მოსაზრება, როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, არ შეესაბამება ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივ ბუნებას. კანონში საუბარია არა თანასაკუთრებაზე, არამედ პირიქით, დადგენილია მონაწილეთა საერთო საკუთრების რეჟიმი. უფრო მეტიც, ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება არ ითვალისწინებს ერთობლიობას ქონებით, ვინაიდან თავიდან საერთო ქონება იქმნება მონაწილეთა შენატანების საფუძველზე, რომლის ღირებულება განისაზღვრება ხელშეკრულებით ან ივარაუდება, რომ ყველა მონაწილის წილი თანაბარია. საერთო ქონება, ჩვეულებრივ, შედგება თითოეული მონაწილის მიერ ერთობლივ საქმიანობაში შეტანილი შენატანებისგან, ერთობლივი საქმიანობის წარმართვის შედეგად მიღებული შემოსავლებისაგან (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §718-ის პირველი ნაწილი). ამხანაგობის ქონებად ითვლება აგრეთვე, ის ქონება, რაც შეძენილია ამხანაგობის უფლების საფუძველზე ნივთობრივი დანამატებით იმ

¹⁸¹ ბ. ზოიძე, ქართული სანიმუშო სამართალი, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 2003 წ., გვ. 102.

განადგურებულ ან დაზიანებულ ნივთებზე, რომლებიც შეადგენდა ამხანაგობის ქონებას (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §718-ის მეორე ნაწილი),¹⁸² ე.ი. გერმანიის სამოქალაქო კანონმდებლობა საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობის მსგავსად, ითვალისწინებს ამხანაგობის ქონებაში შემავალი დაზიანებული ან განადგურებული საგნის ანაზღაურებას. საერთო ქონების შექმნის მომენტიდან უკვე წინასწარ არის განსაზღვრული აღნიშნულ ქონებაში თითოეული მონაწილის წილი. ამ წილების პროპორციულად მონაწილეებს შორის ნაწილდება სარგებელი, შემოსავალი, წილის ოდენობით განსაზღვრება პასუხისმგებლობა საერთო ვალდებულებებზე და ა.შ. ამდენად, მთავარ მომენტს, რომლისთვისაც იდება ამხანაგობის ხელშეკრულება, წარმოადგენს არა საერთო საკუთრების შექმნა, არამედ მონაწილეთა მიერ გარკვეული მიზნის მიღწევა. იმ შემთხვევაში, თუ იგი ატარებს სამენარმეო ხასიათს, მაშინ მიზანია ერთობლივი ძალებისა და ქონების გაერთიანებით მატერიალური სარგებლის, შემოსავლის მიღება.

ამხანაგობაში საერთო საკუთრება ძირითადი საფუძველია დასახული მიზნის მისაღწევად. თუ ქორწინება გულისხმობს ქონების საერთო საკუთრებაში შექმნას და საქორწინო კავშირის საბოლოო მიზანი არ არის დაკავშირებული საერთო ქონების შექმნასთან, ამხანაგობა იქმნება იქ, სადაც ერთი ადამიანის ძალისხმევა და მატერიალური სახსრები არ არის საკმარისი რომელიმე მიზნის მისაღწევად. საგულისხმოა, რომ თუ ადამიანისთვის სულერთია ფიზიკური ძალებისა და ქონების გაერთიანება და შესაბამისად, რა წილი ეკუთვნის მას აღნიშნულ საქმიანობაში მონაწილეობის გამო, მაშინ, არც შემოსავლების ოდენობას, რაც საერთო საქმეში მონაწილეობის წილის მიხედვით მიიღება, ექნება განსაკუთრებული მნიშვნელობა. მაგალითად, მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლის მშენებლობისას ქონებისა და თავიანთი ძალების გაერთიანების შედეგად, მონაწილეები მშენებლობის ობიექტზე ლეზულობენ საერთო საკუთრების უფლებას, მაგრამ მათ მთავარ მიზანს მაინც წარმოადგენს თავად ობიექტისგან სარგებლის მიღება (საცხოვრებელი ბინის) და არა ის გარემოება, რომ მათი მფლობელობა და სარგებლობა შეიძლება განხორციელდეს მონაწილეთა მიერ ერთობლივად და არა დამოუკიდებლად. აღნიშნულ შემთხვევაში საერთო წილადი საკუთრება წარმოადგენს

¹⁸² Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 610.

მონაწილეთა ინდივიდუალური მოთხოვნების დაკმაყოფილების აუცილებელ საშუალებას საცხოვრებელი ბინით, თანასაკუთრება კი იმის ნიშანია, რომ გარკვეული ქონება შეიძლება ერთობლივად ეკუთვნოდეს რამდენიმე პირს. იურიდიულ ლიტერატურაში აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით არსებობს მსგავსი მოსაზრებები. ვ.ფ.მასლოვი და ა.ა.პუშკინი ამტკიცებენ, რომ ხელშეკრულების მონაწილეთა ფულადი და სხვა ქონებრივი შენატანები, აგრეთვე, ქონება, რომელიც შექმნილია და შეძენილია საერთო საქმიანობის შედეგად, არის მათი საერთო საკუთრება.¹⁸³ აღნიშნული საკუთრების ასეთი კლასიფიკაცია ემთხვევა 1964 წლის სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 449-ე და მოქმედი სამოქალაქო კოდექსის 932-ე მუხლის მესამე ნაწილს. აღნიშნული ავტორები აქვე აკეთებენ დასკვნას, რომ: „თითოეული მათგანი წარმოებული შენატანების შესაბამისად, საერთო საკუთრების უფლებით ფლობს ქონების გარკვეულ ნილს“,¹⁸⁴ ე.ი. ეთანხმებიან ამხანაგობის საერთო წილადი საკუთრების წარმოშობას ხელშეკრულების მონაწილეთა შენატანების საფუძველზე, რაც მათ მიერ დასახული მიზნების მიღწევის საფუძველია. ამდენად, ვფიქრობ, უმჯობესი იქნებოდა, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 932-ე მუხლის მესამე ნაწილში მონაწილეთა საერთო საკუთრება ზუსტად განსაზღვრულიყო წილადად.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით ამხანაგობის საერთო ქონების ფორმირება არ მოითხოვება. საუბარია გაერთიანებაზე, რომელსაც ასეთი ქონება არ გააჩნია. ამხანაგობის ქონების არსებობის შემთხვევაში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მის გაერთიანებას. ამხანაგობა მიეკუთვნება ერთობლივი ქონების მქონე გაერთიანებას.¹⁸⁵

რუსეთის სამოქალაქო სამართლის მიხედვით შენატანი, რომელიც წარმოადგენს გვარეობითი ნიშნით განსაზღვრულ ქონებას, ითვლება მონაწილეთა საერთო წილად საკუთრებად. თუ შენატანის სახით შეტანილი იქნება ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული გაუყოფადი მოძრავი და უძრავი ნივთები, მაშინ ისინი ამხანაგობას გადაეცემა სარგებლობის უფლებით. მაგალითად, ორმა მოქალაქემ

¹⁸³ Советское гражданское право, ч. 2, Под общей ред. В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина, изд., „Вища школа“, Киев, 1983 г., С. 354.

¹⁸⁴ Советское гражданское право, ч. 2, Под общей ред. В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина, изд., „Вища школа“, Киев, 1983 г., С. 354.

¹⁸⁵ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 610.

გადაწყვიტა ამხანაგობის შექმნა მგზავრების გადასაყვანად ფასიანი მომსახურების განევის მიზნით. ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილე (ა) არის პროფესიონალი მძღოლი და მანქანების შემკეთებელი, საკუთრებაში ჰყავს მსუბუქი ავტომანქანა. მეორე მონაწილეს (ბ)-ს არ ჰყავს ავტომანქანა, მაგრამ შეუძლია მისი მართვა და მემკვიდრეობით მიღებული აქვს ავტოფარეხი, რომელიც წარმოადგენს უძრავ ქონებას, შენატანის სახით ა-მ გადაწყვიტა ამხანაგობაში შეეტანა თავისი ავტომანქანა. იმ შემთხვევაში, თუ ავტომანქანა გადაეცემა ორივე მონაწილეს საერთო წილობრივ საკუთრებაში, მაშინ ა-მ უნდა შეასრულოს კანონით დადგენილი წესით გასხვისების გარიგება მონაწილე ბ-ს მიმართ მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული ავტომანქანის სარგებლის წილის უფლებაზე. თუ ა-ს უნდა ავტომანქანა გადასცეს ამხანაგობას მხოლოდ საერთო სარგებლობაში, მაშინ საკმარისია მონაწილე ბ-სთვის, ავტომანქანის მფლობელობისა და სარგებლობის უფლების დამადასტურებელი მინდობილობის გაცემა. ანალოგიური წესით მოხდება, თუ მონაწილე ბ-ს შენატანის სახით სურს საერთო წილობრივ საკუთრებაში გადასცეს თავისი ავტოფარეხი, მაშინ მან კანონით დადგენილი წესით უნდა დადოს ავტოფარეხის გასხვისების გარიგება მონაწილე ა-ს ავტოფარეხზე კუთვნილი წილის უფლებით და ამ უფლების გადასვლისათვის მოხდეს მისი სახელმწიფო რეგისტრაცია. საერთო საქმეში მონაწილე ბ-ს შენატანი შეიძლება იყოს მხოლოდ ავტოფარეხით სარგებლობის უფლება, რომელიც გადაცემული აქვს მონაწილე ა-ს.¹⁸⁶ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ამხანაგობის საერთო საკუთრების რეჟიმთან დაკავშირებით შეიძლება ითქვას, რომ ამხანაგობის ქონება, რომელიც შექმნილია შენატანების შეტანის, აგრეთვე, შეძენილია ერთობლივი საქმიანობის შედეგად, წარმოადგენს ამხანაგობის საერთო წილობრივ საკუთრებას. ამხანაგობის მონაწილეებს ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე გააჩნიათ წილობრივი საკუთრების უფლება შედეგების მიმართ. შენატანები კი იქცა უკვე ამხანაგობის საერთო საკუთრებად, რომელიც უნდა დაიხარჯოს ამხანაგობის საერთო მიზნის მისაღწევად. ამხანაგობის მონაწილეებს, შენატანებზე, რომლებიც იქცა ამხანაგობის საერთო საკუთრებად, სრული უფლება აქვთ ერთობლივად შეუზღუდავად მართონ ეს ქონება და არა მარტო ქონება, რომელიც

¹⁸⁶ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А. Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 560.

შენატანების სახით შეიქმნა, არამედ ის ქონებაც, რომელსაც ისინი შეიძენენ შემდეგში. თუმცა, არსებობს გამონაკლისიც, ანუ ამხანაგობის მონაწილეთა მიერ ერთობლივი მიზნის მისაღწევად განხორციელებული შენატანების საფუძველზე საერთო წილადი საკუთრება არ წარმოიშობა: ა. იმ ქონებაზე, რომელიც მონაწილეების მიერ შეტანილია შენატანის სახით, თუ იგი ეკუთვნოდა მათ არა სანივთო უფლებით, არამედ სხვა საფუძველზე (მაგალითად, იჯარით);

ბ. თუკი მონაწილემ შენატანის სახით ამხანაგობას გადასცა ქონება არა საერთო წილობრივ საკუთრებაში, არამედ მფლობელობის და (ან) სარგებლობის უფლებით; გ. თუკი ამხანაგობის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს თითოეული მონაწილისათვის ინდივიდუალური საცხოვრებელი სახლის აშენება.

ამხანაგობის მონაწილეთა მთელი ქონება არ ეკუთვნით მათ საკუთრების უფლებით. იგი მოიცავს 1. ქონებას, რომელიც წარმოადგენს მონაწილეთა საერთო წილობრივ საკუთრებას, ამ ქონებაზე საკუთრების უფლებას იძენს ყველა მონაწილე, მიუხედავად იმისა, თუ რა სახის შენატანები შეიტანეს მათ საერთო საქმეში (ნივთები, ქონებრივი უფლებები ან სხვა ობიექტები). მონაწილეთა საერთო ქონების მე-11 ნაწილს შეადგენს ის ქონება, რომლითაც ისინი ერთობლივად სარგებლობენ, მაგრამ მათ ამ ქონებაზე არ წარმოემოშობათ საკუთრების უფლება.

სასამართლო პრაქტიკაში იყო შემთხვევა, როდესაც ერთ-ერთი ამხანაგობის წევრი სასამართლო წესით ითხოვდა საცხოვრებელი ბინის გამოყოფას. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატამ მიიჩნია, რომ საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიამ სწორად მიუთითა იმ გარემოებაზე, რომ უდავოდ დადგენილია აპელანტის მიერ ამხანაგობისთვის ბინის ასაშენებლად 10000 მანეთის გადახდის ფაქტი. სხვა მტკიცებულება, რომ მან შენატანი განახორციელა სრულად ან განია ამხანაგობისათვის გარკვეული საქმიანობა, საქმის მასალებიდან არ დასტურდება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მისი სარჩელი არ დაკმაყოფილდა და ამხანაგობის საკუთრებაში არსებული ქონებიდან მიეცა უფლება მისი წილის კომპენსაციის მოთხოვნისა,¹⁸⁷ რაც უცვლელი დარჩა საკა-

¹⁸⁷ იხ. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს განჩინება. საქმე №28/828-07/27, მაისი, 2008 წ.

საციო პალატის განჩინებითაც.¹⁸⁸ სასამართლოს მიერ გამოტანილი განჩინება სრულიად სამართლიანია, ვინაიდან ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო საკუთრების გაყოფისას მათი წილის ოდენობა განისაზღვრება ერთობლივ საქმიანობაში შენატანების პროპორციულად.

ამხანაგობის საერთო საკუთრების არსებობასთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების მოცულობის განსაზღვრა ამ ქონების მფლობელობის, სარგებლობისა და განკარგვასთან დაკავშირებით, რაც კვლევის საგანია.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 933-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, წილი ქონების ან უფლების სახით არ შეიძლება გადაეცეს მესამე პირს ხელშეკრულების სხვა მონაწილეთა თანხმობის გარეშე. უარი თანხმობაზე დაიშვება მხოლოდ პატივსადები მიზეზის არსებობისას. ანალოგიური აკრძალვაა გათვალისწინებული, აგრეთვე, 1964 წლის სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 449-ე მუხლით. აღნიშნული, გარკვეულწილად, გერმანული კანონმდებლობით გათვალისწინებული დებულებების მსგავსია, რომლის თანახმად, მესამე პირებისთვის წილის გადაცემა დაუშვებელია, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს. „პარტნიორთა ჯაჭვის“ შესახებ ეს სტანდარტული წესი ტიპურია ტრადიციული გერმანული სამართლით რეგულირებული ერთობლივი საკუთრებისათვის (Gesamthand). ამის საწინააღმდეგოდ, რომაული სამართლის მიხედვით, რომელიც გერმანიის სამოქალაქო სამართლის სხვა ნაწილების ძირითადი წყაროა, წილის ინდივიდუალური გადაცემის აკრძალვისათვის აუცილებელი იყო მხარეთა მკაფიოდ გამოხატული თანხმობა ხელშეკრულებაში. საქართველოს კანონი აღნიშნულ ორ მიდგომას შორის მერყეობს. ამდენად, კანონმდებლობით გადანაყვეტილი უნდა იქნეს საკითხი, დანესდეს თუ არა წილის გადაცემისათვის პარტნიორთა თანხმობის შესახებ მკაცრი შეზღუდვები. ეს გარკვეულ უხერხულობას იწვევს, რადგან პარტნიორს არ აქვს შესაძლებლობა, თავისუფლად მიიღოს გადანაყვეტილება ხელშეკრულებიდან მომდინარე ან მისგან არგამომდინარე საკითხების თაობაზე.¹⁸⁹

¹⁸⁸ იხ.: სუსგ სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის გადანაყვეტილება № ას-666-887-08, 31 იანვარი, 2009 წ.

¹⁸⁹ ქეთევან ბეთანელი, მაიკს მასბაუმი. საკორპორაციო სამართალი საქართველოში, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, ტომი 6, №2-3, 2003 წ., გვ. 300.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §719-ის პირველ ნაწილში აღნიშნულია, რომ მონაწილეს არ შეუძლია განკარგოს თავისი წილი, რომელიც საერთო ქონების შემადგენელი ნაწილია (საერთო ქონების განკარგვის იგივე წესს ითვალისწინებს §1419; სხვაგვარად არის მემკვიდრეობითი საკუთრების შემთხვევაში, რომელსაც რამდენიმე მემკვიდრე ერთობლივად განკარგავს – §2033-ის პირველი ნაწილი). აქვე აღნიშნულია, რომ საერთო ქონების მფლობელს არ შეუძლია იმ ცალკეული წივთების განკარგვა, რომლებიც საერთო ქონების შემადგენლობაში შედის. ცალკეული წივთების წილობრივი განკარგვა არის საერთო ქონებრივი გაერთიანების პრინციპის დარღვევა და ახალი სანივთო სამართლის ჩამოყალიბების საფუძველი, რადგან არ არსებობს მონაწილეთა ცალკეული უფლება საერთო ქონებისთვის მიკუთვნებულ წივთებზე (Munch Komm/P. Ulmer §719).¹⁹⁰ ეს დაარღვევდა სანივთო სამართლის „*numerus Clausas*“ პრინციპს, რომელიც განსაზღვრავს კანონით ამომწურავად მოხაზულ სანივთო უფლებათა წრეს, კერძოდ, არსებობს იმდენი სანივთო უფლება, რამდენიც კანონითაა აღიარებული.

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1861-ე მუხლის თანახმად, ხელშეკრულების თითოეულ მონაწილეს, სხვა მონაწილეთა თანხმობის გარეშე, შეუძლია მესამე პირი გახადოს იმ წილის მონაწილე, რომელიც გააჩნია მას ამხანაგობაში; მას არ შეუძლია ასეთი თანხმობის გარეშე ეს პირი გახადოს ამხანაგობის მონაწილე, მიუხედავად იმისა, რომ მას ევალება ამხანაგობის მართვა. აღნიშნული ქვეყნის კანონმდებლობა საქართველოსაგან განსხვავებით განსაზღვრავს მონაწილის კუთვნილი წილის განკარგვის (გასხვისების) უფლებას მესამე პირებზე, ხოლო ამ პირების ხელშეკრულების მონაწილედ გახდომისათვის მოითხოვს ყველა მონაწილის თანხმობას, რაც გამომდინარეობს ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებიდან.

ამხანაგობის მონაწილეები საერთო ქონებით სარგებლობენ შეთანხმებით, ხოლო შეთანხმების მიუღწევლობის შემთხვევაში – სასამართლოს მიერ დადგენილი წესით (ნებისმიერი მონაწილის სარჩელით).¹⁹¹ მონაწილეთა მოვალეობები საერთო ქონების შენახვასთან და ზარჯების ანაზღაურებასთან დაკავშირებით განისაზღვრება

¹⁹⁰ Wolfgang Fikentscher, *Schuldrecht*, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 610- 611.

¹⁹¹ А.Н.Гусев, *Гражданское право*, Т. II, изд., „ИНФРА“, М., 2003 г., С. 394.

ხელშეკრულებით (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1043-ე მუხლის მესამე და მეოთხე პუნქტი).¹⁹²

რუსეთის სამოქალაქო კოდექსი არ ითვალისწინებს მონაწილის მიერ საერთო ქონებიდან თავისი წილის თავისუფლად განკარგვის რაიმე აკრძალვას. თითოეულ მონაწილეს უფლება აქვს განკარგოს თანასაკუთრებაში არსებული თავისი წილი სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი წესების შესაბამისად. ზოგიერთი ავტორი აღნიშნავს, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილის უფლება – საერთო ქონებაში განკარგოს თავისი წილი დანარჩენ მონაწილეთა თანხმობის გარეშე, წარმოადგენს რუსეთის სამოქალაქო სამართლის დემოკრატიულ ნოველას,¹⁹³ ვინაიდან ცნობილი იყო ამ უფლების აკრძალვა დანარჩენ მონაწილეთა თანხმობის გარეშე. მაგრამ, რამდენად წარმატებულია ასეთი სიახლე? ამხანაგობის ხელშეკრულება მიეკუთვნება ფიდუციურ ხელშეკრულებათა რიცხვს, სადაც თითოეული მონაწილის პიროვნებას აქვს განსაკუთრებულად დიდი მნიშვნელობა დანარჩენ მონაწილეთათვის. ამხანაგობა იქმნება არა იმისთვის, რომ მონაწილეებმა გააერთიანონ თავიანთი ქონება და გახდნენ ამ ქონების თანამესაკუთრეები, არამედ იგი (ამხანაგობა) იქმნება გარკვეული მიზნის ერთობლივად მიღწევისათვის. ერთ-ერთი მონაწილის მიერ საერთო ქონებიდან თავისი წილის დანარჩენ მონაწილეთა თანხმობის გარეშე თვითნებურად განკარგვა კი დაკავშირებულია ამ მონაწილის შეცვლასთან მისი წილის მყიდველით – გარეშე პირით. ფაქტობრივად, მონაწილე ასხვისებს, ანუ გადასცემს სხვა პირს არა მარტო საერთო ქონებიდან თავისი წილის მიღების უფლებას, არამედ ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მონაწილეობის უფლებასაც, რაც იწვევს ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტას და საერთო ქონების გაყოფას იმ შემთხვევაში, თუ დანარჩენი მონაწილეები არ ეთანხმებიან ერთ-ერთი მონაწილის ასეთ შეცვლას ან წილის შემძენი არ მოისურვებს მიიღოს მონაწილეობა ერთობლივ საქმიანობაში და მოითხოვს წილის გამოყოფას. ვფიქრობ, ერთ-ერთი მონაწილის მიერ წილის გასხვისების შემთხვევაში, საჭირო არ უნდა იყოს სხვა (ყველა) მონაწილის თანხმობა, ვინაიდან ახალ მონაწილეზე გადავა ყველა ის უფლება-მოვალეობა, რაც ხელშეკრულებით დაკისრებული ჰქონდა

¹⁹² Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А. Суханов, изд., "Волтерс Клувер", М., 2008 г., С. 562.

¹⁹³ Звялов Б, Особенности возмездных договоров, Право и экономика, 2000 г., №10. С.4.

წილის გამსხვიებელს. ამდენად, მიმაჩნია, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 933-ე მუხლის პირველი ნაწილში საჭიროა შეტანილი იქნეს ცვლილება, რათა საფრანგეთის და რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის მსგავსად ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები არ შეიზღუდონ საერთო ქონებიდან კუთვნილი წილის განკარგვაში.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 349-ე მუხლით განსაზღვრულია მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების ცნება, რომლის თანახმად, შესრულება შეიძლება მოითხოვოს როგორც კრედიტორმა, ასევე მესამე პირმა, თუ კანონით ან ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, ანდა თვით ვალდებულების არსიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს, ე.ი. ამხანაგობის მიზნიდან გამომდინარე, სარგებლიდან წილის მოთხოვნის უფლება აქვს იმ პირს, ვის სასარგებლოდაც დაიდო ხელშეკრულება.

ცხოვრებაში ხშირია შემთხვევები, როცა მხარეები დებენ ხელშეკრულებას, მაგრამ ამ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სიკეთე, სარგებელი, შესრულება სხვა პირს ხმარდება,¹⁹⁴ ანუ ხელშეკრულების მიზანია მესამე პირთა ინტერესების დაკმაყოფილება. მაგალითად, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულების საგანი არის ქველმოქმედება, რაც ითვალისწინებს სხვა პირთა დაკმაყოფილებას საცხოვრებელი ბინით, მაშინ მონაწილეთა შენატანების საფუძველზე აშენებული საცხოვრებელი სახლიდან უბინაო პირებს, ე.ი. იმ პირებს ვის სასარგებლოდაც აშენდა იგი, საცხოვრებელი ფართი გადაეცემათ ამხანაგობის მონაწილეთა შენატანების (წილის) შესაბამისად ან მათივე შეთანხმებით.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 933-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, ხელშეკრულების დანარჩენ მონაწილეებს აქვთ მესამე პირისათვის გადასაცემი წილის უპირატესი შესყიდვის უფლება. ყოველივე ეს გამომდინარეობს ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შექმნილი ამხანაგობის საერთო საკუთრების განკარგვის წესიდან, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებს არა აქვთ უფლება განკარგონ თავიანთი წილი საერთო საკუთრებაში სხვა მონაწილეთა თანხმობის გარეშე, რაც, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, განპირობებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებით – ფიდუციური ხასიათით. ხელშეკრულების მონაწილეს უფლება აქვს გაყიდოს თავისი წილი. იგი ვალდებულია აღნიშნულის შესახებ

¹⁹⁴ ლ.ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, გამოშვ. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 213.

დაუყოვნებლივ აცნობოს ხელშეკრულების დანარჩენ მონაწილეებს, ვინაიდან მათ აქვთ უპირატესი შესყიდვის უფლება. უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე მონაწილეების მიერ წილის შესყიდვა მოხდება იმავე პირობებით, როგორი პირობებითაც მოხდებოდა მისი გაყიდვა მესამე პირებზე. ამდენად, მათ უფლება არა აქვთ მოითხოვონ შესყიდვის რაიმე შეღავათიანი პირობები. ამავე დროს, წილის გაყიდვის პირობები უნდა იყოს რეალური, ე.ი. მკვეთრად არ უნდა აღემატებოდეს წილის ნამდვილ ღირებულებას.

უპირატესი შესყიდვის უფლებით თანაბრად სარგებლობს ხელშეკრულების ყველა სხვა მონაწილე. ამდენად, უპირატესი შესყიდვის უფლება არც სხვა პირს გადაეცემა და არც მემკვიდრეობით გადადის, თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 516-ე მუხლის მეორე ნაწილი). უპირატესი შესყიდვის სურვილი შეიძლება გამოთქვას ყველა მონაწილემ ერთად ან რამდენიმემ. ასეთ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია ხელშეკრულების საერთო მიზანი და წილის სახე, ე.ი. თუ რა სახით უნდა მიიღოს მონაწილემ (თანამესაკუთრემ) თავისი წილი – ფულადი თანხით, ნატურით, თუ რაიმე უფლების სახით. თუ შესაძლებელია წილის გაყოფა, დანაწევრება, მაშინ უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე ყველა მსურველი გასასხვისებელ წილს შეისყიდის ხელშეკრულებაში თავისივე წილის შესაბამისად, ე.ი. თანაბრად ან პროპორციულად. თუ ეს შეუძლებელია, მაშინ შერჩევა, თუ ამხანაგობის მონაწილეთაგან ვინ შეისყიდოს წილი, მოხდება წილის გამსხვისებლის ინტერესების მიხედვით. წილის მესამე პირზე გასხვისება მოხდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სხვა მონაწილეები უარს იტყვიან მის შესყიდვაზე. ასეთ დროს მათ უფლება არა აქვთ უარი განაცხადონ წილის მესამე პირისათვის გადაცემაზე, გარდა პატივსადები მიზეზებისა. ეს პატივსადები მიზეზები გამოიყენება მხოლოდ კონკრეტული მესამე პირის მიმართ, ვისზედაც უნდა მოხდეს წილის გასხვისება და რომელიც შესაბამისად უნდა გახდეს ხელშეკრულების მონაწილე, და არა ზოგადად გასხვისებაზე.¹⁹⁵

საერთო ქონებიდან მონაწილის წილის სასყიდლიანი გასხვისების უფლებისაგან საჭიროა განვასხვაოთ შემთხვევები, როდესაც მესამე პირისათვის ხდება ამ უფლების მოთხოვნის დათმობა, რაც არ

¹⁹⁵ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 286.

ინვევს ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილის უფლებებისა და მოვალეობების გადასვლას მესამე პირზე, ანუ აქ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ცესიის კლასიკურ ვარიანტს, როდესაც კრედიტორი საერთო ქონებიდან თავისი წილის მოთხოვნის უფლებას გადასცემს სხვა პირს, ჩვეულებრივად რჩება ერთობლივი საქმიანობის მონაწილედ და მესამე პირისაგან მოითხოვს, კომპენსაციის სახით გადაუხადოს მას იმ წილის ღირებულება, რომელსაც უთმობს. პრაქტიკაში ასეთი გარიგებების საშუალებით ხშირად იყიდება ბიზნესი ჯერ კიდევ აუშენებელ საცხოვრებელ სახლებში. აღნიშნულ ხელშეკრულებებში საუბარია არა უძრავი ქონების ნასყიდობაზე, ვინაიდან იმ მოცემული მომენტიდან არ არსებობს ამ გარიგების საგანი, არამედ უფლების დათმობაზე იმ უძრავ ქონებაზე, რომელიც იქმნება. აღნიშნულის საფუძველზე, ამ პირს (მყიდველს) შეუძლია მოითხოვოს აშენებულ საცხოვრებელ სახლზე საკუთრების უფლების რეგისტრაცია. ამასთან, ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების მოთხოვნის უფლების დათმობა შეუძლებელია ყველა მონაწილის თანხმობის გარეშე, ვინაიდან მოვალის თანხმობის გარეშე არ შეიძლება მოთხოვნის დათმობა ისეთი ვალდებულების შესრულებაზე, სადაც კრედიტორის პიროვნებას არსებითი მნიშვნელობა აქვს მოვალისათვის. ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მონაწილის პიროვნებას არსებითი მნიშვნელობა აქვს, ამიტომ, მოთხოვნის დათმობა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი გათვალისწინებულია ხელშეკრულებით ან მონაწილეთა შემდგომი შეთანხმებით.

წილის გადაცემასთან დაკავშირებით, ასევე საინტერესოა იმის განხილვა, შესაძლებელია თუ არა მისი გადაცემა მემკვიდრეებზე და ამისათვის რა საფუძვლებია საჭირო. ფიქრობ, ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე, მონაწილის სიცოცხლეში მისი წილის გადაცემა მემკვიდრეზე მოხდება ზემოთ განხილული ანალოგიით. გარდაცვალების შემდეგ მემკვიდრე მიიღებს მამკვიდრებლის წილის კომპენსაციას, ამხანაგობის საერთო ქონებიდან (გარდაცვლილი მონაწილის მიერ საერთო საქმეში შენატანების პროპორციულად) და არა ამხანაგობაში მონაწილეობის უფლებას.

ამხანაგობის საქმიანობის განხორციელების შედეგად შეიძლება წარმოიშვას არა მხოლოდ სარგებელი, შემოსავალი, არამედ ზიანი მიადგეს მესამე პირებს.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 935-ე მუხლის პირველი

ნაწილის თანახმად, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს, შემოსავლები მონაწილეებს შორის ნაწილდება მათი წილის შესაბამისად. წილობრივი მონაწილეობა, ანუ უფლება-მოვალეობების განაწილება, როგორც სარგებლის მიღების, ხარჯებისა და ზიანის ანაზღაურების თვალსაზრისით, შეიძლება განისაზღვროს ამხანაგობის საერთო საქმეში პირადი მონაწილეობის გათვალისწინებით შენატანების პროპორციულად. აღნიშნული წესი კონკრეტულად უნდა განისაზღვროს ხელშეკრულებაში. არასამართლიანი და ბათილია ხელშეკრულებაში იმ პირობის გათვალისწინება, რომელიც ამხანაგობის რომელიმე მონაწილეს არ აძლევს უფლებას მონაწილეობა მიიღოს სარგებლის განაწილებაში, აგრეთვე, ათავისუფლებს ხარჯებისა და ზარალის ანაზღაურების მოვალეობისაგან (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1046-ე, 1048-ე მუხლები).¹⁹⁶ ამხანაგობის ყველა წევრზე თანაბრად ან წილობრივად ნაწილდება როგორც შემოსავლები, ისე გასავლები. მაგალითად, 1993 წელს რამდენიმე პირმა შექმნა ამხანაგობა – ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება ობიექტის მშენებლობის მიზნით. ობიექტის აშენება არ იყო დასრულებული, როდესაც ერთ-ერთმა მონაწილემ 1994 წელს დააფინანსა ობიექტი 37000 მანეთის ოდენობით და ეს თანხა ჩათვალა თავის წილად საერთო საკუთრებაში. იმის გამო, რომ არ სურდა შეენარჩუნებინა სახელშეკრულებო ურთიერთობები, მოითხოვა მისი კომპენსაცია ფულით. რუსეთის სასამართლომ არ დააკმაყოფილა მისი სარჩელი იმ საფუძველით, რომ მოსარჩელის მიერ საერთო საქმეში შეტანილი ფულადი სახსრები წარმოადგენს შენატანს, რომელიც ქმნის საერთო საკუთრებას, ხოლო წილი გასავლებისა და ზიანის გათვალისწინებით მონაწილეების მიერ არ იყო გათვალისწინებული და მისი განსაზღვრა არ იყო აღნიშნული სარჩელის საგანი.¹⁹⁷

რუსეთის სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი შემოსავლების განაწილებასთან დაკავშირებით ცხადყოფს, რომ: ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შექმნილ საერთო ქონებაში წილი შეიძლება განისაზღვროს ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა შენატანების (წილის) პროპორციულად, თუ ხელშეკრულების პირობებით სხვა რამ

¹⁹⁶ Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю.Е.Булатецкого и В.А.Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 2002 г., С. 609.

¹⁹⁷ Книзева Г.А., О практике рассмотрения споров о защите прав собственности, в том числе по договорам простого товарищества и долевого участия в строительстве, Вестник ВАС РФ, 2000 г., №3, С. 48.

არ არის გათვალისწინებული.¹⁹⁸ ამხანაგობაში ერთობლივი საქმიანობის შედეგად მიღებული შემოსავალი – სარგებელი შეიძლება გამოიხატოს როგორც ფულადი სახით, ისე ქონების ნაშთით. ამხანაგობის ხელშეკრულების სახეობის მიხედვით, სარგებლის მიღება და მისი განაწილება შეიძლება იყოს როგორც ერთობლივი საქმიანობის მთავარი მიზანი (კომერციული ამხანაგობა), ისე შემთხვევით ფაქტორი (არაკომერციული ამხანაგობა). მაგრამ, ორივე შემთხვევაში მოქმედებს ზოგადი წესები საერთო საქმეში შენატანის შესაბამისად მიღებული სარგებლიდან წილის განაწილების შესახებ.¹⁹⁹

საერთო წილადი საკუთრების თითოეული მონაწილეს უფლება აქვს საერთო საკუთრების წილზე. ეს წილი ყოველთვის აბსტრაქტულია და, ამიტომ, შეიძლება გამოიხატოს სხვადასხვა ფორმაში: წილადებში, პროცენტებში, მეტრებში.²⁰⁰ როგორც წესი, ამხანაგობის ხელშეკრულებებში, რომლებიც მიზნად ისახევენ რაიმე შენობის, დანესებულების შექმნას (აშენებას), მშენებლობაში მონაწილეთა წილი და შემდგომ დამთავრებული ობიექტის გაყოფა განისაზღვრება კვადრატულ მეტრებში საერთო ფართის შესაბამისად.

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1853-ე მუხლის მეორე ნაწილი განსხვავებულად ადგენს მონაწილეთა შემოსავლებისა და ზიანის განაწილების წესს. კერძოდ, რაც შეეხება იმ მონაწილეს, რომელმაც ამხანაგობაში შეიტანა მხოლოდ თავისი შრომა, მისი წილი სარგებლისა და ზიანის განაწილებაში განისაზღვრება ისე, როგორც იმ მონაწილის წილი, რომელმაც საერთო საქმეში შეიტანა ყველაზე ნაკლები შენატანი. არ ვეთანხმები ამგვარ კანონისმიერ მოწესრიგებას, ვინაიდან, შრომითი გამოცდილების მქონე ამხანაგობის მონაწილემ შეიძლება პირადად შეასრულოს უამრავი სამუშაო, რაც შეიძლება დაკავშირებული იყოს ამხანაგობის ხარჯებთან და არ იყოს (თავისი ღირებულებით) იმ შენატანზე ნაკლები, რომელიც საერთო საქმეში შეიტანა (ფულადი ან მატერიალური სახით) ერთ-ერთმა მონაწილემ. შენატანები როგორც მატერიალური, ისე არამატერიალური ექვემდებარება ფულად შეფასებას. აქედან გამომდინარე, იმ მონაწილემ, რომელმაც შენატანის სახით საერთო საქმეში შეიტანა

¹⁹⁸ А.Н.Гусев, Гражданское право, Т.II, изд., „ИНФРА“, М., 2003 г., С. 397.

¹⁹⁹ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“ 2006 г., С. 775.

²⁰⁰ Романец Ю.В. Договор простого товарищества и подобные ему договоры (вопросы теории и судебной практики), Вестник ВАС РФ, 1999 г., №12, С. 104.

შრომითი გამოცდილება შენატანის წილის შესაბამისად უნდა მიიღოს სარგებლის მიღების უფლება.

საფრანგეთის სავაჭრო სამართლის თანახმად, შემოსავლები და ზიანი ამხანაგობის მონაწილეებს შორის ნაწილდება საერთო ქონებაში მათი კუთვნილი წილების პროპორციულად. თუმცა, ეს წესი შეიძლება შეიცვალოს ამხანაგობის ხელშეკრულებით.²⁰¹

ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების თითოეულ მონაწილეს უფლება აქვს, ყოველი მონაწილისაგან მოითხოვოს მოვალეობათა კეთილსინდისიერი შესრულება ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე. ერთობლივი საქმიანობის მონაწილეთა ის მოთხოვნები ერთმანეთის მიმართ, რომლებიც გამომდინარეობს ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებიდან, არ შეიძლება გადაეცეს სხვა პირებს (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 936-ე მუხლი). ამხანაგობის ხელშეკრულების პირობებით გათვალისწინებული ერთობლივი საქმიანობის განხორციელება დაკავშირებულია თითოეული მონაწილის მიერ ნაკისრი ვალდებულების კეთილსინდისიერი შესრულებით და, შესაბამისად, აღნიშნულზე კონტროლის განევის უფლება მონაწილეთა შორის თავისთავად წარმოშობს ურთიერთმოთხოვნებს ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებებიდან გამომდინარე, რაც მონაწილეთა პიროვნულ მონაცემებთან არის დაკავშირებული. აქედან გამომდინარე, დაუშვებელია სხვა პირებს გადაეცეთ იმ მოთხოვნების უფლება, რაც ხელშეკრულების ერთ (ან რამდენიმე) მონაწილეს შეიძლება გაუჩნდეს სხვა მონაწილეთა (ან მონაწილის) მიმართ. მაგალითად, ვალდებულებათა ჯეროვანი შესრულების, ხარვეზების აღმოფხვრის, სარგებლის მიღების, განაწილების და სხვ.

²⁰¹ Гражданское и Торговое Право Капиталистических Государств, Отв. ред. К.К.Яичков, изд. „Международные отношения“, М., 1996 г., С. 122.

§2. ერთობლივი საქმიანობის მართვის წესი და სახეები

ნებისმიერი სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტების საქმიანობა საჭიროებს მართვას-ხელმძღვანელობას, რომელიც ემსახურება გაერთიანების (კონკრეტულ შემთხვევაში-ერთობლივი საქმიანობის) მიზანს.

ერთობლივი საქმიანობის მიზნის თავისებურება განსაზღვრავს, აგრეთვე, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა ხელმძღვანელობით-მმართველობით უფლებამოსილებას-მონაწილეობა მიიღონ დასახული მიზნის მიღწევაში.

ამხანაგობის საქმეების მართვას მისი საქმიანობის მიმართულებების განსაზღვრა და ამხანაგობის მონაწილეთა ერთიანი მიზნის მისაღწევად გარკვეული მოქმედებების განხორციელება წარმოადგენს.²⁰² ერთობლივი საქმიანობის სწორად წარმართვა, რაც მონაწილეთა მოქმედებებში უნდა აისახოს, ამხანაგობის მიზნის, ანუ სასურველი სამართლებრივი შედეგის მიღწევის აუცილებელი პირობაა. ამიტომაც, აუცილებლად მიმაჩნია დეტალურად განვიხილო ამხანაგობის მართვის წესი, მისთვის დამახასიათებელი თავისებურებები და, ამავე დროს, პრობლემებიც, რომლებიც როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით, გარკვეულ შესწავლასა და გადაწყვეტას საჭიროებენ.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 934-ე მუხლი ადგენს ამხანაგობის საერთო საქმეების მართვის სხვადასხვა წესს, კერძოდ: საკანონმდებლოსა და სახელშეკრულებოს. საკანონმდებლო წესს ადგენს აღნიშნული მუხლის პირველი ნაწილი, რომლის თანახმად, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს, ხელშეკრულების მონაწილეები ერთობლივად უძღვებიან საქმეებს და წარმოადგენენ ამხანაგობას მესამე პირებთან ურთიერთობაში. ყოველი გარიგების დადებისას საჭიროა ხელშეკრულების ყველა მონაწილის თანხმობა. სამოქალაქო კოდექსის 934-ე მუხლის მეორე და მესამე ნაწილის შინაარსით გათვალისწინებულია ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) მართვის სახელშეკრულებო წესი, რომლის თანახმად, თუ საქმეების მართვა ხელშეკრულებით დაკისრებული აქვს ერთობლივი საქმიანობის ერთ ან რამდენიმე მონაწილეს ისე, რომ თითოეულს

²⁰² Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 563.

უფლება აქვს იმოქმედოს დამოუკიდებლად, მაშინ თითოეულ მათგანს შეუძლია შეედავოს გარიგების დადებისას. ასეთი შედაგების შემთხვევაში გარიგება არ დაიდება. თუ ხელშეკრულებით ამხანაგობის საქმეების გაძლოლა დაკისრებული აქვს ერთ-ერთ მონაწილეს, საეჭვოობისას ის წარმოადგენს ამხანაგობას მესამე პირებთან ურთიერთობაში და მის მიერ დადებული გარიგებები ნამდვილია. ამხანაგობის საერთო საქმეების მართვის საკანონმდებლო წესი ადგენს საქმეების მართვის წესს არა მხოლოდ ამხანაგობის შიგნით, ანუ მონაწილეთა შორის, არამედ მესამე პირების წინაშე, ე.ი. ამხანაგობის წევრები ყველა საკითხზე გადანყვეტილებას იღებენ ერთობლივად, ყველა წევრის მონაწილეობით და, ასევე, გამოდიან მესამე პირების წინაშე. ამდენად, დადგენილი საკანონმდებლო წესის თანახმად, ამხანაგობის მართვისას ყველა საკითხზე გადანყვეტილების მიღება და მისი აღსრულებაც ხდება ამხანაგობის ყველა წევრის ერთობლივი მონაწილეობით. ამხანაგობის ხელშეკრულებით შეიძლება დადგინდეს სხვა წესიც, თუმცა ზემოაღნიშნული პრინციპის შეცვლა ამხანაგობის საქმიანობასთან დაკავშირებულ ძირითად საკითხებზე გადანყვეტილების მიღების შემთხვევაში, მათ შორის, მესამე პირებთან საერთო საქმეების მართვის წესის დადგენის ნაწილშიც არ არის მიზანშეწონილი.

უნდა აღინიშნოს, რომ, ამხანაგობის ხელშეკრულების ნორმების შინაარსიდან გამომდინარე, ამხანაგობის ერთობლივი საქმიანობის მართვას საკანონმდებლო წესით, უპირატესობა ენიჭება, განსხვავებით სახელშეკრულებო წესისაგან.

საერთო საქმეების მართვა ყველა მონაწილის მიერ ხორციელდება ერთობლივად, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1044-ე მუხლის მეხუთე ნაწილიდან გამომდინარე, მონაწილეთა საერთო საქმეებთან დაკავშირებული გადანყვეტილებები შეიძლება მიღებულ იქნეს არა მარტო კონსესუსის საფუძველზე, არამედ ხმათა უმრავლესობით.²⁰³ ეს კი იმას გულისხმობს, რომ ამა თუ იმ საკითხის განხილვის დროს მიღებულ გადანყვეტილებას მხარი უნდა დაუჭიროს ამხანაგობის საერთო მონაწილეთა უმრავლესობამ, მიუხედავად იმისა, არიან თუ არა თანაბარი წილის მფლობელები. ამ შემთხვევაში უპირატე-

²⁰³ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С.771-772.

სობა ენიჭება მხარდამჭერთა რაოდენობას, თუ შეთანხმებით სხვა რამ არ არის დადგენილი.²⁰⁴ 1997 წლის საქართველოს სამოქალაქო კოდექსისგან განსხვავებით, 1964 წლის სამოქალაქო სამართლის კოდექსში (მუხლი 448), საუბარი იყო გადანყვევტილების მიღებაზე ხმათა უმრავლესობით. კერძოდ, ამ კოდექსის 934-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ ხელშეკრულება ითვალისწინებს, რომ გადანყვევტილების მისაღებად საკმარისია ხმათა უმრავლესობა, იგი განისაზღვრება ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო რაოდენობის მიხედვით და არა შესატანის ოდენობით.

აღნიშნული საკითხისთვის მნიშვნელოვანი ადგილის დათმობას მოქმედ კანონმდებლობაში (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 934-ე მუხლის პირველი ნაწილი) განაპირობებს ამხანაგობის მონაწილეთა პირადი დამოკიდებულება, ვინაიდან ამხანაგობის ხელშეკრულება, უპირველეს ყოვლისა, არის პირთა და არა კაპიტალის გაერთიანება. ამხანაგობის საქმიანობის არსიდან გამომდინარე, აღნიშნული წესი მიუღებლად მიმაჩნია, ვინაიდან ეს ამხანაგობის მონაწილეებს შორის ხშირი დავების წარმოშობის საფუძველია. აღნიშნული პრობლემების თავიდან აცილების მიზნით, უკეთესი იქნებოდა, თუ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის სპეციალურ ნორმებში მოხდებოდა მითითება იმ არსებითი ხასიათის საკითხებზე, რომელთა განხილვის შემთხვევაში აუცილებელი იქნებოდა გადანყვევტილების მიღება ყველა მონაწილის თანხმობით ან ზემოთ აღნიშნული საკითხები სავალდებულო დასარეგულირებელი უნდა იყოს ამხანაგობის ხელშეკრულებით, ე.ი. ამხანაგობის კონკრეტული საქმიანობის გათვალისწინებით მონაწილეებმა თავად უნდა განსაზღვრონ საკითხთა ის სავალდებულო ნუსხა, რომელთა გადანყვევტა და, შესაბამისად, მათი რეგულირების წესის დადგენა უნდა მოხდეს ერთობლივად, ყველა მონაწილის თანხმობით. მაგალითად, ამხანაგობის იმ მონაწილის უფლება-მოვალეობის შეწყვეტა და მისი გასვლა ამხანაგობიდან, რომელიც არ ასრულებს მასზე დაკისრებულ ინდივიდუალური ხასიათის ვალდებულებას და ამით უარყოფით გავლენას ახდენს ან აფერხებს საერთო შედეგის მიღწევას. კერძოდ, თუ რომელიმე წევრი უარს ამბობს წილის (შენატანის) ეტაპობრივ შეტანაზე და ა.შ.

²⁰⁴ Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 563.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 934-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, თუ საქმეების მართვა ხელშეკრულებით დაკისრებული აქვს ერთობლივი საქმიანობის ერთ ან რამდენიმე მონაწილეს ისე, რომ თითოეულს უფლება აქვს იმოქმედოს დამოუკიდებლად, მაშინ თითოეულს შეუძლია შეედავოს მეორეს გარიგების დადებისას. ასეთ შემთხვევაში გარიგება არ დაიდება. აღნიშნული ნორმა გულისხმობს, რომ ასეთ მონაწილეებს უფლება ეძლევათ, ნებისმიერ საკითხზე დამოუკიდებლად მიიღონ გადაწყვეტილება, თვითონვე აღასრულონ იგი და გამოვიდნენ მესამე პირების წინაშე. თუმცა, მართვის ასეთი ნების დროს თითოეულ მონაწილეს შეუძლია სადავო გახადოს მეორე მონაწილის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება და ხელი შეუშალოს მის აღსრულებასაც. მიმაჩნია, რომ აღნიშნული წესი როგორც სამართლებრივი, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით, გაუმართლებელია, ვინაიდან მართვის ეს ფორმა ამხანაგობის საქმიანობაში ხშირი დავების წარმოშობის საფუძველი იქნება. ამასთან, ურთიერთგამომრიცხავი და ბუნდოვანია, თუ რას გულისხმობს და როგორ უნდა განხორციელდეს ამხანაგობის მართვა ერთი ან რამდენიმე მონაწილის მიერ ერთობლივად და, ამავე დროს, დამოუკიდებლად. ეს თუ გულისხმობს ამ მონაწილეებს შორის ფუნქციების განაწილებასა და თავიანთი ფუნქციების დამოუკიდებლად აღსრულების უფლებას, მაშინ დამოუკიდებლობა შეზღუდულია იმით, რომ სხვა მონაწილეებს (კანონით) მინიჭებული აქვთ უფლება ნებისმიერ შემთხვევაში შეედავონ და ხელი შეუშალონ ამა თუ იმ საკითხის აღსრულებას. პრაქტიკა ადასტურებს, რომ აღნიშნული წესი ხშირად ქმნის ამხანაგობის საქმიანობისათვის დამაბრკოლებელ გარემოებებს. მიმაჩნია, რომ შინაარსობრივად შეიცვალოს და ამ ნაწილის რედაქცია ჩამოყალიბდეს შემდეგი სახით: „თუ საქმეების მართვა ხელშეკრულებით დაკისრებული აქვს ერთობლივი საქმიანობის ერთ ან რამდენიმე მონაწილეს, თითოეულის უფლებამოსილება ამა თუ იმ მოქმედების დამოუკიდებლად შესრულებაზე უნდა დადგინდეს სხვა ყველა მონაწილის თანხმობით.“ ამ შემთხვევაში, მათ მიეცემათ მხოლოდ წარმომადგენლობის და არა დამოუკიდებლად მართვის უფლება. ერთობლივი საქმიანობის ხელმძღვანელობა ხელშეკრულებით შეიძლება დაეკისროს ერთ-ერთ მონაწილეს. ამავე დროს, მას ევალება საერთო საქმეების მართვა, ყველა დანარჩენი მონაწილის მიერ ხელმოწერილი

სპეციალური მინდობილობის გაცემით.²⁰⁵ პრაქტიკაში ცოტაა შემთხვევა, როდესაც საერთო საქმეებს ყველა მონაწილე ერთობლივად მართავს. მონაწილის უფლებაა ანარმოს საქმე ხელშეკრულების დანარჩენი მონაწილეების სასარგებლოდ და მონაწილეობა მიიღოს ამხანაგობისა და მისი ქონების ბედის გადანაცვებაში. საქმის წარმოების უფლებამოსილება – ეს არის შიდა უფლებები (დაფუძნებული შემწყნარებლობასა და, აგრეთვე, მოქმედებაზე, მაგალითად, გაცემული ბრძანებების დაცვა – შესრულება). შეიძლება ითქვას, რომ საქმის წარმოების უფლებამოსილება წარმოადგენს კანონიერ უფლებას. იგი კარდინალურად განსხვავდება წარმომადგენლობითი უფლებამოსილებისგან, რომელიც წარმოადგენს საზოგადოების გარეთ მოქმედ იურიდიულ ძალაუფლებას.²⁰⁶

მხანაგობებში შესაძლებელია განვასხვაოთ შიდა ურთიერთობები – მონაწილეების ურთიერთობა ერთმანეთს შორის და საგარეო ურთიერთობები – მესამე პირებთან მიმართებით. მაგალითად, შენატანების შესრულებისას (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §706) ან მოგება-ზარალის განაწილებისას (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §721) საუბარია შიდა ურთიერთობებზე. საგარეო ურთიერთობები გულისხმობს მესამე პირებთან გარიგების დადებას და პასუხისმგებლობას მათ წინაშე.

გამონაკლისის სახით, არსებობს ამხანაგობები, რომლებსაც არ გააჩნიათ საგარეო ურთიერთობები, არამედ მხოლოდ შიდა ურთიერთობით შემოიფარგლებიან. მაგალითად, გაერთიანება, რომელსაც ჰყავს ავტომობილი ერთობლივ მოხმარებაში და მას მონაწილეები იყენებენ სამგზავროდ და, აგრეთვე, საერთო მიზნებისთვის. ამ შემთხვევაში მონაწილეები სანვავს ყიდულობენ არა გაერთიანების, არამედ საკუთარი სახელით, მძლოლი მხოლოდ ანაწილებს ხარჯებს მგზავრებს შორის. აქ საუბარია გაერთიანებაზე, რომლის წევრებს არა აქვთ ცალმხრივად საგარეო ურთიერთობების დამყარების უფლება.²⁰⁷ საქმის წარმოების უფლებამოსილება გააჩნია ყველა მონაწილეს (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §709-ის პირველი ნაწილი), ეს გულისხმობს თითოეულ გარიგებაზე ყველა მონაწილის თანხმობას.

²⁰⁵ О.С.Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс“, С.-П 2004 г, С. 737-738.

²⁰⁶ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York 1992, S. 608.

²⁰⁷ Dieter Medicus. Schuldrecht II, Besondere Teil, Dr.Dr.h.c.Verlag C.H.Beck, München, 2004, S. 231-232.

§709-ის მეორე ნაწილის მიხედვით, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულების შესაბამისად, გადანყვეტილების მისაღებად საჭიროა ხმათა უმრავლესობა, იგი უნდა განისაზღვროს მონაწილეთა რაოდენობის მიხედვით. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §710-ის თანახმად, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულებით საქმიანობის მართვა გადაცემული აქვს ერთ ან რამდენიმე მონაწილეს, ამხანაგობის დანარჩენ მონაწილეებს არა აქვთ უფლება მონაწილეობა მიიღონ საქმეების მართვაში. თუ საქმის წარმოების უფლებამოსილება ერთპიროვნულია, დანარჩენ მონაწილეებს §711-ის მიხედვით აქვთ დაპირისპირების უფლება, რაც აგრეთვე, შეიძლება გამოხატული იყოს თხოვნის სახით.²⁰⁸

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1857-ე მუხლის მიხედვით: თუ საქმეების გაძღოლა ეკისრება ამხანაგობის რამდენიმე მონაწილეს ისე, რომ არ არის განსაზღვრული თითოეული მათგანის მოვალეობები ან არ არის მითითებული, რომ ერთ-ერთ მონაწილეს არ შეუძლია იმოქმედოს სხვების გარეშე, მაშინ თითოეულ მათგანს ცალკე შეუძლია განახორციელოს ერთობლივი საქმიანობის გაძღოლასთან დაკავშირებული ყველა მოქმედება.

ერთობლივი საქმიანობის მონაწილეს შეიძლება საქმეების მართვის უფლებამოსილება ხმათა უმრავლესობით ჩამოერთვას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი უხეშად დაარღვევს ხელშეკრულებით მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს. ხელშეკრულების მონაწილეს უფლება აქვს უარი თქვას საქმეების მართვაში მონაწილეობაზე (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 934-ე მუხლის მეოთხე ნაწილი). თუმცა, ეს არ ნიშნავს, რომ მას უარი უნდა ეთქვას ერთობლივი საქმიანობის საბოლოო შედეგებიდან მისი კუთვნილი წილის შესაბამისი სარგებლის მიღებაზე. სარგებლის მიღებისას გათვალისწინებული იქნება, აგრეთვე ის ზიანიც, რომელიც ამხანაგობას მიაღდა მისი არამართლზომიერი მოქმედებით.²⁰⁹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის სპეციალური ნორმები არაფერს ამბობს აღნიშნული უფლებამოსილების ჩამორთმევის სავალდებულო ფორმის შესახებ. მიმართა, რომ ერთობლივი საქმიანობის მონაწილისათვის უფლებამოსილების ჩამორთმევის შესახებ გადანყვეტილების მიღება ამხანაგობის მონაწილეთა მიერ უნდა მოხდეს აუცილებლად წერილობითი ფორმით, რაც

²⁰⁸ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 608.

²⁰⁹ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 290.

თავიდან აგვარიდებს მოსალოდნელ დავებს როგორც ამხანაგობის მონაწილეთა შორის, ისე მესამე პირებთან. კანონით არ არის დადგენილი ის გარემოებები, რომლებიც შეიძლება საფუძვლად დაედოს ერთობლივი საქმეების მართვაში ამხანაგობის ამა თუ იმ წევრის მონაწილეობის უფლებამოსილების ჩამორთმევას. ვფიქრობ, აღნიშნული გარემოებების ამომწურავი ჩამონათვალი შეუძლებელი იქნებოდა და, აქედან გამომდინარე, გაუმართლებელიც. თუ რა გარემოება შეიძლება დაედოს საფუძვლად ასეთი უფლებამოსილების შეზღუდვას, ეს შეფასება უნდა გაკეთდეს კონკრეტულ შემთხვევაში, კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §712-ის, §715-ის შესაბამისად, სერიოზული საფუძვლების არსებობისას, კერძოდ, უფლებამოვალეობების არაჯეროვანი ან უხეში დარღვევის შემთხვევაში, მონაწილეთა ხმათა უმრავლესობით ხდება წარმომადგენლობის უფლებამოსილების ჩამორთმევა. აღნიშნულ შემთხვევებში წარმომადგენლობის უფლებამოსილების ჩამორთმევა სადავოა, თუ ვისზე იქნება ეს დამოკიდებული, როდესაც გარიგების ეფექტურობა დამოკიდებულია კეთილ თუ ბოროტ ზრახვაზე, ფაქტის ცოდნაზე ან უცოდინარობაზე, არასაკმარის ან არადამაკმაყოფილებელ სურვილზე, წარმომადგენელზე, წარმოდგენილ მონაწილეებსა თუ ყველაზე. §166-ის პირველი ნაწილის მიხედვით ეს დამოკიდებულია წარმომადგენელზე, რადგან იგი მოქმედებს თავისი ნებით. შესაბამისად, მან უნდა იცოდეს ამ ნების გამოვლენის სამართლებრივი შედეგის დადგომის საფუძვლები. წარმომადგენელმა სწორედ მისთვის მიიჩიებული უფლებამოსილების ფარგლებში უნდა დადოს გარიგება მესამე პირებთან ან შეასრულოს სხვა იურიდიული მოქმედება ამხანაგობის საერთო მიზნების გათვალისწინებით. საერთო წარმომადგენლობის შემთხვევაში, საკმარისია ერთი წარმომადგენლის ბოროტი ზრახვა, უცოდინარობა ან არასაკმარისი სურვილი და ა.შ. სამართლებრივი შედეგების დადგომისთვის.²¹⁰

კანონის თანახმად (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §716) მონაწილეს, რომელსაც ჩამოერთვა ამხანაგობის მართვის უფლება, შეუძლია გაუწიოს კონტროლი აღნიშნულ პირებს დაკისრებული

²¹⁰ Münch Komm/Thiele §166 აღნ. 14,19,21; Münch Komm/P. Ulmer §714 აღნ. 17; Palandt/Heinrichs §166 აღნ.; nb. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 609-610.

მოვალეობის შესრულებაში.²¹¹ შესაძლებელია აგრეთვე, ისეთი შემთხვევა, როდესაც ამხანაგობის მონაწილეს, რომელსაც არ გააჩნია შესაბამისი უფლებამოსილება ყველა მონაწილის ინტერესების გათვალისწინებით, მათი ან საკუთარი სახელით დადოს გარიგება. ამ შემთხვევაში, თუ პირს ჰქონდა შესაბამისი საფუძველი ევარაუდა, რომ გარიგება ნამდვილად საჭიროა ყველა მონაწილის ინტერესების დასაკმაყოფილებლად, მას უფლება აქვს მოითხოვოს გარიგების განხორციელებით გამოწვეული ხარჯების ანაზღაურება.²¹² თუმცა, თუ ამხანაგობის დანარჩენმა მონაწილეებმა განიცადეს ზარალი, მათ უფლება აქვთ ანაზღაურება მოითხოვონ იმ მონაწილესაგან, რომელმაც დადო გარიგება.²¹³

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 934-ე მუხლის მეხუთე ნაწილის და გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §713-ის თანახმად, თუ ხელშეკრულებიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს, ხელმძღვანელი პირების უფლება-მოვალეობები განისაზღვრება დავალების წესების შესაბამისად, ანუ იმ პირების უფლება-მოვალეობები, რომლებიც მონაწილეობენ ამხანაგობის მართვაში და შესაბამისად ახორციელებენ წარმომადგენლის ფუნქციას (ე.ი. მოქმედებენ ამხანაგობის სახელით), განისაზღვრება ხელშეკრულებით, ამხანაგობის სპეციალური ნორმებითა და დავალების ხელშეკრულების ზოგადი წესებით, რომლებიც არ ეწინააღმდეგება სპეციალურ ნორმებს.²¹⁴ საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1859-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად კი, თუ ხელშეკრულებაში არ არის მითითებული ამხანაგობის მართვის სპეციალური წესების შესახებ, დაცული უნდა იქნეს შემდეგი პირობები:

ამხანაგობის მონაწილეები ერთმანეთს ანიჭებენ მართვის უფლებამოსილებას. თითოეული მათგანის მოქმედება ვრცელდება სხვა მონაწილის წილზეც, რომლისგანაც არ მიუღიათ თანხმობა აღნიშნულ საქმიანობაზე; მაგრამ მათ ან ერთ-ერთ მათგანს, უფლება აქვს

²¹¹ Dieter Medicus .Schuldrecht II, Besondere Teil, Dr. Dr .h.c. Verlag C.H.Beck, München, 2004, S. 232.

²¹² Гражданское право в 4-х томах, Т. IV, Обязательственное право, Отв. ред.Е.А. Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 564.

²¹³ Гражданское право, Под ред. А.П Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. 2, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 773.

²¹⁴ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 291.

უარი თქვას ამ მოქმედებაზე (operation), სანამ ის განხორციელდება. ამხანაგობის საქმეების მართვა შეიძლება დაევალოს ერთ ან რამდენიმე მის მონაწილეს ან ყველას ერთობლივად.²¹⁵

ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით მიმაჩნია, რომ უპირატესობა უნდა მიენიჭოს ამხანაგობის საქმიანობის მართვის ისეთ ფორმას, რომელიც ვლინდება ამხანაგობის საქმიანობიდან გამომდინარე საკითხებზე, ერთობლივი გადანყვეტილების მიღებაში. ერთობლივი გადანყვეტილების მიღების წესი კი შეიძლება დადგინდეს ხელშეკრულებით, ურთიერთშეთანხმებით. გადანყვეტილებათა აღსრულება შეიძლება მოხდეს როგორც ყველა მონაწილის ერთობლივი მოქმედებით, ისე ერთი ან რამდენიმე მონაწილისათვის ამ ფუნქციის დაკისრებით, რაც უნდა მოხდეს წარმომადგენლობის და მინდობილობის ზოგადი პრინციპების დაცვით. ამდენად, ამხანაგობის საქმიანობის მართვაში ცალკე რეგულირების საგანია აღსრულებასთან დაკავშირებული ურთიერთობები, რაც თავისთავად უკავშირდება როგორც ამხანაგობის, ისე მესამე პირთა ინტერესებს. სწორედ ამ უკანასკნელთა ინტერესების დაცვას ითვალისწინებს 934-ე მუხლის მესამე ნაწილი, რომლის თანახმად: თუ ხელშეკრულებით ამხანაგობის საქმეების გაძღოლა დაკისრებული აქვს ერთ-ერთ მონაწილეს, საეჭვოობისას ის წარმომადგენს ამხანაგობას მესამე პირებთან ურთიერთობაში და მის მიერ დადებული გარიგებები ნამდვილია. ანუ, თუ პირი, როგორც ამხანაგობის წარმომადგენელი, მონაწილეობს მესამე პირებთან სამართლებრივ ურთიერთობებში და მის მიერ შესრულებული მოქმედება (გარიგების დადება და ა.შ.) ან შედეგი მიუღებელი და სადავო გახდება ამხანაგობის სხვა მონაწილეებისათვის (მონაწილისთვის), ასეთ წარმომადგენელსა და მესამე პირს შორის დადებული გარიგება მესამე პირის თანხმობით, მონაწილეთა ნების მიუხედავად, იქნება ნამდვილი და იგი წარმოშობს შესაბამის შედეგებს. თუმცა, აქ დადგება წარმომადგენლის პასუხისმგებლობა ამხანაგობის წინაშე. ასევე, კონკრეტულ შემთხვევაში გასათვალისწინებელი იქნება მესამე პირის კეთილსინდისიერების მომენტი, ანუ იყო თუ არა იგი დარწმუნებული, რომ წარმომადგენელი ასრულებდა ამხანაგობის დავალებას და არ მოქმედებდა თავისი ინტერესების სასარგებლოდ, რაც გამოიწვევს როგორც წარმომადგენლის, ისე მესამე

²¹⁵ Л. Жюлино Де ля Морандьер, Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы“, М., 1961 г., С. 314.

პირის ერთობლივ პასუხისმგებლობას დამდგარი შედეგების მიმართ.

ამხანაგობის მონაწილის უფლება არის იურიდიული ძალაუფლება განხორციელოს სამართლებრივი ქმედებები – დადოს გარიგებები, ერთი მხრივ, მონაწილეებს შორის და, მეორე მხრივ, მესამე პირებს შორის. საუბარია წარმომადგენლობის უფლებამოსილებაზე (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §164). წარმომადგენლობის უფლება მოქმედებს ამხანაგობის გარეთ და დაფუძნებულია სამართლებრივ შესაძლებლობებზე. იმავდროულად, საქმის წარმოების უფლება მოქმედებს შიდა განაწესში.²¹⁶

ამდენად, ამხანაგობის მონაწილეს, რომელმაც ვერ გაამართლა დანარჩენი მონაწილეების მიერ მინიჭებული ნდობა, ურთიერთპატივისცემა და სხვა გარემოების გამო ერთობლივი საქმიანობის მართვა, რომელიც ითვალისწინებს როგორც საშინაო (მონაწილეთა შორის), ისე საგარეო (მესამე პირებთან) ურთიერთობის დამყარებას საერთო მიზნის მისაღწევად ხმათა უმრავლესობით უნდა ჩამოერთვას საქმეების მართვის უფლებამოსილება.

ზოგიერთი ავტორი გეტავაზობს ამხანაგობის წევრთა კრების დაფიქსირებას სავალდებულო წერილობითი ფორმით, ვინაიდან ის დაეხმარება ამხანაგობის მონაწილეებს საერთო ქონების სათანადო მოვლა-პატრონობის, ექსპლუატაციისა და განვითარების უზრუნველყოფაში, გასაველებისა და შემოსავლების დაანგარიშებაში, სამომავლო ღონისძიებების შემოსავლების ანალიზსა და პროგნოზირებაში, მათ შორის წარმოებული გასაველების მიზანმიმართულებაში, საერთო საქმეში კონკრეტული მონაწილის მიერ შეტანილი შენატანის როლის განსაზღვრაში და სხვ. ამხანაგობის ყველა საერთო საქმე უნდა გაფორმდეს ოქმით ან ამხანაგობის ხელშეკრულებისადმი დამატებითი შეთანხმებით.²¹⁷ ვფიქრობ, საერთო საქმეების წარმართვა, საერთოდ, ამხანაგობის წევრების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებებისა და მისი განხორციელების ნესების წერილობით ფორმით დაფიქსირება არის სავალდებულო და ერთადერთი საშუალება, რაც იქნება ერთობლივი საქმიანობის წარმატების მიღწევის სრული გარანტია. უპირველეს ყოვლისა, ერთობლივი საქმიანობის მონაწილეებმა ხელშეკრულების დადების შემთხვევაში თავად უნდა განსაზღვრონ საერთო მიზნების მიღწევის აუცილებელი გზები. ვიზიარებ ავტორთა ზემოაღნიშნულ

²¹⁶ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 609.

²¹⁷ Зелянов Б, Особенности возмездных договоров, Право и экономика, 2001 г., №10, С. 5.

მოსაზრებას და მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის საქმიანობის წარმატებით განხორციელებას მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს, აგრეთვე, ამხანაგობის მართვის განხორციელების ის წესი, რომელიც უკავშირდება მონაწილეთა უფლებებს – მიიღონ ინფორმაცია ამხანაგობის საერთო საქმიანობისა და საერთო ქონების მდგომარეობის შესახებ, გაეცნონ საერთო საქმეების მართვასთან დაკავშირებულ ყველა დოკუმენტაციას. აღნიშნული ინფორმაციის სრულად მიღების უფლება აქვთ იმ მონაწილეებსაც, რომელთაც ჩამოერთვათ საქმეების მართვის უფლებამოსილება ან თავიანთი ნებით თქვეს უარი ამხანაგობის მართვაში მონაწილეობაზე. ზემოთ აღნიშნული უფლებებიდან გამომდინარე, ამხანაგობის საქმიანობის წარმატების აუცილებელ პირობას წარმოადგენს თითოეული მონაწილის ვალდებულება, ხელშეკრულების დანარჩენ მონაწილეებს მიაწოდოს სრული და ზუსტი ინფორმაცია საერთო საქმეების მდგომარეობის შესახებ. ერთობლივი საქმიანობის მონაწილეები ვალდებული არიან არ გაახმაურონ ამ საქმიანობის შედეგად მიღებული კონფიდენციალური ინფორმაცია (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 937-ე მუხლის მეორე ნაწილი). ანალოგიური წესია განსაზღვრული გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §716-ის პირველ ნაწილში. შეთანხმება, რომელიც გამორიცხავს ან ზღუდავს აღნიშნულ უფლებას არ წარმოადგენს მისი განხორციელების ხელშემშლელ პირობას, იმ შემთხვევაშიც, თუ არსებობს საქმეების მართვის არაკეთილსინდისიერი საფუძველი (§716-ის მეორე ნაწილი). კანონმდებლის აღნიშნული პოზიცია ზოგიერთ ავტორს მართებულიდ მიაჩნია, რითაც შეიძლება აღმოიფხვრას მუდმივი ჩარევა და ის უხერხულობა, რაც შესაძლებელია წარმოიშვას ნებისმიერ დროს ამხანაგობის საქმეების პირადი გაცნობისას თითოეული მონაწილის მიერ.²¹⁸

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსი, საქართველოს, რუსეთისა და გერმანიის სამოქალაქო კოდექსებისგან განსხვავებით, არ განსაზღვრავს სპეციალურ წესებს, რომლებიც ეხება ამხანაგობის მონაწილეთა უფლებებსა და მოვალეობებს, ერთობლივი საქმიანობის მართვის განხორციელებასთან დაკავშირებით გაეცნონ წარმოებულ დოკუმენტაციას, რაც, ვფიქრობ, ამხანაგობის ნებისმიერ მონაწილეს უფლებას არ ართმევს, მიიღოს შესაბამისი ინფორმაცია ერთობლივი

²¹⁸ Ландоф С.Н, Товарищества и акционерные общества, изд., „НКЮ“, Харьков, 1926 г., С. 42.

საქმიანობის წარმართვასთან დაკავშირებით. ამასთან, ამხანაგობის წევრების უფლება – გაეცნონ საერთო საქმეების მდგომარეობას, არ არის განსაზღვრული და არ ითვალისწინებს რაიმე მოქმედებების განხორციელებას, მაგალითად, საქონლის დათვლას, მისი ხარისხის ადგილზე შემოწმებას და სხვ. თითოეულ მონაწილეს, მიუხედავად იმისა, გააჩნია, თუ არა ამხანაგობის საერთო საქმეების გაძლოლის უფლებამოსილება, შეუძლია გაეცნოს საერთო საქმეების მართვასთან დაკავშირებულ ყველა ინფორმაციას – დოკუმენტაციას (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1045-ე მუხლი).

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 934-ე მუხლის პირველი ნაწილით განსაზღვრულია ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები მესამე პირებთან ურთიერთობაში, რაც ითვალისწინებს ხელშეკრულების ყველა მონაწილის თანხმობას ყოველი გარიგების დადებისას. აღნიშნული გამომდინარეობს იმ საერთო საქმიანობიდან, ანუ ერთობლივი მიზნიდან, რომლის მისაღწევადაც არიან გაერთიანებული ამხანაგობის მონაწილეები, ე.ი. ამა თუ იმ საკითხზე გადაწყვეტილების მიღება და, შესაბამისად, მისი განხორციელება ხდება ყველას თანხმობით, თუ გადაწყვეტილების შესრულება გულისხმობს მესამე პირებთან ხელშეკრულების დადებას, მაშინ ამ ხელშეკრულებას ხელს აწერს ამხანაგობის ყველა წევრი, ანუ გადაწყვეტილების აღსრულება ხდება ყველა წევრის უშუალო მონაწილეობით.²¹⁹

ამხანაგობის საქმეების მართვასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია იმ საკითხის განხილვა, შესაძლებელია, თუ არა ამხანაგობის საერთო საქმეების მართვაში მონაწილეობა მიიღონ მესამე პირებმა, რომლებიც არ არიან აღნიშნული გაერთიანების მონაწილეები.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ნორმები არეგულირებს ამხანაგობის საქმიანობის მართვას უშუალოდ მონაწილეთა მიერ. შეიძლება თუ არა ამხანაგობის საქმიანობის მართვა განახორციელოს პირმა (პირებმა), რომელიც არ არის ერთობლივი საქმიანობის მონაწილე. ამხანაგობის საერთო საქმეში მესამე პირების მონაწილეობის, არც დამკვეთისა და არც შეზღუდვის შესახებ სპეციალურ ნორმებში მითითებული არ არის. ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ასეთი დამკვეთა შესაძლებელია.

²¹⁹ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მეთოხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 287.

მესამე პირების გამოყენება ამხანაგობის საქმიანობაში შესაძლებელია განვიხილოთ ორი მიმართულებით: პირველი – ამხანაგობის მიზნის მისაღწევად საჭირო შრომითი საქმიანობის განხორციელებისას მესამე პირების ფიზიკური და გონებრივი შრომითი შესაძლებლობების გამოყენება, ინდივიდუალურად დადებული შრომითი ხელშეკრულებების საფუძველზე, კონკრეტული სამუშაოს შესასრულებლად; მეორე – მესამე პირების გამოყენება ამხანაგობის საქმიანობის მართვაში.

ამხანაგობის საქმეების მართვაში მესამე პირების ჩაბმა, ვფიქრობ, ეწინააღმდეგება თვით ამხანაგობის ურთიერთობების სამართლებრივ ბუნებას. საფრანგეთის სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, შესაძლებელია, რომ საქმეების მართვა ამხანაგობის მონაწილეებმა დაავალონ გარეშე პირს.²²⁰ საფრანგეთის კანონმდებლობისაგან განსხვავებით საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით ასეთი შემთხვევა არ არის ნებადართული, მაგრამ არც აკრძალულია. გერმანიის სასამართლო პრაქტიკაში კონკრეტული საქმის მესამე პირებზე გადაცემასთან დაკავშირებით აღნიშნულია, რომ ასეთი „უცხო ხელმძღვანელების“ თანამდებობიდან განთავისუფლებისათვის საკმარისია ხმათა უმრავლესობა (ფედერალური სასამართლოს ახალი ყოველკვირეული იურიდიული გამოცემა, 82, 2495).²²¹ ამხანაგობის მონაწილეები ზოგჯერ, რომელიმე ცალკეული სამუშაოს შესასრულებლად მესამე პირებთან დებენ შრომით ხელშეკრულებებს (მაგალითად, ხელოსანთან, რომელმაც უნდა შეასრულოს გარკვეული სამუშაო), მაგრამ საქმიანობის მართვა, რომელიც განსაზღვრულია ამხანაგობის ხელშეკრულებით, ამხანაგობის მონაწილეებმა უნდა განახორციელონ დამოუკიდებლად. ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები ურთიერთშეთანხმებით ყველა საერთო საქმეების მართვას თუ მესამე პირს დაავალებენ, მაშინ გამოირიცხება ამხანაგობის ხელშეკრულების საერთო საქმეების ერთობლივად გაძღოლა. ასეთი პრაქტიკა, შეიძლება ითქვას, არ პასუხობს თვით ამხანაგობის იდეას და ჩემი აზრით, ეს ზოგადად, გულისხმობს, რომ მესამე პირი, რო-

²²⁰ Л. Жюллино Де Ла Морандьер. Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы“, М., 1961 г., С. 314, Французский Гражданский Кодекс 1804 г., Перевод И.С.Перетерского. Юридическое изд-во „НКЮ СССР“, ст. 1861 –ая, М., 1941 г., С. 390.

²²¹ ფედერალური სასამართლო, ახალი ყოველკვირეული იურიდიული გამოცემა, 82 877; Münch KommP, Ulmer §712 აღმ. 1; იხ. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 608.

მელიც არ იქნება ამხანაგობის მონაწილე შეასრულებს აღმასრულებლის ფუნქციას. მას არ ექნება გადანაცვეტილებების თვითნებურად მიღებისა და ამხანაგობის საქმიანობის მართვის დამოუკიდებლად წარმართვის უფლება. მესამე პირის უფლება-მოვალეობებისა და მისი აღსრულების დეტალიზება უნდა მოხდეს თავად ხელშეკრულებით.

თავი IV. პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში

§1. ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძვლები

სამოქალაქო ბრუნვის სწრაფი და ხარისხიანი განხორციელებით სავსე უდიდესი მნიშვნელობა აქვს სახელმწიფოებო ურთიერთობათა მონაწილეების ვალდებულებათა ნორმალურ რეალიზაციას. თუმცა არ არის გამორიცხული მხარეთა მიერ ნაკისრი ვალდებულების შეუსრულებლობა, რასაც სახელმწიფოს მხრიდან შესაბამისი რეაგირება მოჰყვება და ეს, ძირითადად, გამოიხატება სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებით.²²²

სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ცნების საკითხი იურიდიულ ლიტერატურაში სადავოა. მიუხედავად მეცნიერთა აზრთა სხვადასხვაობისა, ზოგიერთი ავტორი იმ დასკვნამდე მიდის, რომ სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა წარმოადგენს სახელმწიფო იძულების ფორმას. მაგალითად, ვ.პ.გრიბანოვი სამოქალაქო-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას განმარტავდა, როგორც სახელმწიფო იძულების ფორმას, რომელიც დაკავშირებულია ქონებრივი ხასიათის სანქციის გამოყენებასთან, მიმართულია დარღვეული უფლებების აღსადგენად და სამოქალაქო ბრუნვის იურიდიულად თანასწორუფლებიან მონაწილეთა ეკონომიკური ურთიერთობების ნორმალური სტიმულირებისაკენ.²²³

ბ.ი.პუგინსკი აღნიშნავდა, რომ, თუმცა, შეიძლება პასუხისმგებლობა იყოს რეალიზებული უდავო (არასასარჩელო) წესით და, თუნდაც, მოვალის მიერ ნაკისრი ნებაყოფლობით პირგასამტეხლოს გადახდით ან დაზარალებული მხარისათვის ზიანის ანაზღაურებით, ეს არ ცვლის მის სახელმწიფო იძულებით ხასიათს.²²⁴ პრინ-

²²² მ.დუნდუა, დელიქტური პასუხისმგებლობის და სახელმწიფოებო პასუხისმგებლობის თანაფარდობა, სამართლის ჟურნალი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 52.

²²³ Гражданское Право, Учебник, В 2-х т. Т. I. Под ред. Е.А. Суханова, изд., „БЕК“, М., 1993 г., С. 172-173; см. М.И.Брагинский, В.В.Витрянский. Договорное право, Общие положения, изд., „Статут“, М., 2001 г., С. 607.

²²⁴ Пугинский Б.И, Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях, изд., „Юрид. лит.“ М., 1984 г., С. 137; см. М.И.Брагинский, В.В.Витрянский, Договорное право, Общие положения, изд., „Статут“, М., 2001 г., С. 607.

ციპი – „ხელშეკრულება უნდა შესრულდეს“ – *pacta sunt servanda* – მსოფლიოს ყველა მართლწესრიგის ფუძემდებლური დანაწესია, რომელიც იმპერატიულად ადგენს სახელშეკრულებო პირობების შესრულების სავალდებულობას სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობისა და სახელშეკრულებო წონასწორობის უზრუნველყოფის მიზნით.²²⁵ აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ შეიძლება წარმოიშვას სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა და შესაბამისად, სამართალდამრღვევ პირს დაეკისროს პასუხისმგებლობა არა მარტო სახელშეკრულებო ზიანისათვის, არამედ არასახელშეკრულებო (დელიქტი) ზიანისთვისაც. წინამდებარე ნაშრომის მიზანს არ წარმოადგენს ორივე მათგანის განხილვა, არამედ ამხანაგობის მონაწილეთა შორის – შიდა ურთიერთპასუხისმგებლობის წესისა და მათი წარმოშობის საფუძვლების მთავარი მომენტების კვლევა, როგორც სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობა.

ქართული სამოქალაქო კოდექსის როგორც ზოგადი, ისე კერძო ნაწილი ვალდებულების შესრულების მექანიზმზეა აგებული.

პასუხისმგებლობა ყველაზე უკიდურესი ღონისძიებაა და ვიდრე მისი გამოყენება მოხდებოდეს, მანამ დარღვეული ვალდებულების გაჯანსაღების შანსი ეძლევათ მხარეებს. მთავარია შესრულება და არა – პასუხისმგებლობა.²²⁶ პასუხისმგებლობის ცნება უნდა აიგოს იმის მიხედვით, თუ რა შედეგებს იწვევს იგი როგორც ზიანის მიმყენებლისათვის, ისე დაზარალებულისათვის.²²⁷ ამხანაგობის მონაწილეთა ვალდებულება – პასუხი აგონ ხელშეკრულების ჩარჩოებში თავიანთ მოქმედებებზე მათი კანონიერი ინტერესებისა და ამხანაგობის კრედიტორების, ყველა მესამე პირის უფლებების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარანტიაა, ვისთან ამყარებენ ურთიერთობებს მონაწილეები ამხანაგობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქმიანობის განსახორციელებლად.

სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის სპეციფიკური

²²⁵ ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, ჟურნ. სამართლის მიმოხილვა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 143.

²²⁶ თ.ზარანდია, სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ვადები (საკანდიდატო დისერტაციის ავტორფურატი), თბ., 2002 წ., გვ. 3.

²²⁷ ბ. ზოიძე, ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისათვის, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1989 წ., გვ. 7.

ნიშანია ის, რომ იგი ატარებს ქონებრივ ხასიათს.²²⁸ სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება ყოველთვის უკავშირდება ზიანის ანაზღაურებას, მიყენებული ზარალის ამოღებას, პირგასამტეხლოს გადახდას (ჯარიმა, საურავი).²²⁹

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 937-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად: ხელშეკრულების მონაწილეები ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალებისათვის პასუხს აგებენ სოლიდარულად. ერთმანეთთან ურთიერთობაში პასუხისმგებლობის ოდენობა განისაზღვრება მონაწილეთა წილის შესაბამისად, თუ ხელშეკრულება სხვა რამეს არ ითვალისწინებს. მაშასადამე, როცა მონაწილე არღვევს ვალდებულებას (მაგალითად, აყოვნებს შესატანის შეტანას, არ ასრულებს შეთანხმებულ სამუშაოს და სხვ.), სხვა მონაწილეების წინაშე მისი პასუხისმგებლობის ოდენობა განისაზღვრება მისი წილის შესაბამისად ანდა პასუხისმგებლობის ოდენობა შეიძლება ხელშეკრულებით იქნეს დადგენილი.²³⁰

რელატიური, კონკრეტული სახელშეკრულებო ურთიერთობიდან აღმოცენებული ვალდებულების დარღვევა აფუძნებს სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობას.²³¹ ამხანაგობის მონაწილისათვის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად აუცილებელია გარკვეული წინაპირობების არსებობა, რომელიც ქმნის ვალდებულების დარღვევის შემადგენლობას, კერძოდ, ქმედების მართლწინააღმდეგობა, მიყენებული ზიანი, ქმედებასა და დამდგარ შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირი და დამრღვევი სუბიექტი-მონაწილის ბრალი. ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი პასუხისმგებლობისას ქმედობის მართლწინააღმდეგობა, ანუ არამართლზომიერი მოქმედება ამხანაგობის მონაწილეთა მხრიდან შეიძლება გამოიხატოს უმოქმედობაშიც. ამხანაგობის მონაწილემ, რომელმაც დაარღვია ვალდებულება სხვა მონაწილეთა წინაშე, მაგ-

²²⁸ მ.დუნდუა, დელიქტური პასუხისმგებლობის და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის თანაფარდობა, სამართლის ჟურნალი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 53.

²²⁹ М.И.Брагинский, В.В.Витрянский, Договорное право, Общие положения, изд., „Статут“, М., 2001г., С. 609-610.

²³⁰ ზ.ახელედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 228.

²³¹ ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, ჟურნ. სამართლის მიმოხილვა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 145.

ალითად, არ შეიტანა შესატანი საერთო საქმეში დათქმულ დროს ან შეიტანა არასრულად, რაც გახდა ამხანაგობისთვის დასახული მიზნის მიუღწევლობის საფუძველი, ე.ი. მან მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა ამხანაგობას. ამ შემთხვევაში, არა აქვს მნიშვნელობა, იგი მოქმედებდა განზრახ, თუ გაუფრთხილებლობით, ანუ პასუხისმგებლობა დადგა ბრალეული ქმედებით.

ბრალი ვალდებულების დარღვევის შემადგენლობის უმნიშვნელოვანესი სუბიექტური ელემენტია, თუმცა არა აუცილებელი, რადგან ვალდებულების დარღვევა უნდა გაიმიჯნოს ვალდებულების დარღვევისათვის პასუხისმგებლობისაგან. ვალდებულების დარღვევის ერთიანი ცნება არ გულისხმობს პასუხისმგებლობის დაფუძნებისთვის ერთიანი წინაპირობების არსებობას.²³² ვალდებულების შეუსრულებლობა ბრალის გარეშეც ქმნის ხელშეკრულების დარღვევის დასრულებულ შემადგენლობას.²³³ მართლწინააღმდეგობა, ზიანი და მიზეზობრივი კავშირი ვალდებულების დარღვევის შემადგენლობის აუცილებელ ობიექტურ ელემენტებად განიხილება.²³⁴ ე.ი. ამხანაგობის მონაწილე, რომელმაც მიაყენა ზიანი ამხანაგობას შიდა სახელშეკრულებო ვალდებულებების შეუსრულებლობით ან არა-ჯეროვანი შესრულებით, მიუხედავად მისი ბრალეული მოქმედებისა, პასუხს აგებს საერთო საქმეში შენატანის წილის შესაბამისად, აგრეთვე, შესაძლებელია ხელშეკრულებით დადგინდეს ანაზღაურების სხვა წესი.

ამხანაგობის მიზნის მისაღწევად მის თითოეულ მონაწილეს, გარდა შენატანისა, ხელშეკრულებით შეიძლება დაეკისროს კონკრეტული ვალდებულების შესრულება საერთო მიზნის მისაღწევად. უნდა დაეკისროს თუ არა ერთ-ერთ მონაწილეს პასუხისმგებლობა

²³² Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., *The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2 ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 387; იხ. ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, *ეურნ. სამართლის მიმოხილვა*, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ.146.

²³³ გარდა ვადის გადაცილებისა, რომლის სამართლებრივ კონსტრუქციაში ბრალი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს; იხ. ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, *ეურნ. სამართლის მიმოხილვა*, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 146.

²³⁴ ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, *ეურნ. სამართლის მიმოხილვა*, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1, გვ. 146.

იმ ზიანზე, ანუ არასასურველ შედეგებზე, რაც მიადგა ამხანაგობას მის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობით? პროფ. თ. ჩიტოშვილის აზრით, იგი სხვა წევრების წინაშე პასუხს აგებს არასასურველი შედეგების გამო. პასუხისმგებლობის საკითხი არ დადგება იმ შემთხვევაში, თუ ამხანაგობის მონაწილე ნაკისრ ვალდებულებას ვერ შეასრულებს არასაკმარისი გამოცდილების, არაკვალიფიციურობის და ა.შ. გამო. თუმცა, იგი ამხანაგობის წევრად მიღებული იყო სპეციალობის, გამოცდილების, პირადი თვისებებისა და პროფესიის გათვალისწინებით. პასუხისმგებლობის ასეთი წესის გამართლება შეიძლება იმ მოსაზრებით, რომ ამხანაგობის მონაწილეთა მხრივ ვერ მოხდა ამ პირის ცოდნის, გამოცდილებისა და, საერთოდ, მისი შესაძლებლობების სათანადოდ შეფასება, ადგილი ჰქონდა მისადმი ზედმეტ ნდობას, ეს კი გამოიწვევს ამხანაგობის საერთო რისკს, ანუ მისი საქმიანობის შედეგებიდან წარმოშობილი ზიანის გადანაწილება მოხდება ყველა მონაწილეზე, მათი წილების პროპორციულად ან თანაბრად, თუკი წილები არ არის ხელშეკრულებით განსაზღვრული. მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ერთობლივი წარმოების მიზნით შექმნილ ამხანაგობაში შეყვანილ იქნა პირი, მისი ცოდნისა და პროფესიული გამოცდილების გათვალისწინებით, ე.ი. როგორც სოფლის მეურნეობის სპეციალისტი. ამხანაგობამ, რომელიც თავისი საქმიანობისას უმეტესად ამ პირის რჩევებსა და მითითებებს ითვალისწინებდა, მოსავალი ვერ მიიღო იმ მოცულობით, როგორც ეს ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ იყო გათვალისწინებული და, შესაბამისად, გაანგარიშებული. ასეთ შემთხვევაში ამხანაგობის საქმიანობის არასასურველი შედეგები თანაბრად გადანაწილდება მის ყველა მონაწილეზე.²³⁵ ვეთანხმები აღნიშნულ მოსაზრებას და, აგრეთვე, მიმაჩნია, რომ ერთ-ერთი მონაწილის პასუხისმგებლობის საკითხი ამხანაგობის წინაშე შეიძლება არ დადგეს იმ შემთხვევაში, თუკი იგი არ მოქმედებდა განზრახ ან გაუფრთხილებლობით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების ერთ-ერთი მონაწილის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების შემთხვევაში დგება მისი პასუხისმგებლობის საკითხი სხვა მონაწილეთა წინაშე. ამდენად, ერთ-ერთი მონაწილის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში, რაც დაკავშირებულია გარკვეული

²³⁵ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე. გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 296.

სამუშაოს შესრულებასთან, სხვა მონაწილეებს უფლება აქვთ თავად შეასრულონ სამუშაო და ხარჯები დააკისრონ ვალდებულების დამრღვევს. იმ შემთხვევაში, თუ ერთ-ერთი მონაწილე არ ასრულებს პირობას, ერთობლივ სარგებლობაში გადასცეს ამხანაგობას ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნივთი, იგი შეიძლება გამოთხოვილ იქნეს სხვა მონაწილეთა სარჩელის საფუძველზე. გარდა ამისა, მხარე, რომლის ბრალითაც დარღვეულია ხელშეკრულება, ვალდებულია აანაზღაუროს ის ზიანი, რაც მიადგათ სხვა მონაწილეებს, აგრეთვე, გადაიხადოს პირგასამტეხლო, თუ ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია ასეთი პასუხისმგებლობა.²³⁶ მაგალითად, რამდენიმე პირმა შექმნა ამხანაგობა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების, კერძოდ, ყურძნის შეძენის და წარმოების მიზნით. ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილე ვალდებული იყო ამხანაგობისათვის სარგებლობის უფლებით გადაეცა ავტომანქანა. იმის გამო, რომ მან ჯეროვნად ვერ შეასრულა მასზე დაკისრებული მოვალეობა, ზიანი მიაყენა ამხანაგობის მონაწილეებს, ვინაიდან გადასცა დაზიანებული ავტომანქანა, რომელიც საჭიროებდა შეკეთებას. შესაბამისად, მას უნდა დაეკისროს ავტომანქანის შესაკეთებელი ხარჯები და ზიანის ანაზღაურების სახით – პირგასამტეხლო საურავის გადახდით, თუ ეს ხელშეკრულებით არის გათვალისწინებული.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 371-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ კანონიდან, ხელშეკრულებიდან ან ვალდებულების ბუნებიდან არ გამომდინარეობს, რომ მოვალემ პირადად უნდა შეასრულოს ვალდებულება, მაშინ იგი შეიძლება განახორციელოს მესამე პირმაც. ასეთ შემთხვევაში, კრედიტორი ვალდებულია მოვალის ნაცვლად, მესამე პირისაგან მიიღოს შემოთავაზებული შესრულება.²³⁷ აღნიშნული წესის გამოყენება აკრძალულია ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნებიდან, მისი ფიდეიუცირი ხასიათიდან გამომდინარე, ამიტომ, ამხანაგობის წინაშე ერთ-ერთი მონაწილის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების გამო წარმოშობილი არასასურველი შედეგი, როგორც ზემოთ აღინიშნა, განაწილდება ყველა მონაწილეზე მათი წილების

²³⁶ Советское гражданское право, Ответственные ред., Грибанов В.П., Корниев, С. М.Т.2, изд., „Юридическая литература“, М., 1980 г., С. 342- 343.

²³⁷ ზ. ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება მესამე პირის მიერ, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2005 წ., გვ. 15.

პროპორციულად ან თანაბრად, თუკი წილები არ არის ხელშეკრულებით განსაზღვრული.

პასუხისმგებლობის ზემოაღნიშნული ნესის გამოყენება გაუმართლებელი იქნება იმ შემთხვევაში, თუკი დადგინდება ასეთი მონაწილის განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედება. ამხანაგობის პასუხისმგებლობა არ დადგება მის საერთო სარგებლობაში არსებული ქონების შემთხვევით დაზიანების ან განადგურებისას. თუ შემთხვევით დაზიანდა ან განადგურდა ქონება, რომელიც ამხანაგობას გადაცემული ჰქონდა სარგებლობის უფლებით, მაშინ ასეთი ქონების დაღუპვის რისკი ეკუთვნის იმ მონაწილეს, რომლის საკუთრებასაც შეადგენდა იგი, ხოლო ამავე ქონების გამოყენებლობის შედეგად წარმოშობილი ზიანი ამხანაგობის მონაწილეთათვის საერთოა, ე.ი. განადგურებული ქონების მესაკუთრე ვალდებულია, იგი შეცვალოს ამავე ღირებულების სხვა ქონებით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა მიზნის მისაღწევად წარმოებული საქმიანობის შედეგად წარმოიშობა არა მხოლოდ სარგებელი, არამედ გარკვეული გასავალი და ზიანიც. გასავალი არის ამხანაგობის საერთო საქმიანობის განხორციელების პროცესში წარმოშობილი ხარჯი. გასავალი ამხანაგობის საერთო შენატანისაგან იმით განსხვავდება, რომ გასავლის ზუსტი ოდენობისა და ნორმის განსაზღვრა წინასწარ, ე.ი. ხელშეკრულების დადების დროს შეუძლებელია. ზიანი კი წარმოიშობა ამხანაგობის ერთობლივი საქმიანობის არასწორად (არამართლზომიერად) წარმართვის შედეგად.²³⁸

საგულისხმოა, რომ რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1047-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულება არ არის დაკავშირებული სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებასთან, ამხანაგობის თითოეულ მონაწილეს საერთო სახელშეკრულებო ვალდებულებებზე პასუხისმგებლობა ეკისრება მთელი თავისი ქონებით საერთო საქმეში მისი შენატანის პროპორციულად. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §708-ის თანახმად, ამხანაგობის მონაწილემ პასუხი უნდა აგოს მხოლოდ იმ მზრუნველობისათვის, რაც მას ახასიათებს საკუთარი საქმეების შესრულებისას. მიმაჩნია, რომ სწორედ აღნიშნული პრინციპი დევს ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივ ბუნებაში, ვინაიდან მონაწილეების მიერ ერთობლივი

²³⁸ Гражданское право, Под ред Ю.К.Толстого, А.П.Сергеева, т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 775.

საქმეების გაძღოლა უნდა მოხდეს კეთილსინდისიერების, ნდობის, კვალიფიციურობის და ამხანაგობის წინაშე დასახული მიზნის მისაღწევად სხვა მნიშვნელოვანი ღონისძიებების განხორციელებით. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1850-ე მუხლის თანახმად, თითოეული მონაწილე ამხანაგობის წინაშე პასუხისმგებელია იმ ზიანისათვის, რაც მან ამხანაგობას მიაყენა თავისი ბრალეულობით და არ შეუძლია ამ ზიანის გამოქვითვა იმ სარგებელიდან, რაც ამხანაგობამ შეიძლება მიიღოს სხვა საქმიანობიდან მისი სპეციალური ცოდნის გამოყენების საფუძველზე. ამდენად, დამრღვევი მხარისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების მთავარი მიზანია დაზარალებული მხარისათვის ზიანის კომპენსაცია ისეთი გაანგარიშებით, რაც ითვალისწინებს ამ უკანასკნელის მდგომარეობის აღდგენას, თითქოს ხელშეკრულება ჯეროვნად შესრულებულიყო.²³⁹

ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი მონაწილეთა პასუხისმგებლობის ოდენობა და ხასიათი ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების გამო, განისაზღვრება აღნიშნული ხელშეკრულების თავისებურებებით.

მონაწილეებს ერთმანეთის წინაშე ეკისრებათ ურთიერთქონებრივი პასუხისმგებლობა, მათ შორის:

ამხანაგობის ქონებაში თავიანთი შესატანების შეუტანლობის ან დაგვიანების გამო;

ამხანაგობის საქმეების მართვასთან დაკავშირებით მოვალეობების არაჯეროვანი შესრულების გამო;

იმ ზარალის გამო, რომელიც მიყენებულია ამხანაგობის საერთო ქონებისათვის ან რომელიმე მონაწილისათვის ერთობლივი საქმიანობის პროცესში;

იმ ზარალის გამო, რომელიც მიყენებულია ერთ-ერთი მონაწილის მიერ სხვა მონაწილეებისათვის აღნიშნული მონაწილის ხელშეკრულების მოშლის მოთხოვნით დანარჩენ მონაწილეთა მიმართ და სხვ.

ხელშეკრულების მონაწილეებს ამხანაგობის საქმიანობიდან გამომდინარე ეკისრებათ ქონებრივი პასუხისმგებლობა მესამე პირების წინაშე წარმოშობილ საერთო ვალდებულებებზე.

ამხანაგობის საქმიანობის პროცესში წარმოშობილ საერთო ვალ-

²³⁹ С.Ю.Пятин, Гражданское и Торговое Право Зарубежных Стран, М., 2009 г., Издательско-торговая корпорация „Дашков и К“, С. 61.

დებულებებზე მესამე პირების წინაშე ხელშეკრულების მონაწილეს შეიძლება დაეკისროს პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში მონაწილეობის მიღების შეწყვეტის შემთხვევაშიც ან ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგაც.²⁴⁰

ერთობლივი საქმიანობის შედეგად წარმოშობილი გასავლების და ზიანის დაფარვის წესი განისაზღვრება ხელშეკრულებით. იმ შემთხვევაში, თუკი ხელშეკრულებით არ იქნება გათვალისწინებული ასეთი წესი, გასავლები და ზიანი დაიფარება ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო შენატანების, ანუ ამხანაგობის საერთო ქონების ხარჯზე, ხოლო, თუ აღნიშნული არ იქნება საკმარისი, მაშინ დანაკლისი თანხები გადანაწილდება მონაწილეთა შორის საერთო ქონებაში მათი შენატანების პროპორციულად წილობრივი პასუხისმგებლობის წესით (უკრაინის სამოქალაქო კოდექსის 433-ე და რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 437-ე მუხლები).²⁴¹

განსაკუთრებული წესია გათვალისწინებული ყოფილი მონაწილის პასუხისმგებლობისათვის, თუ ხელშეკრულებიდან ერთ-ერთი მონაწილის გასვლა არ ითვალისწინებს ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტას. ასეთ შემთხვევაში, გამსვლელი მონაწილის წილი ნაწილდება სხვა მონაწილეებს შორის. გამსვლელ მონაწილეს წილის კომპენსაცია მიეცემა ფულადი სახით. ამასთან, მხედველობაში მიიღება გასვლის დროისათვის შეუსრულებელი გარიგებები. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 938-ე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, თუ გასვლის მომენტისათვის საერთო ქონება ველარ ფარავს საერთო ვალებს, გამსვლელი ვალდებულია დანარჩენ მონაწილეებს გადაუხადოს თავისი წილის შესაბამისი თანხა. გამსვლელის ვალდებულება გასვლის მომენტში არსებული კრედიტორების წინაშე უცვლელია, ე.ი. მას, ისევე როგორც ამხანაგობის დანარჩენ მონაწილეებს, ამხანაგობის საქმიანობიდან გამომდინარე ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის ეკისრება პასუხისმგებლობა.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა ურთიერთპასუხისმგებლობა იმ ზიანისათვის, რაც მიაყენეს ერთმანეთს ან საერთო ქონებას, შიდასახელშეკრულებო ვალდებულებების შეუსრულებ-

²⁴⁰ Гражданское право в 4-х томах, т. IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 565-566.

²⁴¹ Советское гражданское право, ч. 2, Под общей ред., В.Ф.Маслова, А.А.Пушкина, изд., „Вища школа“, Киев 1983г., С. 354.

ბლობის შედეგად, განისაზღვრება მხარეთა შორის (მონაწილეები) დადებული ხელშეკრულების პირობებით და იმ ნორმების წესებით, რომლებიც მოცემულ ურთიერთობას არეგულირებს.

აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით, საინტერესოა იმის განხილვა, თუ რა მოცულობით აგებს პასუხს ახალი მონაწილე ამხანაგობის ხელშეკრულებაში განწესებებით. გერმანიის სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, ძველი გაერთიანება განაგრძობს არსებობას და ხდება ამხანაგობის ქონების განაწილება ახალ წევრზე. მისი წილი ამხანაგობის საერთო ქონებაში იზრდება §738-ის პირველი ნაწილის შესაბამისად. ახალი წევრი პასუხისმგებელია დავალიანებაზე, რომელიც არსებობდა მის განწესებებამდე, ამხანაგობაში მისი არსებული წილით და არა პირადი ქონებით. ახალი მონაწილის პასუხისმგებლობა თავისი წილით ამხანაგობაში წარმოადგენს მანამდე არსებულ დავალიანებაში თანამონაწილეობის პრეცედენტს. ახალი მონაწილის პასუხისმგებლობა ძველი ვალდებულებებისათვის პირადი ქონებით, ძალაში შედის მხოლოდ კრედიტორთან განსაკუთრებული შეთანხმების საფუძველზე (ფედერალური სასამართლოს გადაწყვეტილების კრებული სამოქალაქო საქმეებზე 74, 240).²⁴² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 938-ე მუხლის მესამე ნაწილის მსგავსად, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §739-ის ითვალისწინებს გამსვლელი მონაწილის ვალდებულებას – მიიღოს მონაწილეობა საერთო ვალების დაფარვაში იმ წილის შესაბამისად, რასაც იგი განიცდიდა ზარალის შემთხვევაში.

თუ ამხანაგობის ერთ-ერთი მონაწილის მიერ დანარჩენ მონაწილეთა წინაშე ვალდებულების შესრულება შეუძლებელია ნატურით, მაშინ მათ უფლება აქვთ მოითხოვონ მიყენებული ზიანის ფულადი კომპენსაცია შესასრულებელი ვალდებულების ღირებულების შესაბამისად. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში რეალური შესრულების ნაცვლად ფულადი კომპენსაცია, როგორც წესი, შესაძლებლობას აძლევს ხელშეკრულების მონაწილეს, შეიძინოს მისთვის საჭირო ქონება სხვა ადგილზე, სხვას მიმართოს სამუშაოს შესასრულებლად და მომსახურების გასანევად. ამხანაგობის პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით რუსეთის სასამართლო პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ: თუ არ იქნება შესრულებული ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულება, მაგალითად, საცხოვრებელი სახლის აშენების

²⁴² Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 614.

მონაწილეობაში მიღება და ბინების გადაცემის ვალდებულება, მოსარჩელეს, ანუ იმ პირს, ვისაც უნდა მიეღო ბინა, უფლება აქვს ვალდებულების დამრღვევს დააკოსროს ზიანის ანაზღაურება იმ თანხის ფარგლებში, რაც საჭიროა ამ უკანასკნელისთვის ანალოგიური ბინის საყიდლად,²⁴³ რაც სრულიად სამართლიანია.

ამდენად, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) მონაწილეთა პასუხისმგებლობა განსაზღვრულია აღნიშნული ხელშეკრულების სპეციალურ ნორმებში, სადაც განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა როგორც სოლიდარულ ისე წილობრივ პასუხისმგებლობას. ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე მიმაჩნია, რომ ერთობლივი საქმიანობის თავისებურებების მიუხედავად მონაწილეთა პასუხისმგებლობა შეიძლება დადგეს ხელშეკრულების პირობების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულების გამო, რაც ზოგადად წარმოადგენს სამართალდამრღვევისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველს.

²⁴³ А.Н.Гусев, Гражданское право, т. II, изд. „ИНФРА“, М., 2003 г., С. 397.

§2. ამხანაგობის პასუხისმგებლობა მესამე პირების წინაშე

ჩვეულებრივ, ხელშეკრულება ორ მხარეს შორის იდება და მათ შორის ურთიერთობებს აწესრიგებს. ხელშეკრულებით, როგორც წესი, სახელშეკრულებო უფლებები და მოვალეობები წარმოეშობათ მხოლოდ ამ ხელშეკრულების მონაწილეებს. მხოლოდ მათ აქვთ უფლება, ერთმანეთს წაუყენონ ხელშეკრულებიდან გამომდინარე პრეტენზიები და შესაგებლები. ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შესრულებასაც, ბუნებრივია, მხოლოდ ისინი იღებენ.²⁴⁴

ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს არა მარტო ხელშეკრულების მხარეთათვის უფლებების მინიჭებისა და ვალდებულების დაკისრებისათვის, არამედ მესამე პირის სასარგებლოდაც, კერძოდ, ამ უკანასკნელისათვის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე უფლებების მინიჭებისათვის.²⁴⁵ ამხანაგობის ხელშეკრულების შესრულებასთან დაკავშირებულ მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების წრე მნიშვნელოვნად ფართოა. ამხანაგობის ხელშეკრულება, როგორც წესი, მიმართულია სარგებლის ან სხვაგვარი მოგების მიღებისაკენ ერთობლივი საქმიანობიდან, რაც მონაწილეთაგან მოითხოვს ურთიერთობის დამყარებას მესამე პირებთან. შესაბამისად, ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების დროს შეუძლებელია იმის ზუსტად განსაზღვრა, თუ რა უფლებები და მოვალეობები დაეკისრება ამხანაგობის ხელშეკრულების თითოეულ მონაწილეს ხელშეკრულების შესრულებასთან დაკავშირებით.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 934-ე მუხლის პირველი ნაწილით განსაზღვრულია ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა უფლებები და მოვალეობები მესამე პირებთან ურთიერთობაში, რომელიც ყოველი გარიგების დადებისას ითვალისწინებს ხელშეკრულების ყველა მონაწილის თანხმობას. აღნიშნული გამომდინარეობს იმ საერთო საქმიანობიდან, ანუ ერთობლივი მიზნიდან, რომლის მისაღწევადაც არიან გაერთიანებული ამხანაგობის მონაწილეები, ე.ი. ამა თუ იმ საკითხზე გადაწყვეტილების მიღება და, შესაბამისად, მისი

²⁴⁴ ლ.ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 213.

²⁴⁵ ზ. ჭეჭელაშვილი, სახელმძღვანელო სამართალი, გამომც. „ბონა კაუზა“, თბ., 2008 წ., გვ. 86.

განხორციელება ხდება ყველას თანხმობით, თუ გადანყვეტილების შესრულება გულისხმობს მესამე პირებთან ხელშეკრულების დადებას, მაშინ ამ ხელშეკრულებას ხელს აწერს ამხანაგობის ყველა წევრი, ანუ გადანყვეტილებათა აღსრულება ხდება ყველა წევრის უშუალო მონაწილეობით.²⁴⁶

აღსანიშნავია ის, თუ რა შედეგები მოჰყვება მესამე პირებთან დადებული ხელშეკრულების არაჯეროვან შესრულებას, რასაც განსაკუთრებული ადგილი ეთმობა წინამდებარე ნაშრომის მოცემულ პარაგრაფში.

მოქმედ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში შეიმჩნევა მონაწილეთა პასუხისმგებლობის ტენდენცია მესამე პირების წინაშე. ეს გამოიხატება:

ა. პასუხისმგებლობის დაკისრების აკრძალვაში, საერთო საქმეში მონაწილეთა წილის განუსაზღვრელად და

ბ. მონაწილეთა სოლიდარული პასუხისმგებლობის წილის გაზრდაში, რომელიც სავალდებულოა ყველა საერთო ვალდებულების მიმართ მიუხედავად მათი წარმოშობის საფუძვლებისა.

აღნიშნული ტენდენცია უეჭველად შეიძლება ჩაითვალოს ქართულ სამოქალაქო სამართალში ამხანაგობის ურთიერთობების მონესრიგების განვითარების წარმატებად. კანონმდებლობის ასეთი მოთხოვნა გამორიცხავს მონაწილეთა პასუხისმგებლობის ოდენობის განაწილების შესაძლებლობას მათი შენატანების ოდენობის მიუხედავად. ასეთი შესაძლებლობების შენარჩუნებისას შეიძლება თავიდან იქნეს აცილებული სხვადასხვა არამართლზომიერი მოქმედება. მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის მონაწილეთა სოლიდარული პასუხისმგებლობის დამკვიდრების თვით ფაქტი წარმოადგენს არა მხოლოდ მონაწილეთა კრედიტორების უფლებების გარანტიას, არამედ ლოგიკურადაც გამომდინარეობს ასეთი გაერთიანების იურიდიული ბუნებიდან. თუ სამოქალაქო ურთიერთობების მონაწილეებმა გადანყვეტეს გაერთიანდნენ საერთო მიზნის მისაღწევად და თითოეულ მათგანს უფლება აქვს იმოქმედოს ყველას სახელით, საერთო გარიგებებზე უფლებებსაც და მოვალეობებსაც ასევე იძენს ყველა მონაწილე. ერთობლივ საქმიანობასთან დაკავშირებით მოვალეობების განაწილების წესის განსაზღვრა, პასუხისმგებლობის დაკისრების თვალსაზრისით,

²⁴⁶ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 287.

უნდა წარმოადგენდეს მონაწილეთა საშინაო საქმეს. ამ დროს მესამე პირებს (მონაწილეების კრედიტორები) უფლება აქვთ მოთხოვნები წაუყენონ ამხანაგობას, ანუ მის ყველა წევრს ერთად ან რომელიმე ერთ-ერთ გადახდისუნარიან მონაწილეს და მათგან მოითხოვონ ვალდებულების სრულად შესრულება. მონაწილე, რომელმაც გადაიხდა ამხანაგობის საერთო ვალები, უფლებამოსილია მიმართოს სხვა მონაწილეებს და განსაზღვროს, თუ როგორ და როდის მიიღებს გადახდილი თანხის კომპენსაციას.

მონაწილეები კრედიტორების წინაშე ვალდებულების შესრულებაში მონაწილეობენ სოლიდარულად. ვალდებულების შესრულების მოთხოვნის ასეთი უფლება კრედიტორებს ექნებათ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ისინი გარიგებას დადებენ ამხანაგობის ყველა წევრთან ერთად ან წარმომადგენელთან, რომელიც ამხანაგობის სახელით მოქმედებს ამხანაგობის წევრთა მიერ გაცემული (რწმუნების) დავალების ხელშეკრულების საფუძველზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მესამე პირების წინაშე ვალდებულებების შესრულებაზე და, შესაბამისად, ამ ვალდებულებების შეუსრულებლობით გამოწვეულ ზიანზე, პასუხს აგებს არა ამხანაგობა, ე.ი. მისი ყველა მონაწილე სოლიდარულად, არამედ ის პირი, რომელმაც ამხანაგობის რწმუნების გარეშე, პირადი მოსაზრებებითა და შეხედულებების შესაბამისად, ინდივიდუალურად დადო გარიგება. ასეთი პირი პირადი ქონებით სრულად აგებს პასუხს მესამე პირების წინაშე იმ ვალდებულებებზე, რომლებიც მის მიერ დადებული გარიგების საფუძველზე წარმოიშვა. როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, მონაწილეს უფლება ექნება რეგრესის წესით ამხანაგობის სხვა მონაწილეებისაგან მოითხოვოს წილობრივი ანაზღაურება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დაამტკიცებს, რომ მესამე პირებთან დადებული გარიგების დროს ის მოქმედებდა ამხანაგობის საერთო ინტერესებიდან გამომდინარე და ამ გარიგებებით ამხანაგობას დადებითი შედეგი, ანუ სარგებელი მოუტანა.²⁴⁷ აღნიშნულის დამტკიცება კონკრეტულ მონაწილეს გაათავისუფლებს მესამე პირების, ანუ კრედიტორების, წინაშე პასუხისმგებლობისაგან, რაც იმას გულისხმობს, რომ მთლიანად ამხანაგობა იქნება პასუხისმგებელი კრედიტორების წინაშე. თუმცა, ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ფაქტი – იყო თუ არა ცნობილი კრედიტორებისათვის,

²⁴⁷ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 295.

რომ კონკრეტული პირი სამართლებრივ ურთიერთობაში მონაწილეობდა ამხანაგობის და არა თავისი სახელით.

კანონმდებლის მიერ დადგენილი ერთადერთი მოთხოვნა მონაწილეთა ასეთი შეთანხმების მიმართ დაკავშირებულია იმასთან, რომ რომელიმე მონაწილის მთლიანად განთავისუფლება საერთო ხარჯებში მონაწილეობისაგან აკრძალულია, რაც ხელს არ უშლის ამხანაგობის მონაწილეებს, გაითვალისწინონ ხელშეკრულებაში იმ მონაწილისათვის გადასახდელი წილის განსაზღვრა, რომელმაც გადაიხადა საერთო ვალები, ანუ ვალდებულება მთლიანად შეასრულა, რაც შესაძლებელია განხორციელდეს თითოეული მონაწილის ამა თუ იმ დროში ფინანსური მდგომარეობის, სარგებლის მიღების პროპორციულად და ა.შ. უკუმოთხოვნის შემთხვევაში, თუ ერთ-ერთი მოვალეთაგანი ვალაუვალი აღმოჩნდება, მაშინ მისი გადასახდელი წილი თანაზომიერად ნაწილდება ყველა სხვა გადახდისუნარიან მოვალეზე, ანუ მონაწილეთა შორის, მათ შორის, იმაზეც, რომელმაც მთლიანად შეასრულა ვალდებულება. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ყველაფერი ეს შესაძლებელია, თუ ამხანაგობა ნამდვილად წარმოადგენს ფიდუციურ გარიგებას და მონაწილეები კარგად იცნობენ ერთმანეთს. სწორედ ამხანაგობის ასეთი მოდელია განმტკიცებული საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში და განპირობებულია ამხანაგობის ხელშეკრულების იურიდიული ბუნებით. იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული საკითხი არ მონესრიგდება ხელშეკრულებით, მაშინ თითოეული მონაწილის პასუხისმგებლობა განისაზღვრება მისი წილის შესაბამისად.

კრედიტორების მიმართ პასუხისმგებლობა გამოიხატება ამხანაგობის ქონებით (§2 გერმანიის კანონი ამხანაგობების შესახებ). თვითონ ამხანაგობის წევრები არ არიან პასუხისმგებელნი. შუალედური მოთხოვნის წარდგენა შესაძლებელია ამხანაგობის გადახდისუნარიანობის შემთხვევაში, როდესაც ამხანაგობის წევრები, წესდების თანახმად, ვალდებული არიან განახორციელონ დამატებითი შენატანები (მედ.: §105 კანონი ამხანაგობების შესახებ).²⁴⁸ მონაწილეები პასუხისმგებელი არიან მხოლოდ ამხანაგობის საერთო ქონებით. შესაბამისად, გვხვდება გაერთიანებები უფლებამოსილების გარეშე, სადაც მონაწილეთა პასუხისმგებლობა შემოიფარგლება ფულადი ფონ-

²⁴⁸ Dr. Eugen Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, Verlag Franz Vahlen, München, 2004, S. 280.

დით (შედ.: Medicus გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი AT Rn. 1154).²⁴⁹

ამხანაგობა წარმოადგენს სახელშეკრულებო გაერთიანებას, რომელიც საგარეო ურთიერთობებში გამოდის არა როგორც ერთი მთლიანი (იურიდიული პირი), არამედ ყველა გარიგება სრულდება თითოეული მონაწილის ინტერესების გათვალისწინებით და სახელით. ამიტომ, პასუხისმგებლობა კრედიტორების წინაშე ამხანაგობის ხელშეკრულების ჩარჩოებში განხორციელებულ მოქმედებებზე ყველა მონაწილეს ეკისრება წილობრივად ან სოლიდარული წესით. ამდენად, შეთანხმება, რომელიც მთლიანად ათავისუფლებს ამხანაგობის რომელიმე მონაწილეს საერთო ხარჯების ან ზარალის ანაზღაურებაში მონაწილეობის მიღებისაგან, ბათილია.²⁵⁰ აღნიშნული შეზღუდვის რეგულირება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის სპეციალური ნორმებით (930-940-ე მუხლები) არ ხდება. თუმცა, სამოქალაქო პასუხისმგებლობის და ზიანის ანაზღაურებისაგან გათავისუფლებაზე წინასწარი შეთანხმება დაუშვებელია. სამოქალაქო კოდექსის 395-ე და 410-ე მუხლები კრძალავს ასეთ შეთანხმებებს და ეს ნორმები ერთნაირად ვრცელდება ყველა სამოქალაქო-სამართლებრივ და, მათ შორის, ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე ურთიერთობაზეც.

როგორც უკვე აღინიშნა, ამხანაგობის მონაწილეთა სოლიდარული პასუხისმგებლობის პრინციპის სიმკაცრე მესამე პირების წინაშე განპირობებულია ამხანაგობის კრედიტორების ინტერესების დაცვის აუცილებლობით, ვინაიდან წილობრივი პასუხისმგებლობის პირობებში კრედიტორების მოთხოვნის დაკმაყოფილება იქნება დამოკიდებული ამხანაგობის თითოეული მონაწილის გადახდისუნარიანობაზე.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსისაგან განსხვავებით მესამე პირების წინაშე სოლიდარული პასუხისმგებლობა დადგენილია კანონით სამეწარმეო მიზნით დაარსებული ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებისათვის. თუ, ამხანაგობის ხელშეკრულება არ ითვალისწინებს მონაწილეების მიერ სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებას, მაშინ მისი თითოეული წევრი სახელშეკრულებო ვალდებულებებზე პასუხს აგებს მთელი თავისი ქონებით, საერთო საქმეში შენატანის პროპორციულად. (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1047-ე მუხლი). ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის მო-

²⁴⁹ Dieter Medicus .Schuldrecht II, Besondere Teil, Dr.Dr.h.c.Verlag C.H.Beck, München, 2004, S. 234.

²⁵⁰ Е.В.Протас, Гражданское право, изд., „МГИУ“, М., 2005 г., С. 264.

მენტიდან, ყველა სახის ამხანაგობის მონაწილეებისათვის გათვალისწინებულია იგივე სახის პასუხისმგებლობა (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1050-ე მუხლის მეორე პუნქტი). აღნიშნული მოთხოვნები იმპერატიულია და არ შეიძლება შეიცვალოს მხარეთა შეთანხმებით.²⁵¹ ამდენად, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა პასუხისმგებლობა მესამე პირების წინაშე წილობრივი ხასიათისაა მხოლოდ ორი პირობის დაცვის შემთხვევაში:

1. ამხანაგობის ხელშეკრულება არ არის დაკავშირებული მონაწილეების მიერ სამენარმეო საქმიანობის განხორციელებასთან და

2. პასუხისმგებლობა დგება მხოლოდ მონაწილეთა საერთო-სახელშეკრულებო ვალდებულებების მიმართ. ყველა სხვა დანარჩენ შემთხვევაში, მონაწილეები მესამე პირების წინაშე პასუხს აგებენ სოლიდარულად.

მესამე პირების მიმართ გარიგებით ნაკისრი ვალდებულების არსებობის შემთხვევაში უნდა იყოს მკაფიო განსხვავება მონაწილის პასუხისმგებლობასა საერთო ქონების მიმართ (ამხანაგობის ქონება) და პერსონალურ პასუხისმგებლობას შორის პირად ქონებაზე. მონაწილის მიერ გარიგებით ნაკისრი ვალდებულება გულისხმობს პასუხისმგებლობას საერთო ქონების მიმართ. საუბარია საერთო ვალდებულებებზე, რომლებიც არ რეგულირდება გერმანიის სამოქალაქო კოდექსით. მეორე მხრივ, მონაწილეები თავიანთი პირადი ქონებით პასუხისმგებელი არიან როგორც სოლიდარული მოვალეები §427-ის, 431 (P.Ulmer, PS R. Fischer 1979, 785) თანახმად. სამართლებრივ პრაქტიკაში ასეთი პირადი, სოლიდარული პასუხისმგებლობა არის მესაკუთრის უფლება – მოითხოვოს სხვის მიერ, არასამართლებრივად მითვისებული თავისი ქონების დაბრუნება.²⁵² მაშინ, როდესაც მონაწილემ, თავისი პირადი პასუხისმგებლობის საფუძველზე მოახდინა ამხანაგობის კრედიტორის დაკმაყოფილება, იგი, პირველ რიგში, სარგებლობს დანაკლისის ანაზღაურების უფლებით ამხანაგობასთან მიმართებით (ფედერალური სასამართლოს ახალი

²⁵¹ Гражданское право, Под ред Ю.К.Толстого, А.П.Сергеева, т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 776.

²⁵² ფედერალური სასამართლო, ახალი ყოველკვირეული იურიდიული გამოცემა, 74, 451; 83, 1905; 85, 1828=WM 1985, 89=JUS 1985, 728 Nr. 4; საერთო დაჯალანება არსებობს ამხანაგობის ქონების მიღებამდე, Staudinger/Kebler §718; იხ. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 612-613.

ყოველკვირეული იურიდიული გამოცემა 79, 2364; 81, 139). მას შეუძლია დახმარების მიზნით გამოიყენოს ცალკეული თანამონაწილეები; ამ შემთხვევაში, ისინი პასუხისმგებელი არიან მის წინაშე, მაგრამ არა სოლიდარული პასუხისმგებლობით, არამედ პირადად, ვალდებულებაში მათი მონაწილეობის შესაბამისად (ე.წ. პროპორციული პასუხისმგებლობა) (ფედერალური სასამართლოს გადაწყვეტილებების კრებული სამოქალაქო საქმეებზე 37, 299).²⁵³

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1862-ე მუხლის თანახმად, არასავაჭრო ამხანაგობებში მონაწილეებს ამხანაგობის ვალეებზე არ ეკისრებათ სოლიდარული პასუხისმგებლობა და ამხანაგობის ერთ-ერთ მონაწილეს არ შეუძლია სხვა მონაწილეებს დააკისროს ვალდებულების შესრულება, შესაბამისი უფლებამოსილების გადაცემის გარეშე, ე.ი. არაკომერციული მიზნით შექმნილ ამხანაგობაში არ მოქმედებს სოლიდარული პასუხისმგებლობის პრინციპი, არამედ მონაწილეები საერთო ვალდებულებებზე პასუხს აგებენ წილობრივად. 1863-ე მუხლის თანახმად კი, ამხანაგობის მონაწილეებს იმ კრედიტორის წინაშე, რომელთანაც დადეს ხელშეკრულება, პასუხისმგებლობა ეკისრებათ თანაბარი წილით, მიუხედავად იმისა, რომ ერთ-ერთი მათგანის წილი ამხანაგობაში ნაკლებია, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულებით არ არის შეზღუდული აღნიშნული მონაწილის პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში მისი კუთვნილი წილის შესაბამისად. ანუ თითოეული მონაწილე, მიუხედავად მისი წილის ოდენობისა, ამხანაგობაში თანაბრად აგებს პასუხს კრედიტორების წინაშე დამდგარი ვალდებულებებისათვის. ამდენად, საფრანგეთის სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, ამხანაგობის კრედიტორებს უფლება აქვთ მოთხოვნები დაიკმაყოფილონ: 1. ამხანაგობის ქონებიდან, რომლითაც უზრუნველყოფილია მხოლოდ ამ კრედიტორების მოთხოვნა და 2. თითოეული მონაწილის პირადი ქონებით.²⁵⁴

1964 წლის სამოქალაქო სამართლის კოდექსის 450-ე მუხლის თანახმად, საერთო საქმიანობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ხარჯებისა და საერთო საქმიანობის შედეგად მიღებული ზარალის დაფარვის წესი განისაზღვრება ხელშეკრულებით. თუ ხელშეკრულება ასეთ წესს არ ითვალისწინებს, მაშინ საერთო ხარჯები და

²⁵³ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 613.

²⁵⁴ Л. Жюллио Де Ла Морандьер, Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы“, М., 1961 г., С. 317.

ზარალი იფარება ხელშეკრულების მონაწილეთა საერთო ქონებით (ამ კოდექსის 449-ე მუხლი), ხოლო, თუ იგი საკმარისი არ იქნა, დანარჩენი თანხა ნაწილდება ხელშეკრულების მონაწილეებს შორის საერთო ქონებაში მათი შენატანების კვალობაზე. იგივე წესს ითვალისწინებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 937-ე მუხლის პირველი ნაწილის შინაარსი. სხვაგვარი განმარტება დაუშვებელია, ვინაიდან არსებითად დაირღვეოდა ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეების უფლებები, შეიზღუდებოდა მათთვის საერთო ვალებისა და ზიანის დაფარვის სასურველი ფორმის არჩევის შესაძლებლობა.

ბ. როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, მოქმედ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში დადგენილი წესი, მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობიდან გამომდინარე, საერთო ვალდებულებებზე სოლიდარული პასუხისმგებლობის დაკისრება, ერთი მხრივ, იძლევა ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეთა კრედიტორების უფლების გარანტიას და, მეორე მხრივ, ეს უფლება მონაწილეებს საშუალებას აძლევს მიყენებული ზარალის ანაზღაურების შემდეგ გააგრძელონ ერთობლივი საქმიანობა და მიაღწიონ სასურველ მიზანს. თუ ზარალის ანაზღაურება მოხდება, პირველ რიგში, მონაწილეთა საერთო ქონების ხარჯზე, მაშინ ეს ყველა შემთხვევაში ხელს შეუშლის ამხანაგობის ერთობლივ საქმიანობას და საფრთხის ქვეშ დააყენებს ერთობლივი საქმიანობის შემდგომ გაგრძელების შესაძლებლობას და თვით ამხანაგობის არსებობის ფაქტს. ზარალის ანაზღაურებისა და პასუხისმგებლობის ასეთი წესი შესაძლებლობას იძლევა მონაწილეებმა აირჩიონ საერთო საქმისათვის განსაკუთრებულად მისაღები და უმტკივნეულო გადახდის ვარიანტი. ამასთან, როგორც ზემოთ აღინიშნა, მონაწილეთა შორის ანგარიშის განევის წესი, იმ მონაწილის მიმართაც, რომელმაც გადაიხადა საერთო ვალები, სოლიდარული პასუხისმგებლობის დროს შეიძლება მონაწილეების მიერ დადგინდეს ხელშეკრულებაში ან ცალკე შეთანხმებით.

სოლიდარული პასუხისმგებლობის არსთან დაკავშირებით არსებობს სხვადასხვა მოსაზრება. ს.დონცოვის აზრით, პასუხისმგებლობის სოლიდარულობას განაპირობებს ორი გარემოება: 1) ზიანის უშუალოდ ერთად მიყენება. 2) ვალდებულების საგნის განუყოფლო-

ბა.²⁵⁵ ვ.სმირნოვისა და ა.სობჩაკის თვალსაზრისით, პასუხისმგებლობის სოლიდარულობა განპირობებულია ზიანის მიმყენებელთა მოქმედების შედეგთა განუყოფლობითა და იმით, რომ დაზარალებულს შეეძენას რაც შეიძლება ხელსაყრელი პირობები ქონებრივი მდგომარეობის აღსადგენად.²⁵⁶ არის ასეთი აზრიც, რომ პასუხისმგებლობის სოლიდარობისათვის, ჯერ ერთი, საჭიროა, ორი ან მეტი პირის ბრალეული მოქმედება მიზეზობრივ კავშირში იმყოფებოდეს დამდგარ ზიანთან და, მეორეც, აუცილებელია ეს ზიანი განპირობებული იყოს მათი ერთად მოქმედებით. ამრიგად, პასუხისმგებლობის სოლიდარულობისათვის აუცილებელია ზიანის ერთად მიყენება და დამდგარი შედეგის განუყოფლობა.²⁵⁷

გამორიცხული არ არის ცალკეულ შემთხვევაში ვალდებულების შეუსრულებლობისას პასუხისმგებლობის დაკისრება ბრალის მიუხედავად. კანონი ითვალისწინებს ზოგიერთ შემთხვევას, როცა მართლსაწინააღმდეგო მოქმედება და მიზეზობრივი კავშირის არსებობა საკმარისია პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად, ე.ი. პასუხისმგებლობა დადგება ბრალის გარეშეც.²⁵⁸ მაგალითად, ამხანაგობის მონაწილეები საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე, ვალდებულნი არიან აანაზღაურონ ბრალის გარეშეც დამდგარი ზიანი, რომელიც წარმოეშვა რწმუნებულს, მისთვის ამხანაგობის ყველა მონაწილის მიერ დავალებული მოქმედების შესრულებასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი საფრთხის შედეგად მარნმუნებლის, ანუ ყველა მონაწილის მითითების გამო.

ამდენად, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, შეიძლება დადგეს მონაწილეთა როგორც, სოლიდარული ისე წილობრივი და აგრეთვე, მესამე პირების წინაშე პასუხისმგებლობის საკითხი.

²⁵⁵ Донцов С.Е. Солидарная и долевая ответственность в обязательствах из причинения вреда имуществу – Советское государство и право, 1977, №5, С.123; იხ. ბ.ზოიძე, ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისათვის, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1989 წ., გვ. 65.

²⁵⁶ Смирнов В. Т. Собчак А.А. Общее учение о деликтных обязательствах в советском гражданском праве, Л., 1983, С. 103; იხ. ბ.ზოიძე ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისათვის, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1989 წ., გვ. 65.

²⁵⁷ ბ.ზოიძე, ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისათვის, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1989 წ., გვ. 65.

²⁵⁸ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 71.

თავი V. ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) შეწყვეტა, მისი წესი და შედეგები

§ 1. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ზოგადი საფუძვლები

1.1. ვადის გასვლა

ვალდებულების შეწყვეტა ნიშნავს მის მონაწილეთა შორის სამართლებრივი კავშირის განწყვეტას, ანუ იმ უფლებებისა და მოვალეობების გაქარწყლებას, რაც გამომდინარეობდა ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობებიდან. საგულისხმოა, რომ ვალდებულება შეიძლება შეწყდეს სხვადასხვა იურიდიული ფაქტის საფუძველზე.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში გათვალისწინებულია ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის რამდენიმე ზოგადი საფუძველი. ერთ-ერთი მათგანია „მონაწილეთა გადაწყვეტილება“ (939-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი), ანუ მხარეთა შეთანხმება ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის თაობაზე. ვალდებულება წყდება მთლიანად ან ნაწილობრივ სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული საფუძვლებით, სხვა ნორმატიული აქტით, ან ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში.

ვალდებულების შეწყვეტის შემდეგ იგი აღარ არსებობს. მის მონაწილეებს ერთმანეთთან აღარ აკავშირებთ უფლებები და ვალდებულებები. კრედიტორს უფლება აღარ აქვს, წაუყენოს მეორე მხარეს რაიმე მოთხოვნა, დაუთმოს ეს მოთხოვნა სხვა პირს. ამ შემთხვევაში მოვალე პასუხს არ აგებს ვალდებულებებზე.

საგულისხმოა, რომ ვალდებულება შეიძლება შეწყდეს არა მხოლოდ მაშინ, როდესაც მისი მიზანი მიღწეულია, არამედ მაშინაც, როდესაც იგი ჯერ არ დამდგარა, აგრეთვე მიზნის მიუღწევლობის შემთხვევაშიც.²⁵⁹

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის, კერძოდ, 939-ე მუხლის შინაარსით, ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის საფუძვლების დაყ-

²⁵⁹ Гражданское право, Под ред. Ю.К.Толстого, А.П.Сергеева, т. 1, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 744.

ოფა ზოგადი და სპეციალური საფუძვლების მიხედვით, განპირობებულია აღნიშნული ხელშეკრულების თავისებურებებით. კერძოდ, მონაწილეთა პირადი ნდობის, ამხანაგობისა და მის ნევრთა ფინანსური მდგომარეობის, ხელშეკრულების მოქმედების ვადის, ხელშეკრულების მიზნისა და ამოცანების შესრულების ფაქტორებით. ანალოგიური დაყოფაა გათვალისწინებული რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1050-ე მუხლის პირველ ნაწილში.

საქართველოსა და რუსეთის სამოქალაქო კოდექსებში განხილული ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლების მსგავსად, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1865-ე მუხლით განსაზღვრულია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლები, რომლებიც შეიძლება დაიყოს, აგრეთვე, ზოგადი და სპეციალური საფუძვლების მიხედვით, ხოლო გერმანიის ვალდებულებით სამართალში სამოქალაქო კოდექსის ნორმების გათვალისწინებით ჩამოთვლილია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგი საფუძვლები:

ა) მიზნის მიღწევა, მიზნის მიღწევის შეუძლებლობა, §726;

ბ) განუსაზღვრელი ვადით დაარსებული ამხანაგობის ვადამდე მოშლა, §723-ის პირველი ნაწილი;

გ) ერთ-ერთი მონაწილის მიერ განსაზღვრული ვადით დაარსებული ამხანაგობის ვადამდე მოშლა მნიშვნელოვანი საფუძვლებით, §723; 724, შედ.: §626;

დ) კრედიტორის ინიციატივით ამხანაგობის ხელშეკრულების მოშლა, §725-ის პირველი ნაწილი;

ე) მონაწილის გარდაცვალება, §727-ის პირველი ნაწილი;

ვ) ამხანაგობის ქონებაზე გახდისუუნარობის საქმის წარმოების გახსნა, §728-ე;

ზ) ყველა წილის მოქცევა ერთ ხელში;

თ) მონაწილეების გადაწყვეტილება;

ი) ჭედადების და გაუქმების პირობით, §158.²⁶⁰

ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ზოგადი საფუძვლები: ვადის გასვლა, ერთობლივი საქმიანობის მიზნების განხორციელება ან მისი შეუძლებლობა, მხარეთა შეთანხმება, ხელშეკრულების შესრულება, წარმოადგენს ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძველს ვალდებულების შეწყვეტის ზოგადი წესების შესაბამისად. წინამდებარე

²⁶⁰ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 613-614.

ნაშრომის მოცემულ პარაგრაფში განვიხილავ მხოლოდ ამხანაგობის შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძველს, რაც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 939-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, არის ერთობლივი საქმიანობის შეთანხმებული ვადის გასვლა და, ზოგადად, ვალდებულების შეწყვეტის ყველაზე გავრცელებული საფუძველია.

ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ზოგად საფუძველს, ე.ა.სუხანოვის აზრით, მიეკუთვნება:

1. ვადის გასვლა:

2. ერთობლივი საქმიანობის მიზნების განხორციელების შეუძლებლობა.²⁶¹

ვადა წარმოადგენს სამართლისათვის მეტად მნიშვნელოვან კატეგორიას. იგი სამართლებრივი ურთიერთობების დროში მოწესრიგების ერთ-ერთი აუცილებელი საშუალებაა. რეალურად მთელი იურიდიული ტექნიკა შეუღლებულია თარიღთან, იურიდიული ფაქტები ერთმანეთს მისდევს, უპირისპირდება, ეჯახება და ეს ყველაფერი ხორციელდება თარიღთან მიმართებით. დრო, ესაა აუცილებელი თანამგზავრი ყველა იურიდიული ურთიერთობისა, რომელზედაც იგი ზემოქმედებს არა თავისთავად, არამედ ამა თუ იმ იურიდიული ფაქტების მეშვეობით.²⁶²

ვადის სამართლებრივი ბუნების საკითხი ბევრადაა დამოკიდებული იმაზე, ამ ვადებით სამართლებრივი ურთიერთობის მოწესრიგება ხდება ნორმატიულ თუ ინდივიდუალურ სიბრტყეში. ასევე, საინტერესოა თავად მხარეთა ნების გამოხატვის ხარისხი, ანუ ვადა ცალსახადაა დადგენილი, თუ ბუნდოვანია, და ნაგულისხმევი. ვადა – დროის მონაკვეთია. ამ მონაკვეთში ხდება ყველა მოვლენა, რასაც კი ადამიანის გონება აცნობიერებს.²⁶³

არსებობს მოსაზრებები იურიდიულ ვადებთან დაკავშირებით, როგორც იურიდიული ფაქტის აბსოლუტური ხდომილებისადმი მათი

²⁶¹ Гражданское право в 4-х томах, т.IV, Обязательственное право, Отв. ред.Е.А.Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г., С. 567.

²⁶² Гамбаров Ю.С., Курс Гражданского права,Т. I.ч. Общая, С-П. 1911 г, С. 651; იხ.: თ.ზარანდია, სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ვადები, გამომც. „ჯისიი“, თბ., 2005 წ, გვ. 28.

²⁶³ ზ.ზოიდი, ვადების ცნება და ზოგადი დახასიათება,საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თიანთინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის ეკრძო სამართლის განყოფილების 2001 წლის სამეცნიერო კვლევითი გეგმით გათვალისწინებული ნაშრომი, ხელნაწერი, გვ. 2.

მიკუთვნებისადმი. კერძოდ, ო.ა.კრასავჩიკოვის თეორია იურიდიული ვადების შესახებ შემდგომში ვ.პ.გრიბანოვმა გააკრიტიკა. იურიდიული ვადების აბსოლუტური ხდომილების ჯგუფისათვის მიკუთვნებაში გრიბანოვი ორ ძირითად უზუსტობას ხედავდა. ერთი მათგანი, წერდა იგი, იმაში მდგომარეობს, რომ იურიდიულ მნიშვნელობას ანიჭებენ არა ვადებს, როგორც ასეთს, არამედ ვადის (დროის) გასვლას. აქ უზუსტობა იმაში მდგომარეობს, რომ სინამდვილეში იურიდიული მნიშვნელობა ენიჭება არა მხოლოდ დროის გასვლას, არამედ მის დასაწყისს და თვით ვადასაც, რომლის განმავლობაშიც სამართლის სუბიექტებს გააჩნიათ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე უფლებები-სა და მოვალეობების განხორციელების უფლება.

გრიბანოვის მიხედვით, კრასავჩიკოვის თეორიის მეორე უზუსტობა იმაში მდგომარეობს, რომ დრო ან ვადა, როგორც დროის გარკვეული მონაკვეთი, უპირობოდაა გაიგივებული ვადებთან და იმ საფუძვლით, რომ დრო ობიექტურია და არ არის დამოკიდებული ადამიანის ნებაზე, მიიჩნევენ, რომ იურიდიული ვადებიც არ არის დამოკიდებული ადამიანის ნებაზე. სინამდვილეში, აღნიშნავს გრიბანოვი, მსგავს მოვლენასთან არა გვაქვს საქმე. მართალია, იურიდიული ვადები დაკავშირებული კი არის ადამიანის ნებისაგან დამოუკიდებელ და ობიექტურ დროის დინებასთან, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მატერიალური სამყაროს ობიექტური კანონებისაგან განსხვავებული ბუნების დამოუკიდებელ კატეგორიას წარმოადგენს.

იურიდიული ვადები დგინდება კანონმდებლის, სამართლის სუბიექტისა და დავის განმხილველი ორგანოების მიერ. შესაბამისად, მათი წარმოშობა ნებელობით ხასიათს ატარებს. სწორედ, ამით აიხსნება, წერს გრიბანოვი, რომ სამართლის სხვადასხვა სისტემა და განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე მყოფი სამართლის ერთი და იგივე სისტემის კანონმდებლობა ერთი და იგივე მოვლენის მოსაწესრიგებლად სხვადასხვა ვადას ადგენს. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ იურიდიული ვადები წარმოშობის მიხედვით ნებელობითი ხასიათისაა, ისინი მაინც ემორჩილებიან ობიექტური დროის დინების კანონზომიერებას. ამიტომ, იურიდიული ვადები, ასკენის გრიბანოვი, ორგვარი ბუნებისაა: სამართლებრივი თვალსაზრისით იგი ნებელობითი ხასიათისაა, ამასთან, მას ობიექტური დროის დინების დალი ასვია და, სწორედ ამ მიზეზთა გამო, იურიდიული ვადები წარმოადგენს იურიდიული ფაქტის განსაკუთრებულ კატეგორიას, რომელიც

არ მიეკუთვნება არც ხდომილებას და არც მოქმედებას.²⁶⁴

დროისა და იურიდიული ვადების ურთიერთდამოკიდებულების ახლებურად გარკვევა სცადა ვოსტრიკოვამ საკანდიდატო ნაშრომში „ვადები სამოქალაქო სამართალში“. დროისა და ვადების ურთიერთდამოკიდებულება არის ზოგადისა და კონკრეტულის ურთიერთობა, სადაც დრო წარმოდგენილი აქვს ზოგადად, ხოლო ვადები – კონკრეტულად, მაგრამ ამ მხრივ, კვლევას აღარ აგრძელებს და გრიბანოვის, მსგავსად ასკვნის: 1) სამოქალაქო სამართალურთიერთობის განხორციელებისათვის იურიდიული მნიშვნელობა ენიჭება არა საერთოდ დროის გასვლას, არამედ გარკვეული ვადის გასვლას ან მომენტის დადგომას; 2) ვადები ადამიანის ნებით დგინდება. აქედან კი გამომდინარეობს, რომ ვადების, როგორც იურიდიული ფაქტის, წარმოშობა ნებელობითი ხასიათისაა და 3) მართალია, იურიდიული ვადები ადამიანის მიერ არის დადგენილი, მაგრამ მათი დინება, საერთო ნების მიხედვით, ადამიანის ნებაზე აღარ არის დამოკიდებული. თუმცა ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ ვადის დინება არ არის დამოკიდებული ადამიანის ნებაზე. ამის დადასტურებაა სასარჩელო ხანდაზმულობის შეჩერება, შეწყვეტა და ა.შ.

ზემოაღნიშნულის შემდეგ ვოსტრიკოვა ასკვნის, რომ იურიდიული ვადები არის ზოგადად დროის კონკრეტული მონაკვეთი ან მომენტი, რომელიც წარმოიშობა ადამიანის ნებით და ექვემდებარება დროის დინების ობიექტურ კანონს, ამიტომ, იგი არ მიეკუთვნება იურიდიული ფაქტის არც ხდომილებას და არც მოქმედებას,²⁶⁵ რასაც სრულიად ვეთანხმები.

ამხანაგობის ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს, როგორც განსაზღვრული ვადით ან ამხანაგობის საქმიანობით კონკრეტული მიზნის მიღწევით (ამხანაგობის ხელშეკრულებით რაიმე ნაგებობის აშენება), ისე განუსაზღვრელი ვადით (უვადოდ). ამხანაგობის მონაწილეს შეუძლია უარი განაცხადოს ერთობლივ საქმიანობაში შემდგომ მონაწილეობაზე მაშინ, როდესაც იგი დაარსებულია განუსაზღვრელი ვადით. კანონი ითვალისწინებს ერთობლივ საქმიანობაში (ამხანაგობაში) მონაწილეობაზე უარის თქმის უფლებას. ამ

²⁶⁴ Грибанов В.П., Сроки в гражданском праве, Москва, 1967 г., стр. 9-10, Советское гражданское право, том I, Отв. ред. Грибанов В.П., Корнцев С.М., Москва, 1979 г., стр. 248-249; იხ. დ. სუხიტაშვილი, სამართალი და დრო, თბ., 2004 წ., გვ. 26-28.

²⁶⁵ Гражданское право, часть I, Под ред. А.Г. Калпина и А.И. Масляева, Москва, 1997 г., стр. 146-147; იხ. დ. სუხიტაშვილი, სამართალი და დრო, თბ., 2004 წ., გვ. 29-30.

უფლებას კანონი უკავშირებს ხელშეკრულების ვადის განსაზღვრას. თუ ხელშეკრულება პირდაპირ არ განსაზღვრავს ერთობლივი საქმიანობის ვადას, ყოველ მონაწილეს ნებისმიერ დროს შეუძლია უარი თქვას ერთობლივ საქმიანობაში მონაწილეობაზე. ხელშეკრულებიდან გასვლა დაუშვებელია ისეთ დროს ან ისეთ გარემოებაში, რომელიც საზიანო იქნება ერთობლივი საქმიანობისათვის (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 938-ე მუხლის პირველი ნაწილი). შეთანხმება, რომლითაც იზღუდება მონაწილის უარის თქმის უფლება უვადო ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გასვლის თაობაზე, ბათილია.²⁶⁶ უვადო ამხანაგობის ხელშეკრულების რიცხვს მიეკუთვნება ხელშეკრულებები, რომელთა მოქმედების ვადა არ არის განსაზღვრული, რომლებიც ფაქტობრივად აგრძელებენ თავის არსებობას ხელშეკრულებაში დადგენილი ვადის გასვლის შემდეგაც, რომელთა მოქმედების ვადა გაგრძელებულია მონაწილეების მიერ განუსაზღვრელი დროით, რომლებიც დაარსებულია რომელიმე მონაწილის სიცოცხლის დროით.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 356-ე მუხლის თანახმად, თუ ხელშეკრულებიდან გასვლის ვადა არ არის დადგენილი, მაშინ შეიძლება გამსვლელ პირს ხელშეკრულების მეორე მხარისაგან განესაზღვროს ასეთი ვადა. ვადა უნდა იყოს გონივრული. საერთო წესის მიხედვით, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეები ვალდებული არიან, იზრუნონ და შეასრულონ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებები. მხოლოდ კანონით (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 405-ე მუხლი) გათვალისწინებულ შემთხვევაში აქვს მონაწილეს უფლება, უარი თქვას ვალდებულების შესრულებაზე და მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა (ხელშეკრულებაზე უარის თქმა). იმის გათვალისწინებით, რომ, ერთი მხრივ, ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნამ შეიძლება დანარჩენ წევრებს შეუქმნას პრობლემები და არასასურველი შედეგები მოუტანოს, კანონი ითვალისწინებს, რომ ამხანაგობიდან გამსვლელ მონაწილეს დაუნესდეს ხელშეკრულებიდან გასვლისათვის გონივრული ვადა. ყოველი ცალკეული შემთხვევისათვის გონივრული ვადის ხანგრძლივობა კონკრეტული ფაქტების გათვალისწინებით უნდა განისაზღვროს.

აქვე უნდა ითქვას, რომ სამოქალაქო კოდექსში „გონივრული ვადის“ შინაარსის გამოსახატავად ხშირად სხვა ტერმინებიც გამოიყ-

²⁶⁶ А.Б.Борисов, Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, ст.1051-ая, изд., „Книжный Мир“, М., 2002 г., С. 947.

ენება და ზედმეტად ტვირთავს მას. 294-ე მუხლში ვკითხულობთ, რომ კრედიტორს შეუძლია მესაკუთრეს განუსაზღვროს „შესაბამისი ვადა“, 394-ე მუხლის მეორე ნაწილი – მოვალის მიერ ვადის გადაცილებისას კრედიტორს შეუძლია დაუნიშნოს მოვალეს ვალდებულებების შესრულებისათვის „აუცილებელი დრო“, 541-ე მუხლში კი გამოყენებულია ტერმინი „განსაზღვრული ვადა“. ყველა ესენი – „განსაზღვრული ვადა“, „შესაბამისი ვადა“ და „აუცილებელი დრო“ გონივრული ვადის შინაარსის გამომხატველი და სინონიმია. ამიტომ, დ. სუხიტაშვილის აზრით, მიზანშეწონილი იქნებოდა ერთიანი ტერმინის შემოღება, რაც ხელს შეუწყობდა და დააჩქარებდა პრაქტიკაში მის დამკვიდრებას,²⁶⁷ არ ვეთანხმები აღნიშნულ მოსაზრებას, ვინაიდან ამ სამი გამონათქვამის გაიგივება მისი შინაარსობრივი დატვირთვის მიხედვით არ მიმაჩნია სწორად. თუმცა, აღნიშნული საკითხის კვლევა არ არის ნაშრომის მიზანი.

მონაწილის მიერ უვადო ერობლივი საქმიანობის ხელშეკრულებაში მონაწილეობაზე უარის თქმის შემთხვევაში, სავალდებულო არ არის მისი საფუძვლებისა და მიზეზების მითითება. კანონმდებლის მიერ ასეთი უარის მიმართ ერთადერთი მოთხოვნა დაკავშირებულია მის დროულად განცხადებასთან. ხელშეკრულებიდან გასვლის მსურველმა პირმა აღნიშნულის შესახებ განცხადება უნდა გააკეთოს ხელშეკრულებით დადგენილ ვადებში.

თუ ამხანაგობის ხელშეკრულება დადებულია უვადოდ, მაშინ მონაწილეებს უფლება აქვთ გავიდნენ ხელშეკრულებიდან, რაზედაც დანარჩენ მონაწილეებს ამის შესახებ უნდა ეცნობოს გასვლამდე სამი თვით ადრე.²⁶⁸ ამხანაგობის მონაწილეს, რა თქმა უნდა, შეუძლია სხვა მონაწილეები გააფრთხილოს უფრო ადრეც, ეს მისი უფლებაა და არა მოვალეობა.

შედარებით მეტ სირთულეებთან არის დაკავშირებული იმ ხელშეკრულებიდან გასვლა, რომელიც დადებულია განსაზღვრული ვადით ან ამხანაგობის საქმიანობით კონკრეტული მიზნის მისაღწევად. იგი როგორც ხელშეკრულების შეწყვეტის პირობა, შეზღუდულია კანონით.

²⁶⁷ დ.სუხიტაშვილი, სამართალი და დრო, თბ., 2004 წ., გვ. 47-49.

²⁶⁸ Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю.Е.Булатешко и В.А.Язева. изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 2002 г. С. 611.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ხელშეკრულებიდან გასვლის სამართლებრივი მონერსრიგება ორ ძირითად მუხლშია მოცემული: 352-ე და 405-ე მუხლებში. პირველი მუხლი ხელშეკრულებიდან გასვლის სამართლებრივ შედეგს ითვალისწინებს, ხოლო მეორე – ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობას. ხელშეკრულებიდან გასვლა აღმჭურველი უფლებაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ განსაზღვრული წინაპირობების არსებობისას მხარეს აქვს შესაძლებლობა, მიაღწიოს გარკვეულ სამართლებრივ შედეგს – დაასრულოს სახელშეკრულებო ურთიერთობა კონკრეტული უფლებებისა და მოვალეობების შესრულებით და განსხვავებულ სამართლებრივ რეჟიმში გადაიყვანოს იგი.²⁶⁹

გერმანული სამართლის მიხედვით, ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნის უფლების საფუძველია ნამდვილი ხელშეკრულების შეუსრულებლობა და შემხვედრი შესრულების ვალდებულებისაგან კრედიტორის განთავისუფლების კანონიერი ინტერესი. ამრიგად, ხელშეკრულებიდან გასვლა შეიძლება აღქმული იყოს როგორც კეთილსინდისიერი კონტრაქტის ძალაუფლება, ცალმხრივად შეცვალოს სახელშეკრულებო ურთიერთობის შინაარსი.²⁷⁰

თუ მონაწილეთა შეთანხმებით განსაზღვრულია ერთობლივი საქმიანობის ვადა, ხელშეკრულებიდან გასვლა დაიშვება მხოლოდ პატივსადები მიზეზის არსებობისას (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 938-ე მუხლის მეორე ნაწილი). პატივსადები საფუძვლის ცნებას ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების, კერძოდ, საქართველოს, რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის სამოქალაქო კანონმდებლობები, პირდაპირ არ განმარტავს. იგი განისაზღვრება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით. პატივსადები მიზეზებს მიეკუთვნება, მაგალითად, დანარჩენი მონაწილეების მიერ მათზე დაკისრებული სახელშეკრულებო

²⁶⁹ ა.ფიფია, ხელშეკრულებიდან გასვლის კონტინენტურევროპული და ანგლოამერიკული სამართლებრივი მონერსრიგების ძირითადი მახასიათებლები და მათი გავლენა ქართულ სამართალზე, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვის სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 71.

²⁷⁰ Markesinis/Unberath/Johnston, *The German Law of Contract-A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 420; იხ. ა.ფიფია, ხელშეკრულებიდან გასვლის კონტინენტურევროპული და ანგლოამერიკული სამართლებრივი მონერსრიგების ძირითადი მახასიათებლები და მათი გავლენა ქართულ სამართალზე, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვის სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 72.

ვალდებულებათა დარღვევა, მათ მიერ საქმის გაძლოლის უუნარობა ერთ-ერთი მონაწილის მიერ საქმის წარმართვის შეუძლებლობის შემთხვევაში, ხელშეკრულებიდან გასვლის თაობაზე განცხადების შეტანისას, ამხანაგობის მონაწილის საქმეების მდგომარეობის გამოსწორება პირადი მონაწილეობით, აგრეთვე, პირადი მიზეზები, რომლებიც ხელს უშლის აღნიშნულ წევრს მიიღოს მონაწილეობა ამხანაგობის საქმეებში (ავადმყოფობა, ქალაქგარეთ გამგზავრება და სხვ.). იმ შემთხვევაში, თუ დანარჩენი მონაწილეები ზემოთ ჩამოთვლილ მიზეზებს არ ჩათვლიან საპატიოდ, მაშინ საკითხს წყვეტს სასამართლო.²⁷¹ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (§723-ის პირველი ნაწილი) მიხედვით, ხელშეკრულების ვადამდე მოშლის მნიშვნელოვან პატივსადებ მიზეზად ითვლება სხვა მონაწილის მიერ ამხანაგობის ხელშეკრულებით მასზე დაკისრებული არსებითი ვალდებულების განზრახ ან უხეში გაუფრთხილებლობით დარღვევა, ან ასეთი ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1871-ე მუხლის თანახმად, ერთ-ერთი მონაწილის მოთხოვნით განსაზღვრული ვადით დადებული ხელშეკრულების შეწყვეტის პატივსადებ მიზეზად ითვლება, თუ სხვა მონაწილე არ ასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს ან არ შეუძლია ავადმყოფობის გამო ამხანაგობის საქმეების განხორციელება ან სხვა მსგავს შემთხვევაში სასამართლოს გადასაწყვეტია კანონიერების და პატივსადები საფუძვლების შეფასება.

ხელშეკრულება, რომელიც დადებულია განსაზღვრული ვადით, წყდება მისი ამონურვით.²⁷² თუმცა, კონკრეტული შედეგების მიუღწევლობის შემთხვევაში, შესაძლებელია მონაწილეთა შეთანხმებით ამხანაგობის ხელშეკრულების გაგრძელება ერთობლივი საქმიანობით დასახული მიზნის მიღწევამდე, თუ იგი, როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, განპირობებული იყო საპატიო მიზეზით (მონაწილის ავადმყოფობით, მასალებზე ფასების დროებით მომატებით და ა.შ.), რის გამოც ამხანაგობამ ვერ მიაღწია დასახულ მიზანს განსაზღვრულ ვადაში.

²⁷¹ Данилова Е.Н., Простое товарищество, Советское хозяйственное право., „Госуд. изд.“, 1926 г., С. 98.

²⁷² О.С.Иоффе, Обязательственное право, изд., „Юридическая литература“, М., 1975 г., С. 768.

განსაზღვრული ვადით ან მიზნის მიღწევით დაარსებული ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან, ერთ-ერთი მონაწილის ვადამდე გავლა, როგორც ხელშეკრულების შეწყვეტის ერთ-ერთი საფუძველი, წარმოადგენს ხელშეკრულების დარღვევას და იწვევს სამოქალაქო-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას ერთობლივი საქმიანობისათვის მიყენებული ზიანის სრული მოცულობით ანაზღაურების სახით.²⁷³

1.2. მხარეთა შეთანხმება

ვალდებულების შეწყვეტა შესაძლებელია მხარეთა შეთანხმებით. მხარეთა შეთანხმებას, როგორც სახელშეკრულებო ვალდებულებებში უფლება-მოვალეობების წარმოშობის ძირითად ელემენტს, ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე, მთავარი მნიშვნელობა ენიჭება აგრეთვე ხელშეკრულების შეწყვეტის შემთხვევაში, ვინაიდან მხოლოდ მონაწილეთა შორის შეთანხმებით შეიძლება გათვალისწინებული იქნეს ამხანაგობის შეწყვეტა თუ გაგრძელება გარკვეული საფუძვლების დადგომისას.

ამხანაგობის ხელშეკრულება, როგორც ნებისმიერი სხვა, შეიძლება შეწყდეს მონაწილეთა ერთობლივი შეთანხმებით (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 129-ე მუხლი). ამასთან, ამხანაგობის ხელშეკრულებაში შეიძლება ჩადებული იყოს პირობა, რომ ამხანაგობის შეწყვეტისათვის საკმარისია გადანყვეტილების მიღება ხმათა უმრავლესობით. თუკი ასეთი პირობა არ არსებობს, მაშინ საჭიროა მონაწილეთა ერთობლივი გადანყვეტილება. თუმცა, მონაწილეთა უმცირესობის წინააღმდეგობის შემთხვევაში, უმრავლესობას უფლება აქვს განაცხადოს უარი ამხანაგობაში მონაწილეობაზე ზოგადი წესების დაცვით (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 291-ე მუხლი).²⁷⁴

ამხანაგობის მონაწილეთა შეთანხმება, როგორც ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის ერთ-ერთი საფუძველი, ხშირად გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულება დადებულია განუსაზღვრელი ვადით და მიზნად ისახავს კონკრეტული სახის საქმიანობის მრა-

²⁷³ იხილეთ მოცემული ნაშრომის თავი IV. პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში, "§1. ამხანაგობის მონაწილეთა (მიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძვლები, გვ. 119.

²⁷⁴ Данилова Е.Н., Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд. изд.“, 1926 г., С. 100.

ვალჯერად განხორციელებას, მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების ერთობლივად წარმოება პირადი მოხმარების ან მოგების მიღების მიზნით.

ამხანაგობის ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს მონაწილეთა შეთანხმებით იმ შემთხვევაშიც, როცა იგი განსაზღვრული ვადითაა დადებული. ხელშეკრულების ვადამდე შეწყვეტის შესახებ მონაწილეთა მიერ ერთობლივი გადაწყვეტილების მიღების საფუძველს მნიშვნელობა არა აქვს. მონაწილეებმა ასეთი გადაწყვეტილება შეიძლება მიიღონ, თუ ერთობლივმა საქმიანობამ აზრი დაკარგა და მისი გაგრძელება მათთვის საინტერესო აღარ არის.²⁷⁵ მაგალითად, რამდენიმე პირმა შექმნა ამხანაგობა საცხოვრებელი სახლის აშენების მიზნით. ხელშეკრულების დადების მომენტში სამშენებლო მასალების შეძენა შესაძლებელი იყო მათთვის მისაღებ ფასებში, ხოლო შემდეგ მოხდა მათი გაძვირება, რამაც გამოიწვია მონაწილეთა შეთანხმებით ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტა.

იურიდიულ ლიტერატურაში საუბარია იმაზე, რომ შესაძლებელია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტა ორი საფუძველით: ურთიერთობების შეწყვეტა ხელშეკრულების ყველა მონაწილეს შორის შეთანხმებით ან ერთ-ერთი მონაწილის განცხადებით და დანარჩენი ამხანაგობის წევრების თანხმობით. (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1050-ე მუხლი).²⁷⁶ ამდენად, ერთობლივი საქმიანობა შეიძლება შეწყდეს ყველა მონაწილეს შორის მიღწეული შეთანხმებით იმ შემთხვევაში, თუ მათ მიერ დასახული მიზნის მიღწევა შეუძლებელია და, როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, ერთობლივი საქმიანობის გაგრძელებამ მათთვის აზრი დაკარგა.

ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტა ერთ-ერთი მონაწილის განცხადებაზე დანარჩენი ამხანაგობის წევრების შეთანხმებით, შეიძლება მოხდეს იმ შემთხვევაში, თუკი მისი გასვლით ამხანაგობიდან ზიანი არ მიადგება დანარჩენ მონაწილეებს და შეთანხმებით შესაძლებელი იქნება ერთობლივი საქმიანობის გაგრძელება.

ამხანაგობის მონაწილეთა შეთანხმებით ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტასთან დაკავშირებით, საინტერესოა ბინათმესაკუთრეთა

²⁷⁵ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამოცე. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 304.

²⁷⁶ Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю.Е. Булатова и В.А. Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 2002 г., С. 610.

ამხანაგობების მონაწილეთა მდგომარეობის განხილვა. კერძოდ, შეუძლიათ თუ არა მათ შეთანხმებით ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტა. აღნიშნულ შეკითხვაზე პასუხს იძლევა „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“ საქართველოს კანონის 24-ე მუხლი, რომელიც განსაზღვრავს ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის ლიკვიდაციის შემთხვევებსა და შედეგებს, ე.ი. ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის, ანუ ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტა (ლიკვიდაცია) მონაწილეთა შეთანხმებით შეუძლებელია, ვინაიდან იგი ემსახურება აღნიშნული სახლის მესაკუთრეების ინტერესებს და ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შეწყვეტა (ლიკვიდაცია) ხდება, თუ მრავალბინიანი სახლი, მრავალბინიანი სახლის ის სადარბაზო (სადარბაზოები), რომელშიც (რომლებშიც) შექმნილი იყო ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობა, მთლიანად დაინგრა.²⁷⁷

ამდენად, სანივთო-სამართლებრივი ურთიერთობებისაგან განსხვავებით, ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებში, მიუხედავად ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების შეწყვეტის სხვადასხვა საფუძვლებისა, მიმაჩნია, რომ ამხანაგობის შეწყვეტის ძირითად საფუძველს წარმოადგენს ხელშეკრულების მონაწილეთა შორის შეთანხმება.

1.3. ამხანაგობის შეწყვეტა ხელშეკრულების შესრულებით

ვალდებულების შესრულება წარმოადგენს ვალდებულების შეწყვეტის ძირითად და ყველაზე უფრო გავრცელებულ საფუძველს.²⁷⁸

ვალდებულების შესრულება შეიძლება განვიხილოთ არა მარტო როგორც პროცესი, არამედ როგორც იურიდიული ფაქტიც. როდესაც მხარეებმა ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული მოქმედებები უკვე შეასრულეს, უნდა განისაზღვროს, ვალდებულება შეწყდა თუ არა. ვალდებულების შეწყვეტას იწვევს ვალდებულების არა ყოველგვარი, არამედ ჯეროვანი შესრულება.

²⁷⁷ საქართველოს კანონი, „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“, მუხლი 24-ე, 1-ლი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტი, თბ., 2007 წლის 11 ივლისი.

²⁷⁸ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 82.

ვალდებულებით სამართლებრივი ნორმებიდან გამომდინარე, კერძოდ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 361-ე მუხლის თანახმად: ყოველი შესრულება გულისხმობს ვალდებულების არსებობას. ვალდებულება უნდა შესრულდეს ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას.

ვალდებულება წყდება მხარეების მიერ იმ მოვალეობების ჯეროვნად შესრულებით, რომელიც შეადგენს მის შინაარსს, ვინაიდან მიღწეულია მათ მიერ დასახული მიზანი (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 228-ე მუხლი).²⁷⁹ როგორც ცნობილია, ამხანაგობის ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს სხვადასხვა საფუძვლით. ერთ-ერთ მათგანს წარმოადგენს ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალდებულების არა ყოველგვარი, არამედ ჯეროვანი შესრულება. შესაბამისად, როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით, საჭიროა განვასხვაოთ შესრულებული ვალდებულებები და ვალდებულებები, რომლებიც წყდება არა ჯეროვანი შესრულებით, არამედ სხვა საფუძვლებით. აღნიშნულთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია ო.ს.იოფეს მიერ მოცემული კლასიფიკაცია: სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობები შეიძლება დაიყოს ურთიერთობებად, რომლებიც შეწყვეტილია (ურთიერთობები, რომელთა შეწყვეტაც გამოხატავს მისი შემადგენელი უფლებებისა და მოვალეობების მოქმედების შეწყვეტას მათ განხორციელებამდე) და განხორციელებულია (ურთიერთობები, რომელთა შეწყვეტაც გამოხატავს მისი შემადგენელი უფლებებისა და მოვალეობების განხორციელებას).²⁸⁰ ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულება, რომელიც დადებულია გარკვეული მიზნის მისაღწევად, წყდება ამ მიზნის მიღწევისთანავე ან მისი მიუღწევლობის შემთხვევაში.²⁸¹ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §726-ის თანახმად, ამხანაგობა წყდება, თუ იქნება მიღწეული ხელშეკრულებით განპირობებული მიზანი ან მისი მიღწევა შეუძლებელია. მხარეთა ნებით ვალდებულების შეწყვეტის საფუძვლებს შორის ძირითადი ადგილი უკავია ვალდებულების შესრულებას (რუსეთის სამოქალაქო

²⁷⁹ *Гражданское Право*, Отв. ред. Орловский П.Е., Корнсеев С.М., изд., „Юрид. литература“, М., 1969 г., С. 547.

²⁸⁰ О.С.Иоффе, *Избранные труды по гражданскому праву: Гражданское правоотношение*, М., 2000 г., С. 573; *об.* С.В.Сарбаш, *Исполнение договорного обязательства*, изд., „Статут“, М., 2005 г., С. 18.

²⁸¹ О. С.Иоффе, *Избранные труды в 4-х томах*, Т. III, изд., „Юридический Центр Пресс“, С-П 2004 г., С. 738.

კოდექსის 408-ე მუხლი),²⁸² ე.ი ვალდებულება შეწყდა მიზნის მიღწევით, ხოლო მიზნის მიუღწევლობისას, რასაც შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობის შემთხვევაში, ხელშეკრულება შეწყდება მონაწილეთა ნებისგან დამოუკიდებლად.

ამხანაგობის მიზნის განხორციელების შეუძლებლობის ცნებას კანონი პირდაპირ არ განსაზღვრავს, ვინაიდან ეს შეუძლებლობა დამოკიდებულია მთელ რიგ მიზეზებზე, გამომდინარეობს აღნიშნული ამხანაგობის ამოცანებიდან და თავისებურებებიდან. მასში იგულისხმება ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების რეალური განუხორციელებლობა. შესრულების შეუძლებლობა შეიძლება გავრცელდეს მთლიან ვალდებულებაზე ან მის რომელიმე ნაწილზე. იგი შეიძლება ატარებდეს როგორც მუდმივ, ისე დროებით ხასიათს. ვალდებულების მუდმივი შეუსრულებლობისას ეს უკანასკნელი წყდება, ვინაიდან მისი მიზანი მიუღწეველია. ვალდებულების დროებით შეუსრულებლობის შემთხვევაში ვალდებულება არ წყდება, მხოლოდ მისი შესრულების გადანევა ხდება დროში ხელისშემშლელი მიზეზების აღმოფხვრამდე.

ერთი და იგივე გარემოება შეიძლება ერთ შემთხვევაში იწვევდეს ამხანაგობის შეწყვეტას (მაგალითად, საერთო ქონების შემცირებისას მონაწილეებს არა აქვთ სახსრები და მისი შევსების სურვილი და ა.შ.) და სხვაგან – არ მოჰყვებს ეს შედეგები (მონაწილეების მიერ საერთო ქონების შევსება, გრძელვადიანი კრედიტების აღება და ა.შ.),²⁸³ ე.ი. ერთობლივი საქმიანობა შეწყდება, თუ აშკარაა, რომ ვერ განხორციელდება ის მიზნები, რისთვისაც ეს ამხანაგობა შეიქმნა, ანუ შეუძლებელია აღნიშნული საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალდებულებების შესრულება სხვადასხვა გარემოების გამო, რაც, შესაბამისად, იწვევს ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტას.

ვალდებულებითი ურთიერთობა წყდება კრედიტორის სასარგებლოდ ვალდებულების შესრულებით (შესრულება) (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 427-ე მუხლი).

ვალდებულებითი ურთიერთობის მიზანია ვალდებულებით გათვალისწინებული შესრულების მიღება მხარეების მიერ. ამიტომ, როცა

²⁸² Гражданское право, Под ред. А.Г. Калпина, А.И. Масляева, изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2002 г., С. 528.

²⁸³ Данилова Е.Н., Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд. изд.“, 1926 г., С. 98- 99.

კრედიტორი იღებს ვალდებულებით გათვალისწინებულ სიკეთეს, ვალდებულებითი ურთიერთობა უნდა შეწყდეს, ე.ი. შესრულებით მიიღწევა ის მიზანი, რასაც ვალდებულების მონაწილეები ისახავდნენ. ამის შემდეგ უკვე აღარ არსებობს სამართლებრივი საფუძველი ამ ურთიერთობის გაგრძელებისათვის. აქედან გამომდინარე, 427-ე მუხლის თანახმად, კრედიტორის სასარგებლოდ ვალდებულების შესრულება იწვევს ვალდებულებითი ურთიერთობის შეწყვეტას.²⁸⁴

აღნიშნული მუხლით გათვალისწინებული „შესრულების“ ცნება გულისხმობს არა შესრულებისაკენ მიმართულ ქმედებას (მოქმედებას ან უმოქმედობას), არამედ შესრულების შედეგს, რომლის მიღწევაც მხარეებს სურდათ.²⁸⁵ თავისთავად ქმედება (უმოქმედობა) მხოლოდ მაშინ შეიძლება ჩაითვალოს შესრულებად, თუკი მისი მიზანი არის გარკვეული მოქმედებისაგან თავის შეკავება (316-ე მუხლის პირველი ნაწილის მეორე წინადადება). თუ ვალდებულებითი ურთიერთობის მიზანი არის რაიმე შედეგის დადგომა (მაგალითად, მესამე პირთა სასარგებლოდ სახლის აშენება და მათთვის საკუთრების უფლებით შესაბამისი ფართით გადაცემა), მაშინ მოქმედება შესრულებულად ჩაითვლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა თითოეულ მესამე პირს საკუთრებაში გადაეცემა ბინა. შესრულებად არ ჩაითვლება აღნიშნული უფლების გადაცემის მცდელობა, თუმცა სახეზეა შესრულების ქმედება.

ქმედება შესრულებულად რომ ჩაითვალოს და, შესაბამისად, ვალდებულება შეწყვეტილად, აუცილებელია, რომ მოვალემ – კონკრეტულ შემთხვევაში ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილეებმა, შესრულება ზუსტად ისე განახორციელონ, როგორც ამაზე იყვნენ შეთანხმებული: დათქმულ დროს, დათქმულ ადგილას, სრულად და ჯეროვნად.

სამოქალაქო სამართლის მეცნიერებაში ერთსულოვნად აღინიშნება, რომ ვალდებულების შესრულება წარმოადგენს მის მიზანს.²⁸⁶

²⁸⁴ ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, გამოც. „საპარტალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 508.

²⁸⁵ Münch Komm-Heinrichs § 362. Rn. 2. იხ. ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, III წიგნი, გამოც. „საპარტალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 509.

²⁸⁶ С.В.Сарбаш, Исполнение договорного обязательства, изд. „Статут“, М., 2005 г., С. 26.

ამ მოსაზრებას რ.ციმერმანი ასე გამოხატავს: ისევე, როგორც ადამიანი განწირულია სიკვდილისთვის, ხელშეკრულება განკუთვნილია შეწყვეტისათვის.²⁸⁷

სინამდვილეში შესრულება ის შედეგია, რომლის მისაღწევად ისწრაფვიან ხელშეკრულების კეთილსინდისიერი მონაწილეები. ხელშეკრულების შესრულებით ანუ მისგან წარმოშობილი მოვალეობების შესრულებით ხდება მოქალაქეების მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. ზოგადად, ფილოსოფიური თვალსაზრისით, ალბათ, შეიძლება ითქვას, რომ ვალდებულების შესრულებით შეიძლება მიღწეულ იქნეს, აგრეთვე, მთლიანად საზოგადოების მიზნები,²⁸⁸ თუმცა, სამოქალაქო-სამართლებრივი თვალსაზრისით, კონკრეტულ შემთხვევაში ერთობლივი საქმიანობიდან წარმოშობილი ვალდებულების შესრულება წარმოადგენს მონაწილეთა მიერ დასახული მიზნის მიღწევას.

აქედან გამომდინარე, ერთობლივი საქმიანობის განხორციელების, ანუ მონაწილეების მიერ მათზე დაკისრებული სახელშეკრულებო ვალდებულებების ჯეროვნად შესრულების (შესატანის შეტანა, პროფესიული და შრომითი გამოცდილებით მონაწილეობის მიღება და ა.შ.) შედეგად შესაძლებელია ამხანაგობის წინაშე დასახული მიზნის მიღწევა.

ამხანაგობის შეწყვეტის ბუნებრივი საფუძველია მიზნის მიღწევა, ვინაიდან ხელშეკრულების შესრულება ყოველთვის წყვეტს მის მოქმედებას.

ამდენად, წინამდებარე ნაშრომში განსახილველი ქვეყნების, კერძოდ, საქართველოს, რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსით მოწესრიგებული ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების ნორმები არ მოიცავს სპეციალურ მითითებებს ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტაზე ვალდებულების შესრულებით. შესრულება, თავისთავად გულისხმობს ვალდებულების და, შესაბამისად, ხელშეკრულების შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძველს, ვალდებულების შესრულების შესახებ ზოგადი ნორმებიდან გამომდინარე.

²⁸⁷ Zimmerman R. The Law of obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Deventer, Boston, 1992, P.748.

²⁸⁸ С.В.Сарбаш, Исполнение договорного обязательства, изд. „Статут“, М., 2005 г., С. 26.

§2. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის სპეციალური საფუძვლები

2.1. ამხანაგობის შეწყვეტა ფიზიკური პირის გარდაცვალებითა და იურიდიული პირის ლიკვიდაციით

ადამიანის უფლებაუნარიანობის შეწყვეტა შეუძლია ერთადერთ იურიდიულ ფაქტს – გარდაცვალებას. გარდაცვალების დამადასტურებელ საბუთს, როგორც წესი, წარმოადგენს გარდაცვალების მოწმობა და სათანადო ჩანაწერი სააგენტოს ტერიტორიულ სამსახურში.²⁸⁹

საერთო წესის მიხედვით ფიზიკური პირის გარდაცვალება არ იწვევს ვალდებულების შეწყვეტას, რამდენადაც გარდაცვლილის უფლებები და ვალდებულებები გადადის მემკვიდრეებზე. ფიზიკური პირის გარდაცვალება მხოლოდ იმ შემთხვევაში გამოიწვევს ვალდებულების შეწყვეტას, თუ ვალდებულების შესრულება მისი პირადი მონაწილეობის გარეშე შეუძლებელია (მაგალითად, ლიტერატურული ნაწარმოების შექმნის ვალდებულება).²⁹⁰

ლიტერატურაში სწორად არის აღნიშნული, რომ ფიზიკური პირის გარდაცვალებისაგან განსხვავებით, იურიდიული პირის ლიკვიდაციისას, არ არსებობს „სათადარიგო მოვალე“ მემკვიდრეების სახით.²⁹¹ ამიტომ, ვალდებულების შესანწყევტად აუცილებელია, დამთავრებული იყოს ლიკვიდაციის პროცესი, იურიდიული პირის მთელი ქონება განაწილებული იყოს უფლებამოსილ პირებს შორის, ე.ი. ამხანაგობის მონაწილეთა შორის ერთობლივი საქმიანობის შედეგად წარმოშობილი ვალდებულებების და, შესაბამისად, მისი შესრულების მიხედვით მოხდება ხელშეკრულების შეწყვეტა, რასაც განსაზღვრავს სალიკვიდაციო პროცესი.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 939-ე მუხლის მეორე ნაწილით განსაზღვრულია ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის

²⁸⁹ ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ., გვ. 161.

²⁹⁰ ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ., გვ. 90.

²⁹¹ MünchKomm-Heinrichs Vor §362 Rn. 5; იხ. ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მესამე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 566.

სპეციალური საფუძვლები, კერძოდ:

ა) ხელშეკრულების ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალება;

ბ) ერთ-ერთი მონაწილის ქონებაზე საგაუკრებო საქმის წარმოების გახსნა;

გ) ხელშეკრულების მოშლა.

ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველია ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალება, ან თუ იგი იურიდიული პირია, მისი ლიკვიდაცია, ან რეორგანიზაცია. ამხანაგობის მონაწილეთა ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის აღნიშნული საფუძვლის არსებობა განპირობებულია იმით, რომ ამხანაგობის შექმნა, ანუ ამხანაგობის ხელშეკრულების დადება, ძირითადად, ეფუძნება მონაწილეთა პიროვნულ მონაცემებს, პროფესიულ ცოდნასა და გამოცდილებას.

ამხანაგობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე, რომლითაც მონაწილეები ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული, ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს რომელიმე მათგანის გარდაცვალებით, ან შეზღუდულქმედუნარიანად გამოცხადების შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულების დანარჩენი მონაწილეები არ შეთანხმდებიან ვალდებულების შენარჩუნებაზე.²⁹² თუმცა, ფიზიკური პირის შეზღუდულქმედუნარიანად გამოცხადება თავისთავად არ იწვევს ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მისი უფლება-მოვალეობების შეწყვეტას, ვინაიდან ზოგადი წესიდან გამომდინარე, შეზღუდულქმედუნარიანის უფლება-მოვალეობების რეალიზაცია ხდება მისი კანონიერი წარმომადგენლის მიერ. ამიტომ, ამხანაგობის ხელშეკრულების მონაწილის შეზღუდულქმედუნარიანად აღიარება არ უნდა იწვევდეს ხელშეკრულების შეწყვეტას.

გარდაცვალება, მხარეთა ნებისაგან დამოუკიდებელი ვალდებულების შეწყვეტის საფუძველია, იმ შემთხვევაში, როდესაც იგი დაკავშირებულია ამხანაგობის მონაწილეთა პიროვნებასთან.²⁹³

იურიდიულ ლიტერატურაში მეცნიერებს შორის არ არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა გარდაცვალების საფუძვლით ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტასთან დაკავშირებით. კერძოდ, ა.პ.სერგეევი და ი.კ.ტოლსტოი სხვა მეცნიერების მსგავსად თვლიან,

²⁹² О.С.Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. III, изд. „Юридический Центр Пресс“, С-П 2004 г., С. 738.

²⁹³ Гражданское право, Под ред. А.Г. Калпина, А.И. Масляева, изд. „ЮРИСТЪ“, М., 2002 г., С. 532.

რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტა ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებით სრულიად მართებულია, ვინაიდან მონაწილეთა ურთიერთობები ატარებს ნდობით ხასიათს. გარდაცვალება, იურიდიული პირის ლიკვიდაცია ან რეორგანიზაცია (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1050-ე მუხლის პირველი პუნქტის მესამე აბზაცი), ერთ-ერთი მონაწილის ქმედუვნაროდ, შეზღუდულქმედუწარიანად ან უგზო-უკვლოდ აღიარება (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1050-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველი აბზაცი) ზოგადი წესების შესაბამისად, ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველია. თუმცა, ხელშეკრულებით ან მონაწილეების შემდგომი შეთანხმებით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს ხელშეკრულების ძალაში დატოვება დარჩენილ მონაწილეთა შორის, აგრეთვე, შესაძლებელია გარდაცვლილი მონაწილის, ან იურიდიული პირის, რომელმაც შეწყვიტა თავისი საქმიანობა, შეცვლა მათი უფლებამონაცვლეებით. თუ ამხანაგობის მონაწილეები უარს იტყვიან გარდაცვლილი პირის შეცვლაზე მათი მემკვიდრეებით, მაშინ უფლებამონაცვლეები ვერ გახდებიან ხელშეკრულების მონაწილეები და მიიღებენ შესაბამისი წილის კომპენსაციას ხელშეკრულებითა და კანონით გათვალისწინებული წესების შესაბამისად (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1049-ე მუხლი).²⁹⁴ ამდენად, ხელშეკრულებაში შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს გარდაცვლილი მონაწილის შეცვლა მისი მემკვიდრეებით, ხოლო რეორგანიზებული იურიდიული პირის – მისი უფლებამონაცვლით. რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, თუ ხელშეკრულება დაკავშირებულია სამწარმოო საქმიანობის განხორციელებასთან, მაშინ მემკვიდრე უნდა იყოს ინდივიდუალური მწარმო, ხოლო უფლებამონაცვლე – კომერციული ორგანიზაცია.²⁹⁵ ზოგადი წესებიდან გამომდინარე, მემკვიდრეებს მიეცემათ წილის კომპენსაცია და არა ამხანაგობაში მონაწილეობის უფლება. იურიდიული პირის უფლებამონაცვლე, ანუ უფლებების და მოვალეობების მატარებელი ერთმანეთის მიმართ, მესამე პირებთან გარიგების დადების შემთხვევაში კი შეიძლება გამოვიდეს მსგავსი მიზნების მატარებელი ორგანიზაცია.

ამხანაგობა დამოკიდებულია მის შემადგენლობაში შემავალ მონაწილეებზე, შემადგენლობიდან ერთი მონაწილის გასვლა იწვევს

²⁹⁴ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С.777.

²⁹⁵ А.Н.Гусь, Гражданское право, Т. II, изд., „ИНФРА“, М., 2003 г., С. 398.

ამხანაგობის არსებობის შეწყვეტას, დახურვას და გაუქმებას. მაგრამ ხელშეკრულების დადების თავისუფლება უშვებს ახალი მონაწილის მიღებას. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსში ამის შესახებ არაფერია ნათქვამი. ახალი წევრის მიღებით ხდება ძველი ამხანაგობის გაუქმება და ახლის დაარსება. ახალ წევრებსა და ხელშეკრულების მონაწილეებს შორის ფორმდება ახალი ამხანაგობის ხელშეკრულება. ასეთ შემთხვევაში მოქმედებს დათმობის პრინციპი, რომელიც ემყარება ურთიერთდამოკიდებულების პრინციპს, ყველას ერთსულოვნებას და არ მოითხოვს ამხანაგობის დაშლას.²⁹⁶

ამხანაგობის წევრობა გულისხმობს ქონებრივი და ადმინისტრაციული უფლებების ერთობლიობას. პრინციპში, ამხანაგობის წევრობის გადაცემა სხვა პირზე არ შეიძლება (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §717). წევრობის გადაცემა შესაძლებელია მხოლოდ ყველა წევრის თანხმობის შემთხვევაში (ამხანაგობიდან გამსვლელი პირის და შემოსული პირის ჩათვლით) ან ამხანაგობის ხელშეკრულებით დადგენილი ხმების უმრავლესობით. ამხანაგობაში მონაწილეობის უფლების გადაცემა გულისხმობს საერთო უფლებების გადაცემას ამხანაგობის საქმიანობასთან მიმართებით, მხოლოდ წევრობის გადაცემა დაუშვებელია.²⁹⁷

ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ისეთი სპეციალური საფუძვლების განხილვისას, როგორიცაა ფიზიკური პირის გარდაცვალება და იურიდიული პირის ლიკვიდაცია, ყურადღების მიღმა არ უნდა დაგვრჩეს, მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების შემთხვევაში გამოიწვევს თუ არა ამხანაგობის შეწყვეტას მესამე პირის გარდაცვალება ან იურიდიული პირის ლიკვიდაცია.

როგორც წესი, მესამე პირის სასარგებლოდ დადებულ ხელშეკრულებაში მხარეები უთითებენ ყველა იმ საკითხზე, რომელიც მნიშვნელოვანია მესამე პირის მიერ თავისი უფლების განსახორციელებლად. მაგრამ არის შემთხვევები, როცა მხარეები ასეთ პირდაპირ დათქმას არ აკეთებენ. ამ დროს დგება ხელშეკრულების განმარტების აუცილებლობა. განმარტების გზით უნდა დადგინდეს მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულებისათვის მნიშვნელოვანი საკითხები, რომელთა ჩამონათვალი მოცემულია 350-ე მუხლში, კერძოდ: უფლება მესამე პირმა უნდა შეიძინოს თუ არა, ეს უფლება

²⁹⁶ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 614.

²⁹⁷ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 615.

მას მაშინათვე წარმოეშობა თუ განსაზღვრული წინაპირობების არსებობისას, ხელშეკრულების მხარეები უფლებამოსილნი არიან თუ არა მესამე პირის უფლება გააუქმონ ან შეცვალონ მისი თანხმობის გარეშე.

ყველა ამ საკითხის დასადგენად მნიშვნელოვანია ხელშეკრულების მიზანი,²⁹⁸ ე.ი. ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზანზეა დამოკიდებული ხელშეკრულების შეწყვეტა მესამე პირის გარდაცვალების შემთხვევაში. მაგალითად, თუ მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულება მიზნად ისახავდა ქველმოქმედებას, მაშინ ამ პირის გარდაცვალება გამოიწვევს ხელშეკრულების შეწყვეტას, ხოლო სხვა შემთხვევაში მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ხელშეკრულების შეწყვეტა ამ პირის გარდაცვალებით შეიძლება იყოს დამოკიდებული ხელშეკრულების დამდები პირების ნებაზე, ვინაიდან მესამე პირის უფლება მის სასარგებლოდ დადებულ ხელშეკრულებებში გამომდინარეობს ამხანაგობის მონაწილეობის შეთანხმებიდან, აგრეთვე მათ უფლება აქვთ მესამე პირს ჩამოართვან სარგებლის მიღების უფლება, თუ იგი გათვალისწინებულია ხელშეკრულებით. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 350-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად, ხელშეკრულების მხარეს, რომელმაც გააკეთა დათქმა მესამე პირის სასარგებლოდ, ინარჩუნებს უფლებას შეცვალოს ხელშეკრულებაში მითითებული მესამე პირი.

ვინაიდან, ამხანაგობა წარმოადგენს პირად ხელშეკრულებას, ამიტომ გარდაცვალება, როგორც წესი, უნდა იწვევდეს ხელშეკრულების შეწყვეტას. თუმცა, ხელშეკრულებით ამ ფაქტის გათვალისწინება შეიძლება ყოველთვის, ამასთანავე უნდა დადგინდეს ისეთი წესი, რითაც არ დაირღვევა ამხანაგობის საქმიანობის განხორციელება ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებით. ამიტომ, კანონის 290-ე მუხლით, დაშვებულია ამხანაგობის გაგრძელება ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებისას, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულებაში გათვალისწინებულია პირობა გარდაცვლილის წილის გამოყოფაზე ან შეცვლით მისი კანონით ან ანდერძით მემკვიდრეების მიერ, ან იმ დანესებულებით, რომელსაც კანონის თანახმად, გადაეცემა გარდაცვლილის ქონება. იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულებით არ იქნება გათვალისწინებული ზემოთ აღნიშნული პირობა, მაშინ ამხანაგობა

²⁹⁸ ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 223.

წყდება მონაწილის გარდაცვალების მომენტიდან. ჩგარდაცვალებას უთანაბრდება, აგრეთვე, პირის კანონით დადგენილი წესით აღიარება უგზო-უკვლოდ დაკარგულად.²⁹⁹ მემკვიდრის უარის შემთხვევაში, ხელშეკრულებაში განწვერიანებაზე ან სხვა მონაწილეთა მიერ მათ ხელშეკრულებაში მიღებაზე უარის გაცხადებისას ისინი უნდა დაეთანხმონ წილის გასხვისებას ან მემკვიდრეს უნდა გადასცენ მისი ღირებულების ფულადი თანხა – კომპენსაცია.³⁰⁰

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §727-ის თანახმად, 1. ამხანაგობის ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებით, თუ ხელშეკრულებიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს. 2. ამხანაგობის შეწყვეტის შემთხვევაში, გარდაცვლილის მემკვიდრე ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეატყობინოს დანარჩენ მონაწილეებს მის გარდაცვალებაზე და თვითონ შეუდგეს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული, ანუ დაკისრებული ვალდებულებების შესრულებას, თუ მისი გადადება დაკავშირებულია რისკთან, სანამ დანარჩენი მონაწილეები მასთან ერთობლივად არ მიიღებენ სათანადო ზომებს. ამხანაგობის დანარჩენი მონაწილეები ვალდებულნი არიან იგივე წესით დროებით გააგრძელონ მათზე დაკისრებული საქმეები. ამდენად, ამხანაგობა ითვლება გაგრძელებულად.

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1868-ე მუხლით კი, ნაშრომში განხილული ქვეყნების მსგავსად, კერძოდ, საქართველოს, რუსეთისა და გერმანიის სამოქალაქო კანონმდებლობების თანახმად, ამხანაგობის მონაწილის გარდაცვალებით ხელშეკრულების შეწყვეტის შემთხვევაში იკვეთება ორი მომენტი:

1. შესაძლებელია ამხანაგობის ხელშეკრულების გაგრძელება მისი მემკვიდრის მონაწილეობით ან მხოლოდ დანარჩენ მონაწილეთა შორის;

2. გარდაცვლილის მემკვიდრეს უფლება ეძლევა ამხანაგობის ქონებიდან საკუთრების უფლებით მიიღოს ის წილი, რაც ეკუთვნოდა მას ამ დროისთვის. ამდენად, ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ერთ-ერთი მონაწილის გარდაცვალებით ამხანაგობის ხელშეკრულება არ შეწყდება თუ:

²⁹⁹ Данилова Е.Н., Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд. изд.“, 1926 г., С. 95- 96.

³⁰⁰ Советское гражданское право, ч 2, Отв. ред. В.П.Смирнов, Ю.К.Толстой, А.К.Юрченко, изд., „Ленинградского Университета“, Ленинград, 1982 г., С. 289.

ა. ამხანაგობის ხელშეკრულების გაგრძელება შესაძლებელი იქნება გარდაცვლილი მონაწილის მისი მემკვიდრით შეცვლით ან, თუ მონაწილე იურიდიული პირია – მისი უფლებამონაცვლე პირით, მაშინ, როდესაც ამხანაგობაში მონაწილეობა განპირობებული არ არის მისი პიროვნული, პროფესიული ან სხვა თავისებურებებიდან გამომდინარე და მის გარეშე კვლავ შესაძლებელი იქნება ერთობლივი საქმიანობის სრულყოფილად წარმართვა და, შესაბამისად, დასახული მიზნის მიღწევა;

ბ. ერთობლივი საქმიანობის დანარჩენი მონაწილეების შეთანხმებით მოხდება გარდაცვლილი, ლიკვიდირებული ან რეორგანიზებული პირის შეცვლა მათი მამკვიდრეებით ან უფლებამონაცვლეებით, თუ ეს უკანასკნელნი არ იტყვიან უარს ამხანაგობის ხელშეკრულებაში მონაწილეობაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ე.ი., თუ ამხანაგობის მონაწილეები არ დათანხმდებიან, მაშინ ისინი მიიღებენ შესაბამისი წილის კომპენსაციას ხელშეკრულებითა და კანონით გათვალისწინებული წესის მიხედვით. ამდენად, ზოგადი წესებიდან გამომდინარე, მემკვიდრეებს მიეცემათ წილის კომპენსაცია და არა ამხანაგობაში მონაწილეობის უფლება, ხოლო დარჩენილი წილი განაწილდება ამხანაგობის დანარჩენ მონაწილეთა შორის მათივე წილების პროპორციულად ან სხვა წესით და ამხანაგობის ხელშეკრულების საქმიანობა მათ მიერ კვლავ გაგრძელდება იმავე პირობებით. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ამხანაგობის შეწყვეტის ისეთი საფუძვლების განხილვისას, როგორიც არის მონაწილე – ფიზიკური პირის გარდაცვალება და იურიდიული პირის ლიკვიდაცია, ზემოთ დახასიათებულ ქვეყნებს შორის (საქართველო, რუსეთი, გერმანია, საფრანგეთი) არ არსებობს ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის განმასხვავებელი სპეციალური საფუძვლები, ვინაიდან გარდაცვალება ზოგადად ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველია. გარდაცვალებისაგან განსხვავებით ლიკვიდაცია ეს არის პროცესი, რომელიც ხშირად რამდენიმე წელიც შეიძლება გაგრძელდეს.³⁰¹

³⁰¹ დანერგვით იხილეთ ლ. ჭანტურია, მენარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მესამე გამოცემა. გამომც. „სამართალი“, თბ., 2002 წ. გვ. 181.

2.2. ამხანაგობის შეწყვეტა გაკოტრებით

გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების გახსნას წინ უძღვის მატერიალური და ფორმალური წინაპირობები. ერთ-ერთი წინაპირობის არარსებობაც კი საკმარისია, რომ გადახდისუუნარობის საქმის წარმოება არ გაიხსნას, ხოლო გახსნილი წარმოება კი შეწყდეს, თუ მოგვიანებით აღმოჩნდება, რომ წარმოების გახსნის მომენტი სათვით კონკრეტული წინაპირობა სახეზე არ ყოფილა.

ჩ გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების მატერიალურ წინაპირობას წარმოადგენენ:

გადახდისუუნარობა ან მოსალოდნელი გადახდისუუნარობა, ხოლო ფორმალურ წინაპირობას – გადახდისუუნარობის შესახებ განცხადების შეტანა.³⁰²

განვიხილოთ თითოეული მათგანი ამხანაგობის ხელშეკრულებასთან მიმართებით.

„გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის (2007 წლის 28 მარტი) მე-2-ე მუხლის პირველი ნაწილი განსაზღვრავს ამხანაგობის გადახდისუუნარობის საკითხს.

გადახდისუუნარობა გააჩნია კერძო სამართლის ყველა ფიზიკურ და იურიდიულ პირს. მაშასადამე, გადახდისუუნარობა შეიძლება გააჩნდეს ყველა იმ პირს, ვინც სამოქალაქო სამართლის თანახმად, მიჩნეულია კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტად. ასეთი კი შეიძლება იყოს როგორც სამეწარმეო, ისე არასამეწარმეო, როგორც საქართველოს, ისე სხვა ქვეყნის ფიზიკური ან იურიდიული პირი (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მე-8-ე მუხლის პირველი ნაწილი).

ამასთან, „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2-ე მუხლის მე-2-ე ნაწილში პირდაპირაა ჩამოთვლილი, თუ ვის მიმართ არ ვრცელდება აღნიშნული კანონის მოქმედება, კერძოდ:

- ა) ფიზიკურ პირებზე (ინდივიდუალური მეწარმეების გარდა);
- ბ) საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებზე;
- გ) ბანკებზე, არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულებებსა და სადაზღვევო კომპანიებზე, რომელთა გადახდისუუნარობის საკითხი

³⁰² რ.მიგრაული, შესავალი გაკოტრების სამართალში, გამომც. „შპს“, თბ., 1999 წ., გვ. 14.

წესრიგდება სპეციალური კანონმდებლობით.

იურიდიულ ლიტერატურაში ეჭვს არ იწვევს პროფ. როინ მიგრიაულის მიერ გამოთქმული მოსაზრება, იმასთან დაკავშირებით რომ, მიუხედავად იმისა, ქართული სამართალი, განსაკუთრებით სამოქალაქო კოდექსი და მენარმეთა შესახებ კანონი, დეტალურად აწესრიგებენ გაერთიანებებისა და კორპორაციების შექმნისა და დაფუძნების სამართლებრივ ურთიერთობებს, იმავეს ვერ ვიტყვივით მათი არსებობის შეწყვეტის სამართლებრივ მოწესრიგებაზე. იგი აღნიშნავს, რომ სამენარმეო და არასამენარმეო იურიდიული პირების არსებობის შეწყვეტას ისეთივე მნიშვნელობა აქვს პრაქტიკისათვის, როგორც მათ შექმნასა და დაფუძნებას. ამდენად, ქართულ სამართალში არსებული ეს ხარვეზი მისი აზრით სასწრაფოდ საჭიროებს შევსებას, რაც სამომავლოდ აღმოფხვრის მართლმსაჯულებისათვის უსარგებლო დავებს და სათავეს დაუდებს სწორ სასამართლო პრაქტიკას,³⁰³ რასაც სრულიად ვეთანხმები.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 939-ე მუხლით განსაზღვრულ ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის საფუძვლებს შორის ერთ-ერთი სპეციალური საფუძველია „ერთობლივი საქმიანობის ქონებაზე გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების გახსნა“ (პირველი ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტი).

ერთობლივი საქმიანობა შეწყდება, თუ ამხანაგობის ქონებაზე გაიხსნება გადახდისუუნარობის საქმის წარმოება, რაც გადახდისუუნარობის შესახებ მოქმედი ზოგადი ნორმების შესაბამისად, ერთნაირად ვრცელდება ყველა სახის ამხანაგობებზე (სამენარმეო თუ არასამენარმეო). ამხანაგობის ქონებას განეკუთვნება მონაწილეთა შენატანები და ის შეძენილი ქონება, რაც შეემატა ამხანაგობის საერთო საკუთრებაში არსებულ ქონებას მათი ერთობლივი საქმიანობის შედეგად.

ამხანაგობის ქონებაზე გადახდისუუნარობის საქმის აღძვრა მოხდება იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს ამის საფუძველი, კერძოდ:

ა. გადახდისუუნარობა, როცა ამხანაგობა ამავე მიზეზით ველარ ასრულებს კრედიტორთა წინაშე წარმოშობილ რეალურ ვალდებულებებს, რომელთა შესრულების დრო უკვე დამდგარია.

³⁰³ რ.მიგრიაული, სამენარმეო საზოგადოება: გაუქმება, ლიკვიდაცია, ამოშლა (შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან), ქართული კერძო სამართლის კრებული, ნიგნი I, თბ., 2004 წ., გვ. 120.

ბ. ზედავალთან, რომლის დროსაც ამხანაგობის საერთო ქონების ღირებულება მკვეთრად ნაკლებია წარმოშობილ ვალდებულებებზე. საერთო ქონების შეფასება გადახდისუნარობის საქმის აღძვრამდე ხდება რიგი კრიტერიუმებით. ამხანაგობის ქონების შეფასებისას ითვალისწინებენ აგრეთვე ამხანაგობის წევრთა პირად ქონებასაც, გამომდინარე მათი პასუხისმგებლობის პრინციპიდან, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ თუ კრედიტორთა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად ამხანაგობის ქონება არ არის საკმარისი, მაშინ ხელშეკრულების მონაწილეები ვალდებისათვის პასუხს აგებენ სოლიდარულად. შეფასების შედეგები უნდა ადასტურებდეს, რომ შეუძლებელი და გაუმართლებელია ამხანაგობის საქმიანობის შემდგომი გაგრძელება.³⁰⁴

გადახდისუნარობის წარმოება, თავისი შინაარსით, წარმოადგენს სალიკვიდაციო წარმოებას, ხოლო ლიკვიდაცია, როგორც ასეთი, გულისხმობს მოვალის ქონების მიმართ განსაზღვრული ღონისძიებების განხორციელებას, კერძოდ, ქონების აქტივებისა და პასივების დადგენას, აქტივების რეალიზაციას და ამონაგების განაწილებას კრედიტორებსა და სხვა უფლებამოსილ პირებზე.³⁰⁵

გადახდისუნაროდ ამხანაგობის აღიარებისათვის ამოსავალია არა მისი სამართალსუბიექტურობა, არამედ გაკოტრებას ქვემდებარე საკმარისი ქონება, რაც შეიძლება გააჩნდეს მას.

როგორც უკვე აღინიშნა, ყველა სახის ამხანაგობას (სამეწარმეო თუ არასამეწარმეო) გააჩნია ქონება, რომელიც იქმნება, ერთი მხრივ, მონაწილეთა შესატანების საფუძველზე და, მეორე მხრივ, ერთობლივი საქმიანობის განხორციელების შედეგად, ე.ი. საერთო ქონება განაპირობებს ამხანაგობის გადახდისუნარობას.

ამხანაგობის საქმიანობა შეწყდება სასამართლოს მიერ გადახდისუნარობის საქმის წარმოების გახსნის შესახებ განჩინების გამოტანის შემდეგ. „გაკოტრების პროცესში სანარმოს მართვასა და წარმომადგენლობას ახორციელებს გაკოტრების მმართველი.“³⁰⁶

ამხანაგობის საქმიანობის შეწყვეტის ფაქტის დადგომისათ-

³⁰⁴ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 304-305.

³⁰⁵ რ.მიგრაული, შესავალი გაკოტრების სამართალში, გამომც. „შპს“, თბ., 1999 წ., გვ. 18.

³⁰⁶ საქართველოს კანონი „გადახდისუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“, თავი V, 37-ე მუხლის პირველი ნაწილი, თბ., 2007 წლის 28 მარტი.

ნავე დღის წესრიგში დგება მთელი რიგი საკითხების გადანყვეტის აუცილებლობა. ეს საკითხები უნდა მონესრიგდეს მანამდე, სანამ ამხანაგობის საქმიანობა ბოლომდე არ დამთავრდება. რამდენიმე საკითხი, რომელიც ამომწურავია, აუცილებლად უნდა გადანყდეს ერთობლიობაში. საკითხის პირველი ჯგუფი ეხება ხელშეკრულების მონაწილეთა სამართლებრივ ურთიერთობებს, რომლებიც არსებობის შეწყვეტამდე ამხანაგობამ საფუძვლიანად უნდა დაასრულოს.³⁰⁷

1. ამ ჯგუფში გამოიყოფა დაუმთავრებელი ვალდებულებების შესრულება. ასეთი ვალდებულებები შეიძლება ჰქონდეს ამხანაგობას. ამიტომ, არ შეიძლება ისინი უბრალოდ ჩამოინეროს. შესაბამისად, დაუმთავრებელი ვალდებულებები საჭიროებს შესრულებას.

2. გარდა ამისა, ამხანაგობა შეიძლება თავად იყოს კრედიტორი, ანუ მას ჰქონდეს მოთხოვნები მესამე პირის მიმართ. ამხანაგობამ თავისი არსებობის სრულ ამოწურვამდე ასევე უნდა განახორციელოს აღნიშნული მოთხოვნები, ანუ მიიღოს თანხები, დაიბრუნოს ქონება და ა.შ.

3. ამხანაგობა შეწყვეტის დადგომამდე შეიძლება წარმართავდეს სასამართლო პროცესებს. დაუშვებელია ამ პროცესების იგნორირება, განსაკუთრებით მაშინ, თუ მიმდინარეობს სააქტივო პროცესი, რამაც შეიძლება ამხანაგობის ქონებას დამატებით რამე შემატოს. ასევე უნდა დამთავრდეს აღნიშნული პროცესები. აქედან გამომდინარე, საფუძვლიანად არის გადასანყვეტი ამხანაგობის ქონების საკითხი. ქონების საკითხის გარკვევაში იგულისხმება ის, რომ, ამხანაგობის არსებობის შეწყვეტის შემდეგ, მისი ქონება უნდა განაწილდეს ხელშეკრულების წევრებს შორის.³⁰⁸

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §728-ის თანახმად, 1. ამხანაგობა შეწყდება ამხანაგობის ქონების მიმართ გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების გახსნით. აქვე აღნიშნულია, რომ, თუ მოვალის შუამდგომლობით შეჩერდება საგააკორებო პროცედურა (ან საგა-

³⁰⁷ K. Schmid, Gesellschaftsrecht, 2 Aufl, 1991, §11 V, გვ. 266. იხ., რ.მიგრაული, სამენარმო საზოგადოება: გაუქმება, ლიკვიდაცია, ამოშლა (შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან), ქართული კერძო სამართლის კრებული, ნიგნი I, თბ., 2004 წ., გვ. 124.

³⁰⁸ K. Schmid, Gesellschaftsrecht, 2 Aufl, 1991, §11 V, გვ. 266. იხ., რ.მიგრაული, სამენარმო საზოგადოება: გაუქმება, ლიკვიდაცია, ამოშლა (შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან), ქართული კერძო სამართლის კრებული, ნიგნი I, თბ., 2004 წ., გვ. 124.

კოტრეზო ღონისძიებების ჩატარების გეგმის დამტკიცების შემდეგ, რომელიც ითვალისწინებს ამხანაგობის საქმიანობის გაგრძელებას), მონაწილეებს შეუძლიათ მიიღონ გადანაცვტილება ამხანაგობის საქმიანობის გაგრძელების შესახებ.

2. ამხანაგობა წყდება ერთ-ერთი მონაწილის ქონებაზე გადახდისუნარობის საქმის წარმოების გახსნით.

გერმანიის სამართლით გაკოტრების პროცესისას, ამხანაგობის ქონებასთან დაკავშირებით არსებობს შესაბამისი ინსტრუქციები, შემდეგი თავისებურებით:

ა) ამხანაგობის გადახდისუნარობის საფუძველი შეიძლება იყოს დავალიანება, რომელიც აღემატება საერთო თანხის და ყველა წევრის საგარანტიო თანხების 1/4-ს. ამხანაგობის წევრებმა საგარანტიო თანხის გაზრდის მიზნით არ უნდა შეიტანონ დამატებითი ფულადი შენატანები. აქედან გამომდინარე ამხანაგობის გაკოტრების მიზეზია გადახდისუნარობა;

ბ) ბ) ამხანაგობების შესახებ კანონის §105-ის თანახმად, ამხანაგობის წევრები ვალდებული არიან შეიტანონ წესდებით განსაზღვრული დამატებითი შენატანები, გადახდისუნარიანობის აღსადგენად, კრედიტორების დაკმაყოფილებამდე. დამატებითი შენატანები გადანაწილდება ყველა წევრზე. გარდა ამისა, ამხანაგობის კანონი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას არასაკმარისი შემოსავლის შემთხვევაში (დამატებითი შენატანების ვალდებულება შეზღუდული პასუხისმგებლობის სანარმოს მსგავსად): დამატებითი ფულადი შენატანი, რომელიც ამხანაგობის ცალკეული წევრების მიერ არ იყო შემოტანილი, წაწილდება ამხანაგობის დანარჩენ წევრებზე თავმჯდომარის მიერ, ამხანაგობის შესახებ კანონის §106-ის თანახმად.

აღნიშნულთან დაკავშირებით, მოცემულია სასწავლო მითითება: დამატებითი შენატანების ქმედება წარმოადგენს უშუალოდ ამხანაგობის სანაწილმდეგოდ და კრედიტორების სასარგებლოდ შესრულებულ ქმედებას. ამხანაგობის წევრებს არ გააჩნიათ პასუხისმგებლობა კრედიტორების მიმართ.³⁰⁹

საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1865-ე მუხლის მიხედვით, ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძვლად ითვლება

³⁰⁹ Dr. Eugen Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, Verlag Franz Vahlen München, 2004, S. 292.

ამხანაგობის მთელი ქონების განადგურება,³¹⁰ ე.ი. ყოველივე ზემოთ აღნიშნული წარმოადგენს ამხანაგობის გადახდისუუნარობაზე საქმის წარმოების გახსნის საფუძველს, რის შედეგად შეწყდება ერთობლივი საქმიანობა, ანუ დახასიათებული ქვეყნების კანონმდებლობები არ განსხვავდება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში განსაზღვრული ერთობლივი საქმიანობის ქონებაზე გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების გახსნის საფუძველებისაგან.

ერთ-ერთი მონაწილის ქონებაზე გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების გახსნა წარმოადგენს, აგრეთვე, ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის საფუძველს.³¹¹ ამხანაგობის ხელშეკრულების ერთ-ერთი მონაწილის ფინანსური მდგომარეობის გაუარესება მისი გადახდისუუნაროდ აღიარების შედეგად (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1050-ე მუხლის პირველი პუნქტის მეორე აბზაცი) ან კრედიტორის მოთხოვნა საერთო ქონებიდან მისი წილის გამოყოფაზე (სამოქალაქო კოდექსის 1049-ე მუხლი) იწვევს ამხანაგობის კრედიტორების ფინანსური გარანტიის დონის შემცირებას. სხვა მხრივ, აღნიშნული გარემოება უფრო ზრდის ხელშეკრულების დანარჩენ მონაწილეთათვის მოსალოდნელი უსიამოვნო ანუ არასასურველი შედეგების დადგომის შესაძლებლობას. ამიტომ, აღნიშნულ შემთხვევებში ამხანაგობის ხელშეკრულება შეწყდება, თუ მონაწილეთა შეთანხმებით არ არის გათვალისწინებული ხელშეკრულების გაგრძელება დანარჩენ მონაწილეთა შორის.³¹² იგივე მოსაზრება გააჩნია ე.ნ.დანილოვას.³¹³

ამდენად, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) შეწყვეტის ერთ-ერთი სპეციალური საფუძველია, ამხანაგობის ქონებაზე გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების გახსნა, რაც დეტალურად არის მოწესრიგებული საქართველოს კანონით „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“.

³¹⁰ Л. Жюллино Де Ла Морансьер. Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы“, М., 1961 г., С. 318.

³¹¹ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, 939-ე მუხლის (მეორე ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი), გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 303.

³¹² Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 777.

³¹³ Данилова Е.Н. Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд. изд.“, 1926 г., С. 96-97.

2.3. ხელშეკრულების მოშლა და ხელშეკრულებიდან გასვლა, როგორც ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძველი

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი აგებულია ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპზე. არც ერთი ხელშეკრულება არ შეიძლება იყოს დაურღვეველი ან სამუდამო, ვერც ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) მონაწილეებს ვაიძულებთ მუდმივად ამხანაგობის საქმიანობის განხორციელებას. ამიტომ, ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, ისეთი მეორადი მოთხოვნის უფლების ანალიზი, როგორიცაა ხელშეკრულებიდან გასვლა და, მით უმეტეს, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების მიმართება ხელშეკრულების მოშლასთან, მეტად საინტერესო და აქტუალურია, განსაკუთრებით დამდგარი სამართლებრივი შედეგების კუთხით.³¹⁴

ხელშეკრულებიდან გასვლის ინსტიტუტი იმის მაუწყებელია, რომ მხარეთა ნების თავისუფლება (ავტონომია) არ მთავრდება ხელშეკრულების დადებით და იგი ბოლომდე თან სდევს მის შესრულებას. ისე, როგორც ხელშეკრულების დადება იყო მხარეთა ნებაზე დამოკიდებული, ასევეა მისი შემდგომი არსებობაც. მართალია, მხარე ხელშეკრულებით შებოჭილია და იგი უნდა შესრულდეს, მაგრამ ეს ვერ იქნება მისთვის ბორკილი, თუკი არსებობს ხელშეკრულებაზე უარის თქმის სამართლებრივი საფუძველი.³¹⁵ ამდენად, დაუშვებელია ამხანაგობის ხელშეკრულების გაგრძელება, თუკი იგი ერთი-ერთი მონაწილისთვის სარგებლის და დანარჩენისათვის ზიანის მომტანი იქნება.

ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება კანონით გათვალისწინებული უფლებაა. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 352-359-ე,

405-ე მუხლების შინაარსი ამომწურავად განსაზღვრავს ხელშეკრულებიდან გასვლის საფუძვლებსა და წესს, კერძოდ, იმას, თუ როდის შეუძლია ხელშეკრულების მხარეს ხელშეკრულებიდან გასვლა.

³¹⁴ მ.მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა 2008 წ., გვ. 125.

³¹⁵ ბ.ზოიძე, ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, გამომც. „საგამომცემლო საქმის სასწავლო ცენტრი“, თბ., 2005 წ., გვ. 266.

თუმცა, ეს არ გამოორიცხავს, რომ მხარეები შეთანხმდნენ ხელშეკრულებიდან გასვლის დამატებით პირობებზე.

ხელშეკრულებიდან გასვლა გამოიყენება ორმხრივი სახელშეკრულებო ურთიერთობების მიმართ იმ შემთხვევაში, თუ მოთხოვნის საფუძველი – სახელშეკრულებო ურთიერთობა არის ნამდვილი და მხარეები სადავოდ არ ხდიან ნამდვილობის საკითხს.³¹⁶ თუ ხელშეკრულება არ არის ნამდვილი, არ გავრცელდება 405-ე მუხლი და მიღებული შესრულების უზრუნველსაყოფად მითითება მოხდება არა 352-ე მუხლით გათვალისწინებულ რესტიტუციის ნებსზე, არამედ უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმებზე. ამდენად, ხელშეკრულებიდან გასვლის აუცილებელი წინაპირობაა ნამდვილი ორმხრივი ხელშეკრულების არსებობა.³¹⁷ თუმცა, ამხანაგობის ხელშეკრულებასთან მიმართებით არ შეიძლება ითქვას, რომ აქ მხოლოდ ორი მხარე მონაწილეობს, არამედ ყველა მონაწილე, რომლებსაც ერთმანეთის მიმართ გააჩნიათ გარკვეული უფლება-მოვალეობები, არიან დაკავშირებული საერთო მიზნით, რაც, შესაბამისად, მათ აძლევს უფლებას, სათანადო საფუძვლების შემთხვევაში მოითხოვონ ხელშეკრულებიდან გასვლა.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 938-ე მუხლის მესამე ნაწილის თანახმად, ერთ-ერთი მონაწილის გასვლა იწვევს ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტას. ხელშეკრულება შეიძლება ითვალისწინებდეს ერთ-ერთი მონაწილის გასვლას ერთობლივი საქმიანობის შეუწყვეტლად. ამხანაგობის მონაწილეს მხოლოდ პატივსაღები საფუძვლებიდან გამომდინარე შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, გასვლა ჩაითვლება ხელშეკრულების პირობების დარღვევად.

ამხანაგობის ხელშეკრულების დარღვევა შეიძლება რამდენიმე ფორმით გამოიხატოს, ძირითადად, ესენია: ვალდებულების შეუსრულებლობა (შესატანის შეტანა), შესრულების ვადის გადაცილება,

³¹⁶ ბიოლინგი/ლუტრინგაუსი/მატბერაშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, 2005, 249; იხ. მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 127.

³¹⁷ მ.მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 127.

არაჯეროვანი შესრულება. თუმცა ამხანაგობიდან გასვლის უფლების გამოყენებისათვის არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს, დარღვევის რომელი ფორმაა სახეზე, მთავარია, რომ დარღვევა იყო მნიშვნელოვანი.

არსებითია თუ არა დარღვევა, ყოველი კონკრეტული ფაქტის შეფასებისას უნდა გადაწყდეს. ცნობილია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება პირადი ხასიათის ხელშეკრულებაა, სადაც მონაწილეები ერთობლივი მიზნის მისაღწევად ერთმანეთთან დაკავშირებული არიან ურთიერთდობის, პატივისცემის, სიყვარულისა და სხვ. თვისებებით. ამხანაგობის ნებისმიერ მონაწილეს შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა. როდესაც პირი გამოთქვამს ამხანაგობიდან გასვლის სურვილს, მიზეზების მიუხედავად, მონაწილეებს არა აქვთ უფლება, დაანესონ რაიმე შეზღუდვა აღნიშნული უფლების განხორციელებაზე. თუ ამხანაგობიდან მონაწილის გასვლა იწვევს ხელშეკრულების შეწყვეტას, მაშინ გასვლა უნდა მოხდეს ისეთ დროს და ისეთ გარემოებაში, რომ ამით ამხანაგობის საქმიანობას და მის წევრთა ინტერესებს ზიანი არ მიაღდგეს. თუ წლის რომელ დროს არის უმჯობესი ხელშეკრულებიდან გასვლა, უნდა განისაზღვროს ერთობლივი საქმიანობის თავისებურებებით და შედეგების გათვალისწინებით. ამა თუ იმ მონაწილის ამხანაგობიდან გასვლის დრო შეიძლება შეიზღუდოს, აგრეთვე, მესამე პირის ინტერესების გათვალისწინებით. ეს გამოწვეულია იმით, რომ მესამე პირსა და ამხანაგობას შორის წარმოებული ურთიერთობის სრულფასოვანი რეგულირება გარკვეულწილად შეიძლება განპირობებული იყოს ხელშეკრულებიდან გასვლის მსურველი მონაწილის კონკრეტული საქმიანობითა და მისი უშუალო მონაწილეობით, რაც უკავშირდება მის პიროვნულ თვისებებსა და პროფესიულ შესაძლებლობებს. ამდენად, ამხანაგობიდან საკუთარი ნებით მონაწილის გასვლა არ უნდა იყოს ამხანაგობის მიზნებისა და მის წევრთა ინტერესების საწინააღმდეგო ან მათთვის ზიანის მომტანი.

ხელშეკრულებიდან გასვლის მსურველმა პირმა აღნიშნულის შესახებ განცხადება უნდა გააკეთოს ხელშეკრულებით დადგენილ ვადებში. თუ ასეთი დრო დათქმული არ არის, მაშინ განცხადება უნდა გაკეთდეს გასვლამდე 3 თვით ადრე.³¹⁸ იგივე წესს ითვალისწინებს რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1051-ე მუხლი.

³¹⁸ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 300.

კონკრეტულ პირთა მონაწილეობას ამხანაგობის საქმიანობაში უმეტესად არსებითი მნიშვნელობა აქვს, ამიტომ ზოგადი წესების თანახმად, ერთ-ერთი მონაწილის გასვლა იწვევს ხელშეკრულების შეწყვეტას. თუმცა, მხარეთა როგორც თავდაპირველი, ისე შემდგომი შეთანხმებით ამხანაგობიდან რომელიმე მონაწილის გასვლის მიუხედავად, ამხანაგობის საერთო საქმიანობა შეიძლება მაინც გაგრძელდეს მიზნის მისაღწევად. ასეთ შემთხვევაში, გასული მონაწილის წილი და მისი შესაბამისი უფლება-მოვალეობები წაწილდება სხვა მონაწილეებზე, მათივე წილების პროპორციულად, თუ მათ შორის სხვა შეთანხმება არ იქნება მიღწეული.³¹⁹ თუმცა, შესაძლებელია ამხანაგობის შეწყვეტა, თუკი საერთო მიზნის მიღწევა შეუძლებელია გასული მონაწილის პიროვნული თვისებების გათვალისწინების გარეშე. აქედან გამომდინარე, ერთ-ერთი მონაწილის მიერ უარის თქმა ამხანაგობაში შემდგომ მონაწილეობაზე არ იწვევს ხელშეკრულების შეწყვეტას მხოლოდ ორ შემთხვევაში: თუ ეს გათვალისწინებულია ხელშეკრულებით ან, თუ დარჩენილი მონაწილეები (არანაკლებ ორისა) გადაწყვეტენ საქმიანობის გაგრძელებას დანარჩენი წევრების წასვლის შემდეგ.

საინტერესოა იმის განხილვა, თუ რა შედეგი დადგება ხელშეკრულებიდან ერთ-ერთი მონაწილის გასვლის შემთხვევაში, როდესაც გასვლა იწვევს ამხანაგობის, ანუ ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტას. როგორც ზემოთ არის აღნიშნული, ხელშეკრულებიდან გასვლა უნდა იყოს განპირობებული პატივსაღები მიზეზებით, მაგალითად, პირს ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო არ შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს ერთობლივ საქმიანობაში, ე.ი. ხელშეკრულების შეუსრულებლობა გამოწვეულია სუბიექტური შეუძლებლობით. ამ შემთხვევაში შესაძლებელია თუ არა, გამოყენებულ იქნეს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 405-ე მუხლის წესები? ზოგადი წესების შესაბამისად, ხელშეკრულებიდან გასვლის შედეგად ორივე მხარე თავისუფლდება ხელშეკრულებით ნაკისრი მოვალეობების შესრულებიდან და ეკისრებათ ორმხრივი რესტიტუცია: ვალდებული არიან, ერთმანეთს დაუბრუნონ უკვე განხორციელებული შესრულება.³²⁰

³¹⁹ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 301-302.

³²⁰ Zimmerman, Breach of Contract and Remedies under the New German Law of Obligations, Roma 2002, <http://w3.uniroma1.it/ide/centro/publications/48zimmermann.pdf> (15.12.2007); იხ. მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა. საციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 139.

ორივე მხარე ბრუნდება ხელშეკრულებამდე არსებულ რეჟიმში, ისე, თითქოს ხელშეკრულება არც კი ყოფილა. ხელშეკრულებიდან გასვლის მიზანი არის იმ status quo-ს აღდგენა, რომელიც ხელშეკრულების დადების გარეშე არსებობდა.³²¹ პირვანდელ მდგომარეობაში აღდგენა ხორციელდება ორი გზით: ძირითადი პრინციპია ნატურით დაბრუნება (*Restitutio in natura*); თუ ნატურით დაბრუნება შეუძლებელია, ხორციელდება ფულადი კომპენსაცია – დაბრუნებას ექვემდებარება შესრულების ეკვივალენტური ფულადი ანაზღაურება. გერმანული სამართალი, განსხვავებით საერთო სამართლისაგან, რომელიც არ მოითხოვს რესტიტუცია განხორციელდეს აუცილებლად ნატურით, უპირატესობას ანიჭებს ნატურით დაბრუნებას და უშვებს ამ წესიდან გამონაკლისს, როცა ნატურით დაბრუნება შეუძლებელია მიზეზთა მთელი რიგის გამო.³²² როგორც წესი, ნატურით დაბრუნების ვალდებულება, ყველაზე მეტად გავრცელებულია იმ შემთხვევებში, როცა ხელშეკრულების საფუძველზე ხდება ნივთების გადაცემა შემძენ-ზე.³²³

ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გასვლის შემთხვევაში მონაწილეს შეიძლება დაეკისროს მისი წილის შესაბამისი ყველა იმ ვალდებულების შესრულება, რაც მას აქვს გასვლის მომენტში ამხანაგობის საქმიანობიდან გამომდინარე, ე.ი. ხელშეკრულებიდან გასვლის მომენტისათვის არსებული გარიგებების საფუძველზე წარმოშობილი კრედიტორთა და, აგრეთვე, ამხანაგობის სხვა მონაწილეთა საფუძვლიანი მოთხოვნები. ამდენად, ხელშეკრულებიდან მონაწილის გასვლას არ უნდა მოჰყვეს როგორც ამხანაგობის წევრთა, ისე მესამე პირთა, ანუ კრედიტორთა ინტერესების შელახვა.

გამსვლელ მონაწილეს, გარდა იმისა, რომ მონაწილეთა წინაშე აკისრია გასვლის დროისათვის არსებული ვალდებულების კეთილსინდისიერად შესრულება, უფლება აქვს ამხანაგობას მოსთხოვოს საერთო საკუთრების უფლებით განხორციელებული შენატანის

³²¹ ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, გამოცემა. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 231.

³²² Markenisi/Unberath/Johnston, The German Law of Contract, A Comparative Treatise, Second Edition, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 389; იხ. მ. მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 139-140.

³²³ ლ. ჭანტურია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, გამოცემა. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 242.

წილის კომპენსაცია ფულადი სახით, ხოლო, თუ პირის შენატანი წარმოადგენდა ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრულ ქონებას და ამხანაგობას იგი ეკუთვნოდა მხოლოდ სარგებლობის უფლებით, მაშინ ხელშეკრულებიდან გასვლისას ამ მონაწილეს თავისი წილი დაუბრუნდება იმავე სახით, ანუ მოხდება ნატურით დაბრუნება. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ, თუ გასვლის მომენტისათვის ამხანაგობის ვალები აღემატება მის საერთო ქონებას, მაშინ ამხანაგობის წევრთა პასუხისმგებლობის ზოგადი პრინციპიდან და თავისებურებებიდან გამომდინარე,³²⁴ გამსვლელი მონაწილე ვალდებულია დანარჩენ მონაწილეებს გადაუხადოს თავიანთი წილის შესაბამისი თანხა. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1869-ე მუხლის თანახმად, თუ ხელშეკრულებაში არ არის განსაზღვრული მოქმედების ვადა, ერთ-ერთი მონაწილის ნებით შეიძლება ამხანაგობა შეწყდეს. ეს შეწყვეტა ხორციელდება კეთილსინდისიერი და დროული განცხადებით დანარჩენი მონაწილეებისათვის (*non faite a contre temps*). ამავე კოდექსის 1870-ე მუხლით არაკეთილსინდისიერად ითვლება მონაწილე, რომელიც უარს აცხადებს ხელშეკრულებაზე, იმისათვის, რომ მიითვისოს ის სარგებელი, რაც მონაწილეებს ერთობლივად უნდა მიეღოთ.

ამხანაგობის ხელშეკრულების შემდგომი არსებობა შეიძლება დამოკიდებული იყოს არა მარტო ობიექტურ გარემოებებზე, არამედ სუბიექტურზეც. თუმცა, მხარეები ვალდებული არიან ეცადონ, ხელშეკრულება მიუსადაგონ შეცვლილ გარემოებებს, კერძოდ, თუ ის გარემოებები, რომლებიც ხელშეკრულების დადების საფუძველი გახდა, ხელშეკრულების დადების შემდეგ აშკარად შეიცვალა და მხარეები არ დადებდნენ ამ ხელშეკრულებას ან დადებდნენ სხვა შინაარსით, ეს ცვლილებები რომ გაეთვალისწინებინათ, მაშინ შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ცალკეულ გარემოებათა გათვალისწინებით, ხელშეკრულების მხარეს არ შეიძლება მოეთხოვოს შეუცვლელი ხელშეკრულების მკაცრად დაცვა (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 398-ე მუხლის პირველი ნაწილი). შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არასტაბილური სამოქალაქო ბრუნვის პირობებში,

³²⁴ იხილეთ მოცემული ნაშრომის თავი. IV. პასუხისმგებლობა ამხანაგობაში, "§1. ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძვლები, გვ., 121.

რაც დამახასიათებელია პოსტსაბჭოთა ქვეყნებისათვის.³²⁵ ამდენად, ყოველივე ამის თავიდან ასაცილებლად განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ამხანაგობის მონაწილეებმა თავიდანვე კარგად ანონ-დანონონ მათ მიერ ნაკისრი ვალდებულების შესრულების პერსპექტივა. ხელშეკრულების შინაარსში არ უნდა გაითვალისწინონ ისეთი პირობები, რომლებიც შესასრულებლად საეჭვო იქნება.

ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს ხელშეკრულების მოშლა (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 939-ე მუხლის მეორე ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტი). რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1052-ე მუხლში განსაზღვრულია ერთ-ერთი მონაწილის უფლება ხელშეკრულების მოშლაზე პატივსადები მიზეზების არსებობისას სხვა დანარჩენი მონაწილეებისათვის ხელშეკრულების მოშლით მიყენებული რეალური ზიანის ანაზღაურებით.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §725-ის მიხედვით, ხელშეკრულება შეიძლება მოიშალოს ერთ-ერთი მონაწილის კრედიტორის მოთხოვნით ვადის დაცვის გარეშე, თუ აღნიშნული მონაწილე ვერ ასრულებს კრედიტორის წინაშე წარმოშობილ რეალურ ვალდებულებებს, რაც უნდა დაიფაროს ამხანაგობის საერთო ქონებაში მისი კუთვნილი წილის შესაბამისად. სანამ ამხანაგობა არსებობს, კრედიტორს, ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, უფლება არა აქვს განახორციელოს ამხანაგობის მონაწილის უფლება, გარდა შემოსავლებიდან წილის მოთხოვნისა.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §736-ის თანხმად, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია, რომ ერთ-ერთი მონაწილის მიერ ხელშეკრულების მოშლის, გარდაცვალების ან ამწევრის ქონების მიმართ გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების აღძვრისას ერთობლივი საქმიანობა დანარჩენი წევრების მიერ უნდა გაგრძელდეს, ერთ-ერთი აღნიშნული მოვლენის დადგომისას, ის მონაწილე, რომელსაც ეხება ეს მოვლენა ვადის ამხანაგობიდან. თუ ასეთი შეთანხმება თავიდანვე იყო დადებული, არსებობს, აგრეთვე, ერთგულების მოვალეობის დამრღვევი მონაწილის ამხანაგობიდან გარიცხვის უფლება §737-ის თანახმად.

მონაწილის გარიცხვის უფლება შეიძლება გამოყენებული იქნეს

³²⁵ ბ. ზოიძე, საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, გამომც. „ELI“, თბ., 2007 წ., გვ. 22.

მხოლოდ ყველა დანარჩენი მონაწილის ერთობლივი შეთანხმებით §737-ის თანახმად. იმ შემთხვევაში, თუ მონაწილე წინააღმდეგია მიიღოს მონაწილეობა ერთობლივ საქმიანობაში, მაშინ შეიძლება განვასხვავოთ შემდეგი პირობები: ეს მიზეზი ვერ გახდება მონაწილის ამხანაგობიდან გარიცხვის საფუძველი, რადგან ამ უფლებით სარგებლობა შეუძლია მხოლოდ ყველას ერთობლივად და არც ერთ მონაწილეს არ მოეთხოვება თავისი სურვილის საწინააღმდეგოდ გააგრძელოს მონაწილეობა ამხანაგობაში. იმ შემთხვევაში, თუ უარი ერთობლივ საქმიანობაში მონაწილეობაზე სუბიექტური უფლებების ბოროტად გამოყენებაა, მაგალითად, უმნიშვნელო პროცენტული წილის გამო უკმაყოფილების გამოთქმა ან მონაწილეს ვერ მოჰყავს თავისი ქმედების ობიექტური მიზეზები, მაშინ, დანარჩენი მონაწილეების მოთხოვნით, საერთო შეთანხმების საფუძველზე, იგი შეიძლება გაირიცხოს ამხანაგობიდან. ასეთ გადაწყვეტილებას აქვს სავალდებულო ძალა ამხანაგობის მონაწილეთათვის. სამოქალაქო პროცესუალური კოდექსის §894-ის თანახმად. ამხანაგობიდან მონაწილის გარიცხვის უფლება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევებში. გარიცხვას მიმართავენ მხოლოდ გასარიცხი მონაწილისათვის განცხადების შემდეგ §737-ის მესამე წინადადების თანახმად. ამხანაგობიდან გარიცხული მონაწილის წილი დანარჩენ მონაწილეებზე ნაწილდება §738-ის პირველი წინადადების თანახმად. ასეთი ქმედება ხორციელდება კანონის თანახმად, იურიდიული კომპეტენციის საფუძველზე.³²⁶ ამხანაგობის მონაწილეები ვალდებული არიან გამსვლელ მონაწილეს უკან დაუბრუნონ §732-ის საფუძველზე შეტანილი ნივთები, რაც მან ამხანაგობას გადასცა სარგებლობის უფლებით, გაათავისუფლონ იგი საერთო ვალებისგან და გადაუხადონ ის, რაც მას უნდა მიეღო ქონების გაყოფისას იმ შემთხვევაში, თუ მისი გასვლის მომენტისთვის ამხანაგობა შეწყდებოდა (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §738-ის პირველი ნაწილი).

საგულისხმოა, რომ საქართველოს, რუსეთისა და გერმანიის სამოქალაქო კოდექსების მსგავსად, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსშიც მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობა ერთობლივი საქმიანობის მოშლას გარკვეული საფუძვლების შემთხვევაში. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1867-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, შესაძლებელია ხელშეკრულების შეწყვეტა (dissolution), თუ ამხანა-

³²⁶ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 615.

გობის ერთ-ერთი მონაწილე დაჰპირდა საერთო ქონებაში შეეტანა ნივთი საკუთრების უფლებით, რომელიც შეტანამდე განადგურდა.

ნივთის განადგურებით ამხანაგობა ყველა შემთხვევაში წყდება, თუ ამხანაგობას იგი გადაცემული აქვს მხოლოდ სარგებლობის უფლებით, ხოლო საკუთრებით ეკუთვნის ამხანაგობის მონაწილეს (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1867-ე მუხლის მეორე ნაწილი). მიმაჩნია, რომ უკეთესი იქნებოდა ამხანაგობისათვის საგებლობის უფლებით გადაცემული ნივთის განადგურებით ამხანაგობა არ წყდებოდა და კანონის აღნიშნულ მოთხოვნას არ ჰქონდეს იმპერატიული ხასიათი, არამედ იყოს დისპოზიციური ნორმა, ვინაიდან ნივთი, რომელიც სარგებლობის უფლებით არის გადაცემული და განადგურდება, მაშინ მესაკუთრე მონაწილეს შეუძლია იგი შეცვალოს სხვა იგივე დანიშნულების ნივთით, წინააღმდეგ შემთხვევაში (თუ ეს იმ მონაწილის შესაძლებლობას აღემატება), შეიძლება მონაწილეთა შეთანხმებით შეწყდეს ხელშეკრულება, თუკი იმ ნივთით სარგებლობის გარეშე ამხანაგობის საქმიანობის გაგრძელება შეუძლებელია. მაგრამ ამხანაგობა არ წყდება იმ ნივთის განადგურების გამო, რომელიც საკუთრებაში გადაეცა ამხანაგობას (საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1867-ე მუხლის მესამე ნაწილი).

ამხანაგობის მოშლა და, შესაბამისად, ხელშეკრულების შეწყვეტა შეიძლება განპირობებული იყოს სხვადასხვა საფუძვლით. მიუხედავად იმისა, რომ ერთობლივი საქმიანობის მონაწილეები ამხანაგობას ქმნიან გარკვეული მიზნის მისაღწევად, ხელშეკრულება შეიძლება მოიშალოს მათ მიერ მიზნის მიღწევამდეც. აღნიშნული შეიძლება დაკავშირებული იყოს ამხანაგობის საქმიანობისას, ამა თუ იმ მონაწილის მიერ ნაკისრი მოვალეობების შესრულებასთან, კერძოდ, მის პირად თვისებებთან, პროფესიულ გამოცდილებასთან და ა.შ. თუ ასეთი მონაწილე სხვადასხვა გარემოების გამო, ვერ ასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობებს, რის გამოც შეუძლებელი ხდება ამხანაგობის საქმიანობის გაგრძელება, შეიძლება მოხდეს ხელშეკრულების მოშლა.

ხელშეკრულების მოშლით ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტას ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებულებათა გარკვეული ნაწილი შესრულებულია და უკვე მიღწეულია შესაბამისი შედეგი და მისი გადანაწილება მონაწილეებს შორის მოხდება ხელშეკრულებითა

და კანონით დადგენილი წესების შესაბამისად.³²⁷ მაგალითად, ნანავამ, გაგუამ და ნაჭყებამ ამხანაგობის ხელშეკრულებით იკისრეს, რომ პირადი საჭიროების მიზნით, ერთობლივად შეიძინონ სამშენებლო მასალა. კერძოდ, 3000 ცალი აგური, რომელსაც ისინი ეტაპობრივად შეიძენენ შპს „მშენებლისაგან“. 2000 ცალი აგურის შეძენის შემდეგ, მათ უარი განაცხადეს 1000 ცალი აგურის შეძენაზე, რის გამოც ამხანაგობის ხელშეკრულება მოიშალა და ამ დროისათვის უკვე შეძენილი 2000 ცალი აგური განანილდა მის მონაწილეებს შორის. აღნიშნული გარემოება, რომელიც გახდა ხელშეკრულების მოშლის საფუძველი, შეიძლება გამოწვეული იყოს სამშენებლო მასალებზე ფასების ზრდით, რამაც მის მონაწილეებს დაუკარგა ხელშეკრულების გაგრძელების ინტერესი.

ხელშეკრულების მოშლისათვის ყოველთვის არაა აუცილებელი, სახეზე იყოს სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევა. პატივსადები საფუძველი, რაც ხელშეკრულების მოშლის წინაპირობაა, ხშირად არ არის დაკავშირებული ვალდებულების დარღვევასთან.³²⁸ მაგალითად, სამშენებლო მასალებზე ფასების მკვეთრი მომატების გამო, რაც შეიძლება გახდეს ამხანაგობის მიერ დასახული მიზნის განუხორციელებლობის საფუძველი, მონაწილეებმა გადანყიტეს ხელშეკრულების მოშლა.

ამხანაგობის ხელშეკრულების მოშლისას, თუ მოშლის საფუძველი სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევაა, ზოგადი წესების შესაბამისად, ვალდებულების დარღვევის გამოსწორებისათვის ინიშნება დამატებითი ვადა, პატივსადები მიზეზის შემთხვევაში (მაგალითად, ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუარესების გამო), რომელიც არაა დაკავშირებული ხელშეკრულების დარღვევასთან, ხელშეკრულების მოშლა ხორციელდება დაუყოვნებლივ, დანარჩენ მონაწილეთათვის შეტყობინების საფუძველზე.

მართალია, ამხანაგობის ხელშეკრულების მოშლა-შენწყვეტა, მიუხედავად მისი საფუძვლებისა, იწვევს სახელშეკრულებო უფლებებისა და მოვალეობების შეწყვეტას, მაგრამ არ იწვევს მონაწილეთა

³²⁷ თ.ჩიტოშვილი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მეთოხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ., გვ. 307.

³²⁸ მ.მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2008 წ., გვ. 140.

მიერ უკვე მიღებული უკან დაბრუნებას, ე.ი. პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენას როგორც ამხანაგობიდან გასვლის შემთხვევაში, არამედ ამხანაგობის მონაწილეთა შორის ხდება ხელშეკრულების მოშლის (შენწყვეტა) დროისათვის მიღებული შედეგების გადანაწილება საერთო საქმეში თითოეული მათგანის მიერ შეტანილი წილის შესაბამისად. ამდენად, აქ მნიშვნელოვანია, განვასხვაოთ, თუ რა სახის ურთიერთობასთან გვაქვს საქმე, ვინაიდან გრძელვადიანი ურთიერთობების დროს ხელშეკრულების მოშლა (შენწყვეტა) ასრულებს ხელშეკრულებიდან გასვლის ფუნქციას, თუკი მოვალე არ ასრულებს მასზე დაკისრებულ მოვალეობას, მაგრამ ეს იწვევს არა პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენას, არამედ სახელშეკრულებო ურთიერთობის დამთავრებას.

თუ ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გასვლის და ხელშეკრულების მოშლის, საფუძველი ვალდებულების დარღვევაა, მაშინ შესაძლებელია ზიანის ანაზღაურების კომბინაცია. ორივე შემთხვევაში ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის წინაპირობა ამხანაგობის მონაწილის ბრალის არსებობაა.³²⁹

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ნაშრომში დახასიათებული ქვეყნების (საქართველოს, რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის) სამოქალაქო კანონმდებლობა არ აწესებს რაიმე განსაკუთრებულ მოთხოვნებს ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტაზე ერთ-ერთი მონაწილის გასვლით და არც ხელშეკრულების მოშლის მიმართ შეიმჩნევა არსებითი სხვაობა.

³²⁹ იხილეთ მოცემული ნაშრომის თავი. IV. პასუხიმგებლობა ამხანაგობაში, "§1. ამხანაგობის მონაწილეთა (შიდა) ურთიერთპასუხისმგებლობის წესი და საფუძველები, გვ., 121-131.

§3. ამხანაგობის შეწყვეტის ფორმა

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განამტკიცებს როგორც ხელშეკრულების დადების, ისე შეწყვეტის თავისუფლების პრინციპს. შესაბამისად, სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობების მონაწილეებს, გარდა კანონით ზუსტად განსაზღვრული შემთხვევებისა, დამოუკიდებლად შეუძლიათ შეთანხმდნენ ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმაზე. ხელშეკრულების აბსოლუტური უმრავლესობა ზეპირად იდება, რაც შეიძლება იგივე ფორმით შეწყდეს. თუმცა, კანონში ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმის შესახებ არავითარი მითითება არ არსებობს.

ამხანაგობის მონაწილეებს შორის, როგორც ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობების წარმოშობის, ისე შეწყვეტის საფუძვლებს აქვს გარიგების მნიშვნელობა, ამიტომ, მათი განხორციელება უნდა ექვემდებარებოდეს ზოგად წესებს გარიგების ფორმის შესახებ.

გამომდინარე იქედან, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების დადების შესახებ მონაწილეთა მიერ ერთობლივი ნების გამოვლენის განსაკუთრებულ ფორმაზე კანონმდებლობა არ მიუთითებს, იგი შეიძლება შეწყდეს იმ ფორმით, რა ფორმითაც დაიდო. ანუ, თუ ხელშეკრულება დადებულია წერილობითი ფორმით, მაშინ იგი შეწყდება წერილობით, ხოლო, თუ დადებულია ზეპირად – ზეპირი ფორმით, ე.ი. იმის მიხედვით, თუ რა არის ერთობლივი საქმიანობის მიზანი და რა სახის შენატანია შეტანილი საერთო ქონებაში, ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმა შეიძლება განსხვავდებოდეს ერთმანეთისგან. მაგალითად, თუ ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) მიზანი იყო მრავალბინიანი სახლის აშენება, ხელშეკრულება შეიძლება შეწყდეს ზეპირი ფორმით, მიუხედავად იმისა, რომ უძრავი ნივთია სახეზე, ე. ი. შესრულება თავისთავად გულისხმობას ხელშეკრულების შეწყვეტას. მაგრამ, აქ საინტერესოა იმის განხილვა, ხელშეკრულების შეწყვეტის რომელი საფუძველი იქნება სახეზე, ეს იქნება ერთ-ერთი მონაწილის უარი ხელშეკრულებაზე, ანუ გასვლა, თუ ხელშეკრულების მოშლა ყველა მონაწილის მიერ, როდესაც დასახული მიზნის მიღწევა შეუძლებელია სხვადასხვა საფუძველით. ვფიქრობ, ზოგადი წესების შესაბამისად, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების შეწყვეტას წერილობითი ფორმით

სავალდებულო სახე ექნება მაშინ, თუ შენატანის სახით (ერთ-ერთი მონაწილის) საერთო ქონებაში წარმოდგენილია უძრავი ქონება და ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძვლებიდან გამომდინარე, შეიძლება წარმოიშვას მისი რეალიზაციის აუცილებლობა მესამე პირთა ინტერესების დაცვის მიზნით.

ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტისას წარიღობითი ფორმით მისი შინაარსი უნდა მოიცავდეს შემდეგ პირობებს:

ა. ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძვლებს;

ბ. მონაწილეთა მიერ შეუსრულებელი გარიგებების შესრულების მოვალეობებს;

გ. საინვენტარიზაციო ნუსხის შედგენის წესს;

დ. ერთობლივი საქმიანობის დროს წარმოშობილი ვალების, ანუ კრედიტორთა დაკმაყოფილების წესს;

ე. ერთობლივი საქმიანობის შედეგად მიღებული საერთო ქონების (შემოსავლების) განაწილების წესს.

ამხანაგობის ხელშეკრულების შესრულებით შეწყვეტის შემთხვევაში, ვალდებულების შესრულება შესაძლებელია დადასტურდეს სათანადო დოკუმენტით, ე.ი. წერილობით ფორმით. კრედიტორმა მოვალის მოთხოვნით შესრულების მთლიანად ან ნაწილობრივ მიღების შესახებ უნდა გასცეს ამის დამადასტურებელი დოკუმენტი (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 429-ე მუხლის პირველი ნაწილი). ყოველივე ამას ადგილი ექნება მაშინ, როდესაც ამხანაგობის მონაწილე შეასრულებს მესამე პირის წინაშე ნაკისრ ვალდებულებას. აღნიშნული დოკუმენტი შეიძლება გახდეს რეგრესული უფლების გამოყენების საშუალება, თუ შესრულდა სოლიდარული ვალდებულება. აქვე საინტერესოა მესამე პირის სასარგებლოდ დადებული ამხანაგობის შეწყვეტის ფორმა, რაც, ვფიქრობ, ექვემდებარება გარიგების დადების შესახებ ზოგად წესებს. კერძოდ, თუ ერთობლივი საქმიანობის მიზანია ქველმოქმედება, რაც მიზნად ისახავდა სოციალურად დაუცველი ადამიანებისათვის თანხის შეგროვებას, ხელშეკრულების ფორმის თავისუფლების პრინციპიდან გამომდინარე, შეიძლება ამხანაგობა შეწყდეს როგორც ზეპირი, ისე წერილობითი ფორმით.

საგულისხმოა, რომ წინამდებარე ნაშრომში განსახილველი არც ერთი ქვეყნის, კერძოდ, საქართველოს, რუსეთის, გერმანიისა და საფრანგეთის სამოქალაქო კანონმდებლობები არ მიუთითებს ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმებზე. მხოლოდ კონკრეტუ-

ლი მუხლები ეთმობა ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლებს. მაგალითად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 938-939-ე მუხლები, რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1050-1052-ე მუხლები, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §723-728, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1865-1871-ე მუხლები. მართალია, აღნიშნული ქვეყნების კანონმდებლობები ადგენს ამხანაგობის შეწყვეტის როგორც ზოგად, ისე სპეციალურ საფუძვლებს, მაგრამ არ განსაზღვრავს, თუ რა ფორმით შეუძლია მონაწილეს გააკეთოს განცხადება ხელშეკრულებაზე უარის თქმის – გასვლის ან მოშლის შემთხვევაში და ა.შ., აგრეთვე, სხვა საფუძვლებისას, მაგალითად, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §727-ის მეორე ნაწილის თანახმად, ამხანაგობის მონაწილის გარდაცვალების შემთხვევაში, გარდაცვლილის მემკვიდრე ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეატყობინოს სხვა მონაწილეებს გარდაცვალების შესახებ, მაგრამ, რა ფორმით უნდა მოხდეს ეს შეტყობინება, არაფერია ნათქვამი. ვფიქრობ, ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების შეწყვეტის ფორმა უნდა იყოს დამოკიდებული მონაწილეთა მიზანსა და საქმიანობის ხანგრძლივობაზე. ამდენად, მიმაჩნია, რომ მონაწილეთა ან მესამე პირთა სასარგებლოდ დადებული ამხანაგობის ხელშეკრულება, რომელიც მიზნად ისახავს მათი საცხოვრებელი ფართით დაკმაყოფილებას, მიზნის მიღწევის, ანუ როგორც ზემოთ არის აღნიშნული შესრულების შემთხვევაში წყდება, რაც ზოგადად წარმოადგენს ვალდებულების შეწყვეტის ერთ-ერთ საფუძველს და არ არის სავალდებულო მისი წერილობითი ფორმით დაფიქსირება. წერილობითი ფორმით ამხანაგობის შეწყვეტისას, როგორც ხელშეკრულების ნამდვილობის დამატებითი პირობა, ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძვლებიდან გამომდინარე, მოხდება მონაწილეთა უფლებებისა და მოვალეობების წერილობითი ფორმით განსაზღვრა, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგად მონაწილეთა შორის მოსალოდნელი დავა. თუ ამხანაგობა ისახავს სამუშაოს შესრულებას, სამსახურის განევას, ანუ შეიძლება ითქვას, რომ მიზანი სწრაფად მისაღწევია, მაშინ ხელშეკრულების შეწყვეტა შესაძლებელია ზეპირი ფორმითაც, მაგალითად, სატელეფონო შეტყობინებით.

§4. ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგები

ვალდებულების შეუსრულებლობა ან არაჯეროვანი შესრულება იწვევს დამრღვევი მხარისათვის არახელსაყრელი სამართლებრივი შედეგების დადგომას.³³⁰ ისინი გამოიხატება მოვალის იძულებაში სამართალდამცავი ორგანოების მეშვეობით შეასრულოს ვალდებულება ნატურით ან გადაიხადოს ფულადი კომპენსაცია.³³¹

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 940-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტისას უნდა დამთავრდეს ჯერ კიდევ შეუსრულებელი გარიგებები. შედგეს საინვენტარიზაციო ნუსხა, ხოლო დარჩენილი ქონება განანილდეს მონანილეებს შორის მათი წილის შესაბამისად. იმის გამო, რომ ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის საფუძველი სხვადასხვაგვარია, შეწყვეტის პროცესუალური წესი შეიძლება იყოს სხვადასხვა.

უნდა აღინიშნოს, რომ შეწყვეტის პროცესში, მონანილეთა უფლება-მოვალეობები და შესაბამისად, საბოლოო შედეგი შეწყვეტის საფუძვლებისა და პროცესუალური წესის სხვადასხვაობის მიუხედავად, ერთნაირია. თანამედროვე საზღვარგარეთის განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობაში შეინიშნება ტენდენცია რომ, მიუხედავად იმისა, თუ რამ გამოიწვია ვალდებულების შეუსრულებლობა თუ არაჯეროვანი შესრულება (ვადის გადაცილება, სრული ან ნაწილობრივი შეუსრულებლობა), აქედან გამომდინარე, შედეგები მონესრიგებული იყოს ერთიანი კრიტერიუმებით. ეს ტენდენცია, სახელდობრ, ყველაზე თვალნათლივ გამოჩნდა 2000 წელს გერმანიაში განხორციელებული ვალდებულებითი სამართლის რეფორმის პროცესში, როდესაც გერმანიის კანონმდებლობამ უარი განაცხადა ვალდებულების შეუსრულებლობის სხვადასხვა სახის მიმართ სხვადასხვაგვარი იურიდიულ-ტექნიკური ხასიათის მქონე მიდგომაზე.³³² წინამდებარე ნაშრომის მიზანს არ წარმოადგენს მხოლოდ ვალდებულების შეუსრულებლობით ან არაჯეროვანი შესრულებით ხელშეკ-

³³⁰ ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2006 წ., გვ. 75.

³³¹ Гражданское и Торговое Право Капиталистических Государств, Ч. II, Отв. ред. Р. Л. НАРЫШКИНА, изд. „Международные Отношения“, М., 1984 г., С. 34.

³³² ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2006 წ., გვ. 75.

რულების შეწყვეტის კვლევა, ამიტომ განსაკუთრებულ ყურადღებას მასზე აღარ შევაჩერებ.

ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტისას ამხანაგობის მონაწილეებმა უნდა შეასრულონ არა მხოლოდ ის ვალდებულებები, რომელთა შესრულების დროც ხელშეკრულებით უკვე დადგა, არამედ ის ვალდებულებებიც, რომელთა შესრულების დრო ჯერ არ დამდგარა, მაგრამ შესრულებას მაინც ექვემდებარება. ამხანაგობის ხელშეკრულების წესების მიხედვით, უნდა მოხდეს საინვენტარიზაციო ნუსხის შედგენა, ანუ როგორც ერთობლივ საქმიანობაში შეტანილი, ისე მის შედეგად მიღებული საერთო ქონების შეფასება. ამ დროს შეიძლება გამოიკვეთოს ამხანაგობისათვის სარგებლობის უფლებით გადაცემული ნივთების სამართლებრივი მდგომარეობის განსაზღვრის საკითხი. ამდენად, ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგს წარმოადგენს, აგრეთვე, ამხანაგობის კუთვნილი საერთო ქონებიდან ვალდებულების შესრულება, ანუ კრედიტორთა მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

იმ შემთხვევაში, თუ ამხანაგობის საერთო ქონება არ იქნება საკმარისი ვალების დასაფარავად, მაშინ არასაკმარისი თანხა უნდა შეივსოს მონაწილეების მიერ იმ წილის ოდენობით, რასაც თითოეული მათგანი განიცდიდა ზიანის შემთხვევაში. ამხანაგობის ვალები შეიძლება დაიყოს ა. მესამე პირებთან ყველა მონაწილის ინტერესების გათვალისწინებით დადებულ გარიგებებზე (როგორც ამხანაგობის საქმეების მართვის უფლებამოსილების ფარგლებში, ისე მის გარეშე, მაგრამ აღიარებულია ამხანაგობის ან სასამართლოს მიერ), და ბ. თითოეული მონაწილის ვალებზე, რომლებიც წარმოიშვა ამხანაგობის სამართლებრივი ურთიერთობებიდან (იმ ხარჯზე, რომელიც გამოწვეულია უფლებამოსილების გარეშე 283-ე მუხლის შესაბამისად, ამხანაგობის ინტერესებში განხორციელებული მოქმედებებით). თუმცა, მონაწილეებისათვის მესამე პირის მოთხოვნების დაკმაყოფილების უპირატესობას ამხანაგობის ვალებზე კანონი არ ადგენს და ისინი დაკმაყოფილდებიან თანაბარი საფუძვლებით.³³³

შეთანხმების თანახმად და ამხანაგობის არსებობის ხანგრძლივობის გათვალისწინებით, მოგება და ზარალი ნაწილდება საანგარიშო წლის დამთავრების შემდეგ ან ამხანაგობის შეწყვეტის შემთხვევაში

³³³ Данилова Е.Н, Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд. изд.“, 1926 г., С. 100-102.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §721-ის პირველი ნაწილის შესაბამისად. ამხანაგობის წევრების მონაწილეობა მოგებაში განისაზღვრება ამხანაგობის ხელშეკრულების თანახმად.

ამხანაგობის შეწყვეტის შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ორი თარიღი: შეწყვეტისა და საბოლოო შედეგების.³³⁴

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §730-ის პირველი ნაწილის თანახმად, ამხანაგობის შეწყვეტის შემდეგ ხორციელდება საერთო ქონების გაყოფა, თუ ამ ქონებაზე არ არის გახსნილი გადახდისუუნარობის საქმის წარმოება. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1872-ე მუხლის მიხედვით, ამხანაგობის მონაწილეთა მიმართ გამოიყენება წესები თანამემკვიდრეთა შორის წილის გაყოფის შესახებ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 940-ე მუხლის შინაარსი განსაზღვრავს მხოლოდ ერთობლივ საქმიანობაში შეტანილი ვალების ქონებით დაფარვის და დარჩენილი ქონების განაწილების წესს. აღნიშნული მუხლით გაურკვეველია ერთ-ერთი მონაწილის მიერ საერთო საქმეში სარგებლობის უფლებით შეტანილი ქონების სამართლებრივი ბედი ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგ, ანუ უბრუნდება თუ არა ის მესაკუთრეს, თუ ნაწილდება ამხანაგობის მონაწილეებს შორის. რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1050-ე მუხლის მეორე ნაწილის, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §732-ის თანახმად განსაზღვრულია მონაწილისათვის ერთობლივი საქმიანობისათვის სარგებლობის უფლებით გადაცემული ნივთის დაბრუნება. მას არ შეუძლია მოითხოვოს შემთხვევით დაზიანებული ან განადგურებული საგნის ანაზღაურება. უნდა აღინიშნოს, რომ ამხანაგობის ვალები არ ვრცელდება იმ ქონებაზე, რომელიც ამხანაგობას გადაცემული ჰქონდა სარგებლობის უფლებით, თუ, რა თქმა უნდა, არ დადგება ამხანაგობის წევრის პირადი პასუხისმგებლობის საკითხი.

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §733-ის პირველი ნაწილის თანახმად, ამხანაგობის ქონებიდან, უპირველეს ყოვლისა, გადახდილი უნდა იქნეს საერთო ვალები, მათ შორის, რომლებიც განაწილებულია მონაწილეთა შორის კრედიტორების მიმართ ან როგორც დანარჩენი მონაწილეები აგებენ პასუხს, როგორც მოვალეები ერთ-ერთი მონაწილის წინაშე. თუ ვალის დაფარვის დრო ჯერ კიდევ არ დამდგარა ან ვალი არის სადავო, მაშინ ის ნაწილი, რომელიც აუცილებელ გადახდას ექვემდებარება, უნდა დაიქვითოს.

³³⁴ Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1992, S. 613.

ამხანაგობის მონაწილეების მიერ საერთო ქონებიდან (თუ ქონება არ იქნება საკმარისი პირადი ქონებიდან) კრედიტორთა მოთხოვნების, ანუ ვალების დაფარვის შემდეგ მოხდება ანგარიშსწორება მათივე წილების შესაბამისად. იგი შეიძლება შეიცვალოს მონაწილეთა შეთანხმებით როგორც ამხანაგობის ხელშეკრულებით, ისე შემდგომში (თუნდაც, ამხანაგობის შეწყვეტის საფუძვლების დადგომის მომენტი), ანუ მონაწილეებს უფლება აქვთ ყოველთვის შეცვალონ მათ მიერ დადგენილი ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის წესი.

პრაქტიკაში პრობლემებს წარმოშობს ის შემთხვევები, როდესაც ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან ერთ-ერთი მონაწილის გასვლა არ იწვევს ხელშეკრულების მოქმედების შეწყვეტას. აღნიშნულ შემთხვევაში როგორ უნდა მოხდეს გასულ მონაწილესთან ანგარიშსწორება და კარგავს თუ არა იგი საერთო ქონებიდან წილის მიღების უფლებას, რომელიც შეიქმნება ხელშეკრულების მოქმედების დამთავრების, ანუ შეწყვეტის შემდეგ?

აღნიშნულ კითხვაზე პასუხს არ იძლეოდა 1964 წლის სამოქალაქო სამართლის კოდექსი, ხოლო მოქმედი სამოქალაქო კოდექსის 938-ე მუხლის მესამე ნაწილში გათვალისწინებულია ერთობლივი საქმიანობიდან გამსვლელი მონაწილისათვის წილის კომპენსაციის გადაცემის ზოგადად მოწესრიგება, ვინაიდან გაურკვეველია, შეუძლია თუ არა გამსვლელ წევრს მიიღოს მონაწილეობა ერთობლივი საქმიანობის შედეგად მიღებული შემოსავლების, ანუ საბოლოო შედეგების განაწილებაში ან ხომ არ წყდება ის ამხანაგობის ხელშეკრულებიდან გასვლის მომენტი? ვფიქრობ, ერთადერთი სწორი და სამოქალაქო-სამართლებრივი ურთიერთობების არსის, აგრეთვე, ამხანაგობის ურთიერთობების არსის გამომხატველი იქნება იმის გათვალისწინება, რომ ხელშეკრულებიდან გასული მონაწილის ანგარიშსწორება გასვლის მომენტისათვის საბოლოოა და დანარჩენი მონაწილეების ანგარიშსწორების მომენტიდანაც გამსვლელი მონაწილე კარგავს ერთობლივი საქმიანობიდან მიღებული შედეგების მიღების მოთხოვნის უფლებას, რაც გაგრძელდა მის გარეშე. სხვა მოთხოვნის უფლებას აძლევს უსაფუძვლო შეღავათები გამსვლელ მონაწილეს – მას ექნება მხოლოდ სარგებლის მიღების უფლება, ხოლო ზიანის და გასავლების (ხარჯების) მონაწილეობაში მიღების ვალდებულება არ ექნება. უფრო მეტიც, როგორც სამართლიანად აღნიშნავს ი.ვ.რომანეცი, გამსვლელი მონაწილის მოთხოვნის უფლების შესაძლებლობა გაარ-

თულებს დანარჩენი მონაწილეების საქმიანობას სახელშეკრულებო მიზნის მისაღწევად, ვინაიდან, შეზღუდვას ხელშეკრულებაში ახალი მონაწილის მონევეას გამსვლელის სანაცვლოდ.³³⁵

ამდენად, ყოველივე ზემოთ ნათქვამიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგია:

- ა. შეუსრულებელი გარიგებების დამთავრება;
- ბ. საინვენტარიზაციო ნუსხის შედგენა;
- გ. კრედიტორთა, ანუ მესამე პირების დაკმაყოფილება;
- დ. დარჩენილი ქონების განაწილება მონაწილეთა შორის.

4.1. ამხანაგობის ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგების განაწილება მიღწეული მიზნის შედეგად

ცნობილია, რომ ამხანაგობის ხელშეკრულება იდება ორი ან ორზე მეტი პირის მიერ საერთო მიზნის მისაღწევად. შესაბამისად, ერთობლივი საქმიანობის განხორციელებით მიღწეული მიზანი, ანუ შედეგი შესაძლებელია განაწილდეს როგორც მონაწილეთა შორის, ისე მესამე პირებზე, ე.ი. ერთობლივი საქმიანობით მიღებული შედეგების განაწილება დამოკიდებულია ამხანაგობის მიზანზე.

ამხანაგობის (ერთობლივი საქმიანობის) ხელშეკრულების მონაწილეთა წინაშე დასახული მიზნის მიღწევის მატერიალური წინაპირობა კი არის შენატანები, რომლებიც შეიძლება ამხანაგობას გადაეცეს საკუთრებისა და სარგებლობის უფლებით. ამხანაგობის ხელშეკრულების თავისებურებებიდან გამომდინარე, დასახული მიზნის, ანუ საქმიანობის შედეგის მისაღწევად ხდება იმ შენატანების შეტანა, რომლებიც უზრუნველყოფს კონკრეტული შედეგის დადგომას. შესაბამისად, მიღწეული მიზნის მიხედვით წარმოიშობა ამხანაგობის საქმიანობის შედეგები, რაც თავისთავად წარმოშობს ამხანაგობის ქონებას.

საერთო სარგებელი, შემოსავალი, რომელიც მიიღება ამხანაგობის საქმიანობის განხორციელების შედეგად, შეწყვეტის შემთხვევაში მონაწილეებს შორის ნაწილდება მათი შენატანების პრო-

³³⁵ Романец Ю.В. Договор простого товарищества и подобные ему договоры, вопросы теории и судебной практики, Вестник ВАСРФ, 1999 г., №12, С. 109.

პორციულად, თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული. თუ ხელშეკრულებაში წილების, ანუ შენატანების შესახებ არ არის აღნიშნული, მაშინ სარგებელი, შედეგები ნაწილდება თანაბრად. ერთობლივი საქმიანობის შედეგები დამოკიდებულია ხელშეკრულების მიზანზე, სარგებლის მიღება და განაწილება შეიძლება იყოს ერთობლივი საქმიანობის როგორც მთავარი მიზანი (კომერციული ამხანაგობა), ისე შემთხვევითი ფაქტორი (არაკომერციული ამხანაგობა). მაგრამ, ორივე შემთხვევაში მოქმედებს ზოგადი წესი, რაც ითვალისწინებს სარგებლის განაწილებას საერთო საქმეში მონაწილეთა წილის შესაბამისად. საბოლოო შედეგს, რომლის მისაღწევადაც არის შექმნილი არაკომერციული ამხანაგობა (მაგალითად, ხელშეკრულება მრავალბინიანი სახლის წილობრივად აშენების მიზნით), სარგებლად არ ითვლება. სხვაგვარი განმარტება კი იქნებოდა საპირისპირო არაკომერციული ამხანაგობის ცნებისა. ამიტომ, მონაწილეთა შორის ასეთი ერთობლივი საქმიანობის შედეგად შექმნილი ქონების (ბინების) გაყოფა რუსეთის სამართალში ხორციელდება რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1043-ე პირველი ნაწილის და 252-ე მუხლების შესაბამისად და არა 1046-ე მუხლით,³³⁶ ე.ი. ამხანაგობის მონაწილეთა შორის ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგად მოხდება თანასაკუთრებაში არსებული ქონებიდან წილის გამოყოფა. ამასთან, როგორც უკვე აღვნიშნე, ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგს შეიძლება წარმოადგენდეს არა მონაწილეთა შორის მისი განაწილება, არამედ მესამე პირთა ინტერესების დაკმაყოფილება. აღნიშნულ შემთხვევაში შედეგის განაწილება მესამე პირების მიმართ მოხდება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული წესების შესაბამისად. მაგალითად, თუ ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზანია ქველმოქმედება, რომელიც ითვალისწინებს მესამე პირების სასარგებლოდ საცხოვრებელი სახლის აშენებას, თითოეულ მათგანს საცხოვრებელი ფართი გადაეცემა ამხანაგობის მონაწილეთა შენატანების საფუძველზე წარმოშობილი საერთო ქონებიდან მათი სოციალური მდგომარეობის გათვალისწინებით.

ხელშეკრულების მონაწილეების მიერ ერთობლივი საქმიანობის წარმოებისას დასახული მიზნის მიღწევა, ანუ შედეგის მიღება შეიძლება განპირობებული იყოს ამა თუ იმ მონაწილის (შენატანის

³³⁶ Гражданское право, Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого, Т. II, изд., „Проспект“, М., 2006 г., С. 775.

გარდა) აქტიური მონაწილეობით. აქედან გამომდინარე, მონაწილეთა შორის შედეგების, ანუ ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის შედეგად მიღებული სარგებლის განაწილების დროს შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს აღნიშნული მონაწილის წვლილი. ამხანაგობის ხელშეკრულების მიზნის მისაღწევად განხორციელებული საქმიანობით შეიძლება წარმოიშვას არა მხოლოდ დადებითი შედეგი, ანუ მიღწეულ იქნეს მიზანი, არამედ უარყოფითი შედეგიც, რომელსაც შეიძლება მოჰყვეს შესაბამისი ხარჯები. ამდენად, ერთობლივი საქმიანობის შედეგი შეიძლება იყოს არა მხოლოდ დასახული მიზნის მიღწევა და მისი განაწილება როგორც მონაწილეთა, ისე მესამე პირებს შორის, არამედ მისი (შედეგების) მიუღწევლობა, რაც დაკავშირებულია სათანადო ხარჯებისა და ვალების გადახდასთან კრედიტორებისათვის.

4.2. ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგად დარჩენილი ქონების განაწილება

ვალდებულების შეწყვეტას იწვევს ვალდებულების არა ყოველგვარი, არამედ ჯეროვანი შესრულება, განსაზღვრული გარემოებები (იურიდიული ფაქტები), რომლებსაც ვალდებულების შეწყვეტის საფუძვლებს (საშუალებებს) წარმოადგენენ. თუმცა, სახელშეკრულებო სამართლის, ანუ ცალკეული ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ურთიერთობების თავისებურებებიდან გამომდინარე, არ არის გამორიცხული ხელშეკრულების შეწყვეტის შედეგად მონაწილეთა შორის წარმოიშვას დარჩენილი ქონების განაწილების აუცილებლობა.

თუ ამხანაგობის საერთო ქონებიდან ერთობლივი საქმიანობის შეწყვეტის შედეგად წარმოშობილი ვალების, ანუ კრედიტორთა დაკმაყოფილების შემდეგ დარჩა ქონება, მონაწილეებს უფლება აქვთ ის გაინაწილონ ერთმანეთს შორის. ამისათვის მთელი დარჩენილი ქონება უნდა შეფასდეს ფულით, ხოლო შემდეგ, უპირველეს ყოვლისა, მონაწილეებს დაუბრუნდებათ მათ მიერ შეტანილი შენატანები, ე.ი. უფრო სწორედ – ფული, მიუხედავად იმისა, იყო თუ არა შეტანილი ნივთობრივი შენატანები, ფასიანი ქაღალდები ან ფული. ნივთობრივი შენატანების დაბრუნება აქ არ შეიძლება, ვინაიდან აღნიშნული ნივთები შეტანილი იყო ამხანაგობის საერთო საკუთრე-

ბაში და, ამიტომ, მონაწილის საკუთრების უფლება, რომელმაც შეიტანა ისინი, წყდება ამხანაგობისათვის მისი გადაცემის მომენტში და საერთო ქონების განაწილებისას მონაწილეებს დაუბრუნდებათ მხოლოდ ამ ნივთების ეკვივალენტი – მათი ფულადი ღირებულება.³³⁷ თუმცა, მონაწილეს, რომელმაც შენატანის სახით საერთო საკუთრებაში შეიტანა ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნივთი, უფლება აქვს მოითხოვოს ამ ნივთის დაბრუნება, თუ იგი შენარჩუნებულია ნატურით და თუ მისი დაბრუნება არ შელახავს სხვა მონაწილეთა და კრედიტორთა ინტერესებს (რუსეთის სამოქალაქო კოდექსის 1050-ე მუხლის მეორე პუნქტის მეოთხე აბზაცი), ე.ი. ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგ, დარჩენილი ქონების განაწილების დროს, ამხანაგობის იმ წევრს უნდა დაუბრუნდეს ამხანაგობაში მხოლოდ სარგებლობისა და დანიშნულების მიხედვით გამოყენების უფლებით შეტანილი ნივთები, თუ სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული ამხანაგობის ხელშეკრულებით. აღნიშნული ნივთით სარგებლობისას შესაძლებელია, და ეს ბუნებრივიცაა, რომ მოხდეს მისი ცვეთა, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ნივთის გარეგნული ან შინაგანი ცვლილება, ანდა მისი გაუარესება და სამეურნეო დანიშნულების შემცირება. მსგავს შემთხვევებში ამხანაგობის მონაწილეებს ნივთის მესაკუთრის წინაშე დაეკისრებათ პასუხისმგებლობა, თუ ნივთის გამოყენება ეწინააღმდეგება ამხანაგობის მიზანს და ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ პირობებს, ანუ ნივთის (ნივთების) ღირებულების შემცირება აღემატება ბუნებრივი ცვეთის ღირებულებას. სხვა შემთხვევაში, მაგალითად, თუ მონაწილეები ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად იყენებენ ნივთს, ცვეთა ითვლება ბუნებრივად და მათ ამისათვის არ შეიძლება პასუხისმგებლობა დაეკისროთ.

რუსეთის, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსებისაგან განსხვავებით გერმანიისა და საქართველოს სამოქალაქო კოდექსებში ამხანაგობის ხელშეკრულების მარეგულირებელ ნორმებს შორის პირდაპირაა განსაზღვრული ხელშეკრულების შეწყვეტის შემდეგ დარჩენილი ქონების სამართლებრივი ბედი. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის §733-ის მეორე ნაწილის თანახმად, ვალების დაფარვის შემდეგ დარჩენილი ქონებიდან უნდა ანაზღაურდეს შენატანები. შენატანები, რომლებიც იყო შეტანილი არაფულადი ფორმით, უნდა

³³⁷ Данилова Е.Н, Простое товарищество, Советское хозяйственное право, „Госуд. изд.“, 1926 г., С. 102.

ანაზღაურდეს მათი შეტანის მომენტი სათვის შეფასებული ღირებულების შესაბამისად.

ვალების დასაფარავად და შენატანების ასანაზღაურებლად, აუცილებლობის შემთხვევაში, ამხანაგობის ქონება უნდა იქცეს ფულად (მე-3 ნაწილი). §734-ის თანახმად, თუ საერთო ვალებისა და შენატანების ანაზღაურების შემდეგ დარჩება ქონება, ის განაწილდება მონაწილეებზე სარგებლიდან მათი წილის შესაბამისად.

ამდენად, ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ დარჩენილი ქონება უნდა გადანაწილდეს ამხანაგობის შეწყვეტის შედეგად მონაწილეთა მიერ ერთობლივ საქმიანობაში შეტანილი შენატანებისა და კრედიტორთა დაკმაყოფილების გათვალისწინებით.

გამოყენებული საკანონმდებლო აქტები

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 1995 წლის 24 აგვისტო.
2. საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სამოქალაქო სამართლის კოდექსი, გამომც. „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1965 წ.
3. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, გამომც. „ბონა კაუზა“, 1997 წლის 25 ნოემბერი.
4. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ.
5. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მესამე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ.
6. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი მეოთხე, ტომი მეორე, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2001 წ.
7. საქართველოს კანონი „მენარმეთა შესახებ“, 1994 წლის 28 ოქტომბერი.
8. საქართველოს საპატენტო კანონი, თბ., 1999 წლის 5 თებერვალი – 24.05.2010 წ.
9. საქართველოს კანონი „ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის შესახებ“, თბ., 2007 წლის 11 ივლისი.
10. საქართველოს კანონი „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ“, თბ., 2007 წლის 28 მარტი.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ზ.ახვლედიანი, ვალდებულებითი სამართალი, გამომც. „სამართალი“, თბ., 1999 წ.
2. ი.ბურდული, სამეწარმეო (სავაჭრო) სამართლის განვითარება საქართველოსა და გერმანიაში (შედარებითი სამართლებრივი კვლევა), თბ., 2007 წ.
3. ი.ბურდული, ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბ., 2008 წ.
4. ბ.ზოიძე, ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, გამომც. „საგამომცემლო საქმის სასწავლო ცენტრი“, თბ., 2005 წ.
5. ბ.ზოიძე, ქართული სანიმუშო სამართალი, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 2003 წ.
6. ბ.ზოიძე, ქონებრივი პასუხისმგებლობა ვალდებულებათა დარღვევისათვის, გამომც. „მეცნიერება“, თბ., 1989 წ.
7. ბ.ზოიძე, ვადების ცნება და ზოგადი დახასიათება, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ ნერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის კერძო სამართლის განყოფილების 2001 წლის სამეცნიერო კვლევითი გეგმით გათვალისწინებული ნაშრომი, ხელნაწერი.
8. ბ.ზოიძე, საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა ნესრიგი საქართველოში, გამომც. „gtz“, თბ., 2007 წ.
9. თ.ზარანდია, სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ვადები, გამომც. „ჯისიაი“, თბ., 2005 წ.
10. გ.ინკირველი, სახელმწიფოსა და სამართლის ზოგადი თეორია, „თსუ“, თბ., 2003წ.
11. ა.კობახიძე, სამოქალაქო სამართალი, I ტომი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001 წ.
12. გ.ლობჯანიძე, რომის სამოქალაქო (კერძო) სამართალი II, საგამომცემლო ცენტრი „ქუთაისი“, 2009წ.
13. გ.ლილუაშვილი. მენარმეთა რეგისტრაციის არსი და მიზნები/თანამედროვე საკორპორაციო სამართლის თეორიული და პრაქტიკული საკითხები. გამომც. „მერიდიანი“, თბ. 2009წ.

14. ვ.მეტრეველი, რომის სამართალი (საფუძვლები), გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2002 წ.

15. რ.მიგრიაული, შესავალი გაკოტრების სამართალში, გამომც. „შპს“, თბ., 1999 წ.

16. რ.მიგრიაული, სამენარმეო საზოგადოება: გაუქმება, ლიკვიდაცია, ამოშლა (შედარებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან), ქართული კერძო სამართლის კრებული, ნიგნი I, თბ., 2004 წ.

17. დ. სუხიტაშვილი, სამართალი და დრო, თბ., 2004 წ.

18. ქ.ქოქრაშვილი, სამენარმეო სამართალი, გამომც. „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბ., 2005 წ.

19. რ.შენგელია, ქართული სამართლის საფუძვლები, კარი IV, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2004 წ.

20. ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2006 წ.

21. ზ.ძლიერიშვილი, ვალდებულების შესრულება მესამე პირის მიერ, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2005 წ.

22. ლ.ჭანტურია, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომც. „სამართალი“, თბ., 2000 წ.

23. ლ. ჭანტურია. სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, გამომც., „სამართალი“, თბ., 2011 წ.

24. ლ.ჭანტურია, კანონი მენარმეთა შესახებ და საკორპორაციო სამართლის წარმოშობა საქართველოში, ს.ჯორბენაძე, საიუბილეო კრებული, გამომც. „ნორმა“, თბ., 1996 წ.

25. ლ.ჭანტურია, უძრავი ნივთების საკუთრება, შედარებითი სამართლებრივი კვლევა (გერმანული სამართლის მაგალითზე), თბ., 1994 წ.

26. ლ.ჭანტურია, ქართული სამართლის საფუძვლები, გამომც. „მერიდიანი“, თბ., 2004 წ.

27. ზ.ჭეჭელაშვილი, სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. „ბონა კაუზა“, თბ., 2008 წ.

28. ს.ჯაფარიძე, სავაჭრო სამართალი, ძირითადი დებულებანი, „ტფილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა გამოცემა“, ტფილისი, 1925 წ.

29. ს.ჯორბენაძე, საცხოვრებელი სახლი და მოქალაქეთა საბინაო უფლება-მოვალეობანი, გამომც. „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1973 წ.

30. ქეთევან ბეთანელი, მაიკს მასბაუმი, საკორპორაციო სამართალი საქართველოში, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, ტომი 6, №2-3, 2003 წ.

31. მ.დუნდუა, დელიქტური პასუხისმგებლობის და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის თანაფარდობა, სამართლის ჟურნალი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ.

32. მ.მაჭარაძე, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა 2008 წ.

33. ნ.უბერი, ბინის მესაკუთრეთა ამხანაგობა და მისი წინარე ისტორია, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №2; 2004 წ.

34. ა.ფიფია, ხელშეკრულებიდან გასვლის კონტინენტურევროპული და ანგლოამერიკული სამართლებრივი მოწერსრიგების ძირითადი მახასიათებლები და მათი გავლენა ქართულ სამართალზე, ჟურნ. ქართული სამართლის მიმოხილვის სპეციალური გამოცემა, 2008 წ.

35. ნ.ჩიტაშვილი, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, ჟურნ. სამართლის მიმოხილვა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009 წ., № 1.36.

36. სუსგ სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება №ას-751-1077-07, 3 აპრილი, 2008 წ.

37. სააპელაციო სასამართლოს განჩინება. საქმე №2ბ/828-07/27, მაისი, 2008 წ.

38. სუსგ სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება № ას-666-887-08, 31 იანვარი, 2009 წ.

39. А. Б. Борисов, Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, изд., „Книжный Мир, М., 2002 г.

40. Агоштон П. Ф, Простое товарищество (глава 55) ГК. РФ, ч. 2, Текст, комментарий, алфавитно-предметный указатель, М., 1996 г.

41. В. А. Белов, Гражданское право: Общая и особенная части. изд., АО „Центр Юринфор“, М., 2003 г.

42. А. Ю. Бушев, О. А. Макарова, В. Ф. Попондопуло, Коммерческое право зарубежных стран, изд., „Питер“, М., С-П., Нижний Новгород, Воронеж, Росто-НА-Дону, Екатеринбург и т. д., 2003 г.

43. М. И. Брагинский, В. В. Витрянский, Договорное право, Общие положения, изд., „Статут“, М., 2001 г.
44. Коммерческое (Торговое) право, Под ред. Ю. Е. Булатецкого и В. А. Язева, изд., „ИДФБК-ПРЕСС“, М., 200 г.
45. А. Н. Гуев, Гражданское право, Т. 2, изд., „ИНФРА“, М., 2003 г.
46. Гордон М. В, Система договоров в советском гражданском праве, Ученые записки Харьковского юридического института, Вып. 5. 1954 г.
47. С. П. Гришаев, Гражданское право, ч. 2, в вопросах и ответах, изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2002 г.
48. Советское гражданское право, Т. II, Ответственные ред., Грибанов В. П., Корнеев С. М., изд., „Юридическая литература“, М., 1980 г.
49. Данилова Е. Н, Простое товарищество. Советское хозяйственное право, „Госуд., изд“., 1926 г.
50. Ельяшевич В. А, Юридическое лицо, его происхождение и функции в римском частном праве, С-П. 1910 г.
51. О. С. Иоффе, Обязательственное право, изд., „Юридическая литература“, М., 1975 г.
52. О. С. Иоффе, Избранные труды в 4-х томах, Т. 3, изд., „Юридический Центр Пресс“, С-П. 2004 г.
53. Красавчиков О.А, Вопросы системы Особенной части ГК РСФСР, Свердловск, 1957 г.
54. Советское гражданское право, Т. II, Под ред. О. А. Красавчикова, изд., Высшая школа, М., 1985 г.
55. Советское Гражданское Право, Под ред. Я. А. Куника, изд., „Высшая Школа“, М., 1974г.
56. В. В. Лаптев, Система хозяйственных договоров в Германской Демократической Республике, Госуд-ое изд. „Юридической литературы“, М., 1959 г.
57. Э. Лассик, Советское гражданское право, часть особенная, Под ред. Э. Тынисмяе, изд., „ВАЛГУС“, Таллин, 1980 г., С. 385.
58. Ландкоф С. Н, Товарищества и акционерные общества, изд., „НКЮ“, Харьков, 1926 г.

59. И. Б. Новицкий, Римское право, изд., Ассоциация „Гуманитарное знание“, „ТЕИС“, М., 1997 г., С.195.

60. Советское гражданское право, ч. 2; Под общей ред., В. Ф. Маслова, А. А. Пушкина, изд., „Вища школа“, Киев, 1983 г.

61. Новицкий И. Б, Лунц Л. А, Общее учение об обязательствах. изд., „Юридическая литература“, М., 1950 г.

62. Гражданское и Торговое Право Капиталистических Государств, Ч. II, Отв. ред. Р. Л. НАРЫШКИНА, изд., „Международные Отношения“, М., 1984 г.

63. С. Ю. Пятин, Гражданское и Торговое Право Зарубежных Стран, М., 2009 г., Издательско-торговая корпорация, „Дашков и К.“

64. К. Победоносцев, Курс гражданского права, Под ред., В. А. Томсинова, изд., „Зерцало“, М., 2003 г.

65. Е. В. Протас, Гражданское право, изд., „МГУ“, М., 2005 г.

66. В. Ф. Попондопуло. Коммерческое (Предпринимательское) Право, изд., „ЮРИСТЪ“, М., 2003 г.

67. Покровский И. А, Основные проблемы гражданского права, М., 1998 г.

68. Романец Ю. В, Система договоров в гражданском праве России, М., 2001 г., С. 227.

69. Римское частное право, Под ред. И. Б. Новицкого, И. С. Перетерского, М., 1910 г.

70. Гражданское право, Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого, Т. I, II, изд., „Проспект“, М., 2006 г.

71. Советское гражданское право, Отв. ред. В. Т. Смирнов, Ю. К. Толстой, А. К. Юрченко, изд., „Ленинградского университета“, Ленинград, 1982 г., С. 286.

72. Суханов Е, Гражданско-правовой договор, Гражданское право, Отв. ред. Е. А. Суханов. Т. II, М., 1999 г.

73. Гражданское право в 4-х томах, Т.IV, Обязательственное право, Отв. ред. Е. А. Суханов, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2008 г.

74. С. В. Сарбаш, Исполнение договорного обязательства, изд., „Статут“, М., 2005 г.

75. В. А. Тархов, Советское гражданское право. ч. 2. изд., „Саратовского Университета“, Саратов 1979 г.

76. Законы гражданские с разъяснениями Правительствующего сената и комментариями русских юристов/сост. И. М. Тютрюмов, Кн. IV, (Серия „Классика российской цивилистики“), М., 2004 г.

77. Шершеневич Г. Ф., Учебник русского гражданского права (по изданию 1907г), М., 1995 г.

78. Гражданское и Торговое Право Капиталистических Государств, Отв. ред. К. К. Яичков, изд., „Международные отношения“, М., 1996 г.

79. Моргунов С, Когда в товариществах согласия нет, Бизнес-адвокат, 1999 г., №24.

80. Романец Ю. В, Договор простого товарищества и подобные ему договоры (вопросы теории и судебной практики), Вестник ВАСРФ, 1999 г., №12.

81. Гражданское право, Под ред. А. Г. Калпина, А. И. Масляева, изд., „ЮРИСТ“, М., 2002г.

82. Белых В. С, Теория хозяйственного права в условиях становления и развития рыночных отношений в России, Государство и Право, 1995 г., №11.

83. Брызгалин А, Договор о совместной деятельности, Право и Экономика, 1994 г., №11-12.

84. Годес А, Правовое регулирование совместной деятельности, Советская юстиция, 1996 г., №11.

85. Зевцов Б, Особенности возмездных договоров, Право и экономика, 2000 г., №10.

86. Князева Г. А, О практике рассмотрения споров о защите прав собственности, в том числе по договорам простого товарищества и долевого участия в строительстве, Вестник ВАС РФ, 2000 г., №3.

87. Романец Ю. В, Договор простого товарищества и подобные ему договоры, вопросы теории и судебной практики, Вестник ВАСРФ, 1999 г., №12.

88. Гражданское уложение Германии, изд., „Волтерс Клувер“, М., 2006 г.

89. Французский Гражданский Кодекс 1804 г., Перевод И. С. Перетерского, Юридическое изд-во., „НКЮ СССР“, М., 1941 г.

90. Эрнст Нидерляйтингер, Основы немецкого торгового и хозяйственного права, Grundzuge des deutschen Handels-und Wirtschafts-reshts, изд., „Бек“, М., 1995 г.

91. Л. Жюллио Де Ла Морандьер, Гражданское право Франции, изд., „Иностранной литературы“, М., 1961 г.

92. Dr. Eugen Klunzinger, Grundzüge des Gesellschaftsrechts, Verlag Franz Vahlen München, 2004.

93. Wolfgang Fikentscher, Schuldrecht, Walter de Gruyter, Berlin, New York. 1992.

94. Dieter Medicus .Schuldrecht II, Besondere Teil, Dr.Dr.h.c.Verlag C.H.Beck, München, 2004.

95. Zimmerman R.The Law of obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Deventer, Boston, 1992.

96. http://spravka-jurist.com/base/part-zz/tx_wsxgla.htm-26.02.2010 w.

დანიშნულება:

გამომცემლობა „მერიდიანი“,
თბილისი, ალ. ყაზბეგის გამზ., №47.

☎ 239-15-22

E-mail: meridiani777@gmail.com